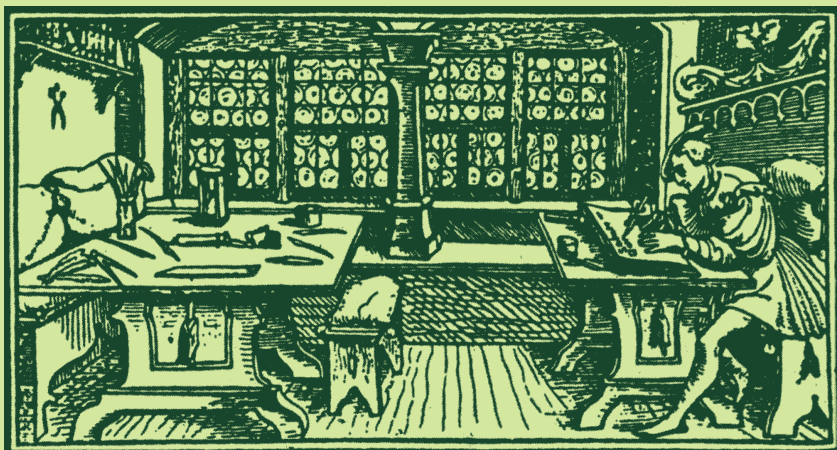


# STUDIA

UNIVERSITATIS  
BABEȘ-BOLYAI

G e o g r a p h i a

C L U J - N A P O C A 2 0 0 5



# S T U D I A

## UNIVERSITATIS BABEȘ-BOLYAI

### GEOGRAPHIA

#### 1

---

**EDITORIAL OFFICE:** Republicii no. 24, 400015 Cluj-Napoca, Phone 0264-40.53.52

---

#### SUMAR - CONTENT - SOMMAIRE - INHALT

- GR. P. POP, Definirea, limitele și regionarea Dealurilor de Vest și a Câmpiei de Vest •  
*Definition, Limits and Regionalisation of The Western Hills and The Western Plain* ....3
- P. COCEAN, C. N. BOȚAN, Specificitatea individualizării spațiale a Tării Moților •  
*The Specificity of the Identification Space of the Moților Land* ..... 17
- C. CIUREAN, Individualitatea geografico-fizică a Jugului Intracarpatic • *The Geographic-Physical Individuality of the Intercarpathian Link*.....25
- S. FILIP, Reprezentările cartografice și rolul lor în Geomorfologia Environmentală •  
*The Cartographic Drawings and their Role within Environmental Geomorphology*....33
- V. SOROCOVSCHI, Percepția riscurilor induse de inundații. Rezultatul unui sondaj de opinie desfășurat în nordul Câmpiei Transilvaniei • *Perception of Flood Induced Risk. The Results of a Social Poll in Northern Transylvania Plain*..... 39
- MIRELA I. NEWMAN, Analysis of the Geographical Premises for Planning in the Netherlands • *Analiza premiselor geografice pentru planificare în Olanda* .....49
- C. C. POP, The Integrated Properties in the Geographical Axis Jibou-Zalău-Șimleu Silvaniei-Marghita • *Proprietățile integrate ale Axei Geografice Jibou-Zalău-Șimleu Silvaniei-Marghita*.....59
- I. E. KELLER, V. DOHOTAR, Utilizarea tehnologiei S. I. G. (Sisteme informatice geografice) în lucrările de cadastru general • *The Utilization of Geographical Information System (GIS) Technology in the General Cadastre* .....67
- N. CIANGĂ, Componenta geodemografică și rolul ei în dezvoltarea microregiunii Tășnad, județul Satu Mare, Regiunea Nord-Vest • *Geodemographical Component and its Role in the Development of the Microregion Tășnad, Satu Mare County, North-Western Region*..... 73

A NIȚĂ, Probleme privind evoluția numărului de locuitori în municipiul Brașov, în perioada de după anul 1990 • <i>Problems Regarding the Evolution of the Number of Inhabitants in Brașov City, after the Year 1990</i> .....	79
S. OANA-RAMONA ILOVAN, Coordonatele geodemografice ale unui sistem rural progresiv, în perioada 1990-2002. Studiu de caz. Comuna Rebra, județul Bistrița-Năsăud • <i>The Geodemographic Coordinates of a Progressive Rural System from 1990 to 2002. Case Study: Rebra Commune, Bistrița-Năsăud County</i> .....	87
ȘT. DEZSI, Evoluția sistemului habitual și al ierarhiei funcționale a așezărilor din Țara Lăpușului în perioada cuprinsă între secolele XVII și prima jumătate a secolului XIX • <i>The Evolution of Habitual System and of Functional Hierarchy of the Settlements from Lăpuș Country in the Period Comprised between the 17<sup>th</sup> Century and First Half of 19<sup>th</sup> century</i> .....	93
T. UJVÁROSI, Evoluția industriei lemnului în Grupa Centrală a Carpaților Orientali • <i>The Evolution of the Wood Industry in the Central Group of the Eastern Carpathians</i> ....	105
F. FODOREAN, I. FODOREAN, Drumul roman Gherla-Sic. Studiu geomorfologic, arheologic și topografic • <i>The Roman Road Gherla-Sic. Geomorphological, Archaeological and Topographic Study</i> .....	111
ȘT. DOMBAY, ZS. MAGYARI, Cercetarea caracteristicilor cererii turistice în Stațiunea Geoagiu-Băi • <i>Research about the Characteristics of Touristic Needs in Geoagiu-Băi</i> ...	123
P. JORDAN, Toponimia ca moștenire culturală – influența simbolică a denumirilor geografice folosite de minorități asupra indicatoarelor de localități și a hărților topografice oficiale • <i>Place Names as a Cultural Heritage – the Symbolic Influence of Minority Geographic Names on Signposts and Official Topographic Maps</i> .....	129

## NOTE, RECENZII • NOTES, REVIEWS

E. SCHUSTER, Geografische-Historische aspekte über die Kirchenburgen Siebenbürgens • <i>Aspecte geografico-istorice referitoare la bisericile fortificate din Transilvania</i> ...	139
Călin-Cornel Pop, Dimensiunea geografică a axei Jibou-Zalău-Șimleu Silvaniei-Marghita. Studiu de Geografie integrată, 262 p, 7 fig., Summary, Edit. Sylvania, Zalău, 2003 (O. L. MUNTEAN). .....	143

## DEFINIREA, LIMITELE ȘI REGIONAREA DEALURILOR DE VEST ȘI A CÂMPIEI DE VEST

GR. P. POP<sup>1</sup>

**ABSTRACT.** – **Definition, Limits and Regionalization of The Western Hills and The Western Plain.** These two significant geographical units cover the entire western flank of Romania, starting at the limit with Ukraine, to the north (Tarna Mare) and stretching to the limit with the Serbia and Montenegro Union, to the south, where they stretch in latitude for about 370 km north to south, while the longitudinal development can vary from one sector to another: approximately 110 km along the Carei Plain – Valea Lui Mihai – Baia Mare Depression alignment, and approximately 180 km in The Banatului Plain – Lipovei Hills (Beba Veche-Ilia), while they reach only approximately 40 km in the proximity of the Plopiș, Pădurea Craiului, Codru Moma and Zarand „piedmonts peninsulas.” As concerns the **definition of the two analyzed units** the geographical literature points to several terms regarding the first unit, including a terminology ranging from The Tisei Plain, to The Western Romanian Plain or simply The Western Plain. For obvious reasons, the author of this paper uses the The Western Plain term. However, the most interesting aspect regarding the western Romanian flank is the discussion centered on the **limit between the plain units and the hill units**. Almost unanimously, the geographical literature clearly states that The Western Plain penetrates along the rivers in both the hilly and even mountainous sectors via units known as „depressions-gulfs.” This situation is described via a wide array of suggestive terms ranging from „penetrates” to „enters” and all the way to „extends into” and „intercalates.” These views and terminology are anchored in both the *altitudinal* criteria and *geological formations* criteria, while also sometimes including the *geographical landscape* component. In order to support the above views without the analysis of a complex array of geographical factors, the author emphasizes three fundamental aspects: Any plain unit, including The Western Plain unit, reveals itself as a „wide open plain” opened along at least three of its margins, situation which is not replicated along the rivers running up through the hilly sectors. Largely speaking, the Western Hills unit is primarily represented by a series of hilly forms of relief known as „măguri,” primarily in the Silvano-Somesene Hills (Pleșcuța, Turlung-Vii, Jelejnic, Spatele Dealului, Codrului, Coșeiului and Șimleului), as well as by *hilly, depression-like and corridor zones* (see the scheme of regionalization of The Western Hills and Plain). If we were to accept the above discussed general view regarding the “penetration”, “entrance”, “extending into”, “intercalation” etc of the plain into the hilly units, in the form, of the so-called „depression-gulfs” that would mean that we would readily attribute many of the hilly formations to the plain (floodplain and some terraces, often emphasized often in the specialty literature), which would then quickly lead us to pose the following question: „*What does really belong to the depressions and corridors shaped by the rivers crisscrossing the Western Hills unit?*” In conclusion, the author argues that the above presented general view should be discarded and as a result the limit between The Western Plain and The Western Hills should include the strip along an alignment of the following settlements including Seini-Crucisor (on the Someș River), Dobra-Săcășeni (Crasna), Roșiori-Sălard-Biharia (Barcău), Oradea-Sânmartin-Apateu (Crișul Repede), Tinca-Belfir-Olcea (Crișul Negru), Beliu-Ineu-Mocrea-Moroda-Pâncota (Crișul Alb), Păuliș-Zăbrani (Mureș), Recaș-Sârbova-Buziaș (Bega and Timiș), Valeapai (Pogăniș) and Berzovia (Bârzava). To the east of the above mentioned alignment of settlements lie the corridors of the Someșului, Crasnei, and Barcăului rivers, as well as the depressions of Crișului Repede, Crișului Negru, Crișului Alb, Mureșului Corridor and Lugoșului Depression. Obviously, in the light of this new

---

<sup>1</sup> Babeș-Bolyai University, Faculty of Geography, 400006 Cluj-Napoca, Romania.

vision of the limit between plains and hills along the western flank of Romania, as well as by including other significant geographical elements, the regionalization concept is challenged and the **regionalization issues** regarding the two discussed units needs to be addressed, which the author does in detail in the accompanying scheme. Among these, there are to be emphasized: inclusion, as it is normal, of the Carei-Valea lui Mihai Plain in the Crișurilor Plain, its attaching to the Someșului Plain, as presented in some geographical papers of synthesis written in the last period, not having sufficient elements of justification; elimination from the geographical literature of the conception regarding the plain's „penetration”, „entrance”, „extension” and „intercalation” in the domain of the classical „depressions-gulfs”; emphasizing the Western Hills' continuity character, larger or narrower (depending on their genesis), which start at Tarna Mare and stretch all the way down to the Nera, by highlighting the presence of the Oașului Hills, the Șiriei Glacis etc.; redefining some of the lower compartments (see the accompanying regionalization scheme and the map), in relationship with the reality of places etc.

\*

## 1. DEFINIREA ȘI LIMITELE

Cele două importante unități geografice cuprind întreaga fațadă vestică a României, începând de la granița cu Ucraina, în nord (Tarna Mare) și până la cea cu Uniunea Serbia și Muntenegru, în sud, unde înregistrează o extindere latitudinală de aproximativ 370 km, cea longitudinală fiind, însă, destul de diferită de la un sector la altul: în jur de 110 km pe aliniamentul Câmpia Carei-Valea lui Mihai – Depresiunea Baia Mare și 180 km în Câmpia Banatului-Dealurile Lipovei (Beba Veche-Ilia), în timp ce în dreptul „peninsulelor montane” Plopiș, Pădurea Craiului, Codru-Moma și Zarand coboară la circa 40 km.

În legătură cu **definirea unităților analizate**, fără intenția de urmărire detaliată a acestei probleme, este de subliniat că literatura de specialitate a înregistrat, în timp, opinii destul de diferite. Astfel, în perioada de după primul Război Mondial, când teritoriul de pe fațada vestică a României a început să devină obiect de cercetare al geografilor români, *unitatea de câmpie* a fost înscrisă frecvent sub denumirea de *Câmpia Tisei*, în această privință remarcându-se, mai la început, lucrările elaborate de către Șt. Manciulea cu privire la o serie de aspecte de relief, apoi geodemografice și de habitat (1923, 1932, 1936, 1938), opțiune ce s-a continuat în bună măsură și în a doua jumătate a secolului XX (Al. Savu, 1958; Monografia Geografică a Republicii Populare Romîne, 1960, I, Geografie Fizică, sub denumirea de *Cîmpia Tisei de est*; V. Mihăilescu, 1966; P. Coteș și Cornelia Stăncescu, 1967; I. O. Berindei, 1974; Al. Roșu, 1980, Al. Ungureanu, 1993, Gr. Posea, 1997 etc).

Aproximativ cu anul 1970, în paralel cu denumirea menționată, unitatea a început să fie înscrisă în literatura de specialitate sub termenul de *Câmpia de Vest* (I. Bora, 1966; Gr. P. Pop, 1969, 1970, 1977; Gh. Măhăra, 1977; Gr. Posea, N. Popescu, M. Ielenicz, 1974; V. Tufescu, 1974; N. Mihăilă, N. Popescu, P. Giurgea, 1988; Gr. Posea, 1997, *Câmpia de Vest a României*, lucrare în care se și face un scurt istoric în legătură cu denumirea unității, p. 11-12 etc). Față de opțiunile cu privire la termenul folosit în definirea câmpiei, se constată că pentru *unitatea de dealuri* este acceptată, cu foarte puține excepții (Subprovincia Piemonturilor Vestice, în Monografia Geografică, I, 1960; Dealurile Piemontane Vestice, V. Mihăilescu, 1966 etc), denumirea de *Dealurile Vestice* sau *Dealurile de Vest*.

Alăturat faptelor subliniate, din motive care pot fi doar bănuite, în ultima lucrare de amploare asupra teritoriului României s-a ajuns la concluzia de redefinire a celor două unități geografice de pe fațada vestică a României, după cum urmează: *Dealurile Banato-*

*Crișene și Câmpia Banato-Crișană* (Geografia României, I, Geografia Fizică, 1983) și mai apoi *Dealurile Banatului și Crișanei și Câmpia Banatului și Crișanei* (Geografia României, IV, Regiunile Pericarpatice, 1992), situație din care, pe lângă inconsecvența de terminologie între cele două lucrări coordonate de același colectiv, rezultă concluzia că denumirea celor două unități a fost evidențiată doar pe baza a două dintre compartimentele fațadei vestice a României, respectiv sudic și central, în timp ce compartimentul nordic (Dealurile Silvano-Someșene și Câmpia Someșului) a rămas fără acoperire în stabilirea termenilor de definire generală. Dacă la denumirile menționate, desigur în condiția de formă unitară în cuprinsul aceleiași lucrări, cuprinderea teritorială avea acoperirea totală, problema urmărită s-ar fi înscris într-un cadru de normalitate, pentru cele două unități existând posibilitatea de a fi analizate sub denumirile, desigur ceva mai complexe, de *Dealurile Banatului, Crișanei și Silvano-Someșene*, pentru prima unitate și *Câmpia Banatului, Crișanei și Someșului*, în cazul celei de a doua.

Față de cele menționate, având în vedere poziția geografică a celor două unități analizate, frecvența de utilizare a termenului de „vest” în literatura de specialitate pentru dealurile și câmpia din această parte a țării, apoi acceptarea denumirii de „fațadă vestică” a României pentru același spațiu, la care mai poate fi adăugată cunoașterea și urmărirea cu o atenție sporită a întregii probleme, s-a considerat că este mai potrivit să se rămână la denumirile de **Dealurile de Vest și Câmpia de Vest** pentru întregul teritoriu al României situat la vest de Grupa Nordică a Carpaților Orientali, Jugul Intracarpatic și Carpații Occidentali.

Cu privire la **limitele teritoriale** generale ale celor două unități majore de pe fațada vestică a României, dacă în sud, vest și nord sunt date de granița cu Uniunea Serbia și Muntenegru, Ungaria și Ucraina (convenționale, cu foarte mici excepții), în partea estică situația apare mult mai complexă, aceasta fiind determinată de modalitatea de evoluție geologică, orografică și hidrografică ce a avut loc, în ansamblu, începând cu Badenianul și continuată cu Sarmațianul, Pannonianul și Cuaternarul, care a creat o sinuozitate (întrepătrundere) dintre cele mai evidente în spațiul montan din est (Munții Maramureșului și Carpații Occidentali) și zona de dealuri, înregistrând o dantelărie de „depresiuni-golfuri” (în lungul principalelor râuri ce străbat unitatea), la care se alătură și spațiile de dealuri din fața vestică a „peninsulelor montane” ce merg mult către vest (Plopiș, Pădurea Craiului, Codru-Moma, Zarand).

Cerințele de cercetare științifică la nivel general și regional, realizate în scop economico-aplicativ și chiar didactic, impun trasarea unor limite între unitățile geografice supuse atenției, chiar dacă este binecunoscută situația că aproape întotdeauna trecerea de la o unitate la alta are loc în mod gradual, în cadrul unor fâșii de tranziție, această modalitate de exprimare fiind o consecință a acțiunii de evoluție și desfășurare a legilor naturale.

În legătură cu *limita deal-munte* a fațadei vestice a României este de subliniat că *Dealurile de Vest* pătrund adânc către est: în lungul *Someșului, Crasnei și Barcăului* până la vulcanismul neogen al Munților Gutâi, cristalinelui Jugului Intracarpatic și al munților Meseșului și Plopișului; a *Crișului Repede* (între Plopiș și Pădurea Craiului) până la Bratca; în susul *Crișului Negru* (între Pădurea Craiului, Bihor și Codru-Moma) până la Vașcău; apoi pe *Crișul Alb* (între Codru-Moma și Zarand) merg până la Gurahonț (Defileul Gurahonț-Vârfurile); pe *Mureș și Bega* până la Defileul Brănișca, iar pe *Timiș* până către Caransebeș (în zona localității Constantin Daicoviciu, fostă Căvâran), după care, mai spre sud, ca urmare a altei modalități de exprimare a spațiului montan și a rețelei hidrografice (relativă liniaritate și râuri mult mai scurte), limita deal-munte prezintă doar intrânduri de dimensiuni reduse pe văile *Pogăniș, Bârzava și Caraș*.

Ca urmare a complexității acestei limite, în strânsă relație de altfel cu spațiul montan din vecinătate, literatura geografică a înregistrat, în timp, indecizii destul de semnificative, care au condus, între altele, fie la atașarea fășiilor piemontane de la marginea „depresiunilor-golfuri” la unitățile montane (definite ca depresiuni intramontane), fie chiar cuprinderea în spațiul de munte a întregului ansamblu de depresiuni drenate de Someș, Crasna și Barcău, Crișuri, Mureș, Bega, Timiș, Pogăniș și Bârzava.

Dacă *limita* dintre unitatea de dealuri și spațiul de munte din vecinătate n-a înregistrat controverse deosebite în lunga perioadă de investigare geografică a fațadei vestice a României, cea dintre *Câmpia de Vest și Dealurile de Vest* a rămas, până astăzi, într-o condiție de ambiguitate destul de greu de înțeles, cu deosebire în sectoarele de maximă deschidere a „depresiunilor-golfuri” către vest, în această privință fiind făcută și apoi destul de larg încetățenită afirmația că **teritoriul Câmpiei de Vest pătrunde adânc în lungul principalelor râuri ce traversează Dealurile de Vest, în așa-numitele „depresiuni golfuri”**, o asemenea concepție aparținând mai cu seamă sintezelor geografice de nivel național sau regional, în timp ce în condiția de analiză a diferitele compartimente ale celor două unități (câmpie și dealuri) nu s-a ajuns, în general, la un astfel de mod de interpretare a limitei avută în vedere.

Fără a proceda la o cuantificare prea detaliată a afirmației menționate, subliniem doar câteva dintre viziunile cu privire la problema analizată.

Astfel, *V. Mihăilescu*, aducând în discuție „*depresiunile intercalate*”, fără a le defini însă ca „depresiuni-golfuri”, arată că „*Imediat sub dealuri, în cadrul depresiunilor intercalate, râurile mari (Someșul, Crasna, Barcăul, Crișurile, Mureșul, Begheiu, Pogănișul, Bârzava, Carașul) și-au construit câmpiile lor etajate începând, foarte probabil, de la terasa de 140 m altitudine relativă și terminând cu cea scundă – de câțiva metri și cu luncile de astăzi, largi și mlăștinoase. Aceasta reprezintă totuși o realitate care a dus relieful și peisajul de câmpie pînă adînc înăuntrul depresiunilor respective* (s. n.), *deci înăuntrul munților*” (1966, p. 131). În aceeași lucrare, aducându-se în discuție câmpiile subcolinare ale Câmpiei Crișurilor (Miersigului, Susagului și cele de pe stînga Crișului Alb, din nordul munceilor Drocei), se arată că „*Aceste câmpii se racordează cu câmpiile etajate (de terase) dinăuntrul depresiunilor celor trei Crișuri*” (p. 137).

Într-o altă valoroasă lucrare de sinteză și largă extindere, în contextul de urmărire a Dealurilor Vestice, se arată că „*Mai la sud de valea Barcăului, o altă grupă o formează Dealurile Crișene apoi după întreruperea din dreptul pivotului muntos al Zarandului, urmează Dealurile Lipovei pentru ca după golful de câmpie foarte larg al Lugojuului* (s. n.), *seria să se încheie cu Dealurile Banatului*” (V. Tufescu, 1974, p. 146), iar atunci când se are în vedere unitatea de câmpie de pe fațada vestică a României se menționează „*Câmpia de Vest, fișie îngustă de 15 pînă la 70 km, cu intrînduri în zona colinară de la est...*”, (idem, p. 163).

Puțin mai târziu, tot în legătură cu această limită, se subliniază că „*...ea are doar un caracter convențional, abrupturile dealurilor piemontane corespunzînd mai degrabă frunții unor generații de conuri mai vechi decît unui contact de unități geografice distincte. Ca urmare, se consideră că această limită se suprapune curbei de nivel de 200 m urmărind linia care unește localitățile Buziaș-Lugoj-Radna-Tinca-Oradea-Marghita-Beltiug-Seini*” (Al. Roșu, 1980, p. 424), afirmație din care se desprind anumite neajunsuri: curba de nivel de 200 m nu este un indicator definitoriu pentru separarea Câmpiei de Vest de Dealurile Vestice (așa cum se va arăta ceva mai târziu); evidențierea liniei localităților menționate arată inconstanță în modalitatea de trasare, în sensul că în lungul Timișului aceasta ajunge pînă în zona Lugojuului, pe Mureș pînă la Radna, apoi pe Crișul Negru pînă la Tinca și pe

Crișul Repede până la Oradea (în mod corect, aici, în fig. 114, p. 425, fiind foarte bine marcate treptele de relief de pe fațada vestică a României, respectiv munte, „depresiune-golf” și dealurile alăturate, precum și cele trei sectoare ale câmpiei), după care pe Barcău este dusă până la Marghita (în acest fel fiind desființat Culoarul Barcăului), apoi (sumar) sunt menționate ca limită localitățile Beltiug (pe Crasna) și Seini (pe Someș); nu se spune nimic despre situația limitei câmpiei cu dealurile în sectorul de la sud de Buziaș, apoi în cel din lungul Crișului Alb și de la nord de Seini etc.

Într-o formă dintre cele mai complexe, problema limitei câmpie-dealuri se desprinde, de asemenea, din lucrarea de largă cuprindere și sinteză apărută către sfârșitul secolului XX (Geografia României, I, Geografia Fizică, 1983 și Geografia României, IV, Regiunile Pericarpatice, 1992), în care numeroaselor câștiguri, sub toate aspectele, le sunt alăturate și anumite inconsecvențe: *<Dacă limita de vest este dată de frontiera de stat cu Ungaria și Iugoslavia, precizarea limitei estice ridică o serie de probleme, datorită pătrunderii ei sub formă de „golfuri” în cuprinsul dealurilor, de-a lungul râurilor...>*, sau aceasta este dusă până la formațiunile eruptive ale Munților Oașului și ale celor cristalofiliene din Munții Zarandului (Geografia României, IV, 1992, p. 91). Trebuie subliniat, însă, că atunci când se analizează Câmpia Crișurilor, conceptul amintit este abandonat, limita acesteia cu unitatea de dealuri fiind trasată în modul cel mai corect, pe aliniamentul: Biharia, Oradea, Sânmartin, Apateu, Păușa, Sîtitel, Husasău de Tinca, Tinca, Belfir, Olcea, Beliu, Bocsig, Pâncota (idem, p. 117), cu sublinierea, însă, că aceasta este oprită, în nord, la Valea Barcăului, teritoriul corespunzător Câmpiei Carei-Valea lui Mihai și Culoarului Ierului fiind atribuit Câmpiei Someșului.

În cele mai recente lucrări, problema limitei analizate păstrează aproximativ aceeași viziune cu cea prezentată în Geografia României, IV, 1992.

Astfel, în una dintre acestea se afirmă că *„În linii mari, Câmpia Tisei este separată de Carpați de fișia Dealurilor Vestice, însă...această fișie este discontinuă și, în unele sectoare, câmpia intră în contact direct cu unele unități montane, situație întâlnită în special în extremitatea nord-estică, la contactul cu Munții Oașului, din Carpații Orientali, și în dreptul Munților Zarandului, imediat la nord de valea Mureșului. În celelalte sectoare, contactul cu Dealurile Vestice, mai înalte, situate înspre răsărit de câmpie, este foarte sinuos și complicat, câmpia pătrunzând adânc, sub forma unor golfuri, în mijlocul Dealurilor Vestice, în zonele de subsidență (depresiunile-golfuri Baia Mare, Vad-Borod, Zarand, Lugoj, Caraș) (Al. Ungureanu, 1993, p. 162).*

Ca nici unde și nici când până în prezent, *denumirea, limita Câmpiei de Vest cu Dealurile de Vest și istoricul cercetării câmpiei* sunt detaliat analizate în foarte valoroasa lucrare a *prof. dr. doc. Gr. Posea* (1997, p. 11-18), din care, în ansamblu, se desprind următoarele: limita câmpiei cu Munții Oașului *„... se face pe sub măgurile vulcanice care închid Depresiunea Oaș și se materializează printr-o fâșie îngustă de glacisuri actuale, a căror poală aparține câmpiei”* (1997, p. 15), din aceasta rezultând concluzia că măgurile vulcanice (Pleșcuța, Turlung-Vii, Jelejnic și Spatele Dealului) ar aparține Munților Oașului, în realitate acestea formând, însă, *Dealurile Oașului* (în Geografia României I, 1983 fiindu-le semnalată prezența, în timp ce în IV, 1992 nu se mai pomenește nimic despre această subunitate a Dealurilor de Vest); cu Dealurile Silvaniei, limita câmpiei este menționată în modul cel mai corect până la localitatea Pir (deci fără afirmația că unitatea de câmpie pătrunde în lungul râurilor Someș și Crasna), după care câmpiei îi este atașată și o anumită parte din vestul Dealurilor Silvaniei (de la Culoarul Ierului până pe aliniamentul localităților Pir-Marghita), iar în lungul Barcăului ar ajunge până la Abram (sud-est de Marghita); la sud de Culoarul



Barcăului, „*Câmpia pătrunde pe Crișul Negru, Alb și Cigher în dealuri, dar nu și pe Crișul Repede...*” (idem, p. 16), pe Crișul Negru până la Șoimi, pe Crișul Alb până la Buteni (vestul Defileului Joia Mare), iar pe Cigher până la Tauț; „*La sud de Mureș, altitudinea limitei este de 170-180 m și pătrunde către est, prin golfuri, pe Bega* (până la confluența cu Valea Râul sau Gladna), *Timiș* (cea mai estică pătrundere, până aproape sub Munții Poiana Ruscă, unde face legătură cu Depresiunea Caransebeșului), *Pogăniș și Bârzava, dar foarte puțin pe Mureș*” (ibidem, p. 17).

Și pentru a încheia sublinierile din literatura de specialitate în legătură cu limita câmpie-dealuri, fără pretenția că acestea au fost epuizate, mai poate fi notat că în recenta lucrare de sinteză privind *Dealurile și Podișurile României* se arată, după mai multe neclarități în această privință (îndeosebi cu privire la încadrarea unora dintre compartimentele depresiunilor din lungul râurilor), că „...pe văile principale câmpia pătrunde adânc în spațiul deluros. Limita dintre cele două unități se poate trasa în sectoarele în care culoarele de vale se îngustează și, sub nivelul versanților dealurilor, apare bine evidențiat sistemul de terase” (M. Ielenicz, 1999, p. 225).

Afirmația supusă analizei, ce-și are începutul încă de la cel care s-a aplecat cu multă migală asupra cunoașterii geografice a „Câmpiei Tisei” (Șt. Manciulea, 1923, 1931, 1936, 1938) și perpetuată până în perioada actuală, în diferite exprimări: „*pătrunderi, prelungiri, intercalări, intrânduri etc*” ale câmpiei sub formă de „depresiuni-golfuri” în lungul sectoarelor de râuri ce traversează Dealurile de Vest, are la bază, în principal, criteriul *altitudinal* și cel al *formațiunilor geologice*, la care mai este adăugată, uneori, componenta de *peisaj geografic*, care s-ar prelungi din câmpie în lungul sectoarelor de văi din unitatea de dealuri și chiar de munte.

Pentru a clarifica problema limitei dintre Câmpia de Vest și Dealurile de Vest, cu scopul de a renunța la afirmația privind *pătrunderea câmpiei în zona de dealuri*, sunt necesare a fi aduse în discuție, mai întâi, justificările corespunzătoare de sprijin:

- în legătură cu *criteriul altitudinal*, este de subliniat că, în general, câmpiile de pe teritoriul României se opresc, cu unele excepții (câmpiile înalte ale Piteștiului, Târgoviștei și Ploieștiului), la izohipsa de 200 m, situație ce nu este valabilă, însă, pentru fațada vestică a României, unde curba de nivel de 200 m urmărește un traseu foarte sinuos către est, în lungul râurilor, prin zona localităților: Bătarci, Turț, Bixad, Vama ((pe Tarna Mare, Turț, Tur și Talna), aval Baia Mare (pe Săsar), Răstoci (Someș), Hereclean (Valea Zalăului), aval de Șimleu Silvaniei (Crasna), Zăuan, în Depresiunea Șimleu (Barcău), Lugașu de Jos (Crișul Repede), amonte Beiuș (Crișul Negru), amonte Gurahonț (Crișul Alb), Tauț (Cigher), amonte Orăștie, la Romos (Mureș), amonte Marginea (Bega), aval Caransebeș (Timiș), aval Brebu (Pogăniș), amonte Bocșa (Bârzava), apoi intră bine în munte, până la Carașova (Caraș), iar mai spre sud se oprește în aval de Oravița (Valea Ciclova, afluent de stânga al Carașului);

- literatura de specialitate anterior amintită evidențiază, în mod corect, că zonei de dealuri îi corespund formațiunile badeniene, sarmațiene și panoniene, iar câmpiei cele cuaternare, acestea din urmă prelungindu-se în sectoarele de râuri ale unității de dealuri, existența acestora constituind, se spune, un argument pentru afirmația cu privire la pătrunderea câmpiei în „depresiunile-golfuri”, situație care, de asemenea, nu este suficient de relevantă, deoarece depozitele cuaternare sunt prezente peste tot în treptele de luncă și terase ale râurilor din unitățile de dealuri;

- se subliniază, de asemenea, în unele dintre lucrările citate, că prelungirea câmpiei în susul râurilor din dealuri s-ar sprijini și pe o relativă asemănare a peisajului geografic al câmpiei cu cel al luncilor și teraselor din „depresiunile-golfuri”.

Față de faptele subliniate, pentru o corectă definire și delimitare a ceea ce înseamnă unitate de câmpie și unitate de dealuri de pe fațada vestică a României, sunt necesare a fi punctate câteva aspecte specifice pentru fiecare dintre cele două unități majore:

- definirea unui anumit teritoriu ca *unitate de câmpie* trebuie să aibă în vedere prezența unui *câmp întins*, cu deschidere largă pe cel puțin trei dintre orizonturile (laturile) sale, situație îndeplinită în partea de vest a României numai până la aliniamentul ultimelor terminații ale Dealurilor de Vest, respectiv dealurile Oașului, Silvaniei, Oradei, Lăzărenilor, Mărașului, Glacisul Șiriei, dealurile Lipovei, Pogănișului și Dognecei;

- la caracteristica majoră subliniată, câmpia se exprimă, apoi, prin elemente specifice atât sub aspect geografico-fizic (depozite cuaternare cu granulației mai fină, în profil transversal, pe direcția nord-sud, se remarcă prezența câmpurilor întinse, în timp ce terasele și luncile sunt prezente, în anumite limite, numai în partea înaltă a câmpiei, circulație largă a maselor de aer și elemente climatice proprii, profil longitudinal simțitor mai evoluat al râurilor, soluri, vegetație și faună caracteristice acestei unități etc), cât și geografico-umane (frecvența mai ridicată a așezărilor rurale mari și foarte mari, prezența aliniamentului de așezări urbane mari și a industriei de tip complex în cadrul acestora, facilitare în dezvoltarea căilor de comunicație din aproape toate categoriile, frecvența ridicată a terenurilor arabile și a unor culturi agricole specifice etc);

- în contrast cu specificitatea geografică de ansamblu a câmpiei, repede după ce râurile principale vestice sunt însoțite de o parte și de alta (către est) de spații mai înalte ale dealurilor amintite anterior (Oașului, Silvaniei, Oradei, Lăzărenilor, Mărașului, Lipovei, Pogănișului și Dognecei) sau chiar de „penisulele montane” din vestul Carpaților Occidentali (Meseș, Plopiș, Pădurea Craiului, Codru-Moma și Zarand), situația se modifică în mod simțitor, în primul rând sub *aspect orografic*, în sensul că în profil transversal sunt bine puse în evidență cele trei trepte caracteristice ale unor astfel de unități, respectiv *glacisuri* sau *piemonturi*, *terase* și *lunci*, caz în care deschiderea largă („câmpul”) nu mai este prezent ca și în spațiul de câmpie, astfel încât teritoriul din lungul râurilor formează cunoscutele „depresiuni-golfuri” sau, în unele cazuri, culoare de vale;

- urmare a caracteristicilor orografice amintite, unitățile joase și bine alungite din lungul râurilor prezintă diferențieri evidente față de cele ale câmpiei, marcate prin reducerea treptată a valorilor de temperatură, sporirea cantităților de precipitații, profil longitudinal al râurilor cu pantă mai ridicată, accentuarea proceselor de argilizare a solurilor, restrângerea terenurilor arabile, așezări mai mici, răsfirate și cu dispunere liniară, grad redus de urbanizare, posibilități mai restrânse de organizare a rețelei căilor de comunicație etc.

Având în vedere faptele subliniate, la care este posibil să mai fie adăugate și altele, se impune necesitatea de a se renunța la afirmația cu privire la „*pătrunderea*”, „*prelungirea*”, „*intercalarea*”, „*intrarea*” etc Câmpiei de Vest în lungul râurilor din domeniul Dealurile de Vest, în așa-numitele „depresiuni-golfuri”, aceasta dacă se ține seama și numai de diferențierea orografică dintre cele două unități majore din partea de vest a României. În condițiile de acceptare a conceptului menționat, vehiculat timp de peste 80 de ani de către cei ce au avut preocupări de analiză și sinteză asupra teritoriilor respective, înseamnă atribuirea luncilor și a teraselor (în anumite lucrări de specialitate toate terasele, iar în altele doar unele dintre acestea) domeniului Câmpiei de Vest, situație care îndeamnă, după logica cea mai simplă, la *negarea prezenței unităților depresionare*, faptul acesta fiind completat și de concluzia ce a condus, în opinia unora dintre geografi, la încadrarea fâșiilor piemontane la unitățile montane din vecinătate.

Din toate cele menționate până aici, trebuie subliniată concluzia de maximă generalizare că unitatea Câmpiei de Vest se exprimă (de la Halmeu-Vii, la granița cu Ucraina și până la Lățunaș, granița cu Uniunea Serbia și Muntenegru), așa cum s-a menționat și anterior, prin particularități geografice proprii, iar Dealurile de Vest înseamnă o succesiune, de la nord la sud (Tarna Mare-Valea Nera), de *măguri, coline, glacisuri/piemonturi, depresiuni și culoare*, acestea caracterizându-se printr-o complexitate geografică simțitor mai accentuată, sub toate aspectele, în comparație cu unitatea de câmpie.

Deci, unităților joase din lungul râurilor, respectiv bine cunoscutele „depresiuni-golfuri”, nu trebuie să le fie „furate”, pentru a fi atribuite câmpiei, primele două trepte de relief (lunca și terasele), deoarece acestea, împreună cu fâșiile piemontane și de glacis, sunt componente clasice ale dealurilor de pe fațada vestică a României, nu numai sub aspect orografic ci și prin modalitatea de exprimare a tuturor celorlalte elemente geografice.

De altfel, ca urmare a cunoașterii nemijlocite a fațadei vestice a României, cu deosebire a compartimentului central (Câmpia Crișurilor și Dealurile Crișanei), care a stat în atenția unei cercetări geografice detaliate, problema limitei dintre Câmpia Crișurilor și Dealurile Crișanei a fost așezată pe baze de normalitate, în conformitate cu realitatea teritorială, încă din deceniile șapte-opt ale secolului XX, în sensul că unitatea de câmpie, pe de o parte, n-a fost extinsă în lungul sectoarelor de râuri din cuprinsul „depresiunilor-golfuri” (Gr. P. Pop, 1969, p. 99-110; Gh. Măhăra, 1977, p. 9-11), iar pe de alta că lunca și terasele Crișului Repede din sectorul Oradea-Borod au fost analizate la modul cel mai detaliat (Aurora Posea, 1977, p. 204-210), fără a se aminti nici un moment că în acest teritoriu ar fi vorba despre o prelungire a câmpiei către est.

Urmare a celor subliniate, rămânând aproape și la ceea ce a câștigat literatura de specialitate până în prezent, se poate considera, în conformitate cu realitatea complexului faptelor geografice, că limita dintre câmpie și dealuri urmărește, de la nord la sud, zona localităților: Halmeu-Vii – Turulung-Vii – Prilog-Vii – Medieș-Vii – Orașu Nou-Vii – Racșa-Vii – Viile Apei – Seini (înspre Dealurile Oașului, limita fiind pusă în evidență de însăși denumirea celor mai numeroase dintre localitățile menționate), Seini – Crucișor (la intrarea în Culoarul Someșului), Crucișor – Sâi – Tătărești – Viile Satu Mare – Arduș – Rătești – Beltiug – Dobra – Săcășeni – Tășnad – Pir – Sălacea – Otomani – Târgușor – Săcueni (spre Dealurile Silvaniei), Roșiori – Sălard – Biharia (Culoarul Barcăului), Biharia – Oradea – Sânmartin – Apateu (Depresiunea Crișului Repede), Apateu – Sititelec – Husasău de Tinca – Tinca (Dealurile Lăzărenilor), Tinca – Belfir – Olcea (Depresiunea Crișului Negru), Olcea – Ucuriș – Craiva – Beliu (Dealurile Mărașului), Beliu – Ineu – Mocrea – Moroda – Pâncota (Depresiunea Crișului Alb), Pâncota – Șiria – Păuliș (Glacisul Șiriei), Păuliș – Zăbrani (Culoarul Brănișca-Păuliș), Zăbrani – Seceani – Giarmata – Recaș (Dealurile Lipovei), Recaș – Sârbova – Buziaș (Depresiunea Lugoșului), Buziaș – Nițchidorf – Vermeș – Valeapai (Dealurile Pogănișului), Valeapai – Berzovia – Ferendia – Clopodia – Lățunaș (Dealurile Dognecei).

În concluzie, la încheierea considerațiilor cu privire la limita dintre Câmpia de Vest și Dealurile de Vest, ca de altfel în aproape toate situațiile în care se procedează la un asemenea demers, este necesar să fie subliniat că, de fapt, trecerea de la unitatea de câmpie la cea de dealuri este relativ tranșantă numai în puține cazuri, dominant aceasta având loc în mod treptat, destul de șters, în general printr-o *fâșie de tranziție*, în care complexul de factori geografici poate însuma caracteristici specifice ambelor unități (Gr. P. Pop, 1969, p. 101), motiv pentru care exprimarea de tipul „*limita urmărește aliniamentul localităților*” trebuie înlocuită cu „*limita urmărește sau poate fi trasată prin zona localităților*”. De altfel, în această

privință apare ca deosebit de semnificativă afirmația prin care problema limitelor se poate rezolva „...*admițând că liniile trase pe hartă reprezintă aproximații sau zone de tranziție...*” (V. Mihăilescu, 1968, p. 240), în profilul transversal al acestor fâșii ori zone de tranziție, mai înguste sau mai largi, înregistrându-se o întrepătrundere a caracteristicilor geografice specifice celor două unități avute în vedere.

## 2. REGIONAREA DEALURILOR DE VEST ȘI A CÂMPIEI DE VEST

Întotdeauna problemele de regionare, ca urmare a complexității teritoriilor avute în vedere, conduc la înregistrarea anumitor neajunsuri deoarece mediul natural și apoi intervenția factorului antropic acționează în sistem de intercondiționare, care determină, în mod firesc, situații de trecere treptată de la o unitate la alta, de multe ori aproape pe nesimțite. Astfel, în situația Dealurilor și Câmpiei de Vest, unități geografice majore pe teritoriul României, apare caracteristica de prezentă a unor spații joase situate în lungul principalelor râuri (Someș, Crasna și Barcău, Crișul Repede, Crișul Negru și Crișul Alb, Mureș, Bega, Timiș, Pogăniș, Bârzava și Caraș), așa-numitele „*depresiuni-golfuri*”, care imprimă o complexitate deosebită sub toate aspectele, fapt care a îndemnat cercetarea geografică, în cele mai numeroase situații, la extinderea spațiului de câmpie în zona „*depresiunilor-golfuri*” sau chiar să includă părți dintre acestea în munții din vecinătate (în unele lucrări, „*depresiunile-golfuri*”, mai cu seamă compartimentele interne ale acestora, sunt atașate zonei de munte). În contrast cu cele subliniate, munții vulcanici din nord (Oaș și Gutâi), precum și unele dintre „*peninsulele montane*” (Zarand îndeosebi) ajung să se întâlnească cu unitatea de câmpie doar prin intermediul unor fâșii înguste de glacis, astfel de situații conducând la dificultate în trasarea unor limite suficient de clar conturate între spațiul montan și dealuri, pe de o parte, apoi dealuri și câmpie, pe de altă parte.

Indiferent de neajunsurile menționate, trebuie subliniate, în legătură cu problema analizată, câteva aspecte de generalizare cu privire la Dealurile de Vest și Câmpia de Vest, care se desprind cu claritate din faptele anterior urmărite:

- ambele unități se prezintă, de la nord la sud, sub formă de fâșii continue, mai largi sau mai înguste, de la Tarna Mare până la Nera (Dealurile de Vest) și de la Halmeu-Vii până la Lățuș-Beba Veche, respectiv granița cu Serbia și Muntenegru (Câmpia de Vest);

- unitatea Dealurilor de Vest, așa cum s-a menționat și mai înainte, înseamnă o succesiune de *măguri*, *coline*, *glacisuri/piemonturi*, *depresiuni și culoare*, acestea caracterizându-se printr-o complexitate geografică simțitor mai accentuată, sub toate aspectele, în comparație cu regiunea de câmpie alăturată;

- Câmpia de Vest nu „*pătrunde, intră, se prelungește, intercalează etc*” în lungul râurilor din unitatea de dealuri sau chiar de munte, aceasta oprindu-se, către est, acolo unde câmpurile larg deschise caracteristice câmpiei nu mai sunt prezente.

Faptele subliniate în legătură cu definirea și limita câmpie-dealuri permit abordarea într-o manieră corespunzătoare a problemei regionării celor două importante unități geografice de pe fațada vestică a României.

Cu privire la *regionarea Dealurilor de Vest și a Câmpiei de Vest*, se poate afirma că aceasta a stat în atenția analizei geografice, cu puține excepții, numai cu prilejul elaborării unor lucrări de sinteză, chiar în condițiile în care o bună parte dintre compartimentele teritoriale au fost și sunt supuse atenției cercetării de specialitate, prin diferitele componente geografice, îndeosebi cu ocazia elaborării mai multor lucrări de doctorat. Fără a proceda la o analiză detaliată, sunt de subliniat, în legătură cu această problemă, preocupările cu privire la raionarea

*Câmpiei Tisei* (Al. Savu, 1958), apoi aspectele ce se desprind din *Monografia Geografică a Republicii Populare Romîne* (1960), *Dealurile și Cîmpiile României* (V. Mihăilescu, 1966), *Geografia Fizică a României* (Al. Roșu, 1980), *Geografia României, I, Geografie Fizică* (1983), *Geografia Podișurilor și Cîmpiilor României* (Al. Ungureanu, 1993), *Dealurile și Podișurile României* (M. Ielenicz, 1999) etc.

Dintre toate lucrările ce au abordat în sistem regional, în mod detaliat și complex, cele două importante unități geografice de pe fațada vestică a României, contribuție a 13 autori, menționați în ordinea din cuprinsul cărții (I. O. Berindei, V. Belozarov, Gr. P. Pop, P. Tudoran, I. Mac, Gh. Iacob, P. D. Idu, Melinda Cîndea, V. Sencu, Floarea Bordânc, Gh. Măhăra, Al. Savu și I. Ianoș), se remarcă *Geografia României IV, 1992*, în care, însă, ca urmare a perpetuării vechiului concept în stabilirea conformă cu realitatea locurilor a limitei câmpie-dealuri, precum și a unității în tratarea problemelor de regionare teritorială, s-a ajuns la anumite inconsecvențe și omisiuni, din care subliniem doar câteva:

- înscrierea întregului teritoriu de câmpie și dealuri de pe fațada vestică a României sub denumirea de *Dealurile și Câmpia Banatului și Crișanei*, care nu pare, dintr-un motiv foarte simplu, a fi cea mai corespunzătoare, deoarece în definiție sunt cuprinse numai două compartimente ale teritoriului avut în vedere (sudic și central), în timp ce analiza din lucrare se referă și la compartimentul nordic al celor două unități, respectiv Câmpia Someșului și Dealurile Silvano-Someșene, fiind omise, însă, Dealurile Oașului, care sunt evidențiate ca prezente în *Geografia României I, 1983*, p. 662;

- fâșia piemontană a depresiunilor din lungul principalelor râuri (Crișul Repede, Crișul Negru, Crișul Alb, Bega, Timiș etc) este scoasă din contextul „depresiunilor-golfuri”, aceasta fiind urmărită ca o entitate separată, fapt care conduce la neajunsuri neconforme cu realitatea teritorială;

- cuprinderea Câmpiei Carei-Valea lui Mihai și a Culoarului Ierului la Câmpia Someșului, în condițiile în care, în realitate, aceasta aparține, prin valențele geografice cele mai semnificative, Câmpiei Crișurilor;

- separarea unei mari părți din teritoriul situat în lungul râurilor Bega și Timiș (aproximativ la est de aliniamentul localităților Receaș-Buziaș) sub denumirea de Câmpia Lugoșului, despre care se afirmă că „*Se extinde în lungul Timișului și Begăi ca prelungire estică a Câmpiei Timișului, între Podișul Lipovei, la nord, Dealurile Lugoșului, la est și Dealurile Pogănișului, la sud, de care este clar delimitată*” (*Geografia României I, 1992*, p. 154).

În context de noutate și analiză profundă, trebuie subliniată, de asemenea, deosebita contribuție adusă de către *Gr. Posea*, în lucrarea *Câmpia de Vest a României* (denumire la care mai adaugă, în paranteză, pe coperta interioară, de asemenea, termenul de Câmpia Banato-Crișană), care așează prezentarea întregului complex de fenomene într-o logică geografică corespunzătoare, atât în ceea ce privește definiția unității (pe coperta exterioară), cât și în cuprinderea teritorială completă a câmpiei de pe fațada vestică a României.

Indiferent de complexitatea de exprimare a fenomenelor geografico-fizice și geografico-umane, literatura de specialitate a ajuns, în general, la concluzia prezenței pe fațada vestică a României a două unități geografice majore, respectiv *Dealurile de Vest și Câmpia de Vest*, viziune ce corespunde cel mai potrivit cu realitatea geografică a locurilor, modalitate de regionare ce este avută în vedere și în cele ce urmează, cu precizările impuse de faptele subliniate în cele arătate până aici.

Fără a intra în problematica de urmărire cât de cât detaliată, care este cuprinzător analizată într-o lucrare de sinteză asupra Dealurilor și Câmpiei de Vest (Gr. P. Pop, 2005), în cele ce urmează este redată schema de regionare a celor două unități majore din partea de vest a României.

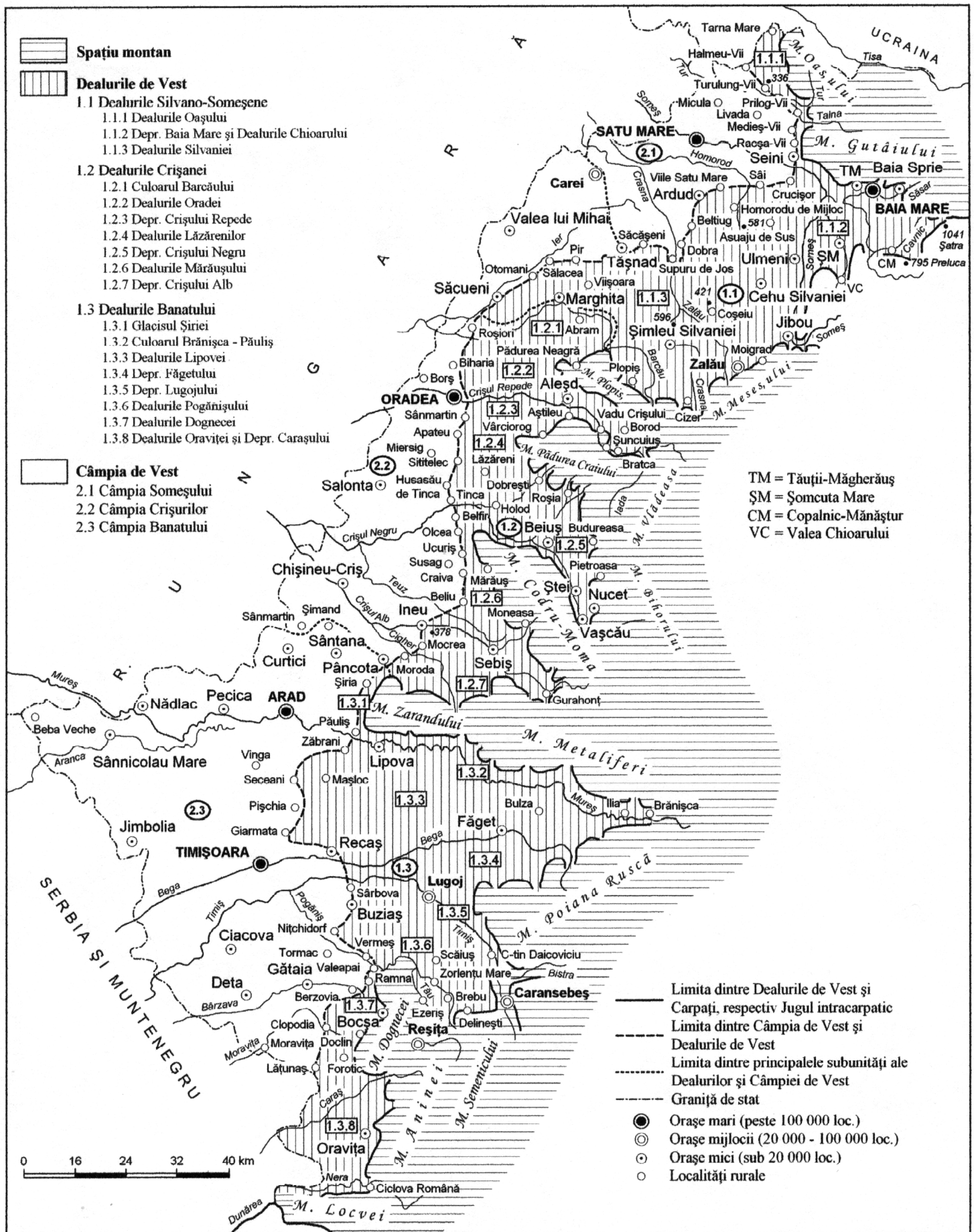


Fig. 1. România. Dealurile de Vest și Câmpia de Vest. \* Romania. Limits and Regionlisation of the Western Hills and The Western Plain.

## **1. DEALURILE DE VEST**

### **1. 1. Dealurile Silvano-Someșene**

1. 1. 1. Dealurile Oașului (bazinetul depresionar Tarna Mare-Bătarci, măgurile vulcanice Pleșcuța 364 m, Turlung-Vii 396 m, Jelejnic 480 m și Spatele Dealului 346 m)
1. 1. 2. Depresiunea Baia Mare și Dealurile Chioarului
  - a) Depresiunea Baia Mare
  - b) Dealurile Chioarului (Dealurile Bârsăului și Dealurile Copalnicului)
1. 1. 3. Dealurile Silvaniei
  - a) Treapta înaltă (Culmea Codrului 581 m, Măgura Coșeiului sau Chilioarei, 421 m și Măgura Șimleului, 596 m)
  - b) Treapta colinară (Dealurile Homoroadelor și Dealurile Asuajului, Dealurile Sălajului, Dealurile Chieșdului, Dealurile Bădăcin-Aghireș, Dealurile Viișoarei)
  - c) Treapta depresiunilor și a culoarelor (Depresiunea Șimleu, Culoarul Zalăului, Culoarul Crasnei, Culoarul Sălajului, Culoarul Someșului)

### **1. 2. Dealurile Crișanei**

1. 2. 1. Culoarul Barcăului
1. 2. 2. Dealurile Oradei
1. 2. 3. Depresiunea Crișului Repede
  - a) Depresiunea Bratca-Șuncuiuș
  - b) Depresiunea Oradea-Borod
1. 2. 4. Dealurile Lăzărenilor
1. 2. 5. Depresiunea Crișului Negru
  - a) Depresiunea Beiușului
  - b) Depresiunea Tinca-Holod
1. 2. 6. Dealurile Mărăușului
1. 2. 7. Depresiunea Crișului Alb
  - a) Depresiunea Ineu-Gurahonț (Depresiunea Sebiș, Depresiunea Gurahonț)
  - b) Depresiunea Cigherului

### **1. 3. Dealurile Banatului**

1. 3. 1. Glacisul Șiriei
1. 3. 2. Culoarul Brănișca-Păuliș
1. 3. 3. Dealurile Lipovei
  - a) Podișul Lipovei
  - b) Dealurile Bulzei
1. 3. 4. Depresiunea Făgetului
1. 3. 5. Depresiunea Lugoșului
  - a) Sectorul superior
  - b) Sectorul inferior
1. 3. 6. Dealurile Pogănișului
  - a) Dealurile Buziașului
  - b) Dealurile Scăiușului
  - c) Dealurile Zorlențului și Depresiunea Brebu
1. 3. 7. Dealurile Dognecei
  - a) Dealurile Doclinului
  - b) Dealurile Ramnei
1. 3. 8. Dealurile Oraviței și Depresiunea Carașului
  - a) Dealurile Oraviței
  - b) Depresiunea Carașului

## 2. CÂMPIA DE VEST

### 2. 1. Câmpia Someșului

2. 1. 1. Treapta câmpiilor joase
  - a) Câmpia Miculei
  - b) Câmpia Livadei
  - c) Câmpia Crasna-Homorod
  - d) Câmpia Ecedea
2. 1. 2. Treapta câmpiilor înalte
  - a) Câmpia Arduului
  - b) Câmpia Săcășenilor

### 2. 2. Câmpia Crișurilor

2. 2. 1. Câmpiile înalte
  - a) Câmpia Carei-Valea lui Mihai
  - b) Câmpia Pirului
  - c) Câmpia Biharia
  - d) Câmpia Miersigului
  - e) Câmpia Susagului
2. 2. 2. Câmpiile joase
  - a) Culoarul Ierului
  - b) Câmpia Borșului
  - c) Câmpia Salontei
  - d) Câmpia Crișului Negru
  - e) Câmpia Teuzului
  - f) Câmpia Crișului Alb

### 2. 3. Câmpia Banatului

2. 3. 1. Câmpia Mureșului
  - a) Câmpia Aradului<sup>1</sup> (Câmpia Sântanei, Câmpia Nădlacului)
  - b) Câmpia Vingăi<sup>1</sup>
  - c) Câmpia Jimboliei<sup>1</sup>
  - d) Câmpia Arancăi<sup>2</sup>
2. 3. 2. Câmpia Timișului
2. 3. 3. Câmpia Bârzavei
  - a) Câmpia Buziașului<sup>1</sup>
  - b) Câmpia Tormacului<sup>1</sup>
  - c) Câmpia Gătaiei<sup>1</sup>
  - d) Câmpia Moraviței<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> Câmpii înalte; <sup>2</sup> Câmpii joase.

## BIBLIOGRAFIE

1. Ardelean, V., Zăvoianu, I. (1979), *Județele Patriei. Județul Timiș*, Edit. Academiei, București.
2. Berindei, I. O., Pop, Gr. (1972), *Județele Patriei. Județul Bihor*, Edit. Academiei, București.
3. Berindei, I. O. (1974), *Subdiviziunile geomorfologice ale Câmpiei Tisei pe teritoriul României*, Lucr. Științifice, Seria A, Geografie, Inst. Ped. Oradea.
4. Berindei, I. O. (1977), *Țara Beiușului*, în vol. *Câmpia Crișurilor, Crișul Repede, Țara Beiușului, Cercetări în Geografia României* (p. 295-367), Edit. Științifică și Enciclopedică, București.
5. Bogdan, A., Călinescu, Maria (1976), *Județele Patriei. Județul Satu Mare*, Edit. Academiei, București.



6. Bora, I. (1966), Contribuții la studiul regimului de irigare a sfeclei de zahăr în Cîmpia de Vest a țării (Centrul de Stat Dohangia, Reg. Crișana) Probleme agricole, nr. 6, București.
7. Colectiv (1960), *Monografia Geografică a Republicii Populare Române, I, Geografie Fizică, II, Partea I, Geografia Economică pe Ramuri*, Edit. Academiei, București.
8. Colectiv (1983), *Geografia României, I, Geografia Fizică*, Edit. Academiei, București.
9. Colectiv (1992), *Geografia României, IV, Regiunile Pericarpatice: Dealurile și Cîmpia Banatului și Crișanei, Podișul Mehedinții, Subcarpați, Piemontul Getic, Podișul Moldovei*, Edit. Academiei, București.
10. Colectiv (1999), *Potențialul turistic al bazinului hidrografic al Crișului Repede*, Edit. Universității din Oradea.
11. Coteț, P., Stăncescu, Cornelia (1967), *Harta geomorfologică a Cîmpiei Tisei*, SCGGG, Geografie, Tomul XIV, nr. 2, Edit. Academiei, București.
12. Ielenicz, M. (1992), *Dealurile de Vest – caracteristici fizico-geografice*, Terra, nr. 1-2, București.
13. Ielenicz, M. (1999), *Dealurile și Podișurile României*, Edit. Fundației “România de Măine”, București.
14. Manciușea, Șt. (1923), *Contribuții la studiul Șesului Tisei*, BSRRG, Tomul LVII, București.
15. Manciușea, Șt. (1931), *Sate și sălașuri din Cîmpia Tisei*, BSRRG, Tomul L, București.
16. Manciușea, Șt. (1936), *Granița de Vest a României*, Tipografia Seminarului, Blaj. Reedată în anul 1994, Edit. Gutinul, Baia Mare.
17. Manciușea, Șt. (1938), *Cîmpia Tisei*, BSRRG, anul LVII, București.
18. Măhăra, Gh. (1977), *Cîmpia Crișurilor*, în vol. *Cîmpia Crișurilor, Crișul Repede, Țara Beiușului, Cercetări în Geografia României* (pp. 9-101), Edit. Științifică și Enciclopedică, București.
19. Mihăilă, N., Popescu, N., Giurgea, P. (1988), *Geologia și morfologia Cîmpiei de Vest (Sectorul Arad-Vinga-Pecica) și evoluția Mureșului în cursul său inferior*, Dări de seamă ale Institutului Geologic, București.
20. Mihăilescu, V. (1966), *Dealurile și Cîmpiile României. Studiu de Geografie a Reliefului*, Edit. Științifică, București.
21. Mihăilescu, V. (1968), *Geografie Teoretică*, Edit. Academiei, București.
22. Opreanu, S. (1942), *Teresele artificiale pentru culturi în România*, Lucr. Inst. de Geogr din Cluj (Timișoara), vol. VII, Cluj.
23. Opreanu, S. (1946), *Așezările românești de tip adunat din Țara Crișurilor și din Banat*, Rev. Geografică, anul II, 1946, fasc. I-IV, ICGR, București.
24. Pop, Gr. (1969), *Cu privire la limita dintre Cîmpia Crișurilor și Dealurile Crișene*, Lucr. Științifice, vol. III, Institutul Pedagogic, Oradea.
25. Pop, Gr. (1970), *Geografia așezărilor din Cîmpia Crișurilor*, Lucr. Științifice, vol. IV, Seria A, Inst. Pedagogic, Oradea.
26. Pop, Gr. (1972, 1974), *România. Geografie Economică, Partea I-a (1972), Partea a II-a (1974)*, Inst. Ped., Fac. de Istorie-Geografie, Oradea.
27. Pop, Gr. (1977), *Probleme geografico-economice în Cîmpia Crișurilor*, în vol. *Cîmpia Crișurilor, Crișul Repede, Țara Beiușului, Cercetări în Geografia României* (p. 103-180), Edit. Științifică și Enciclopedică, București.
28. Pop, Gr. (1984), *România. Geografia Circulației*, Edit. Șt. și Enciclopedică, București.
29. Pop, Gr. (1986, 1988), *România. Geografie Economică, Ediția a II-a, Partea I-a (1986), Partea a II-a (1988)*, Fac. de Biologie, Geografie și Geologie, Universitatea Cluj-Napoca.
30. Pop, P. Gr. (2005), *România. Dealurile de Vest și Cîmpia de Vest*, Edit. Universității din Oradea, Oradea.
31. Posea, Aurora (1977), *Bazinul Crișului Repede*, în vol. *Cîmpia Crișurilor, Crișul Repede, Țara Beiușului, Cercetări în Geografia României* (p. 183-292), Edit. Științifică și Enciclopedică, București.
32. Posea, Gr., Popescu, N., Ielenicz, M. (1974), *Relieful României*, Edit. Științifică, București.
33. Posea, Gr., Moldovan, C., Posea, Aurora (1980), *Județele Patriei. Județul Maramureș*, Edit. Academiei, București.
34. Posea, Gr. (1997), *Cîmpia de Vest a României (Cîmpia Banato-Crișană)*, Edit. Fundației „România de Măine”, București.
35. Roșu, Al. (1980), *Geografia Fizică a României*, Edit. Did și Ped., București.
36. Savu, Al. (1958), *Ratonarea fizico-geografică a Cîmpiei Tisei*, Studia UBB, Geol.-Geogr., nr. 1, Cluj.
37. Sencu, V., Băcănar, I. (1976), *Județele Patriei. Județul Caraș-Severin*, Edit. Academiei, București.
38. Tufescu, V. (1974), *România – Natură, Om, Economie*, Edit. Științifică, București.
39. Ungureanu, Al. (1993), *Geografia Podișurilor și Cîmpiilor României*, Edit. Univ. „Al. I. Cuza”, Iași.
40. Velcea, Valeria, Velcea, I., Mândruț, O. (1979), *Județele Patriei. Județul Arad*, Edit. Academiei, București.

## SPECIFICITATEA INDIVIDUALIZĂRII SPAȚIALE A ȚĂRII MOȘILOR

P. COCEAN<sup>1</sup>, C. N. BOȚAN<sup>1</sup>

**ABSTRACT.** – **The Specificity of the Identification in Space of the Moșilor Land.** The Moșilor Land is a regional geographical entity which represents the subject of this scientific project. She has a variety of properties which made it particular between the over mountain unities placed on her proximity. In the same time, the interrelations between these unities of the Apuseni Mountains are able to make almost impossible a separation in space. The fact represents the subject of many scientific discussions. If we consider as a criterion the self identification, the economical activities, the social- historical evolution, the morphology, the delimitation of this area could become more clear. The importance of one of them is bigger then the over but all together permit the identification of a very clear area.

\*

Spațiul geografic ce constituie subiectul acestui demers științific, se caracterizează printr-o mare varietate de trăsături proprii (particularități de limbaj, trăsături fizionomice, comportamentale, elemente de toponimie și etnografie, activități economice, mod de constituire și amplasare a gospodăriilor, morfologia reliefului, aspectele legate de trecutul istoric zbuciumat), acestea erijându-se în tot atâtea criterii de delimitare a Țării Moșilor. Se impune încă de la bun început precizarea că, pentru a putea fi delimitată corect, Țara Moșilor trebuie cercetată amănunțit la fața locului, deoarece acest demers nu este facilitat, precum în cazul altor „țări”, de morfologie, știut fiind că unitatea în cauză se extinde în plin spațiu montan. Apreciem că la baza trasării limitelor spațiale ale Țării Moșilor trebuie să se afle, ierarhic, următoarele criterii: *autoidentificarea, specificul activităților economice, elementele etnografice, evoluția social-istorică, densitatea așezărilor rurale și morfologia reliefului.*

**1. Autoidentificarea.** Constituie cel mai important criteriu de delimitare a Țării Moșilor, înțelegând prin aceasta modul în care populația Munților Apuseni, conștientizează apartenența la acele valori spirituale și materiale prin care se individualizează de restul populației României.

Un prim aspect legat de acest criteriu este cel generat de modul în care locuitorii din spațiul central al Munților Apuseni reacționează la apelativul *moș*, fapt ce pune în evidență o serie de diferențieri între comunitățile umane montane. Identificarea adevăraților moși, pe baza acestui criteriu a constituit un deziderat dificil de realizat dar rezultatele sunt extrem de semnificative; pentru reușita operațiunii, am realizat o serie de interviuri în teren, vizând persoane de vârste diferite, operând cu întrebări de genul: *Care sate din Munții Apuseni le considerați ca fiind locuite de adevărații moși? Care sunt trăsăturile de bază ale unui moș veritabil? Considerați că sunteți reprezentantul moșilor autentici? Până unde credeți că se extinde arealul ocupat de populația moșească?* Trebuie arătat încă de la început faptul că, multă vreme locuitorii Apusenilor, s-au simțit jigniți prin atribuirea apelativului *moș* (lucru care

---

<sup>1</sup> Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Geografie, 400006 Cluj-Napoca, România.

nu era lipsit de obiectivitate). Cu timpul însă, populația Apusenilor a început să se mândrească cu acest nume, devenit renume, prin asocierea lui cu eroicele momente de luptă pentru păstrarea identității naționale, generate aici. O cu totul altă situație se remarcă în cazul apelativului *țop*, care și astăzi produce un anumit disconfort în rândurile populației locale, fapt ce aruncă un mare semn de întrebare asupra raționamentului pe baza căruia Rubin Patița, în lucrarea *Țara Țopilor* (Orăștie, 1912) i-a denumit astfel. În acea perioadă, locuitorii din Apuseni refuzau să se autointituleze *moți*, spunând „*noi suntem români, nu moți*”.

În urma realizării interviurilor cu caracter de autoidentificare, populația din spațiul apusean, considerată de unii autori ca fiind în totalitate formată din *moți*, prin răspunsurile exprimate, a infirmat evident acest lucru. Astfel, locuitorii din „inima” bazinului superior al Arieșului au dat cele mai consistente și compacte răspunsuri, care ne îndreptățesc să îi considerăm adevărații *moți*: cei din orașul Câmpeni și din comunele Bistra, Sohodol, Vadu Moșilor, Albac, Horea, Vidra, Avram Iancu, Poiana Vadului, Gârda de Sus, Scărișoara, chiar Arieșeni, au răspuns aproape identic: „*noi suntem toți români în acest ținut, urmașii lui Horea și Avram Iancu; noi suntem adevărații moți, cei care trăim de pe urma exploatării și prelucrării lemnului*”. Așadar, după spusele localnicilor adevărații *moți* sunt cei de pe cursurile superioare ale Arieșului Mare, Arieșului Mic, Albacului, Gârda Seacă, Ordâncușa, Sohodol, Bistra, Bistrișoara. Cu o oarecare diminuare a intensității răspunsurilor, dar cu apartenență clară la apelativul *moț*, se remarcă locuitorii din arealul minier al văii Abrudului – Abrud, Bucium, Roșia Montană, Ciuruleasa, Cărpiniș, Soharu, Curături etc, ceea ce impune atașarea acestui spațiu, fără rezerve la arealul Țării Moșilor. Un argument în plus îl constituie modul în care au răspuns locuitorii din arealele vecine spațiului menționat, respectiv cei din aval de Bistra (Lupșa, Baia de Arieș), apoi cei din arealele Buceș, Bulzești, precum și cei de pe Crișuri, unde se remarcă o anumită lipsă de atașament față de acest apelativ; nu se neagă faptul că pot fi denumiți la fel cu cei de pe Arieș, dar pretind anumite precizări: cei situați în aval de localitatea Bistra se consideră *mocani* (legat de specificul agricol de creștere a vitelor, precum și de mijlocul de transport feroviar funcțional până deunăzi); abrudenii cer să fie denumiți *moți mineri* (băieși), iar cei situați la vest de pasul Vârtop, afirmă răspicat că sunt „*crișeni nu moți*”.

Pe lângă aspectul legat de apartenență, cu o intensitate diferită la o anumită denumire, locuitorii din Apuseni care ar putea constitui potențialii *moți*, conștientizează faptul că îi despart multe alte aspecte, mai ales de ordin economic, precizând că adevărații *moți* sunt cei care s-au ocupat și se ocupă și astăzi cu exploatarea și prelucrarea lemnului, respectiv cei din bazinul superior al Arieșului, la care se adaugă cei cu specific minier din arealul Abrudului, celelalte grupuri având alte ocupații: creșterea vitelor, a oilor, cultivarea anumitor plante etc.

Toți la un loc însă, sunt la fel de fermi, când exprimă faptul că *sunt români*, dovedind încă odată, dacă era nevoie, atașamentul față de valorile specifice poporului nostru, aspect care, probabil, a îndreptățit mulți autori să extindă limitele Țării Moșilor mai mult decât este cazul.

**2. Specificul activităților economice.** Activitățile economice, mai precis ocupația de zi cu zi, înțelegă ca resort al existenței și al nivelului de trai, constituie un alt element important, ce trebuie avut în vedere în demersul de delimitare spațială a Țării Moșilor. Așa cum am văzut la criteriul autoidentificării, *moții* se asociază în primul rând cu ocupația de exploatare a lemnului și de prelucrare a lui în diferite forme, la care se adaugă minieritul. Aceste două ocupații sunt bine localizate spațial. În partea centrală a Munților Apuseni există o veche și variată industrie casnică a lemnului, determinată de abundența materiei prime precum și de insuficiența veniturilor din celelalte ocupații secundare (cultivarea plantelor și creșterea

animalelor); astfel, s-a perfecționat o deosebită îndemânare a locuitorilor în confecționarea tuturor articolelor din lemn. Aici, se găsesc dogari (văsari), scândurari, șindrilari, cioplitori, constructori de case, cărbunari, meseriași de unelte casnice și agricole – căruțe, mobile, iar în trecut - lăzi țărănești, războaie, spete, site, coșnițe de albine precum și greble, furci, toporaști de coasă, a căror valorificare depășește cu mult arealul Apusenilor. Această ocupație străveche a dus la identificarea moșilor cu pădurile lor astfel că în anumite momente nici chiar perspectiva unui trai mai bun nu a putut să-i determine să renunțe la ocupația lor.

Ioan Popa, în lucrarea *Industria și comerțul lemnului din Munții Apuseni* (Alba-Iulia, 2003), prezintă în mod relevant atașamentul moșilor față de locurile natale, păduroase prin excelență: moșii plecați în America, pentru un trai mai bun, n-au rezistat, întorcându-se după 2-3 ani de muncă; în incursiunile sale prin țară, cu ciubere și cercuri de vânzare, moșul întâlnește locuri mult mai favorabile decât cele natale, dar nici unul nu are capacitate de atracție asupra lui, astfel că se întoarce la munții săi dragi; această legătură sufletească a moșului cu munții și pădurile, explică și eșuarea acțiunii de colonizare a acestora în apropierea graniței de vest a țării, unde chiar dacă au primit pământuri bune, fertile, mulți stăteau doar pe perioada lucrărilor agricole la șes, restul timpului petrecându-l la vechea gospodărie din munți. Prin urmare, este greșit faptul, de a se încerca rezolvarea problemelor de sărăcie ale moșilor, prin strămătarea lor, soluția fiind îmbunătățirea situației acolo, *la ei acasă*.

Formele de prelucrare a lemnului sunt diverse, chiar și în cadrul Țării Moșilor, satele având un anumit specific:

- *ciubăritul* – este cea mai dezvoltată ramură a industriei casnice, constituind principala ocupație a moșilor de pe cursul superior al Arieșului (amonte de Câmpeni): Vidra de Jos, de Mijloc, Avram Iancu, Ponorel, Neagra, Albac, Scărișoara, Gârda, Arieșeni etc. În trecut, produsele lor depășeau ca spațiu de valorificare, granițele țării, azi din păcate însă, se limitează doar la această sferă. Se disting câteva tipuri de ciubărari: *ciubărari ambulanți (holoangări)*, *ciubărari meseriași la domiciliu*, *ciubărari proprietari de cai și căruțe*, *negustori de vase (sfârțari)* (Ioan Popa, *Industria și comerțul lemnului din Munții Apuseni*, Alba-Iulia, 2003);

- *industria cherestelei* – reprezentată mai ales prin numeroasele fierăstraie de apă țărănești, dezvoltate în număr mare după al doilea război mondial, care au redus mult masa lemnoasă. Ulterior au apărut o serie de fabrici de specialitate, astăzi având capital privat;

- *șindrilăritul* – în trecut constituind o ramură de bază a multor locuitori din teritoriul analizat, are astăzi o rezonanță simțitor mai redusă, urmare a folosirii altor materiale pentru acoperișurile construcțiilor din gospodărie;

- *cioplitura*.

Din cele menționate, cu privire la importanța lemnului în cadrul Țării Moșilor, se poate desprinde faptul că exploatarea și prelucrarea acestei materii prime, are o tradiție deosebită și o importanță covârșitoare în existența zilnică a populației moșești. Sigur că această ocupație nu este străină nici altor areale din Munții Apuseni, dar cel puțin pentru o parte a moșilor are caracter de *monopol existențial*.

În cuprinsul Țării Moșilor apare însă o abatere de la profilul sus-menționat, în bazinul văii Abrudului, unde exploatarea milenară a aurului s-a substituit exploatarea și prelucrării lemnului. Complementaritatea economiei nu a modificat însă componenta mentală a locuitorilor din arealul respectiv, elementele etnografice având un fond comun (arhitectura, obiceiurile, folclorul etc). Specificul activităților economice din arealul văii Abrudului, diferit de cel al restului Țării Moșilor i-a determinat pe unii autori să individualizeze două entități geografice de tip *țară* – una cu specific forestier (Țara Moșilor) și alta cu specific

minier (Țara Abrudului), lucru cu care nu suntem de acord. Dacă individualizarea unei „Țări a Abrudului” ar reprezenta o supralicitare a unor aspecte de diferențiere, delimitarea sa ca subsistem în cadrul Țării Moșilor se impune de la sine.

**3. Elementele etnografice.** Constituie un criteriu cu o încărcătură bogată ce scoate în evidență aspecte proprii Țării Moșilor. Un prim aspect este legat de *numele de familie* – care pune în lumină o serie de particularități, păstrate în trecut cu mare sfîntenie. Spre exemplu, dacă un fecior sărac lua în căsătorie o fată bogată și se stabilea la casa ei, automat își lua numele de familie al fetei, după vatra străbună a acelei case pentru a nu se pierde numele băștinaș; fenomenul era generalizat în trecut, azi diminuându-se ca amploare.

Dintre datine se remarcă: *Seara de Sân- Văsâi* –când feciorii și fetele se adună la o casă din sat spre a se *sân- văsia* (a se vergela); constituie un ritual de aflare a viitorului tinerilor; *Începerea Postului Paștelui* – în seara premergătoare începerii postului, feciorii ies pe un deal din apropiere cu *hodăițele* (împletituri din nuiiele umplute cu paie) pe care le aprind, după care încep a ironiza fetele rămase nemăritate; *Sfântul Toader* – este un moment în care se prind cu jurământ frații de cruce; *Patruzeci de Sfînți* – se stropesc vitele cu mujdei pentru a nu fi mușcate de șerpi; *Sângeorzul* – se stropesc cu apă curată casele și oamenii, folosind mlădițe verzi; *Armindenul*; *Ispasul*; *Claca cânepii* etc. Obiceiuri diferite de a altor comunități apar și cu prilejul Crăciunului, a nașterilor, la nunți, la priveghi, la înmormântare. Numeroase sunt descântecel: de fracturi, de mușcături de șarpe, de buboae, de bube dulci. Apar de asemenea în cuprinsul Țării Moșilor o serie de colinde, balade, povești cu o puternică semnificație religioasă, dar și istorico-patriotică (ex. Gruia lui Novac, Agheran Viteazul – poveste apărută în comuna Vidra, ce evidențiază exact graiul și modul de gândire al moșului neaoș).

Un loc aparte în cadrul valențelor spirituale ale Apusenilor, îl ocupă modul de construire a caselor, uneltele de „*văsărit*”, dar mai ales cele două nedei de pe vârfurile montane vecine: *Târgul de fete de pe Muntele Găina* și *Târgul de pe Muntele Călineasa*. Cu toate că originea și modul de desfășurare a lor a generat multe dispute științifice, un fapt este cert: au constituit și constituie și azi, la fel ca toate nedeile carpatice, prilejuri de întâlnire periodică a populațiilor din arealele montane.

Se pot adăuga aici particularitățile de grai ale moșilor, care în trecut au fost extrem de evidente: *a* se pronunță *ă*; *ă* se pronunță *a*: ex. *barbat, batut.*; *p* devine *pch* în unele cuvinte: *pchiatră, pchiele.*; *v* se transformă în *h*: *hin, hinars.*; se inserează câte un *c* între *s* și *l*: *sclab, sclănină.*; *n* devine *r* – fenomen numit *rotacism* care diferențiază moșii de oricare alt grup uman de pe teritoriul României, apropiindu-i de aromâni: ex. *a adura, bire, ciră, dirainte, fântără, găiră.*

Abundența elementelor de natură etnografică, precum și originalitatea lor sunt argumente de netăgăduit pentru individualizarea unei „*țări a moșilor*” în partea centrală a Apusenilor.

**4. Criteriul evoluției social-istorice.** Modul propriu de reacție în fața anumitor situații apărute, care în majoritatea cazurilor prevedeau condiții mai grele de existență, a făcut din moși o entitate umană cu un anumit tip de comportament, care i-a plasat pe o coordonată de elită în cadrul populației românești. Același lucru i-a determinat pe oponenții neamului să le atribuie catalogări jignitoare. Prin modul de comportament, moșii se disting net de celelalte entități umane românești, ei situându-se în anumite momente în avangarda unor mișcări de revendicare socială unde propovăduiau concepte precum *egalitate, libertate, fraternitate* etc. Pentru a dispărea definitiv impresia falsă despre existența în rândul moșilor a unor atribute negative, șovine, trebuie arătate nedreptățile la care au fost supuși în timp. Pierderea nedreaptă a proprietății asupra satelor, moșiilor, dar mai ales asupra pădurilor

(bunul lor cel mai de preț), pierderea calității de oameni liberi și transformarea în iobagi, nerecunoașterea în rândul națiunilor pământene, ignorarea și ulterior interzicerea religiei străbune, de către oficialități, obligativitatea plății unor dări imposibile, a unor sarcini publice, obligativitatea întreținerii armatei, administrației comitatelor, a drumurilor și podurilor, plata diurnelor deputaților au adus populația moșească în pragul cel mai de jos al degradării umane, constituindu-se în tot atâtea motive de revoltă. Cel mai reprezentativ document, care arată modul de degradare treptată a drepturilor moșilor, trecerea lor din condiția de oameni liberi în cea de sclavi îl constituie memoriul lui Avram Iancu adresat împăratului Francisc Iosif în anul 1849, care nu s-a soldat cu nici un efect pozitiv, în ciuda promisiunilor ferme.

Prezentarea cauzelor care au generat marile revolte din Munții Apuseni (din 1784 și 1848), cu extindere în toată Transilvania, are menirea de a explica atitudinea moșilor, care a fost total diferită ca intensitate de a restului românilor. Sigur, se pot face multe comentarii legate de calitatea tipului de comportament social-istoric al acestei populații montane, un lucru este însă sigur: moșii au reacționat violent, datorită faptului că și-au pierdut ilegal singurul mijloc de existență, respectiv *pădurea*, prin aceasta ei dovedind o coeziune socială deosebită, lucru care le oferă o dată în plus caracterul de unicitate.

Nu se poate încheia analiza acestui subiect, fără a preciza faptul că istoria nedreaptă a lăsat răni adânci în modul de gândire și de acțiune al moșilor, care nu au făcut altceva decât să-și apere bunurile lor cele mai de preț, uneori sacrificiul fiind suprem; acest fapt trebuie să fie viu în atenția factorilor de decizie actuali care sunt datori, ca prin programe viabile, să contribuie la creșterea nivelului de trai, foarte jos pentru mileniul III în Țara Moșilor.

Evoluția social-istorică, condiționările de această natură, precum și modul în care au înțeles moșii să răspundă provocărilor nedrepte, constituie unul din cele mai clare criterii de delimitare a spațiului Țării Moșilor – care se extinde până acolo unde apărarea pădurii, înțeleasă ca proprietate sfântă, a constituit un fenomen generator de mișcări sociale cu rol revendicativ, model pentru întreg poporul român, la un moment dat.

**5. Densitatea așezărilor rurale.** Constituie un criteriu important în procesul de delimitare spațială a Țării Moșilor, prin punerea în evidență a unui mod specific de amplasare a gospodăriilor în raport cu orografia, precum și prin evidențierea densității așezărilor. După Valeriu Butură –1978, Țara Moșilor, constituie „cea mai populată zonă înaltă din cuprinsul țării”. Satele prezintă aspecte de risipire accentuată, caracteristică în special arealelor montane. Gospodăriile fiecărui sat sunt dispersate pe întreaga suprafață a hotarului, apărând fenomenul de identificare a vetrei satului cu întreg hotarul. Tipul specific de sat în cuprinsul Țării Moșilor este *crângul*, adică grupul de case, care poate avea uneori doar 2-3, sau 5-6 case, fiecare având denumire proprie, constituind entități habitabile distincte. Aspectul satelor și numărul lor este explicat prin însușirile reliefului, în sensul că gospodăriile au identificat o așezare mai prielnică pe suprafața înaltă (platou), decât pe văile înguste cu lunci abia schițate, expuse inundațiilor. Există doar două nuclee mari așezate în lunca Arieșului, respectiv Câmpeni și Bistra, în cazul lor centrul înglobând un procent redus din numărul de locuitori (circa 32 % la Câmpeni și 20 % la Bistra). Alte nuclee de vale mai apar în cazul localităților: Abrud, Albac, Arada, Vadu Moșilor, Avram Iancu. Alt factor care a determinat densitatea mare a așezărilor rurale îl constituie cel de ordin social: din vatra inițială situată în părțile joase s-au desprins crângurile precum ramurile unui arbore, datorită împărțirii succesive a proprietății inițiale, în parcele numeroase, cauza fiind valorile ridicate ale natalității.

În ce privește modul de populare al spațiului montan, în Țara Moților se disting două faze: prima, de extindere teritorială a așezărilor, caracterizată de penetrarea spre înălțimi, proces însoțit în marea majoritate a cazurilor de fenomenul de depășire a capacității de susținere a masivului respectiv, și a doua fază, când populația nemaigăsind elemente de existență în spațiul montan (atât de drag), este nevoită să părăsească muntele pentru a căuta resurse în altă parte.

Țara Moților, mai precis „vatra” sa, se caracterizează prin prezența celor mai ridicate valori ale densității așezărilor umane rurale de pe teritoriul României, respectiv 29 sate / 100 km<sup>2</sup>, față de media țării care este de 5,5 sate/ 100 km<sup>2</sup>. Acest lucru se datorează așa cum am văzut, fragmentării reliefului, mărimii reduse a așezărilor, dar mai ales factorilor sociali (uman, psihologic, comportamental). Numărul de sate aparținătoare unei comune este foarte mare – Vadu Moților (fost Secătura) -12 sate; Poiana Vadului (fostă Neagra) - 11 sate; Albac – 16 sate; Scărișoara – 14 sate; Arieșeni – 18 sate; Vidra – 39 sate - ocupând locul II pe țară din acest punct de vedere, după comuna Cornereva; Avram Iancu – 33 sate; Sohodol – 31 sate; Bistra – 35 sate; Roșia Montană – 16 sate; Bucium – 30 sate. În schimb, mărimea geodemografică a unei așezări rurale este redusă – circa 200 loc./ sat.

**6. Criteriul morfologic.** Participă într-un mod particular la delimitarea acestei unități geografice, prin faptul că se individualizează câteva aspecte specifice, diferite în raport cu alte „țări”. Se remarcă extensiunea mare a reliefului policiclic, reprezentat prin culmi montane joase, rotunjite, prin poduri ușor vălurite, cu povârnișuri domoale, precum și prin apariția unor bazine de vale, care se constituie în mici depresiuni tectonice. Alt aspect este legat de uniformitatea mare a culmilor, majoritatea nivelate în timpul etapei Măguri- Mărișel (care prezintă două trepte: treapta superioară – la altitudinea de 900 – 1100 m; treapta inferioară – la altitudinea de 700 – 800 m), fapt ce l-a determinat pe geograful francez Emmanuel de Martonne, să denumească această treaptă, în anul 1924 sub apelativul de „*Platforma Țării Moților*”. Prezența pe spații întinse a acestei suprafețe de nivelare, conferă regiunii un aspect vădit de depresiune (nu pe toată întinderea ei), care parțial este bine conturată de culmile montane limitrofe (care sunt resturi din suprafața de nivelare superioară a Apusenilor, numită Fărcașa – Cârligatele).

Privind Țara Moților, în raport cu spațiul montan al Apusenilor, partea superioară a bazinului Arieșului, care constituie „centrul” acestei entități geografice regionale, pare a fi un spațiu cu caracter depresionar, dar vizualizarea atentă la fața locului infirmă acest lucru, fiind prezente doar câteva mici bazine depresionare.

Prin urmare, dacă în majoritatea absolută a „țărilor” din România relieful intervenea prin atribute de adăpost induse de formele de tip bazin închis, în cazul Țării Moților situația e inversă, culmile și platformele de nivelare înalte devin suportul localizării antropice. Apar însă și aici mici bazine depresionare (*Câmpeni- Bistra, Albac, Poiana Vadului, Abrud*), dar ponderea lor este foarte redusă în comparație cu vastele suprafețe ale versantelor populate, a culmilor și platourilor înalte locuite. Funcția de apărare a fost transferată aici, în seama reliefului semeț, accidentat, a pădurilor extinse, greu de străbătut (retragerea în munți a lui Horea și Cloșca, la sfârșitul răscoalei, este un bun exemplu în acest sens). Apare astfel un paradox existențial, ce caracterizează Apusenii în general și anume faptul că, spre deosebire de celelalte ramuri ale Carpaților Românești, unde funcția de așezare a celulelor habitabile au avut-o depresiunile intramontane, aici lipsa lor a fost suplinită de culmi și platourile înalte.

**Concluzii.** Conjugarea celor șase criterii de delimitare, pune în evidență faptul că Țara Moșilor constituie o entitate geografică funcțională de sine stătătoare, axată pe bazinul superior al Arieșului, având un centru principal în localitatea Câmpeni și un altul secundar la Abrud, înspre acestea orientându-se toate fluxurile de masă, energie, informație din regiune. Limitele Țării Moșilor prezintă un mers sinuos, care urmărește în cea mai mare parte linia marilor înălțimi ale masivelor din jur: în partea de sud-vest, vest și nord-vest, limita urmărește cele mai înalte vârfuri din masivele Găina și Bihor (Găina, Rotund, Piatra Aradului, Bihor, Biharia, Piatra Grăitoare, Glăvoaia, Biserica Moșului); în partea nordică, nord-estică și estică, limita străbate masivele Gilău și Muntele Mare, pe aliniamentul dat de vârfurile: Bătrâna, Clujului, Dl. Staiin, apoi vârfurile: Petreasa, Coltău, Lămășoia, Neteda, Balomireasa, Piatra Groșilor, Muntele Mare, Neteda, Șesul Lupșelului, Măgura, după care limita traversează către sud Valea Arieșului, mergând pe interfluviul dintre văile Ștefanca și Mușcanilor, apoi continuând pe aliniamentul vârfurilor Vârșii Mari și Geamăna, înspre sud limita urmând traseul dat de alte vârfuri (Vâlcoi, Petriceaua, Brădișoru, Vulcan) și Dl. Chiuzului, după care se închide înspre sud-vest prin vârfurile Răchita și Știubei.

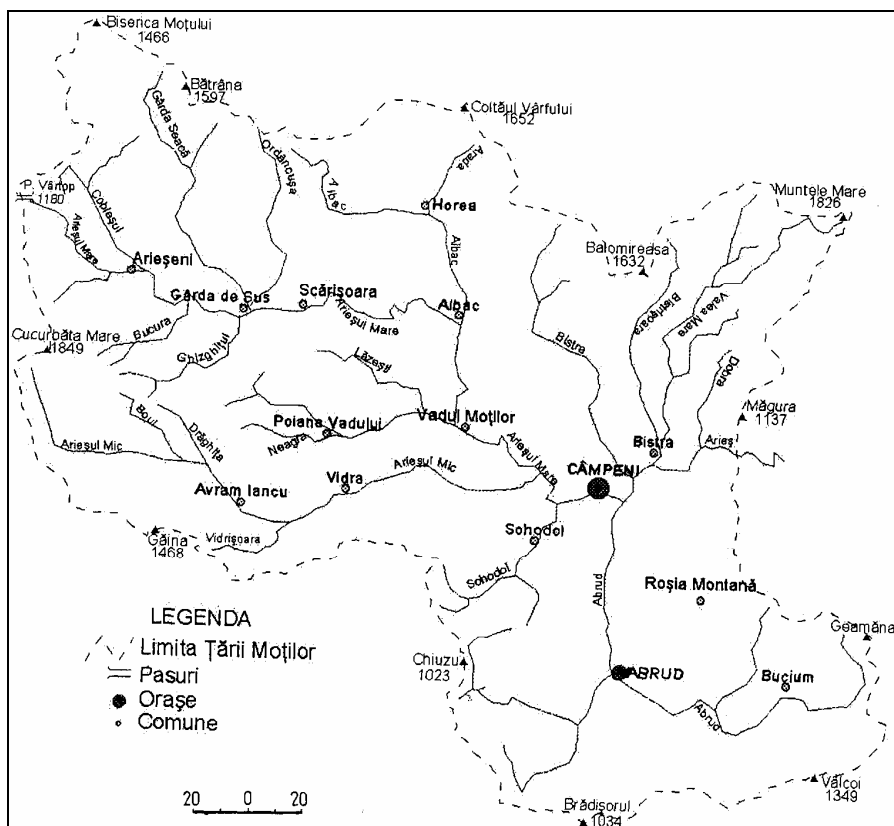


Fig. 1. Țara Moșilor.



Între aceste limite Țara Moșilor cuprinde două așezări urbane (Câmpeni și Abrud) cărora li se adaugă 14 comune cu satele lor: Albac, Arieșeni, Avram Iancu, Bistra, Bucium, Ciuruleasa, Gârda de Sus, Horea, Poiana Vadului, Roșia Montană, Scărișoara, Sohodol, Vadu Moșilor, Vidra.

Sistemul teritorial al acestei unități geografice regionale din spațiul Munților Apuseni, cuprinde la rândul-i două subsisteme apropiate ca rang și importanță: *subsistemul forestier* situat pe cursurile superioare ale Arieșului Mare, Arieșului Mic, Albacului, Gârda Seacă, Bistra etc cu o importanță relativ mai mare, în sensul vehiculării unui volum mai însemnat de masă și energie în cadrul sistemului principal și *subsistemul minier*, axat pe bazinul Abrudului, cu un oarecare regres în prezent, dar a cărui pondere poate crește mult pe viitor prin revitalizarea exploatărilor aurifere, fapt ce implică un aport de capital străin.

În final, trebuie arătat faptul că Țara Moșilor constituie un sistem deschis, cu importante schimburi de masă, energie și informație cu regiunile vecine, dar și cu alte teritorii mai apropiate sau mai îndepărtate ale țării, sau chiar cu alte regiuni europene, acest din urmă aspect fiind legat mai ales de bogatele valențe turistice, care au la bază un semnificativ potențial natural și antropic.

## BIBLIOGRAFIE

1. Apolzan, Lucia (1943), *Sate – Crânguri din Munții Apuseni. Observații asupra așezării lor sociale*, Rev. " Sociologia Românească ", Anul V, nr. 1-6, Ramuri, Craiova.
2. Apolzan, Lucia (1987), *Carpații – Tezaur de Istorie. Perenitatea așezărilor risipite pe înălțimi*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București.
3. Cocean, P. (2002), *Geografie Regională*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj- Napoca.
4. Cocean, P. (1997), *The Land – A Typical Geographical Region of Romania*, Rev. Romaine de Geogr., tome 41, Edit. Academiei, București.
5. Frâncu, T., Candrea, G. (1888), *Români din Munții Apuseni: Moșii*, Edit. Tipografia Modernă, București.
6. Patița, R. (1912), *Țara Țopilor – despre trecutul Munților Apuseni ai Transilvaniei*, Edit. Tip. Nouă, Orăștie.
7. Pop, P. Gr., Benedek, J. (1996), *Satele mici din România și specificul activității lor*, Studia UBB, Geographia, Anul XLI, 1-2, Cluj-Napoca.
8. Pop, P. Gr. (2000), *Carpații și Subcarpații României*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
9. Popa, I. (2003), *Industria și comerțul lemnului din Munții Apuseni*, Edit. Altip, Alba- Iulia.
10. Surd, V. (1993), *Așezările din bazinul montan al Arieșului – Studiu de Geografie aplicată*, Edit. Interferențe, Cluj-Napoca.
11. \*\*\* (1987), *Geografia României, III, Carpații Românești și Depresiunea Transilvaniei* (sub redacția D. Oancea, Valeria Velcea, N. Caloianu, Ș. Dragomirescu, Gh. Dragu, Elena Mihai, Gh. Niculescu, V. Sencu, I. Velcea), Edit. Academiei, București.

## INDIVIDUALITATEA GEOGRAFICO- FIZICĂ A JUGULUI INTRACARPATIC

C. CIUREAN<sup>1</sup>

**ABSTRACT.** – **The Geographic-Physical Individuality of the Intercarpathian Link.** The Intercarpathian Link has consecrated itself in the speciality literature as an alignment of crystalline, volcanic knolls and hillock units, which is imposed through its position both as a linking bridge between the Apuseni Mountains and the Eastern Carpathians, and as a transitional strip between the Transylvanian Depression and the Western Hills. In the individualization of the Intercarpathian Link a determinant role have the geological and tectonic factors. This unit has functioned as a geological barrier between the Pannonian and Transylvanian Basin. As regards geographical-physical aspect, the subunits of the Intercarpathian Link have a series of common characteristics, which permit its individualization in relation to the adjacent units. From the climatic point of view, the Intercarpathian Link at macroterritorial level, has the role of a “gate” for the circulation of the air masses, including at the level of the elevated units, which, local, play the role of climatic dams.

\*

### 1. Considerații generale

Jugul Intracarpatic s-a consacrat în literatura de specialitate ca un aliniament de măguri cristaline, vulcanice și unități colinare, care face legătura între Munții Apuseni și Carpații Orientali, dar și ca fișie de contact între Depresiunea Transilvaniei și Dealurile de Vest. Opiniile referitoare la extensiunea, integrarea teritorială și rolul Jugului sunt extrem de diversificate.

În Monografia geografică a României (1960) Jugul coincide cu vechea suprafață a platformei hercinice. Sunt incluse așadar horsturile cristaline (Meseș, Prisaca, Preluca, Șimleu, Chilioara, Codrului), unitățile paleogene care leagă aceste horsturi, Culmea Breaza, precum și depresiunile Baia Mare, Șimleu.

Vintilă Mihăilescu (1966) face o analiză detaliată asupra Jugului Intracarpatic dorind să demonstreze unitatea Platformei Someșene. Pentru argumentarea unității platformei demonstrează că Jugul Intracarpatic nu constituie o arie de netă discontinuitate orografică atât prin trăsăturile sale morfometrice, cât și prin cele morfografice. Astfel Jugul constituie în opinia sa un sector median transversal care separă cele două platforme – una externă și una internă. În constituția sa intră munceii cristalini (Meseș, Dealu Mare-Prisaca, Preluca) și dealurile dezvoltate pe gresii și calcare paleogene (Dealurile Sălajului, Culmea Prisnel, Piatra Toporului de pe stânga Lăpușului și depresiunile subcarpatice dintre Preluca și Rodna. (V. Mihăilescu, 1966, p 84)

V. Tufescu (1974) consideră că Jugul Intracarpatic este format dintr-un aliniament de horsturi cristaline: Meseș, Prisaca; Preluca, unități ce prezintă în partea superioară o suprafață de eroziune preeoceună sincronă cu cea din zona carpatică (A. Nordon, 1931).

---

<sup>1</sup> Liceul Pedagogic “ Gh. Șincai”, Zalău, România.

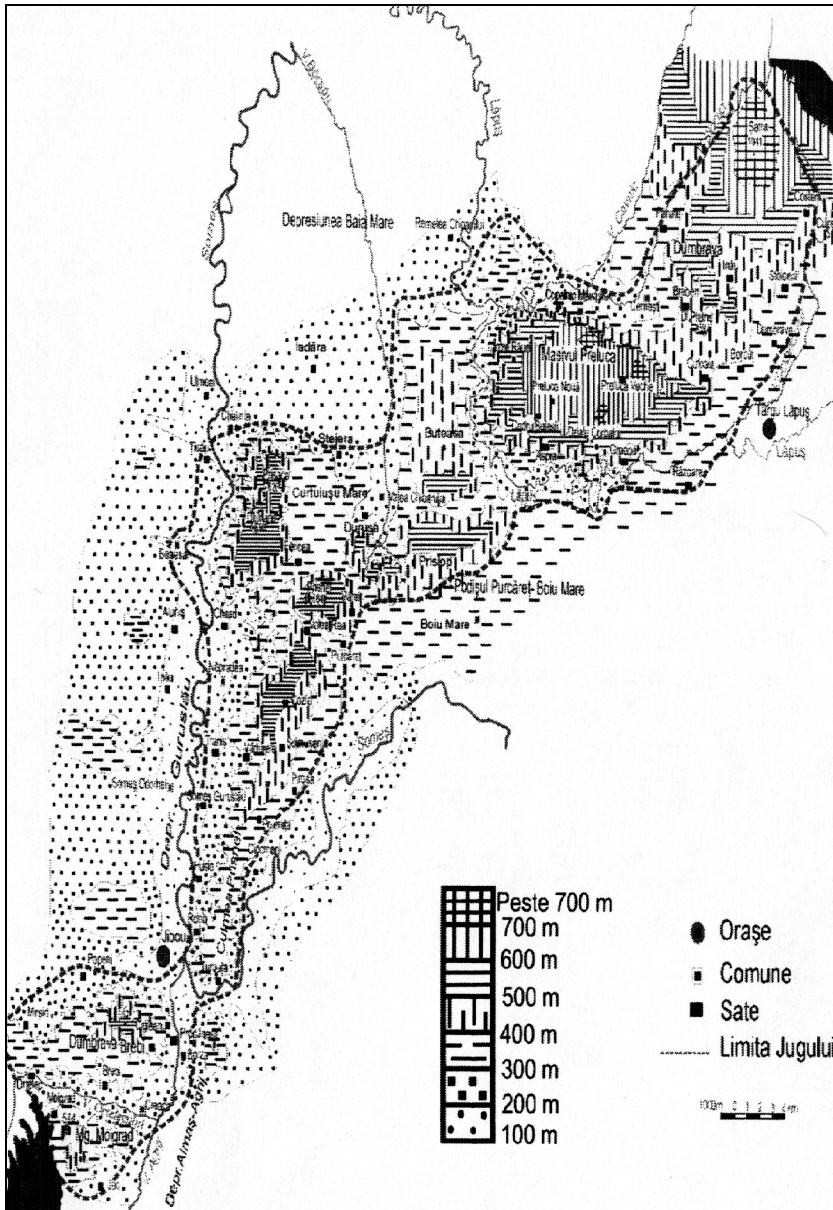


Fig. 1. Jugul Intracarpatic, exprimarea morfometrică.

Între horsturile amintite există unități sedimentare (Prisnel). La vest de aliniamentul horsturilor amintite există un al doilea jug format din măgurile Șimleu și Chilioara și Culmea Codrului.

Geografia României fiind rezultatul contribuției mai multor geografi păstrează cu greu o viziune unitară în ceea ce privește Jugul Intracarpatic. Regionarea realizată în primul volum din lucrarea amintită atașează Jugul Intracarpatic Depresiunii Transilvaniei, considerându-l limită nord-vestică. Acest punct de vedere se menține și în volumul III al aceleiași lucrări ce abordează Depresiunea Transilvaniei. Jugul Intracarpatic este considerat ca arie de discontinuitate geografică relativă, individualizată hipsometric prin denivelări evidente față de bazinele de eroziune limitrofe. Potrivit acestei accepțiuni Jugul Intracarpatic este alcătuit din două aliniamente de insule cristaline. Aliniamentul intern este format din: Dealu Mare, Preluca, Pietriș, iar cel extern aparținând Dealurilor Silvano- Someșene include Măgura Șimleului, Măgura Chioarei, Culmea Codrului. Analiza subunităților Podișului Someșan exclude insulele cristaline deși conform trasării limitelor pe abrupturile tectonice din Dealu Mare-Preluca- Pietriș acestea ar fi parte integrantă a sa. Măgurile cristaline (Dealu Mare-Prisaca, Preluca) sunt analizate în volumul IV din aceeași lucrare fiind atașate Dealurilor Silvano-Someșene, respectiv Dealurilor Chioarului ca subunitate înaltă a acestora.

O viziune mult mai structurată în ceea ce privește definirea și delimitarea Jugului Intracarpatic apare în lucrarea Depresiunea Transilvaniei (Gr. Pop, 2001). Jugul Intracarpatic este considerat ca limită nord-vestică a Depresiunii, fiind integrat Dealurilor și depresiunilor submontane (Unității Marginale). Autorul nu este foarte tranșant în acest sens. Analizând caracterele generale ale Jugului concluzionează că *“Jugul Intracarpatic trebuie considerat ca un teritoriu cu identitate proprie ce închide Depresiunea Transilvaniei spre nord-vest. Dar poate fi acceptată și posibilitatea de a fi considerat ca o componentă marginală nord-vestică a unității...”* (Gr. Pop, 2001, p 111) Pornind de la această ultimă idee în cadrul lucrării sunt analizate caracteristicile subunităților care alcătuiesc Jugul Intracarpatic: insulele de șisturi cristaline Dealu Mare- Prisaca, Preluca, Dumbrava (Pietriș), neckul vulcanic al Șatrei, la care se adaugă dealurile Dumbrava Brebi și Culmea Prisnel, care fac legătura între insulele cristaline.

Dispus pe direcție sud-vest / nord- est Jugul Intracarpatic se extinde pe aproximativ 100 km lungime, dacă includem în aliniament și Munții Meseș. Excluzând masivul amintit anterior lungimea aliniamentului se reduce la cca. 70 km. Lățimea este mult mai redusă fiind în general de sub 10 km, exceptând Masivul Preluca unde ajunge la 20 km Evoluția paleogeografică și intensitatea activității tectonice fac din Jugul Intracarpatic o unitate cu altitudini modeste. Altitudinea depășește 1000 de metri doar în Masivul Șatra (1 041 m).

## 2. Evoluția și structura geologică

Factorii geologici și tectonici au jucat un rol determinant în individualizarea Jugului Intracarpatic. În pofida unei relative eterogenități geologice dată de includerea în Jug a unor unități sedimentare (Prisnel, Dumbrava Brebi) și vulcanogen-sedimentare (Șatra) există numeroase trăsături comune în special pentru unitățile cristaline. Funcția de barieră geologică a Jugului a fost acceptată și de autorii care contestă faptul că această unitate constituie limită între Depresiunea Transilvaniei și Dealurile de Vest.

Măgurile alcătuite din roci cristaline ce intră în componența Jugului Intracarpatic sunt rezultatul scufundării inegale a unor sectoare dintr-un masiv ce ocupa o suprafață mult mai extinsă. Șisturile cristaline ale “seriei de Someș” care alcătuiesc vechiul masiv reprezintă produsul unui ciclu tectonic prehercinic. În precambrian și în cea mai mare parte a paleozoicului regiunea făcea parte dintr-o vastă arie geosinclinală. Orogeneza hercinică a avut drept consecință exondarea unui lanț muntos și transformarea sa într-un bloc rigid fără a mai fi

regenerat în timpul orogenezei alpine. Sub acțiunea agenților modelatori externi a rezultat o pediplenă. După cutările paleozoice nu s-a mai instalat un regim de geosinclinal. Fazele orogenezei alpine au indus mișcări pe verticală și disjunctive ce au compartimentat vechiul masiv. Stilul tectonic disjunctiv schițat în mezozoic se accentuează în terțiar. Mișcărilor tectonice disjunctive au individualizat o serie de horsturi (Dealul Mare –Prisaca, Preluca) ce intrau în componența vechiului masiv, dar și blocuri scufundate, care au funcționat ca depresiuni locale.

Munții Ascunși au funcționat ca blocuri elevate până în badenian, când stresul tectonic al fazelor stirice determină scufundarea acestora, prefigurând noi raporturi cu unitățile adiacente, reflectate în special asupra limitelor. Reactivarea mișcărilor pe verticală face ca măgurile și sedimentarul preneogen să fie scufundate și invadate de apele mării badeniene. Scufundarea măgurilor cristaline în badenian împinge limitele Depresiunii Transilvaniei mult spre nord-vest, apele ocupând toată jumătatea de nord a Bazinului Șimleului. În timpul acestei transgresiuni apele au acoperit și Masivul Preluca împingând spre nord limita Depresiunii Transilvaniei. În acest context se relevă faptul că rolul Jugului Intracarpatic de limită a Bazinului Transilvaniei a cunoscut o relativă mobilitate în decursul perioadelor geologice. Funcția de barieră geologică a Jugului Intracarpatic este dovedită de prezența în estul și vestul său a unor formațiuni sedimentare care aparțin unor perioade geologice diferite.

În vestul Jugului Intracarpatic, respectiv în zona Dealurilor de Vest dominante sunt formațiunile neogene. Dealurile de Vest și Câmpia de Vest, dispun de un fundament format din *șisturi cristaline* ale vechiului bloc panonic și cristalino-mezozoice de tip carpatic, în unele locuri chiar depozite paleogene (partea nordică). Fundamentul depresiunilor Baia Mare și Șimleului, este format din *depozite mezozoice și paleogene de tip fliš*, peste care sunt dispuse, în cea mai mare parte, *formațiunile sedimentare miocene* ce încep cu *Badenianul* și se continuă cu *Sarmațianul* și *Pannonianul* (cele din urmă fiind definite și ca depozite sarmato-pliocene în facies pannonic), acestea constituind cuvertura sedimentară propriuzisă a întregului spațiu situat în partea vestică a României.

Faptele menționate conduc la concluzia că în actualul areal al Dealurilor și Câmpiei de Vest a existat un uscat destul de întins ce s-a menținut, cu puține excepții, până în *Badenian*, când a avut loc *Evenimentul Styrian* (diastrofismul stiric), care a condus la o puternică fragmentare a întregii regiuni din vestul Munților Apuseni, afundarea și fragmentarea acestuia permițând o puternică transgresiune marină. Depozitele badeniene (bolovănișuri, prundișuri și nisipuri, conglomerate și gresii, argile, tufuri, etc, iar dintre organogene sunt prezente calcarele recifale de Leitha), sunt urmate de cele *sarmațiene*, cu o răspândire ceva mai largă și aproximativ similare cu precedentele

Formațiunile badeniene și sarmațiene, pe măsura îndepărtării de spațiul montan (de la est spre vest), sunt acoperite de *depozite pannoniene*, această etapă caracterizându-se, în teritoriul Dealurilor și Câmpiei de Vest, printr-o transgresiune bine pusă în evidență, astfel încât domeniul de sedimentare a ajuns chiar în condiție transgresivă peste formațiunile din rama montană. Din momentul respectiv a început un ciclu însemnat de sedimentare, care a dat umplutura de formațiuni specifice celor două unități.

Formațiunile sedimentare care apar în estul Jugului Intracarpatic respectiv în Podișul Someșan și zona marginală a Depresiunii Transilvaniei aparțin paleogenului. Sedimentarea în această zonă a fost foarte activă în eocen-oligocen, fapt ce a condus la depunerea unor pachete însemnate de calcare, argile, nisipuri, gresii. Aceste formațiuni sunt prezente și în constituția unor subunități din Jugul Intracarpatic (Dumbrava Brebi, Prisnel). Este de remarcat și prezența rocilor de vârstă ottnangiană și badeniană, în care domină conglomeratele, gresiile și argilele carbonatice (Gr. Pop, 2001, p. 115)

Jugul Intracarpatic a avut funcție de cumpănă tectonică ce separă regiunea interioară a bazinului someșan- cu evoluție subaeriană mai timpurie (începând din neogen)- de regiunea lui exterioară (panonică) – cu o evoluție subaeriană mult mai târzie (începând din dacian) (V. Mihăilescu, 1966, p. 82).

Fiind partea cea mai ridicată a “munților ascunși“ a marcat zona de separare dintre Bazinul Panonic și Bazinul Transilvan. Nu trebuie omis faptul că actuala configurație morfotectonică nu corespunde realităților din perioadele geologice anterioare. Au existat etape când din cauza mișcărilor tectonice de scufundare apele din Bazinul Transilvaniei au transgresat aliniamentul jugului, invadând bazinele Șimleu și Maramureș. Astfel se explică prezența în Bazinul Maramureșului a evaporitelor, care își au originea în apele Depresiunii Transilvaniei și nu în apele Depresiunii Panonice. (D. Ciupagea și colab., 1970).

Discontinuitatea impusă de tectonică a jucat un rol deosebit în exprimarea funcționalității Jugului intracarpatic. Jocului pe verticală a blocurilor s-a soldat cu apariția “porților” prin care s-au direcționat în decursul perioadelor istorice fluxurile de populație și cele materiale.

### 3. Trăsăturile reliefului

Sub aspect geografico-fizic subunitățile ce intră în componența Jugului Intracarpatic dispun de o serie de caracteristici, multe dintre ele comune, fapt ce permite individualizarea în raport cu unitățile adiacente. Particularitățile geologice și tectonice, orografice, hidroclimatice s-au constituit în premise pentru dezvoltarea funcțiilor geografico-umane ale unității analizate.

Individualitatea geografică a Jugului Intracarpatic a suscitat controverse, opiniile fiind variate în privința rolului său geografic în decursul perioadelor geologice și în etapa actuală. Funcția sa a fost minimalizată în contextul încercărilor de a demonstra unitatea Platformei Someșene extinsă și la nord-vest de aliniamentul Jugului pe fondul unei eterogenități morfost structurale. (V. Mihăilescu, 1966). Este indiscutabil faptul că Jugul Intracarpatic se interpune între două regiuni cu trăsături morfologice diferite. În sud, spre Depresiunea Transilvaniei apare forme de relief structural cu numeroase cueste și suprafețe structurale în timp ce spre nord-vest –Dealurile Silvano-Someșene – se impune un relief colinar cu intercalații de măguri alcătuite din șisturi cristaline. (V. Mihăilescu, 1966; V. Tufescu 1974; Gr. Pop, 2001). Jugul Intracarpatic este o unitate cu caracter discontinuu. Această caracteristică este rezultatul interperierii unor zone joase, “porți” între unitățile elevate amintite anterior. Funcționalitatea geografică a Jugului este în primul rând o consecință a prezenței acestor “porți” cât și a rolului de baraj pe care îl are Jugul. Relativa eterogenitate genetică, petrografică, morfologică nu constituie un argument pentru negarea individualității geografice a unității.

*Măgurile cristaline* – Dealu Mare -Prisaca, Preluca, Pietriș – se prezintă sub forma unor horsturi insulare, asimetrice având o serie de trăsături comune. Masivitatea este dată atât de alcătuirea petrografică, cât și de existența unor falii exprimate în relief prin abrupturi evidente. Intersectând măgurile cristaline râurile au creat sectoare de defileu cu preabilitate redusă pentru dezvoltarea căilor de comunicație. Un exemplu în acest sens este defileul Lăpușului din sudul Masivului Preluca, cu pereți abrupti și grad accentuat de meandrare. Altă trăsătură comună este dată de existența suprafeței de eroziune preeocenă. A. Nordon consideră “pediplena eocenă” din Preluca drept cea mai tipică platformă de eroziune întâlnită în Carpați. Vârsta platformei este preeocenă întrucât este acoperită de calcare eocene. Ea este echivalată cu suprafețele Borăscu și Fărcaș. Suprafața nu este perfect netedă așa cum susținea Nordon, ci apare ca o platformă ce coboară în trepte spre sud, vest și est. Decalajele altitudinale sunt impuse atât de modelarea exercitată ulterior, cât mai ales de înclinarea tectonică a masivului de la nord la sud. Existența acestei suprafețe de eroziune care retează șisturile

cristaline în mai multe masive constituie un argument al faptului că a existat un bloc cristalin faliat ulterior, iar suprafața de eroziune scufundată a fost fosilizată de formațiuni eocene și oligocene supuse acțiunii de modelare subaeriană. (Gr. Posea, 1962). Existența acelor platouri a condus la apariția și dezvoltarea unor așezări rurale de tip risipit, cu o activitate economică axată pe creșterea animalelor. Gradul de împădurire, masivitatea, accesibilitatea redusă sunt doar câteva elemente care explică numărul redus al așezărilor din perimetrul măgurilor amintite.

*Unitățile colinare* – Culmea Preluca, Dumbrava Brebi – au caracteristici morfometrice asemănătoare cu măgurile cristaline. Se impun în relief sub forma unor ceste dezvoltate pe calcare, gresii și conglomerate. Reducerea suprafeței interfluviale nu a oferit posibilitatea dezvoltării reliefului carstic propriu-zis, exceptând unele lapiezuri și doline. Prezența diferiților martori reziduali și larga dezvoltare a glacișurilor de revers constituie alte caracteristici. Reculul cuestelor a generat trene de glacișuri utilizate ca pășuni și fânețe. Pădurile au fost defrișate pentru obținerea de terenuri agricole-pășuni și fânețe- abandonate ulterior din cauza productivității slabe. Chiar și pășunile sunt degradate din cauza spălării cuverturii de soluri rendzinice. Numărul redus de așezări se datorează profunzimii orizontului freatic (Geografia României, III, 1987).

*Măgurile vulcanice* sunt situate în extremitatea nordică, respectiv sudică a Jugului, prezența lor datorându-se unor falii. Măgura Moigrad apare sub forma unui corp intruziv de tip lacolitic situat în prelungirea Munților Meseș, într-o regiune puternic tectonizată. Morfologia actuală este rezultatul eroziunii selective, care a îndepărtat cuvertura sedimentară. Are altitudini modeste în comparație cu neck-ul vulcanic Șatra, în jurul căruia s-a dezvoltat un piemont extins.

*Porțile* – Poarta Meseșană, Poarta Someșului – imprimă nota de discontinuitate a Jugului Intracarpatic, jucând un rol deosebit în exprimarea funcțiilor sale.

Poarta Meseșană – reprezintă o trecătoare formată de Valea Ortelecului la limita nord-estică a Munților Meseș. La formarea acestei porți o contribuție însemnată au avut mișcările tectonice soldate printre altele cu apariția complexului magmato-vulcanic de la Moigrad. Prin eroziunea regresivă Valea Ortelecului, afluent al Agrij a reușit să străpungă cumpăna hidrografică reprezentată de Munții Meseș și să decapiteze cursul superior al Văii Sălajului. Eroziunea accelerate din etapa ulterioară captării a creat microdefileul de la Moigrad. În aval s-a dezvoltat bazinetul depresionar Brebi, în care este situată și localitatea omonimă. Având o lungime de doar câțiva kilometri de la izvoare și până la vărsare în râul Agrij trecătoarea de vale reprezintă un culoar îngust de 200-300 m, cu o dezvoltare maximă de cca 2 km. Aceste trăsături geografice sunt argumentele accesibilității facile înspre și dinspre Transilvania de unde derivă și importanța strategică deosebită avută de Poarta Meseșană în anumite perioade istorice.

Culoarul Someșului este o altă poartă importantă în cadrul Jugului Intracarpatic. Acest culor se dezvoltă atât în cadrul Podișului Someșan, cât și în sectorul Dealurilor de Vest constituind o importantă axă de legătură geografică între teritoriile situate de o parte și de alta a Jugului. Fiind modelat în roci cu durități diferite Culoarul Someșului prezintă sectoare largi în alternanță cu îngustări semnificative. Lățimea sa variază în planul superior între 2 km și 6-7 km. În zona Jugului Intracarpatic îngustarea culoarului este determinată de intersectarea calcarelor eocene (priaboniene) din Dealul Dumbrava și a gresiilor din Dealul Racoți. Pe întreg parcursul său apare seria de nouă terase, începând cu lunca (2-3 m) și până la terasa a noua (160-200 m). Cea mai mare extensiune au terasele a II-a (8-12 m) și a III-a (18-22 m) pe care sunt situate de altfel și cele mai numeroase așezări.

#### 4. Particularități climatice

Sub aspect climatic Jugul Intracarpatic nu constituie o barieră greu de depășit pentru masele de aer care acționează dinspre vest, nord-vest în raport cu catenele carpatice care închid Depresiunea Transilvaniei. Acest fapt este atât o consecință a altitudinilor reduse, dar mai ales a discontinuității accentuate a unității. Eterogenitate morfostructurală determină o nuanțare a funcțiilor sale climatice. Creșterea altitudinilor dictează o ușoară modificare a elementelor climatice. Astfel temperatura medie anuală coboară sub 8° C în unitățile cu altitudini de peste 500 m, în timp ce unitățile limitrofe înregistrează temperaturi medii anuale de 8-9°C. Izoterma de 9° pătrunde în Depresiunea Guruslău până în apropiere de Jibou. În sezonul rece se înregistrează și inversiuni termice modeste a căror frecvență este redusă.

Modificări se resimt și în repartitia precipitațiilor, element climatic ce exprimă mai bine decât temperatura rolul climatic jucat de Jugul Intracarpatic. În zonele joase- Culoarul Someșului, Poarta Meseșană - cantitatea medie anuală de precipitații se menține sub 700 mm/an, spre deosebire de măgurile cristaline și Culmea Prisnel unde valoarea medie anuală este de peste 800 mm/an. Aceste unități prin altitudine și orientarea lor influențează circulația maselor de aer cu consecințe de ordin cantitativ asupra elementelor climatice și generarea unor efecte de umbră climatică.

Pentru exemplificare este relevantă comparația dintre Depresiunea Baia Mare și Depresiunea Lăpuș, separate de masivele Preluca, Dumbrava, Șatra și Dealurile Copalnic-Mănăștur. În Depresiunea Baia Mare, la contactul său cu munții vulcanici se înregistrează cantități mari de precipitații (800 mm la 200 m, respectiv 1050 mm la 400 m altitudine) datorită unui salt aerodinamic executat de masele de aer umed din vest. În celălalt compartiment depresionar- Depresiunea Lăpuș – valorile cantitative ale precipitațiilor sunt simțitor diminuate (770 mm la 300 m, respectiv 860 mm la 400 m altitudine). Diferențele semnificative sunt consecința interpunerii Masivului Preluca și a descendenței maselor de aer care realizează un salt peste interfluviul Bloaja-Dobric. Nu lipsesc nici contrastele termice între cele două spații depresionare. Depresiunea Baia Mare prin caracterul său deschis și altitudinile mai reduse facilitează advecția maselor de aer și ventilația rapidă prin urmare temperaturile medii anuale sunt mai ridicate cu 1-2°C decât în Depresiunea Lăpuș, unde se înregistrează frecvent inversiuni termice. Efectul de umbră climatică se resimte în Depresiunea Fericea, situată la adăpostul Masivului Dealu Mare-Prisaca și în vestul Depresiunii Lăpuș la adăpostul Masivului Preluca (V. Sorocovschi, W. Schreiber, 1986).

Același rol de dirijare a maselor de aer revine și Culmii Prisnel care impune masele de aer care acționează dinspre nord-vest să execute un salt aerodinamic. Astfel se explică cantitatea medie multianuală de precipitații relativ mare înregistrată la Năpradea (705,5 mm), la o altitudine de 192 m, în timp ce Podișul Purcăreț-Boiu Mare are o pluviozitate scăzută și un potențial termic moderat din cauza efectului de umbră. Circulația dominantă a maselor de aer este cea nord-vestică, dar există și vânturi locale. Vânturile dinspre est care urcă reversul Prisnelului coborând în Depresiunea Guruslău generează un proces ușor de foehnizare, dovadă fiind prezența unor exemplare de castan comestibil (A. Medve, 2002). Același fenomen se manifestă și spre sud prin interpunerea Munților Meseș între două compartimente depresionare. În Depresiunea Almaș-Agrij aflată în umbra Meseșului cantitatea medie multianuală de precipitații (588 mm/an, la Hida) este mai scăzută decât în Depresiunea Zalău (643 mm/an, la Zalău).



Se poate concluziona că Jugul Intracarpatic sub aspect climatic, la nivel macroteritorial are rolul unei “porți” de circulație a maselor de aer, inclusiv la nivelul unităților elevate care joacă local rolul de baraje climatice.

### 5. Concluzii

Complexitatea geografică a Jugului Intracarpatic este o rezultată în primul rând a așezării sale și a eterogenității morfogenetice. Trecând peste disputele referitoare la integrarea în holarhia unităților regionale, considerăm că Jugul reflectă o individualitate geografică proprie manifestată atât la nivelul componentelor geografic-fizice, cât și sub aspect geografico-uman. Eterogenitatea conferită de diversitatea petrografică, trăsăturile morfogenetice nu reprezintă o negare a individualității, deoarece nu se impune cu necesitate o asociere între uniformitate și individualitate. Diferite genetic unitățile din componența Jugului au o esrie de trăsături comune în ceea ce privește morfometria, modul de manifestare a elementelor bioclimatice, gradul de populare. Individualitatea este reliefată nu atât de trăsăturile sale geografico-fizice, cât mai ales de funcțiile îndeplinite.

## BIBLIOGRAFIE

1. Ciupagea D., Paucă M., Ichim Tr. (1970), *Geologia Depresiunii Transilvaniei*, Edit. Academiei, București.
2. Colectiv (1987), *Geografia României, III, Carpații și Depresiunea Transilvaniei* (sub redacția dr. D. Oancea, dr. Valeria Velcea, dr. N. Caloianu, Ș. Dragomirescu, dr. Gh. Dragu, dr. Elena Mihai, dr. Gh. Niculescu, V. Sencu, dr. I. Velcea), Edit. Academiei, București.
3. Mac, I., Hosu, Maria (2002), Interpretări geomorfologice privitoare la structurile magmato-vulcanice din Depresiunea Transilvaniei, *Studia UBB, Geographia*, 2, Cluj-Napoca.
4. Mihăilescu, V. (1966), *Dealurile și Câmpiile României*, Edit. Științifică, București.
5. Pop, P. Gr. (2001), *Depresiunea Transilvaniei*, Edit. Presa Universitară Clujană, Cluj-Napoca.
6. Posea, Gr. (1962), *Țara Lăpușului*, Edit. Științifică, București
7. Savu, Al., Mac, I (1972), Relieful județului Sălaj, ca factor în distribuția și dezvoltarea așezărilor omenești, *Studia UBB, Geographia*, 2, Cluj-Napoca.
8. Sorocovschi, V., Schreiber, W. (1986), Relații morfohidroclimatice în nordul Transilvaniei, *Studia UBB, Geologia-Geographia*, 1, Cluj Napoca.
9. Tufescu, V. (1974 ), *România – Natură, Om, Economie*, Edit. Științifică, București.

## REPREZENTĂRILE CARTOGRAFICE ȘI ROLUL LOR ÎN GEOMORFOLOGIA ENVIRONMENTALĂ

S. FILIP<sup>1</sup>

**ABSTRACT.** – **The Cartographic Drawings and their Role within Environmental Geomorphology.** This paper approaches the problem of environmental geomorphology from the standing points of the cartographic methodologies, which are specific to this science. Another problem that is attended here is related to the way through which the environmental mapping can improve the study of the geomorphological risks phenomena, the geomorphological; assets and of the geomorphological impact. One of our basic concerns is the use of the referential territorial units in the mapping of the geomorphological issues. We also have underlined the operational frame of the cartographic products attached to the geomorphological studies.

\*

Definită de către Simion Mehedinți ca fiind „cea dintâi pagină a geografiei”, harta reprezintă una dintre principalele forme concrete de reprezentare a realității spațiale. Prin conținutul lor, produsele cartografice conduc la o analiză de fond, la concretizarea fenomenelor la un moment dat, sau pot indica dinamica și evoluția acestora în timp. Reprezentarea cartografică a unui teritoriu a constituit în decursul timpului, alături de studiile geografice de natură analitică și sintetică, una din cele mai importante căi de consemnare a modului în care comunitățile umane au perceput teritoriile în care se derula existența și evoluția lor. Modul cum a evoluat perceperea environmentului, cu trăsăturile „eternă” dar și cu schimbările ciclice sau accidentale, poate fi înțeles și prin analiza varietăților imaginilor și reprezentărilor cartografice specifice diferitelor etape istorico-evolutive. Varietatea și evoluția imaginilor geo-cartografice ale environmentului în diferite contexte sunt, de asemenea, indicii importante în înțelegerea modului în care omul a perceput realitatea în schimbare a teritoriilor. De asemenea, geografia istorică și cartografia istorică, oferă un punct de plecare în realizarea studiilor asupra percepției environmentului, a schimbărilor environmentale și a comportamentului rezultat din această percepere. Desigur, reprezentările cartografice ale teritoriilor environmentale sunt diferite de realitatea teritorială și reflectă doar anumite caracteristici selectate în lumina unei metodologii și a unui scop; acestea sunt alese într-un mod adecvat, exprimate sub forma unor simboluri, la o anumită scară, prin intermediul unor tehnici convenționale.

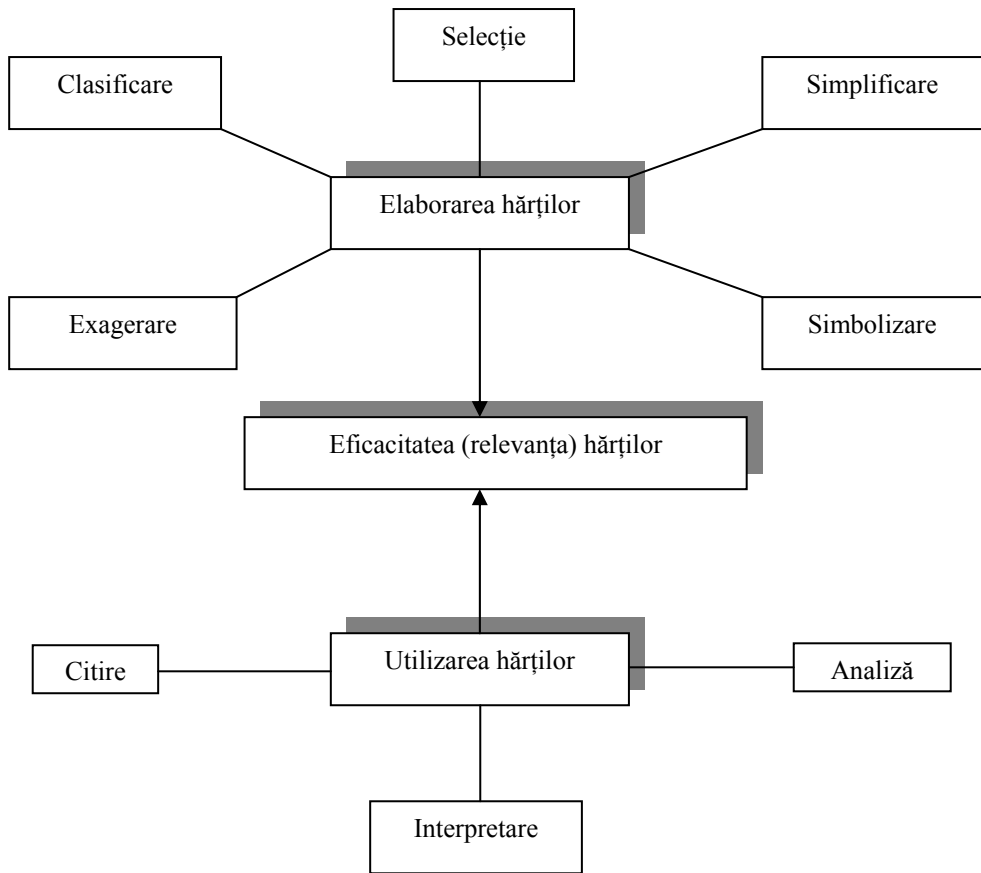
Problema se poate ridica și din punctul de vedere al utilizatorului, care caută în hartă un produs care să reprezinte o sinteză a realității, care să-i permită înțelegerea aspectelor fundamentale ale acestei realități complexe, care altfel ar rămâne necunoscută, mai ales în cazul în care nu există posibilitatea percepției directe a ei. Pe de altă parte, este de dorit o reprezentare a realității environmentale și în scopul surprinderii unor aspecte ale dinamicii și schimbărilor environmentale (în special prin prismă deterministă) mai puțin inteligibile sau observabile. Acest lucru este de dorit și pentru reprezentarea schimbărilor globale din mediul înconjurător, făcându-le comprehensibile care altfel riscă să rămână neînțelese sau să nu fie percepute ca atare, rămânând la nivelul unor concepte abstracte.

---

<sup>1</sup> „Babeș-Bolyai” University, Faculty of Geography, 400006, Cluj-Napoca.

Dintre numeroasele *probleme conceptuale* ale cartografierii generale și tematice reținem, pentru început, doar câteva:

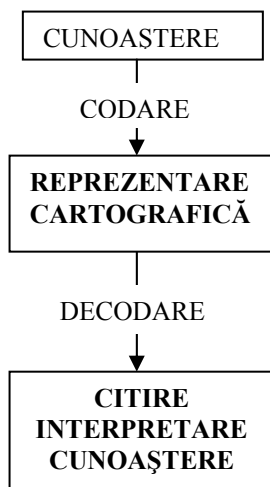
- relația dintre realitate și imaginea acesteia în mintea cercetătorului, a cartografului și, în general, a comunității umane;
- codarea și decodarea informațiilor care urmează a fi redată cartografic;
- discordanțele între necesitatea reprezentării unor fenomene mai mult sau mai puțin discrete (efectul de seră, reducerea biodiversității, etc.) și posibilitățile de reprezentare.



**Fig.1** Cadrul operațional al produselor cartografice.

Informațiile incluse în cadrul reprezentărilor cartografice sunt comunicate într-o manieră codificată, putând avea caracter științific, de interes general, de avertizare și/sau restrictiv, separat sau sintetizate sub forma unor produse cartografice foarte diverse.

Într-o formă simplificată procesul reprezentării poate fi simbolizat în următoarea schemă:



Prin prisma activității de cartografiere, studiile de geomorfologie environmentală pot fi abordate și urmărind următoarele obiective:

- Stabilirea și redarea componentelor geomorfologice reprezentative și a sistemului relațional care caracterizează o stare de fapt;
- Reflectarea gradului de inserție (presiune) umană în teritoriu și efectele interferențelor om-componente geomorfologice; acest fapt este posibil prin redarea teritoriilor environmentale cu dominanță geomorfologică, pe grupe de folosință, respectiv prin intermediul delimitării unor zone funcționale (de utilizare antropică, științifică, etc.), care să conducă la optimizarea modurilor de intervenție antropică în mediu;

- Evidențierea sintetică a factorilor de constrângere geomorfologică;
- Stabilirea pretabilității environmentale prin prismă geomorfologică;
- Găsirea unor forme optime de exprimare cartografică, cu expresivitate ridicată.

Toate acestea vor putea fi utilizate pe trei direcții principale a căror finalitate poate fi:

- Științifică, fundamentală, prin care se urmărește exprimarea sintetică a gradului de cunoaștere environmentală a unei porțiuni de spațiu geografic;
- Aplicativă, orientată spre cerințe ale unor specialiști din diverse ramuri de activitate și nivele de decizie;
- Didactică, ca mijloc de expunere, explicare și învățare a aspectelor environmentale pentru scări variabile.

Rolul cartografierii environmentale este, prin această prismă, *de a identifica, delimita și reprezenta rezultatul spațial al unor astfel de aspecte*. Cu alte cuvinte, *trebuie să semnaleze, din etapa abordării environmentale generale, funcția environmentală a reliefului, urmând ca apoi, în cadrul studiilor specializate de geomorfologie environmentală să fie abordate aspecte particulare*.

Specificul cercetărilor geomorfologice conduce, în mod natural, la necesitatea unui studiu asupra capacității de suport a reliefului și stabilirea unei hărți a riscului geomorfologic încă din faza inițială a cercetărilor asupra environmentului. Una din sarcinile geomorfologiei este să determine arealele susceptibile în care se pot dezvolta, într-un viitor predictibil, procese geomorfologice cu potențial distructiv. Acestea reprezintă o altă posibilitate de abordare a aspectului vizat, fenomenele geomorfologice de risc întregind seria fenomenelor de risc environmental, în care se integrează. Cartografierea environmentală geomorfologică poate oferi o *pârghie solidă în identificarea arealelor și caracteristicilor de manifestare a fenomenelor geomorfologice de risc, în ansamblul teritorial environmental*. În

scopul realizării *hărții fenomenelor de risc geomorfologic*, majoritatea autorilor consideră că este necesară, pe de o parte abordarea cauzelor *instabilității* (în contextul componentelor ambientale naturale și al activităților antropice), iar pe de altă parte, *a efectelor*.

Studiile clasice ale reliefului, ca studii aflate în relații cu riscurile cauzate de astfel de factori trebuie materializate în hărți ale riscurilor geomorfologice. Harta trebuie să ofere o descriere relevantă a realității terenului, așezând formele într-o succesiune (într-un cadru) care să permită o corectă utilizare și să faciliteze comparații privind evoluția teritoriului respectiv.

Harta riscurilor geomorfologice, este un complex realizat prin cartări repetate, sinteze ale seturilor de factori geomorfologici și a dinamicii reliefului. Elaborarea ei presupune reansamblarea, cât mai real posibil a unei serii de alte abordări cartografice: harta geologică și morfostructurală, expoziția versanților, harta solurilor, harta hidrogeologică, harta vegetației, etc.

Harta riscurilor geomorfologice are în vedere prognoza a două tipuri de procese:

- Conforme cu evoluția naturală, inerente stării de echilibru a reliefului la un moment dat; în acest sens, este evidentă necesitatea raportării componetei geomorfologice la starea ambientală de ansamblu;
- Procese extreme, care provoacă rapide și vizibile schimbări în echilibrul dinamic (frecvent legate de precipitații abundente, tăierea bazei versanților, etc.).

Utilitatea elaborării hărților de risc geomorfologic este subliniată prin următoarele aspecte:

1. prognozarea sau delimitarea arealelor cu riscuri geomorfologice;
2. inventarierea arealelor și resurselor naturale în scopul stabilirii utilizării adecvate;
3. evidențierea teritoriilor ambientale fragile sau instabile;
4. facilitarea zonării arealelor adecvate construcțiilor;
5. reliefaarea constrângerilor și limitărilor naturale ale reliefului.

Cartarea expunerii la risc geomorfologic presupune cartarea caracteristicilor geologice și geomorfologice care expun teritoriile la rupturi în sistemele naturale și antropice. Un prim pas constă în *cartarea unităților geomorfologice*, care poate fi realizată combinând aerofotointerpretarea cu cartarea pe teren. Pe parcursul acestei etape de lucru sunt abordate, determinate și reprezentate caracteristici referitoare la unitățile geomorfologice:

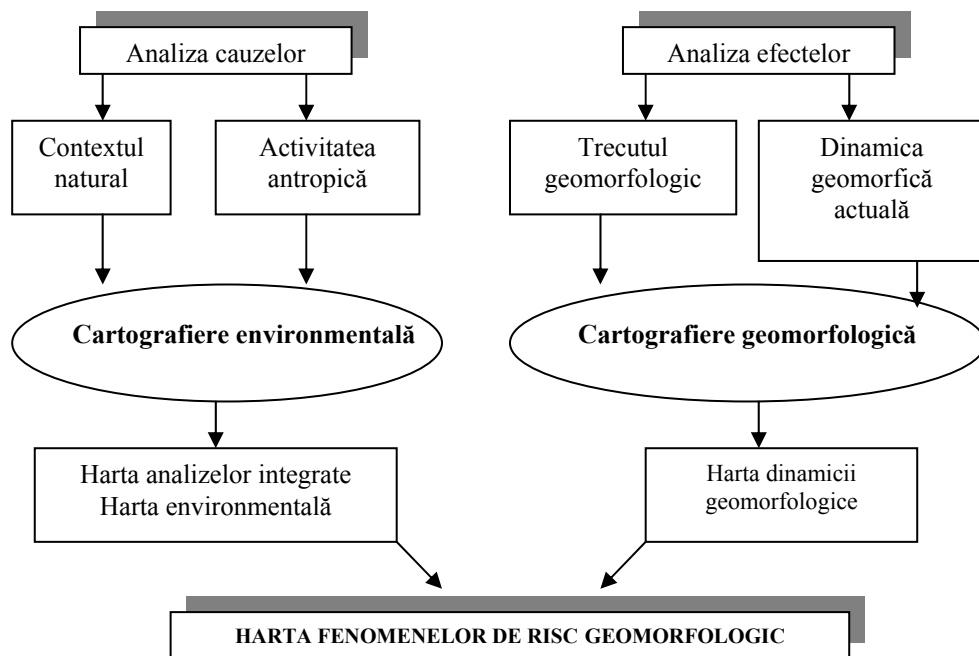
- aspectul tridimensional;
- caracterul morfogenetic;
- caracteristici morfologice;
- importanța și valoarea unităților de relief din punct de vedere geomorfologic;

Harta expunerii la risc reprezintă faza finală a unui demers analitic riguros; se realizează prin *metoda suprapunerii hărților*, în etape succesive, descrise pe larg în studiile de specialitate.

*Indiferent de tipul lor, este necesar ca hărțile să ofere un grad crescut de precizie, să rezulte din integrarea analitică și sintetică a unui număr cât mai mare de variabile semnificative pentru componentele ambientale naturale și antropice.* Pe de altă parte subliniem că *întotdeauna este de dorit o apreciere a riscului și în raport cu diminuarea potențialului productiv al terenurilor și al funcționării celorlalte componente ambientale.*

În ceea ce privește *cartografierea bunurilor și resurselor geomorfologice*, este un domeniu puțin exploatat, dar care poate ajuta la o integrare mai facilă a studiilor geomorfologice în probleme care țin de planificarea teritorială și managementul ambiental.

Dintre lucrările mai semnificative din acest domeniu, amintim pe cele ale lui Carton (1994), Panizza (1996), Bolentinari (1997), Marchetti, Soldati, Castaldini (1996, 1997, 2002). Etapele metodologice de bază constau în: investigarea și cartarea geomorfologică, care are ca rezultat Harta unităților geomorfologice (Marchetti, 1996) și, în faza a doua, evaluarea fiecărei entități reprezentate anterior din punctul de vedere al posibilelor utilizări, cu selectarea de pe harta geomorfologică a acelor forme care pot fi considerate bunuri geomorfologice; faza a treia constă în asocierea unor grade de interes pentru fiecare element considerat ca fiind bun geomorfologic, concretizată în Harta bunurilor geomorfologice. Scopul final al studiilor care vizează bunurile geomorfologice este realizarea hărții bunurilor geomorfologice, care să sprijine luarea deciziilor legate de evaluarea impactului ambiental; sunt realizate diferite hărți în scopul constituirii unui suport diferențiat de abordare. Un prim set de hărți poate fi realizat pentru fiecare tip de caracteristică geomorfologică, morfometrică și morfologică, urmat apoi de o *hartă a bunurilor geomorfologice* situate în raza de acțiune a unui viitor proiecte de dezvoltare teritorială, în scopul atenționării factorilor de decizie; harta poate fi însoțită de note explicative care au relevanță în luarea deciziilor.



**Fig. 2** Rolul posibil al cartografierii ambientale în elaborarea Hărții fenomenelor de risc geomorfologic (după Panizza M., 1995, cu modificări)

Menționăm că o *evaluare corectă a importanței elementelor geomorfologice poate fi făcută numai dacă raportarea ține cont și de celelalte componente ambientale naturale, precum și de cea antropică, fie ca suport al activităților, fie ca subiect de cercetare și cunoaștere.*

## BIBLIOGRAFIE

1. Andre, Y. (1998), *Enseigner les representations spatiales*, Anthropos, Paris.
2. Armaș, Iuliana, Damian, R. (2001), *Cartarea și cartografierea elementelor de mediu*, Ed. Enciclopedică, București.
3. Corna Pellegrini, G. (2000), *Cartography, geography and the image of environmental decay*, in: Elisa Bianchi, Corna Pellegrini, G., (eds), *Global Change Perception*, Guerini, Milano.
4. Grecu, Florina (2002), *Risk – prone lands in Hilly regions: Mapping Stages*, in: Alisson, R. J., (editor), *Applied Geomorphology*, John Wiley & Sons, Chichester.
5. Irimuș, I. (1997), *Cartografiere geomorfologică*, Ed. Focul Viu, Cluj – Napoca.
6. Mac I. (1996), *The assessment of the critical environmental situations at microscalar levels*, -comunicare la Congresul Internațional de Geografie, Haga.
7. Mac, I. (2000), *Geomorfologia ambientală: scopuri și căi de urmat*, Al XVIII-lea Simpozion Național de Geomorfologie, Sighetu Marmației.
8. Mac, I. Petrea, D., Surdeanu, V. (2002), *Methodological aspects of the environmental geomorphological cartography*, “Geomorphology: from Expert Opinion to Modelling”, Strasbourg.
9. Mac, I., Rus, I., Șerban, Gh. (2003), *Cartografierea, o alternativă în evaluarea riscurilor naturale*, în vol. *Riscuri și catastrofe*, editor V. Sorocovchi, Casa cărții de știință, Cluj – Napoca.
10. Pasuto, Al., Soldati, M. (1999), *The use of landslide units in geomorphological mapping: an example in the Italian Dolomites*, *Geomorphology*, 30, 53 – 64.
11. Rodolfi, G. (1988), *Geomorphological mapping applied to land evaluation and soil conservation in agricultural planning: some examples from Tuscany (Italy)*, *Geomorphology*, 68.
12. Surdeanu, V. (1998), *Geografia terenurilor degradate*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
13. \*\*\* (1995), *Geomorphology and Environmental Impact Assessment*, edited by Marchetti, M., Panizza, M., Soldati, M., Barani, D., *Quaderni Di Geodinamica Alpina E Quaternaria*, Milano.

## PERCEPȚIA RISCURILOR INDUSE DE INUNDAȚII. REZULTATUL UNUI SONDAJ DE OPINIE DESFĂȘURAT ÎN NORDUL CÂMPIEI TRANSILVANIEI

V. SOROCOVSCHI<sup>1</sup>

**ABSTRACT.** – **Perception of Flood Induced Risk. The Results of a Social Poll in Northern Transylvanian Plain.** This work was elaborated using the information resulted from the interrogation of 160, who have the homes situated in zones with different degrees of exposure at floods. There were 17 questions structured on many aspects referring to identification dates; the level of experience, knowledge and information; the perception of causes which generate and increase the floods; the perception of authorities implication in the prevention of floods and minimize of the damages, disposability for voluntariate, the level of the individual assurance and the supports allowed in case of floods. Because the hazards perception is a complex process, which forms at the convergence of several factors, in the study of interviewed persons declaration it was taking in consideration the period of living into a certain environment, the location of the houses and of the agricultural lands, experience, age, sex, level of education, income etc.

\*

### 1. PROBLEME GENERALE

Teritoriu luat în studiu include partea nordică a Câmpiei Transilvaniei cunoscută în literatura geografică sub denumirea de Câmpia de Coline Înalte sau Câmpia Someșeană. În elaborarea studiului s-a aplicat “metoda preferințelor exprimate”, care folosește chestionare pentru a face un număr de oameni să exprime verbal care le sunt prioritățile. Această metodă permite acumularea de informații, dar este posibil ca persoanele chestionate să nu se comporte întotdeauna așa cum presupun ei că ar reacționa într-o situație de hazard. Studiul percepției populației potențial afectate de riscul inundațiilor din Câmpia Transilvaniei reprezintă o cercetare cantitativă pe un chestionar structurat, conceput în acest sens și aplicat în vara anului 2003 cu ajutorul unui grup de studenți de la Facultatea de Geografie unor eșantioane reprezentative pentru grupurile țintă.

Chestionarul a fost conceput pe 17 întrebări și structurat după cum urmează: *date de identificare (1-5); nivelul de experiență, cunoștințe și informare (6-9); percepția cauzelor care au generat și amplificat inundațiile(10); percepția implicării autorităților în acțiunile de prevenire a inundațiilor și de diminuare a pagubelor (11-14); disponibilitatea la voluntariat (15); nivelul de asigurare și ajutoare acordate în caz de inundații (16-17).*

### 2. DATE DE IDENTIFICARE

Au răspuns întrebărilor 160 subiecți cu domiciliul în 16 localități rurale, dintre care două sunt situate în bazinul hidrografic al Gădălinului, patru în bazinul Fizeșului, iar câte cinci în bazinele Meleşului și Dipșei. Din fiecare bazin hidrografic au fost intervievați câte 40 subiecți. Întrucât durata locuirii într-un environment, în corelație cu alți factori, influențează mult percepția unor evenimente extreme, subiecții au fost aleși și în funcție de acest criteriu. Astfel, persoanele interievate au gospodăriile situate în areale cu diferite grade

---

<sup>1</sup> Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Geografie, 400006, Cluj-Napoca, România.



de expunere la inundații. Din cele 160 de persoane intervievate, majoritatea au gospodăriile situate în zona de maxim risc (72,5 %) corespunzătoare luncii. Restul de 27,5% din subiecți au gospodăriile situate pe treimea inferioară a versantului, areale cu grad mai redus de expunere la inundații, adică areale cu risc mediu și minim. Față de această situație rezultată din prelucrarea statistică la nivelul regiunii studiate, apar diferențieri la nivelul localităților dispuse în cele patru bazine hidrografice.

Percepția hazardelor este un proces complex, care se formează la interferența mai multor factori, dintre care cei sociali (vârstă, sex, nivel de educație, venit etc.) au rol important. De vârstă depinde experiența și atitudinea individului față de evenimentele extreme. Grupele de vârstă în care se includ subiecți intervievați reprezintă ponderi aproximativ egale din total. Astfel, grupele de vârstă cuprinse între 19-30 ani, 31-40 ani și 41-50 ani dețin câte 13-15 % din totalul intervievaților, iar grupa de vârstă peste 60 ani deține un procent mai ridicat (35,6 %). Față de această situație medie, la nivelul bazinelor hidrografice analizate se remarcă diferențieri destul de însemnate (fig. 1).

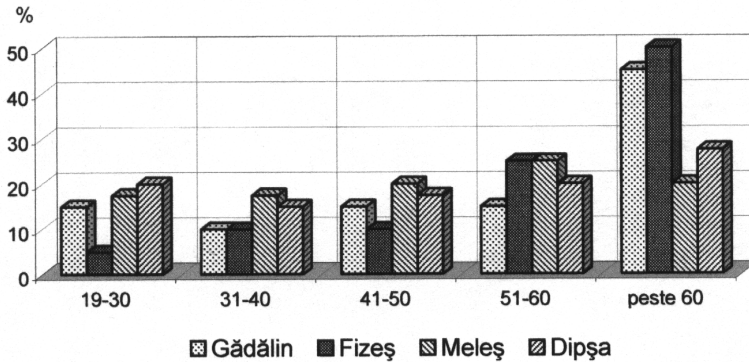


Fig. 1. Distribuția subiecților pe grupe de vârstă.

Urmărind structura eșantionului pe sexe se remarcă faptul că procentul deținut de bărbați (53,1 %) depășește ușor pe cel al femeilor (46,9 %). La nivelul bazinelor hidrografice apar unele inversări, în sensul că din totalul celor intervievați, femeile dețin un procent mai ridicat în bazinul Dipșei (fig. 2).

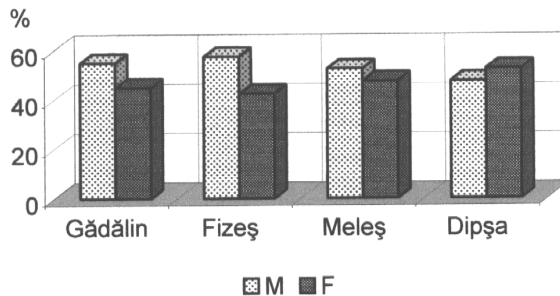


Fig. 2. Structura eșantionului pe sexe.

Nivelul de pregătire influențează gradul de percepție a evenimentelor naturale extreme și comportamentul individului în timpul desfășurării acestora. Din totalul subiecților intervievați peste un sfert (26,2 %) au un nivel de pregătire redus (4 clase), în jur de o treime au un nivel de pregătire mediu (33,8 %) și numai 1,3 % au studii superioare. Subiecții intervievați în localitățile din bazinul hidrografic Dipșa au un nivel de pregătire mai ridicat față de subiecții din celelalte bazine hidrografice (fig. 3).

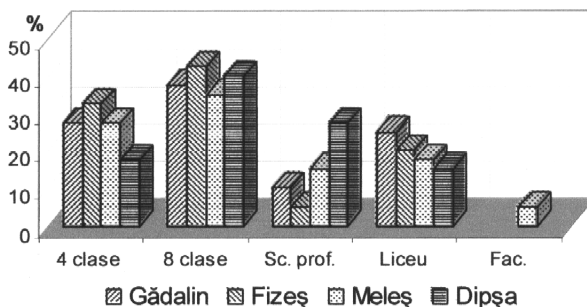


Fig. 3. Nivelul de pregătire al subiecților intervievați.

### 3. NIVELUL DE EXPERIENȚĂ, CUNOȘTINȚE ȘI DE INFORMARE

Experiența dobândită în timp are o influență dominantă asupra percepției. Experiența din trecut este în strânsă legătură cu alți factori cum ar fi atitudinea din prezent, personalitatea, speranța în viitor, pregătirea populației și tradițiile de intervenție a autorităților. În numeroase situații indivizii învață despre hazarde din multe alte surse indirecte, inclusiv mass-media, care poate influența percepția individuală sau colectivă.

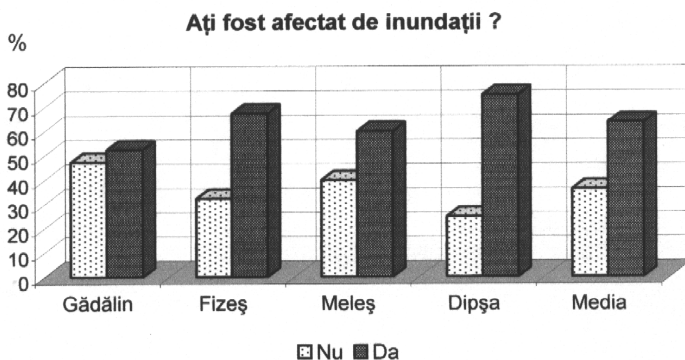


Fig. 4. Experiența subiecților față de inundație.

Din totalul subiecților intervievați 36,3 % au afirmat că nu au fost afectați de inundații, iar restul de 63,7 % au avut probleme în urma acestor evenimente. Față de această situație rezultată din prelucrarea statistică la nivelul regiunii studiate, apar diferențieri la nivelul celor patru bazine hidrografice (fig. 4).

Din totalul subiecților afectați de inundații, un sfert au declarat că nu au suferit pagube materiale vizibile, iar peste o treime (38,7 %) au suferit pagube materiale.

Față de această situație rezultată din prelucrarea statistică la nivelul regiunii studiate apar diferențieri la nivelul localităților dispuse în cele patru bazine hidrografice. Astfel, din declarațiile subiecților intervievați rezultă că un procent mai ridicat de persoane din bazinele hidrografice Meleș și Dipșa au fost afectate de inundații, înregistrându-se pagube materiale vizibile, ceea ce corespunde realității. În schimb, în bazinele Gădălin și Fizeș procentul persoanelor afectate de inundații este mai redus (fig. 5).

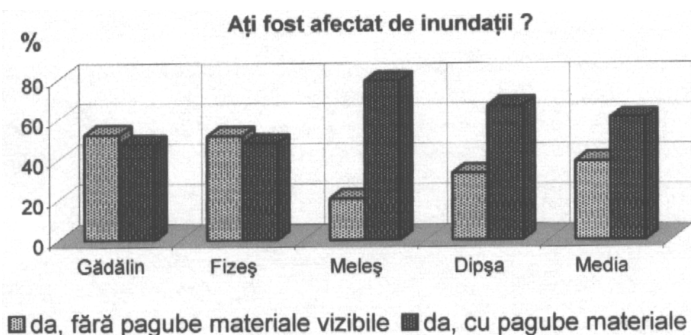


Fig. 5. Percepția efectelor produse de inundații la nivelul bazinelor hidrografice.

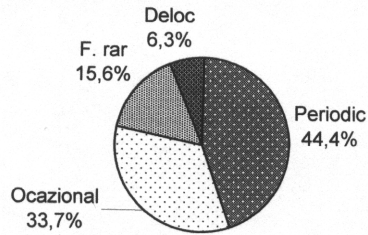
Puterea de impregnare în memorie a inundațiilor este subliniată prin faptul că, șapte din 10 persoanele interviuate au declarat că pot aprecia cu exactitate anul în care s-au produs inundații. Dintre cei care au avut probleme legate de inundații, peste 62 % indică anul 1970. Perioada cea mai favorabilă producerii inundațiilor a fost apreciată primăvara (65 %), apoi vara (35 %).

Dintre subiecții care au declarat că nu au fost afectați de inundații, procentul maxim revine persoanelor tinere (sub 30 de ani), care nu au avut cum să cunoască dezastrul produs de inundațiile din mai 1970 și iulie 1975. Indiferent de vârstă sau sex un procent ridicat din subiecții neafecțați de inundații îl dețin persoanele cu domiciliul stabil pe treimea inferioară a versanților și care nu dispun de terenuri agricole în luncile pârâurilor.

În confruntarea cu dezastrul natural majoritatea oamenilor nu dispun de experiență personală. Ca urmare, preiau din diferite surse credințe privind comportamentul individual și colectiv în cazul unui pericol. Atunci când experiența personală directă în domeniul dezastrului este redusă sau lipsește, așa cum este cazul multor persoane, indivizii învață despre hazarde din multe alte surse indirecte, inclusiv mass-media. Aceasta poate influența percepția individuală sau colectivă prin faptul că poate exagera sau diminua consecințele pe care le pot avea anumite evenimente extreme.

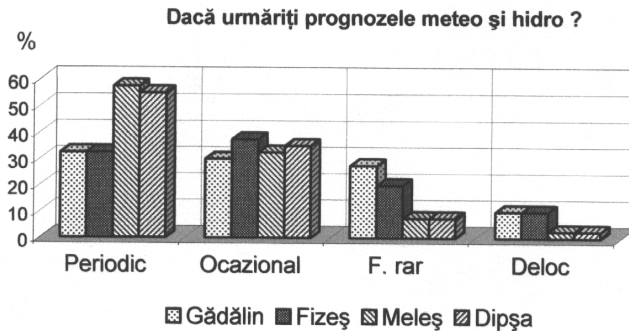
Comunicatorii de risc pot influența percepția individuală sau colectivă prin corectitudinea conținutului materialului pe care îl transmit. Prognozele meteorologice și hidrologice au ca scop avertizarea populației asupra probabilității ca un hazard natural să afecteze un areal într-un anumit interval de timp. Ca urmare, obișnuința de a urmări asemnarea prognoze poate avea un rol important în reducerea consecințelor dezastruoase pe care le pot produce inundațiile.

**Dacă urmăriți prognozele meteo și hidro ?**



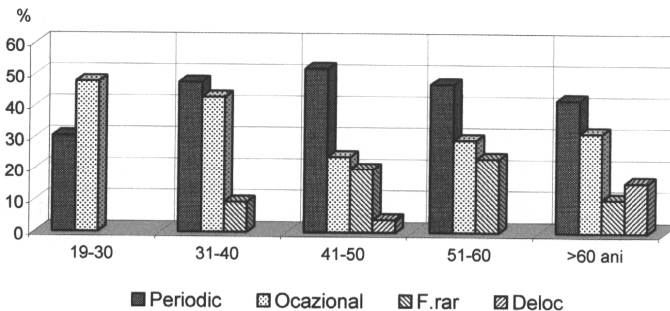
**Fig. 6.** Frecvența cu care sunt urmărite prognozele meteo și hidro la nivelul regiunii studiate.

Din totalul subiecților intervievați aproape jumătate urmăresc cu regularitate prognozele meteo și hidro (44,4 %), o treime doar ocazional (33,7 %), un procent destul de însemnat foarte rar (15,6 %), iar un procent mai redus chiar deloc (6,3 %). Peste jumătate din totalul subiecților cu domiciliul în localitățile din bazinele Meleș și Dîpșa, unde nivelul de pregătire este mai bun, urmăresc cu regularitate prognozele hidro și meteo (fig. 7).



**Fig. 7.** Frecvența cu care sunt urmărite prognozele meteo și hidro la nivel de bazine hidrografice.

Receptivitatea informațiilor prin mass-media este influențată într-o oarecare măsură de vârstă și de sex. Astfel, dintre cei care urmăresc foarte rar prognozele meteo și hidro un procent foarte ridicat (43,5 %) revine grupelor de vârstă între 41 și 60 de ani (fig. 8).



**Fig. 8.** Frecvența cu care sunt urmărite prognozele meteo și hidro în funcție de vârstă.

Bărbații se informează mai mult și mai frecvent decât femeile (fig. 9). La nivel de bazine situația se menține, în general aceeași, dar cu unele diferențieri în sensul că în bazinele Gădălin și Meleş femeile urmăresc cu o mai mare regularitate prognozele meteo și hidro (fig. 10).

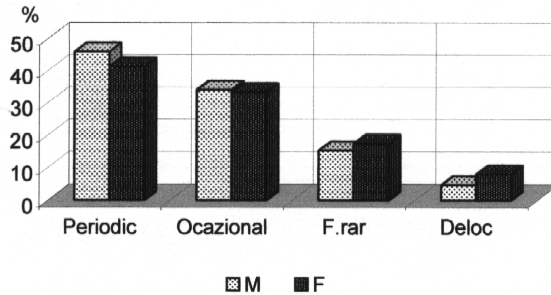


Fig. 9. Frecvența cu care sunt urmărite prognozele meteo și hidro în funcție de sex.

Legat de nivelul de informare și de cunoștințe dobândite s-au obținut rezultate interesante în urma testării disponibilităților referitoare la modul de a acționa în caz de inundații. Jumătate din subiecții intervievați (65 %) au declarat că știu cum să acționeze în caz de inundații. Diferența de 35 % au declarat că nu știu cum să acționeze în caz de inundații, ceea ce indică faptul că nivelul de informare și experiența subiecților intervievați sunt reduse. Dintre cei care au declarat că știu cum să acționeze în caz de inundații, ponderea revine subiecților cu domiciliul în bazinele hidrografice Gădălin și Fizeș. Dintre cei care au răspuns afirmativ 68 % au fost bărbați. La nivelul fiecărui bazin hidrografic a rezultat că bărbații știu să acționeze mai bine ca femeile.

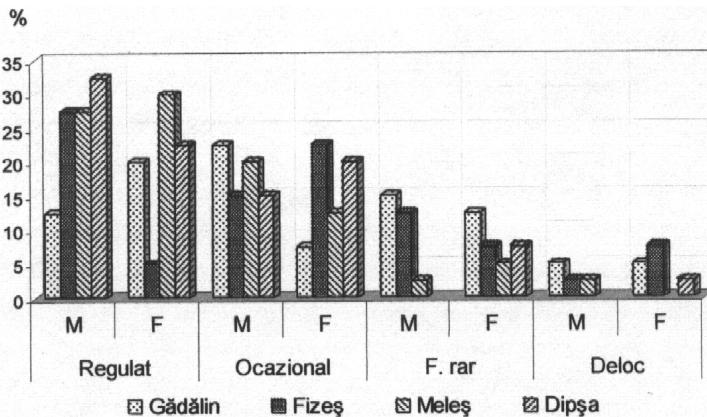


Fig. 10. Frecvența cu care sunt urmărite prognozele meteo și hidro în funcție de sex la nivel de bazine hidrografice.

În urma testării disponibilității de a părăsi localitatea sau regiunea au rezultat, de asemenea, concluzii interesante. Astfel, mai bine de jumătate din subiecții intervievați (50,6 %) apreciază faptul că riscul la inundații nu constituie un motiv de a părăsi regiunea numai la

recomandarea autorităților. Această atitudine declarată asigură în mare măsură faptul că nu se va crea panică în perioada de criză, ce ar putea să o declanșeze un asemenea eveniment extrem. În jur de un sfert (25 %) preferă să înfrunte inundația, iar 24,4 % sunt dispuși să părăsească localitatea din proprie inițiativă. Proporția ridicată a celor care înfruntă inundația și părăsesc localitatea din proprie inițiativă (49,4 %) demonstrează faptul că în timpul acțiunilor de salvare întreprinse de autorități sau de persoane particulare s-ar putea crea dezordine.

În localitățile din bazinele hidrografice Fizeș, Meleș și Dipșa mai bine de jumătate din cei intervievați nu părăsesc regiunea decât la recomandarea autorităților. Dintre cei care declară că sunt dispuși să părăsească localitatea din proprie inițiativă dețin un procent mai redus (17,5-30 %). În jur de un sfert preferă să înfrunte inundația (fig. 11).

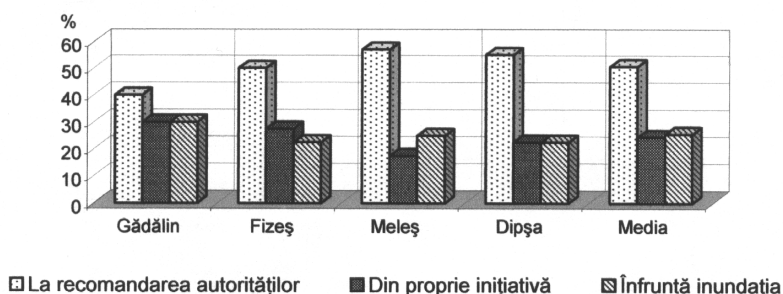


Fig. 11. Frecvența la nivel de bazine hidrografice a disponibilității subiecților de a părăsi localitatea în caz de inundații.

Disponibilitatea de a părăsi localitatea depinde nu numai de nivelul de experiență și de informare, ci și de vârstă și sex. Astfel, din cei care au declarat că preferă să înfrunte inundația majoritatea sunt femei (65 %). Disponibilitatea subiecților de a părăsi localitatea în caz de inundații este influențată în mare măsură și de vârstă. Astfel, peste jumătate din subiecții incluși în grupele de vârstă cuprinse între 40 și 60 de ani au declarat că părăsesc localitatea numai la recomandarea autorităților. La aceeași întrebare, subiecții cu vârstă între 19 și 30 de ani și peste 60 de ani au răspuns afirmativ într-o proporție mult mai redusă (34,8 %, respectiv).

Majoritatea subiecților intervievați (76 %) refuză să părăsească localitatea deoarece nu au unde să se ducă și mai puțin de un sfert (24 %) motivează acest refuz prin faptul că toată viața au stat pe aceste meleaguri. Aceasta demonstrează faptul că topofilia constituie un factor important în atitudinea individului și a colectivității față de evenimentele extreme.

#### 4. PERCEPȚIA CAUZELOR CARE AU GENERAT ȘI AMPLIFICAT INUNDAȚIILE

De nivelul de informare și de cunoștințe depinde modul în care individul sau colectivitatea își explică cauzele care generează și amplifică efectul inundațiilor. Un procent însemnat (74,4 %) din subiecții intervievați au afirmat că precipitațiile bogate constituie cauza principală a declanșării inundațiilor, iar într-o proporție foarte redusă (1,3 %) au răspuns că inundațiile au fost provocate de precipitații bogate și topirea zăpezii. Un procent redus din subiecții intervievați au semnalat ca și cauză a inundațiilor, pe lângă precipitații, și obturarea podurilor (10,6 %) și înfundarea canalelor (11,9 %).

## **5. PERCEPȚIA IMPLICĂRII AUTORITĂȚILOR ÎN ACȚIUNILE DE PREVENIRE ȘI DE DIMINUARE A PAGUBELOR PROVOCATE DE INUNDAȚII**

Pentru a surprinde modul cum este percepută implicarea autorităților în prevenirea, combaterea și diminuarea pagubelor produse de inundații au fost adresate patru întrebări.

Un procent destul de redus din subiecții intervievați (25,6 %) se bazează doar pe intervenția autorităților. Majoritatea au declarat că în caz de inundații contribuie și personal la acțiunile întreprinse de autorități. Dintre aceștia peste jumătate sunt bărbați (61,3 %). Din cei care se bazează pe intervenția autorităților majoritatea sunt femei ( 70,7 %) sau peste 50 de ani (65,6 %). În jur de 40 % din totalul subiecților intervievați (41,3 %) consideră că autoritățile nu fac tot ce trebuie pentru prevenirea inundațiilor, mai bine de un sfert nu au o opinie în acest sens (30,6 %), iar 28,1 % au o percepție pozitivă.

Acțiunile întreprinse de autorități pentru prevenirea inundațiilor sunt variate și se pot grupa în măsuri structurale și nonstructurale. Dintre măsurile structurale frecvente sunt îndiguirile, amenajarea de acumulări, curățirea și întreținerea cursurilor de apă, tratarea terenurilor, etc. Dintre acțiunile întreprinse, frecvența revine lucrărilor de curățire și întreținere a cursurilor de apă. Astfel, 41,9 % din subiecți au răspuns că pentru prevenirea inundațiilor, autoritățile au întreprins astfel de acțiuni în toate bazele hidrografice analizate.

Aproape jumătate din cei intervievați (47,5 %) au afirmat că autoritățile nu au întreprins acțiuni pentru prevenirea inundațiilor. Jumătate dintre participanții la interviu (50,6 %) susțin că autoritățile nu au luat măsuri pentru diminuarea pagubelor provocate de inundații. În jur de jumătate din cei intervievați (48,8 %) au afirmat că autoritățile au anunțat populația de iminența inundațiilor și ca urmare pagubele ce s-ar fi produs în urma acestor evenimente s-au diminuat.

## **6. DISPONIBILITATEA LA ACȚIUNI DE VOLUNTARIAT**

Nivelul ridicat de conștientizare a pericolului provocat de inundații se reflectă printr-o dorință generală de implicare în acțiuni de voluntariat pentru prevenirea și combaterea inundațiilor. Din subiecții intervievați, marea majoritate (92,5%) ar participa prin muncă voluntară la acțiunile de prevenire a inundațiilor prin construirea de diguri, curățirea albiei, repararea podurilor etc. Procentul celor care nu s-ar implica în asemenea lucrări este foarte redus (7,5 %), cu mici diferențe de la un bazin hidrografic la altul. Disponibilitatea la acțiuni de voluntariat este aproape identică la bărbați (56,1 %) și femei (43,9 %). Tinerii sunt mai dispuși să participe la diferite acțiuni de prevenire, combatere și reconstrucție. Spre exemplu toți subiecții intervievați cu vârstă sub 40 de ani au declarat că sunt dispuși la voluntariat. Dintre cei care nu sunt dispuși la diferite acțiuni de voluntariat majoritatea sunt femei (91,7 %) și peste 60 de ani (83,4 %).

## **7. NIVELUL DE ASIGURARE ȘI AJUTOARE ACORDATE ÎN CAZ DE INUNDAȚII**

Una din măsurile nestructurale de prevenire a pagubelor pe care le pot provoca fenomenele naturale extreme constă în asigurarea bunurilor materiale și a vieții oamenilor. Această măsură, mult folosită în țările avansate este foarte slab percepută. Dovadă este rezultatul obținut în urma răspunsurilor date în legătura cu întrebarea dacă sunt asigurate bunurile materiale sau viața în caz de inundații. Astfel, din totalul subiecților intervievați doar 1,2 % au răspuns afirmativ la întrebarea menționată.

Mai mult de jumătate din subiecții intervievați au fost afectați de inundații (61,8 %). Dintre aceștia, peste o treime (38,2 %) declară că au primit ajutoare din partea autorităților. Din declarațiile subiecților intervievați a rezultat că procentul celor care au beneficiat de ajutoare este mai mare la cei cu domiciliul în bazinele Fizeș (44,4 %) și Meleș (41,7 %). Faptul că un procent ridicat din persoanele interviuate (61,8 %) nu au primit ajutoare, deși au fost afectate de inundații, indică o oarecare neîncredere a acestora în rolul pe care îl au autoritățile în rezolvarea problemelor colectivității. Explicația constă, în primul rând, în faptul că un număr redus de persoane și-au asigurat bunurile materiale sau viața, în cazul unor fenomene naturale extreme, potențiale de a genera pagube.

## 8. CONCLUZII

În vederea prevenirii și combaterii efectelor generate de evenimentele extreme din regiunea cercetată, prioritatea trebuie acordată conștientizării opiniei publice în privința percepției corecte a inundațiilor și responsabilităților ce le revin la nivel individual, de colectivitate și administrație locală.

Formarea unei percepții incorecte privind acțiunile întreprinse de autorități pentru prevenirea și combaterea inundațiilor poate avea consecințe dezastruoase în managementul riscurilor induse de acest eveniment.

Disponibilitatea de a participa la acțiuni de salvare, de prevenire și combatere a inundațiilor, precum și de refacere a unor areale afectate de asemenea fenomene naturale este ridicată, cu diferențe uneori importante impuse de anumiți factori (sex, vârstă, etc.)

## BIBLIOGRAFIE

1. Alexander, D. (2004), *Natural disasters*, Ediția a V-a, Routledge, Taylor & Francis Group, London and New-York.
2. Armaș, Iuliana, Damian, R., Șandric, I., Osaci-Costache, Gabrielea (2003), *Vulnerabilitatea versanților la alunecările de teren în sectorul subcarpatic al văii Prahova*, Editura Fundației România de mâine.
3. Cheval, S.(2003), *Percepția hazardelor naturale. Rezultatele unui sondaj de opinie desfășurat în România (octombrie 2001-decembrie 2002)*, în vol. "Riscuri și catastrofe", I, Editor Sorocovschi, V., Edit. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
4. Dauphiné, A.(2001), *Risques et catastrophes*, Armand Colin, Paris.
5. Floca, L., Floca Reteșan, D. (2002), *Analiza percepției și acceptabilității riscurilor ambientale – premiză a dezvoltării durabile*, în vol. "Riscuri și catastrofe", I, Editor Sorocovschi, V., Edit. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
6. Heijmans, A. (2001), *Vulnerability: a matter of perception*. Disaster Management Working Paper 4/2001, Benfield Greig Hazard Research Centre.
7. Knowles, D.J. (2002), *Risk perception leading to risk taking behaviour amongst farmers in England and Wales*. HSE, Norwich.
8. Smith, K. (2001), *Environmental hazards. Assessing risk and reducing disaster*. Third Edition, Routledge, London and New York.
9. Sorocovschi, V.(2002), *Riscurile hidrice*, în vol. "Riscuri și catastrofe", I, Editor Sorocovschi, V., Edit. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.



V. SOROCOVSCHI

10. Sorocovschi, V.(2003), *Complexitatea teritorială a riscurilor și catastrofelor*, în vol. “Riscuri și catastrofe”, II, Editor Sorocovschi, V., Edit. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
11. Sorocovschi, V. (2004), *Percepția riscurilor induse de inundații. Rezultatul unui sondaj de opinie desfășurat în Dealurile Clujului și Dejului*, Riscuri și catastrofe, nr. 1, Editor Sorocovschi, V., Edit. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
12. Sorocovschi, V., Mac I. (2004), *Percepția environmentală și răspunsurile umane față de risc*, Riscuri și catastrofe”, nr. 1, Editor Sorocovschi, V., Edit. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
13. x x x (2004), *La géographie des risques dans le monde*, Sub direcția profesor emerit la Sorbona Gabriel Wackermann, Edit. Ellipses, Paris.

## ANALYSIS OF THE GEOGRAPHIC PREMISES FOR PLANNING IN THE NETHERLANDS

MIRELA I. NEWMAN<sup>1</sup>

**ABSTRACT.** – **Analysis of the Geographic Premises for Planning in the Netherlands.** This paper analyses the geographic context for planning in the Netherlands, one of the most highly planned countries in the world. The paper draws on the author's interest and research experience in the Netherlands and synthesizes the most relevant geographic aspects related to planning. In the post-war Netherlands, the impetus for adopting integrated national planning came from a number of interrelated factors that operated in the Dutch environment. This paper sets the general geographic context for postwar planning in the Netherlands, by examining the complex set of geographic forces that drive the national planning processes. It examines the spatial-geographical challenges and limitations imposed by the Netherlands' location and size, and reviews the centuries old land reclamation projects. It also analyses the post-war population and urbanization patterns, as well as the housing pressures.

\*

### 1. GENERAL PROBLEMS

Prior to the twentieth century, the Netherlands did not have any kind of organized national planning. For centuries, the Dutch have struggled with a complex set of unfavorable geographic forces and historic circumstances, and shaped their landscape in an unplanned fashion. In the Netherlands, planning emerged as a science only in the 1920s, in response to spatial, environmental, social-cultural and economic needs. Ever since, it has become an increasing national force in shaping the Dutch landscape, and a compulsory and necessary tool in shaping and managing national growth and a better quality of life. The Dutch government defines planning as “public activity, which guides the physical development of the country through a thorough understanding and review of the evolving economics, social, and cultural facets of the Dutch society,” (Dutt and Costa, 1985: 4). This means that, in order to achieve the Dutch common goals for growth and development, the planning processes have to incorporate and integrate a wide range of factors into their philosophy, strategies and policies. This paper provides a discussion of the geographic context with its multiple challenges, within which the Dutch national planning operates.

### 2. SPATIAL, LOCATIONAL AND PHYSICAL GEOGRAPHIC FORCES AND CHALLENGES INFLUENCING THE DUTCH NATIONAL PLANNING

**2. 1. Land Area: Site and Situation.** The Netherlands is a very small country 16,033 square miles. The total land area is 33,882 square kilometers, or about 13,107 even by European standards, with a total area of only 41,526 square kilometers, or about square miles (CBS, 2001). This excludes all inland and territorial waters wider than 6 meters, or 20 feet.

---

<sup>1</sup> *Doctor in Geosciences, Assistant Professor of Geography and Regional Planning, Westfield State College, Department of Geography and Regional Planning, Westfield 01086, Massachusetts, USA. E-mail:mnewman@wsc.ma.edu.*

The Netherlands lies at the northwestern edge of the European continent, in a low-lying area (fig. 1) that includes the estuaries of three major rivers, including the Rhine (Rijn), Meuse (Maas) and the Scheldt (Schelde), with most of the soils deposited by these rivers on their way to the North Sea. The average elevation is only 11 meters, or 37 feet, above sea level, with the elevation decreasing east to west (Hooker, 1999: 7).



**Fig. 1.** New Landscape Map of the Netherlands  
(Source: adapted from Marieke Timmermans in Lootsma, 2000: 14)

Located in the temperate zone of the northern hemisphere, between 50°45' and 53°52' north latitude and between 3°21' and 7°13' east longitude, the Netherlands is flanked to the north and west by the North Sea, to the east by Germany, and to the south by Belgium, as shown in (fig. 1).

These geographic coordinates place the Netherlands south of Ketchikan, Alaska (55°25' N, 131° 40' W), and north of Quebec (46°50' N, 71° 15' W) (Hooker, 1999: 6). This geographic location has provided both advantages and disadvantages. One major asset is its location on the rivers flowing into the North Sea, capitalized on by the Dutch since the seventeenth century, when they became a major world trade power. At present, the Netherlands is a major transshipment and logistic center for Europe, with more than 400 million tons of freight delivered each year by sea, by inland, and by road (Hooker, 1999: 11). Taking advantage of its location on the Rhine, Rotterdam is the world's leading port in terms of the volume of cargo handled, with 307.3 million tons of cargo in 1997, and together with Amsterdam it handles 37 percent of all European Union sea-born imports (Hooker, 1999: 11). Another advantage is its proximity to the North Sea and the presence of the warm North Atlantic Gulf Stream, which provide a mild temperate maritime climate, with cool summers and mild winters, and with low temperature fluctuations and small variations between its regions. On the one hand, the mild, damp climate favors coastal horticulture and the pastures needed for stock breeding, while it impacts negatively certain types of crops on the other hand. Also, the location by the sea has always played an important role in the development of the fishing industry and trade, which flourished since the sixteenth and seventeenth century.

The low-lying nature of the country (fig. 1), combined with the presence of the North Sea, which is known for its fluctuating sea level, have constituted both a 'blessing' and a 'curse' for the Dutch nation. The relative rise in the sea level and subsidence on the main land caused substantial damages over the centuries, when large tracts of land were permanently flooded by the North Sea. For example, historical records show that the floods occurring during the Middle Ages, around the years 800-900 AD, led to significant land loss. Additional land loss followed in the next 4 centuries when "between 800 and 1250 there was an enormous loss of land in the Netherlands. Large areas in the north and in the southwest were lost" (Van den Ven, 1993). Since 1200, there have been at least twenty major floods, during which the Frisians<sup>2</sup> who settled in the northern part of the country built huge mounds called "terpen" to protect them and their livestock from high tides and flood. Some of these mounds were connected by earthwork walls for additional protection and became the first dikes (Hooker, 1999: 8). At present, nearly half of the country's present territory lies below or at sea level (Shetter, 1987: 41), with about 27 percent of the areas in the north and west below sea level. This situation is even more complicated by the fact that about 60 percent of the total population is concentrated in this part of the country (Hooker, 1999: 7), where, ironically, the Dutch have gradually shaped their one and only metropolitan region.

**2. 2. Water Management and Land Reclamation Before and After the Twentieth Century.** In the Netherlands, efforts to create a better life started long before the twentieth century with their struggle against the sea. During the course of the centuries, the Dutch were forced to both recognize the limitations of their harsh physical environment and to intervene in their landscape. This dual realization shaped a specific attitude towards their environment and life, which, in turn influenced their way of life, in which nothing has been taken for granted, but rather earned the hard way. This mentality has pervaded the Dutch

---

<sup>2</sup> The Frisians are tribes that originally settled in the western and northern parts of the Netherlands, in the Frisian Islands, and had to put up with occasional floods as far back as the 500 BC, when they built mounds in order to escape the rising sea levels.

society to this day, and influenced the twentieth century approaches toward managing both physical-spatial and human pressures exerted on their scarce and fragile land. The Netherlands has a very long tradition of water management and land reclamation that started before our era, continued throughout the Middle Ages and culminated with the Zuyder Zee Project and the IJsselmeer Polders.

Throughout the centuries, the Dutch people were forced by harsh geographical and environmental circumstances to constantly intervene in their landscape. Their steady struggle to keep the sea at bay, protect their land and reclaim land previously lost to the sea started before the present era, with the Romans “probably the first to adopt a more systematic approach” (Van Duin and De Kaste, 1997: 5). This battle continued throughout the Middle Ages – when “a great deal of land was lost, particularly at the time of the Carolingian Empire (800-900), with the Flevo Lacus<sup>3</sup> becoming by 900 a larger lake called “the Almere<sup>4</sup>” (Van Duin and De Kaste, 1997: 9) – and expanded into the Dutch Golden Age, a flourishing economic period for the “Republic of the Seven United Provinces” that had Amsterdam and the Zuyder Zee as the centers of world trade, and during which the Dutch took drastic measures to prevent the erosion of land<sup>5</sup> through mining and continued land draining. In the eighteenth and nineteenth centuries, as Amsterdam gradually lost its position as the economic center of the world to other sea powers the Dutch undertook the task of creating new access routes<sup>6</sup> using canals surrounding the already reclaimed land.

The history of land reclamation in the Netherlands has been the subject of wide interest for Dutch researchers and writers. In his 1993 book *Manmade Lowlands*, G. P. Van den Ven discusses the factors that caused the loss of land and triggered the efforts to protect against sea floods and reclaim land. According to this author, prior to 800 AD the human impact on the Dutch landscape was almost non-existent. This situation changed in the following centuries, when between 800 and 1250 there was an enormous loss of land in the Netherlands, especially in the northern and southwestern parts. Van den Ven argues that although for a long time the land loss was attributed to either the sea level rise or the increase in the number of storm surges, they have not constituted the major factors responsible for it. In his opinion human intervention in the landscape is to be blamed, and not the natural factors alone. “Human occupation was the main cause of the loss of land” (Van den Ven, 1993: 33). His theory points to the mining and farming as the activities responsible for significant land losses. In order to make the peat areas suitable for farming, water had to be removed from the top layers of soil through a system of ditches, which, in turn caused land subsidence as much as three meters (Van der Ven, 1999: 33). Whether this theory is accepted or not, what is

---

<sup>3</sup> “At approximately the beginning of our era”, the Flevo Lake (*Flevum*) was one of the many lakes that formed a complex of connected lakes (originally shaped around 1500 BC), whose surface “amounted to about two thirds to three quarters of the subsequent Zuyder Zee” (Brand and Merkelyn, 1988).

<sup>4</sup> Historical chronicles dating from the 8<sup>th</sup> century mention the lake of Almere as *Almari*, *Almeri*, or *Aelmere* (Brand and Merkelyn, 1988).

<sup>5</sup> During this period, economic development relied on business that took advantage of the good communications by water, wind power and fossil fuel. The extraction of fuel caused the formation of ponds and lakes, which had to be drained. In order to prevent this type of land erosion, by the second half of the sixteenth century, the Dutch took drastic measures by confining the high-lying peat bogs to the northeastern part of the Netherlands (Van Duin and De Kaste, 1997: 14).

<sup>6</sup> Around 1825, the Dutch created a new access route to Amsterdam, by building the North Holland Canal from Amsterdam to Den Helder (Van Duin and De Kaste, 1997: 15).

significant is that, in their struggle to cope with the limitations of their harsh natural environment, to prevent the floods and protect their land the Dutch have gradually developed and improved both their water management and land reclamation systems.

Throughout the following centuries, the Dutch had to cope with floods that occurred mainly in the western and northern regions of the Netherlands. In their efforts to prevent the floods and protect their fragile and already scarce land from the sea, they developed a number of solutions that became more and more sophisticated as technology advanced, including (1) early dwelling mounds<sup>7</sup> and escape routes, used as far back as 500 BC (Van der Waal, 1997: 23); (2) embankments and dikes, developed since the tenth century on to protect low-lying land against extremely high tides; (3) one-way sluices, used for water removal; (4) windmills, used from the early fifteenth century on as a device which allowed water drainage for areas located below sea level, particularly useful in the regions with a strong subsidence, thus making possible to reclaim low-lying areas permanently flooded and obtain the first polders; (5) use of water mills, since the sixteenth and seventeenth centuries, which made possible the reclamation of land from the lakes with the financial support of rich merchants; (6) use of steam power and steam pumps, which replaced wind power since the beginning of the nineteenth century and allowed the Dutch to pursue larger-scale projects, such as the Zuider Zee Project, and finally (7) polders, created as early as the fifteenth century, which are tracts of land reclaimed from the bottom of the lakes and consist of a complex system of dikes, channels, pumping stations and water-dispersing means that pump out the water into the adjoining waterways.

These centuries-long efforts to manage water, protect against sea floods, and reclaim low-lying areas, were initially supported by instrumental local or regional groups or principals – such as the counts of Holland, or the bishops of Utrecht – and later on managed by polder boards (*heemraadschap*) that have extensive administrative powers. Since the seventeenth century, various engineers, investors and merchants trading in the East Indies often funded the efforts. Despite their support, large-scale projects such as the twentieth century Zuider Zee and IJsselmeer became possible only at the end of the nineteenth century and throughout the twentieth century, when both financial and technical possibilities increased.

Coen Van der Waal reinforces this point by pointing out that “after the Napoleonic era, the establishment of the centralized government under King William I made it possible to start large projects financed by the national treasury” (Van der Waal, 1997: 25). Thus, since the end of the nineteenth century, the presence of a central authority with financial resources, combined with the increased technological knowledge and the renewed interest in the reclamation of land made possible for the Netherlands to pursue larger-scale, and far more costly projects.

The first polder developed under national authority was reclaimed in an area of about 4,000 hectares northeast of Rotterdam, a project in which the Dutch combined the steam pumps with windmills in the early 1800s. The next polder was the Haarlemmermeer Project, where by 1852 land was reclaimed from the bottom of a lake of about 18,000 hectares, southwest of Amsterdam (Van der Waal, 1997, 25). This latter polder located outside Amsterdam is at present the location for Schiphol international airport. What is very interesting to observe is the powerful role of human intervention and the tight interrelatedness between water-related projects and urban development in the Netherlands, or as simply put

---

<sup>7</sup> To escape the rising waters, the Dutch raised “mounds”—elevated portions of land.

by Coen Van der Waal “Where in the eighteen-thirties the Haarlemmermeer threatened to overtake Amsterdam, the process has been reversed and, at the end of the twentieth century, Amsterdam’s urban expansion has, to a large degree, overtaken the Haarleemermeer” (Van der Waal, 1997: 25). In sum, over the past almost two millennia, the Dutch have gradually learned to invent and use more and more sophisticated tools and technologies. These helped them to manage water, protect themselves and their land from the devastating floods, recover land previously encroached by the sea, drain peat areas, reclaim land from lakes and finally, from the sea.

**The Zuyder Zee<sup>8</sup> Project** has been a very complex, large-scale, long-term and government subsidized project to recover land from the sea, initiated and pursued throughout the course of the twentieth century. Its development epitomizes the centuries-long efforts to subdue the sea and encapsulates the experience of land reclamation and polder making. Historically, the Zuyder Zee has been a significant landmark in the Dutch landscape, one that offered both advantages and disadvantages. Although the Dutch used it for navigation long before the North Sea became a busy sea route, throughout the centuries, several floods triggered by north and northwesterly storms caused the collapse of the protecting dikes and ravaged the coastal regions of the Zuyder Sea. According to Gerrit Brand and Aart Merkelyk (1988), plans to close off the sea were made as early as 1667 by Hendrik Stevin, who proposed “to dissipate the violence and venom of the North Sea” (Van Duin and De Kaste, 1997: 27) and control water level in the Zuyder Zee by damming all the gaps ( Brand and Merkelyk, 1988: 17). But the magnitude of Stein’s project and the level of technical capability available in the seventeenth century prevented the implementation of his plan. Ironically, the 1686 flood, known as the “St. Maartens flood” had to be accepted with stoicism (Brand and Merkelyk, 1988: 17), as well as the floods that occurred in the following two centuries. Other plans<sup>9</sup> followed, although none was implemented until Cornelis Lely’s plan was finally approved at the beginning of the twentieth century. The disastrous floods which occurred at the end of the nineteenth century and the beginning of the twentieth century, combined with the long-term interest in the idea of doing something about the problematic Southern Sea<sup>10</sup> (In Dutch: Zuider Zee) – an inland sea dangerously flooding the main land for centuries – gave a strong impetus to the movement for land reclamation in this area. By the end of the nineteenth century major hydraulic engineering projects had been completed in the north of the Netherlands and other parts of the country. The work for the Zuyder Zee Project started only later, on June 29, 1920, after the Parliament accepted Cornelius Lely’s plan and approved the 1918 Zuyder Zee Act – a document which made provisions for the compensation of fishermen and trading merchants in the area. In a speech made in 1913, Queen Wilhelmina summarized the historical significance of the proposed project by saying “I believe that time has come for the Zuyder Zee to be dammed and drained. This will improve water management in the surrounding provinces, add to the land available and lead to a permanent increase in employment opportunities” (quoted in Van

---

<sup>8</sup> Throughout this study, the original Dutch name “Zuyder Zee” was used, rather than its English correspondent “Southern Sea”.

<sup>9</sup> For a more detailed discussion on other plans and initiative to reclaim the Zuyder Zee consult Brand and Merkelyk’s 1988 book *Dynamic Flevoland*, and Van Duin and De Kaste’s 1997 book *The Pocket Guide to the Zuyder Zee Project*.

<sup>10</sup> The name of this sea originates from Scandinavian traders who traded with the inhabitants of the Low Countries (Brand and Merkelyk, 1988).

Duin and De Kaste, 1997: 32). In short, in 1919, the newly created Zuiderzee Project Department (ZPD) started making plans for the reclamation of land in the Zuider Zee region. The main goal was to both protect the old land from sea floods and create new land, or polders, through processes of land reclamation. The work started in 1920 and the first step was to close in the Zuiderzee by building a dam – the Barrier Dam—which was completely finished in 1925, thus converting the former sea into a freshwater lake with a total surface of 120, 000 hectares.

When the damming ended in 1925, the former Zuyder Zee became a freshwater lake known as the IJsselmeer Lake. Since 1927, the plan to reclaim land has been gradually implemented, in a clockwise fashion with four polders – known as *the IJsselmeer Polders*: Wieringermeer Polder (1927-1930); Northeast Polder (1937-1942); Eastern Flevoland Polder (1950-1957); Southern Flevoland Polder (1959-1968); and Markeward (still in project).

The process of land reclamation is a complex one, with the creation of a polder consisting of several stages: (1) the civil engineers drain the polder, stage which includes the construction of a ring dyke and of one or more pumping stations, the underwater dredging of the main channels to the pumping stations, and then the water removal proper through pumping; (2) land developers take over and make the new land fit for agriculture.

### 3. POPULATION, URBANIZATION AND HOUSING CHALLENGES INFLUENCING THE DUTCH NATIONAL PLANNING IN

**3. 1. Total Population Growth.** The fragile Dutch spatial-physical environment with all its limitations discussed previously, had to support an increasing number of people and their activities. The total population of the Netherlands has multiplied more than fivefold in absolute numbers in the past century and a half, from 3 million people in 1850, to 16 million by 2001 (Knaap, 1978: 120).

During the twentieth century alone, the population of the Netherlands has more than tripled from 5.1 million people in 1900 to 16.1 million in 2001 (CBS, 2002). Interestingly, the Dutch population growth in the last one hundred years reflects the trend of global growth of the world population, which has also “more than tripled during the twentieth century, thus adding two ‘world’ equivalent to the entire global population” (Platt, 1994:1), from 1.6 billion people in 1900, to 2.5 billion in 1950 and to 6.1 billion in 2000 (United Nations Report, 2001). For this analysis, it is important to capture the essence of the postwar population growth. Since the 1950s, the population of the Netherlands has increased by two thirds from 10.4 million people in 1953, to 16 million in 2001 (CBS, 2001). Thus, in only five decades, the human pressure on the land has doubled, situation that needed to be addressed in the national planning policies.

**3. 2. Population Density.** With an overall population density of 465 people per square kilometer or (CBS, 2002), or 1,221 people per square miles, the Netherlands is one of the most highly densely populated countries in the world, surpassed only by the population densities (values of population densities are given in square kilometers) of Monaco with 15,921, Singapore with 6,891, Vatican City with 2,200, and Malta with 1,229. The Netherlands ranks just ahead of Bahrain with 1,042, Maldives with 1,035, Bangladesh with 980.3, Taiwan with 693, and Mauritius with 643, and Barbados with 640.3 (World Almanac, 2002). Also notable is the comparison between the Netherlands and the United States, with the Netherlands’ population density about thirteen times that of the “lower forty-eight”(Levy, 2000:310), but



closer to the states of Massachusetts with 810 persons per square mile and Rhode Island with 1,003 persons per square mile, the states with the highest population density (U. S. Census Bureau, 2002). A significant fact is that the population is unevenly distributed and concentrated, with 45 percent of the total population and most of the postwar urban growth concentrated in the western, highly developed metropolitan area, where the population totals about 7.7 million people. Population density is particularly high in the outer ring of cities known as “Randstad Holland”, with values that reach 1,680 people per square kilometer (CBS, 2001). Interestingly, even the inner “Green Heart” proper – differentiated into different land uses for recreation, nature preserves and parks, recreation, farms, greenhouses, towns and villages— has population densities slightly higher than in the Netherlands as a whole, with 470 people per square kilometer (CBS, 2001). These demographic numbers reflect the pressures exerted from within the highly industrialized, urbanized and densely populated polycentric metropolitan region. They clearly suggest that population growth in the past five decades has been a significant element that needed to be carefully considered and planned around.

**3. 3. Urban Population Growth.** At the turn of the millennium, the Netherlands is one of the most highly urbanized countries in the world with 89 percent of the Dutch population living in urban centers (World Resources, 1998), whose one and only metropolitan region continues to grow and expand outwardly towards the new land of the IJsselmeer Polders, where Almere is located. Over the course of the twentieth century, the Netherlands has evolved from an unplanned agricultural and mercantile society, to a society driven by a nascent industrial economy with only a few important cities, and finally to a highly urbanized and planned country with a technologically advanced industrial economy and a congested metropolitan area. In less than a century then, the Netherlands has changed from an unplanned society to a strongly planned one, to become “decidedly the most planned country among the European nations” (Dutt and Costa: 1985: 1).

**3. 4. Levels of Urbanization and Urban Agglomerations.** It is hard to make a straightforward comparison of the degree of urbanization in various countries, since almost all countries define “urbanized” in their own special way, with definitions varying from more than 200 inhabitants in Sweden, to over 10,000 inhabitants in the Netherlands, Germany, and Greece (Van den Berg, Braun, and Van den Meer, 1998: 434). However, compared to the global level of urbanization of only 53 percent in 2000 (United Nations Report, 2001), the Netherlands is by far one of the most densely populated and strongly urbanized countries in the world with over four-fifths of the population living in urbanized areas (Van den Berg, Braun and Van der Meer, 1998: 254), which means that 89.4 percent of its total population lives in urban centers. (World Resources Institute, 1998). Within this highly urbanized European region, the Netherlands has also been confronted with a multitude of trends that influenced urban development structurally including (1) increased competition among cities and regions; (2) advance of numerous urban networks; (3) accumulation of such problems as unemployment, poverty and social exclusion in larger cities; and (4) increasing attention for sustainable urban development (Van Den Berg, Braun and Van Der Meer, 1998: 2). Judging the level of urbanization by the proportion of population living in towns and cities, the Netherlands is one of the most strongly urbanized European countries, alongside Germany, United Kingdom, Belgium, and Denmark (Van den Berg, Braun and Van der Meer, 1998: 435). The proportion of the Netherlands’s population classified as urban rose by almost 10 percent in the last four decades from 80 percent by 1960 to 89.4 percent by 2000 (United Nations

Center for Human Settlements, 2001). Since the 1980's 90 percent of the Dutch population has lived in urban centers (World Resources, 1998).

The world's urban population which "has multiplied tenfold in absolute numbers in this century in the last century" and attributes the precipitous increase in urban population to factors including: natural increase in total population, rural migration and the classification of rural settlements to "urban" status (Platt, 1994: 1). A similar explanation can be applied for the increasing urban population in the Netherlands, where the steady increase in urban population in the Netherlands has also resulted from at least three directions (1) natural increase in total population (largely due to a declining death rate); (2) migration of rural population to urban places; and (3) the specific Dutch classification of urban settlements in the Netherlands – according to which each settlement with over 10,000 inhabitants is defined as urban.

To further the argument regarding the role played by the increasing urbanization pressures in the planning process, more than 14 percent of the Dutch population lives in urban agglomerations<sup>11</sup> (World Resources, 1998). Much of this urban growth has taken place in the western part of the Netherlands, inside and at the very external periphery of the Dutch polycentric metropolis, where almost half of the population of the entire country is concentrated. In the latter half of the twentieth century, the evolution of the population living in urban agglomerations in the Netherlands has shown a steady increase from 1.5 million people in 1950, to 2.2 million people in 2000 (United Nations Center for Human Settlements, 2001). The high values of demographic and urban indicators, combined with a growing economy, point to extreme population and housing pressures on the land, and in particular on the urban land, thus challenging the capacity of the Dutch national government and planners.

**3. 5. Increasing Postwar Housing Demands.** The Dutch live in a small, highly populated and urbanized country, where social problems take on a special intensity due to crowding. Throughout the twentieth century, housing has been a critical social issue, which aggravated particularly after World War II, when war destruction amounted to 10 percent of all housing (Shetter, 1987: 55). Since the end of World War II, the country has suffered from a housing shortage, a problem extremely acute in the large cities. With years of crowding and housing shortages, the housing frustration was a source of unrest and social tension, giving rise to protest movements and ample public debates. Thus, the Dutch national government and planners have been "forced" to listen to the social criticism and feelings of frustrations, and "pushed" to try to find new policies to deal with the postwar housing and social issues.

The Dutch architect Bart Lootsma (2000), summarizes the degree to which the Dutch society has been affected by housing shortages in the postwar era by citing data provided by the Netherlands Architecture Institute (NAI). NAI calculated in 1986 that over 70 percent of the built environment in the Netherlands had been created since World War II, and by the year 2000 that figure had reached over 75 percent (Lootsma, 2000: 9). As a result of the tremendous and steady efforts to reconstruct the built environment and housing stock, by 1998 the Netherlands had a total stock of 6.6 million housing units, with 4.3 million urban housing units, and 2.2 rural housing units (United Nations Center for Human Settlements, 1998).

The postwar housing shortage was caused by a number of five main factors including (1) the overall economic effects of World War II; (2) the destruction of infrastructure; (3) stagnation of building production and maintenance; (4) the post-war baby boom; and (5) the shortage of sufficient land for new urban development. These combined factors have

---

<sup>11</sup> Population in urban agglomerations greater than 750,000 is the percent of the population in the Netherlands in cities with a population of 750,000 or more.

aggravated the housing shortage – already existent in the Netherlands prior to WWII – as the population and urbanization grew, and triggered a demand for more and adequate housing. The Dutch national government had to also cope with changing sensibilities, outlooks and expectations of the population. Post-war economic and population changes, combined with changing cultural and environmental priorities, threatened to fray the tightly woven fabric of the Dutch metropolitan area and its fringes, as young families sought more affordable housing opportunities. With a more prosperous economy providing more disposable income and more time, the Dutch demanded more and larger houses, more areas for recreation, and a healthier urban environment. Thus, by the late 1950s and early 1960s, the classic, largely unplanned urban patterns of the old medieval compact towns were confronted with new challenges. Thus, the Dutch national government was compelled to launch a thorough search for finding a new way to cope with the critical housing issues. As a result of these pressures, in the 1950s and 1960s, the Dutch national government appointed national planning commissions to assess the situation and to find solutions. In addition, it also both supported and subsidized the proposed large scale development projects to cope with the housing shortages ever since – although the economic changes brought by privatization in the latter decade have somehow diminished the Dutch government’s degree of involvement in such projects.

## BIBLIOGRAPHY

1. Brand, Gerrit, and Merkelyn, Aart (1988), *Dynamic Flevoland*, Diète Doesburg Public Relations, Doesburg, the Netherlands.
2. CBS or Central Bureau of Statistics (2001, 2002)), *The Netherlands*, the Netherlands.
3. Dutt, K. Ashock, and Costa, J. Frank (Eds.) (1985), *Public Planning in the Netherlands: Perspectives and Change Since the Second World War*, Oxford University Press, Oxford, UK.
4. Hooker, Mark, T. (1999), *The History of Holland*, Westport, Greenwood Press, Connecticut, US.
5. Lootsma, Bart (2000), *Super Dutch: New Architecture in the Netherlands*, Princeton Architectural Press, New York, US.
6. Newman, I. Mirela (2003), *Dutch Green Urbanism: Planned Development and Urban Form in Almere New City, the Netherlands*, University of Massachusetts, Amherst, Massachusetts, US.
7. Shetter, William, Z. (1971), *The Pillars of Society: Six Centuries of Civilization in the Netherlands*, Martinus Nijhof, the Hague, Netherlands.
8. United Nations (2001), *United Nations Report*.
9. United Nations Center for Human Settlements Database (2001), *Global Urban Indicators: Global Statistics*, Electronic Database.
10. Van den Berg, Leo, Braun, Eric and Van der Meer, Jan. (Eds) (1998), *The Netherlands*, in *National Urban Policies in the European Union: Responses to Urban Issues in the Fifteen Member States*, Ash gate Publishing Ltd., Aldershot, the Netherlands.
11. Van der Waal, Coen (1997), *In Praise of Common Sense: Planning the Ordinary. A Physical Planning History of the New Towns in the IJsselmeer Polders*, 010 Publishers, Rotterdam, the Netherlands.
12. Van den Ven, G.P. (1993), *Man-Made Lowlands: History of Water Management and Land Reclamation in the Netherlands*, Utrecht, the Netherlands.
13. Van Duin, R. H. A. and De Kaste, G. (1997), *The Pocket Guide to the Zuyderzee Project*, Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, Lelystad, Flevoland, the Netherlands.
14. World Almanac (2002), *The World Almanac and Book of Facts 2002*, World Almanac Books, New York, US.
15. World Resources Institute (1998), *World Resources: 1998-1999*, jointly published by the World Resource Institute, the United Nations Environment Programme, the United Nations Development Programme and the World Bank., Oxford University Press, New York, US.

## THE INTEGRATED PROPERTIES IN THE GEOGRAPHICAL AXIS JIBOU-ZALĂU-ȘIMLEU SILVANIEI-MARGHITA

C.C. POP<sup>1</sup>

**ABSTRACT.** – **The Integrated Properties in the Geographical Axis Jibou-Zalău-Șimleu Silvaniei-Marghita.** We have also thought that the need for an integrated knowledge of natural, economic and social realities of the axis, with all its limits may present further importance in perspective. This is points of view to derive from next questions: why for an integrated approach? why to analyse from an integrated point of view?. Because for example, the economists have base economic models, architects have base reference architectural styles, painters have base colours, historians work with representative periods, anthropologists work with base races, and geographers posses the use of *integration levels*. All these, but especially all that are to follow, are the products of combining, of together of relating. Integration is to be met Leith at a microgeographic level and a macrogeographic level. Working on one of the two aspects, we must understand by integration “*the organised union of the diverse components which form a whole*” or “*a certain level of integration is a necessary condition in fulfilling the functioning in a geographic system*”.

\*

### 1. THE INTEGRATED ANALYSIS

To know the inhabited and the uninhabited territories as well has represented a challenge, a necessity, a useful thing for the human being along his existence. The analysis basis have evolved in time so that starting from the simple observation of the phenomenon and the suitable decisions for the respective ages, we have now reached a permanent study of the territories within the surrounding given data. Geography has had its role, which has materialised accordingly on particular or general studies.

Be that physical geographic analysis, economic, social or political, the pieces of information they contained have constitution starting points for the following approaches. We can state that from the point of view of concrete knowledge, there are at least two sets of elements, a set indirectly to be known, through and due to intuition, grounded on hypothesis and comparisons, and a set directly to be known, through measures, calculus, human perception etc.

Along time, the geographic studies have mixed the two approaches, the difference between them remaining their proportion within these, because it was determined by requests, documentation, freedom of speech, points of understanding, the extent of perception etc. The singular knowledge has been replaced with integrated approach in time. Multiplicity in studying, inter-related studying and trans-related studying are thus levers for the integrated study.

Geography can not ignore in any of its study the offer made by science, which has become vaster in content and structure, but to live in correlation with these. Therefore we can say that Geography possesses an unlimited basis of information, but easily enough we notice that geography is unlimited basis of information for other domains of study.

---

<sup>1</sup> Universitatea “Babeș-Bolyai”, Facultatea de Geografie, 400006 Cluj-Napoca, România.

According to J. Tricart, 1972, the integrated study would represent the preservation of a „*dialectic of nature*” in the study of the phenomena logical interaction respectively.

Pierre Teilhard de Chardin, in his paper „Le phenomena human” points out the matter, be it elementary or total, it is characterised by plurality, unity, *integration* and complication among others.

V. Mihăilescu, 1968, presents *geographic integration* as being the most specific principle of geography because it shows the way which leads to the purpose of geography, that being: *the description and the explanation of the territorial entire*.

If different particles have the tendency to organise into more and more complicated systems, it means that beyond the order principle and system organisation, there should be a system of *universal integration* (A. Restian, 1989).

*In order to demonstrate the capacity of a science to integrate (I. Ianoși, 2000) the multiplicity of territorial components in a unitary whole, it is sufficient to build up a unitary epistemological system, whose basis can further lead to inter and Trans-subjects communication.*

Ion Mac (General Geography, 2000), points out that through by integrated geography we should understand the *re-union* of physical and human geography, in a system seen as a territorial entity and unity (p. 162). Yet this re-union must be seen as *a change according to both the theoretical-methodological point of view and the application point of view, to the extent of the perception of all energetically-informational mechanisms through the aspects which are related to mass, polarity and geographic specificity, and also related to the semantic charge from the terminological point of view.*

Another point of view related to integrated geography presented by D. Petrea (2002) who points out that „*scientific notions and categories present an inherent dynamics of the concepts by enhancing new senses and meanings*”.

Integration is to be met leith at a microgeographic level and a macrogeographic level. Working on one of the two aspects, we must understand by integration “*the organised union of the diverse components which form a whole*” or “*a certain level of integration is a necessary condition in fulfilling the functioning in a geographic system*”.

Integration as a phenomenon and as a purpose presupposes a new structuring, it also presupposes ability and stability, but also selectivity and re-dimensioning. Integration represents the tendency on the process of interconnecting manifest in reciprocal relations. Geographic integration depends on the attraction among systems, it depends on both systems, on their disposability, on their capacity to integrate and on the efficiency of integration. A geographic axis comprises elements and the mode in which these are manifest reflects the status of the functioning.

## **2. THE DIMENSION OF INTEGRATION ANALYSIS**

The geographic phenomenon is structured according to some specific dimensions which give us the opportunity of a systemic organisation for geographic facts which is to mould on new statutes, always different from the previous ones, but with proportionate charges according to the potential material, be it energetic or informational, from the origin system or towards the acceptance en.

The dimension of a geographic system is only a *function of the perception and functioning ability of the respective system*. There appears according to those presented above, the opportunity of a first definition for the notion of dimension in a geographic sense, in the acceptance *quantity with a quality charge*. This first defining which has a philosophical meaning in its content, may receive a meaning at any time and it allows a geographic understanding if we are to offer examples (the axis).

To a large extent, *the dimension of the quality of a geographic system (the geographic axis) is given by the processes which act within that system, by the continuous relation cause-effect*. In geography, it is compulsory to accept the *raw dimension* of phenomenon by the application of elementary arithmetic, but it is equally true and necessary that we have to appeal too to the *net dimension* of the geographic phenomenon.

Reminding the theoretical meaning of the dimension - *a qualitative quantity* - we mention that by choosing one or another level of dimensioning or of one or another scale, it depends on geography and not only on the integrative side of the element to be dimensioned, essentially.

An axis for example, what does it integrate? Where is it integrated? We may use all the scales, it is essential to choose the scale according to the request and the request is for integration and durable development.

The population density has the dimension of a population divided by square length (area),  $D = P/S$ . The dimensional analysis is a method which may be used according to the dimensions (sizes) of the phenomenon identified under inquiries. The above definition of the population density links this concept with the set of fundamental quantities.

Some certifying examples for the axis would be *the dimension of the evolution, the dimension of the systemic structure, the urban dimension, the rural dimension, the demographic dimension, the agricultural dimension, the arable dimension, the tourist dimension* etc.

Organisation-planning, quality-quantity, intensive-extensive, integration-reintegration, space-time, static-dynamic, linear-non-linear etc., in conclusion, some dimensional balances are:

*"Geography is a science which becomes a whole day by day by these balances"*.

Geography allows the concretisation of the dimension. Volumes, depths, highs, densities or recess, ethnicity, populations etc., are forms of concretisation for the dimension of geographic funds.

Following the etymological sense of this notion, which derives from the Latin dimension defining the term by the interpretation given by dictionaries (dimension, any of the necessary measures on the evaluation of charts or of solid objects-length, windiness, height or depth, a dimension, a product of the human necessity to define, or to express the territorial extent and charge, we have the equation *dimension equals space-time in mind*.

The geographic dimension is a fraction dimension, that is non-whole dimension, a fraction dimension as a result of some calculus is *a function of a fraction, product, sum, multiplying, probability, determination* etc. The geographic dimension is in itself a function status which allows re-unions, some amongst the less expected *"dimensional"* re-unions which may easily be read, such as on a simple profile.

Size, proportion, extent, containment, volume, proportion, extension, vastness, capacity, development, gang etc. are terms to be found in the current geographic terminology, are attributes which characterise geographic systems they are parameters which define geographic systems, they are quantifiable status etc., but first of all they are *expressiveness* and *dimensional expressions*.

### 3. THE TERMINOLOGY AND THE INTEGRATED STATE

The Latin-Roman Dictionary by The Scientific Publishing House in Bucharest - 1962, presents the meaning of the "axis" concept by the syntagm "Cancer axis", which means "Cancer Tropics". By the definition given by the respective dictionary we understand that we must accept this notion in a geographic terminology and beyond it, in the sense of accepting

this reality, especially from the point of view of organisation, of difference (heterogeneity) in geographic water. A closer definition to geography may be presented by the geographic axis as it being a *territorial complex*. The explanation derives from the semantics of the term complexed of the term of territory. To clarify the national expressiveness of the two terms, means to a certain extent to open up the terminological proportions regarding the *geographic axis*.

The attribute *complex* attached to a geographic axis to a geographic axis derives from the fact that geographical axis result after multiple assemblies; genetically, a geographical axis is pleurae-format ; the geographical axis turns into a pleurae/polyvalent one; the axis embody different shadings; one axis is and becomes multilateral; the manifestations in an axis will have extended behaviours on evolving.

*Territory*: as a concept it presents a series of meanings. Among the first wordings we accept, depending on various criteria (geographic or not), which may stand at the leases of general understanding, the notion of: *Arial, perimeter, area, exterior, boundary, land, district, department, enclave, exclude, camp, region* etc.

Ion Mac (2000) this presents the problem: “*Axe - form of organisation of the fluxes, a form of linkage*”; “*Territory - a concept with a large meaning, starting from that of a portion of Earth or a given space, with a specific structure, including that of a land belonging to an individual or a group, or the area of existence of a state or of a nation, or a space of spiritual belonging to, of economic administration or of social, political and military dispute*”.

The geographic axis may be defined as being a force space-time line, “*a line which allow space-temporally the diagnosis and prognosis of a geographic territory, a territory which may embody different geographic shaping and dimensions in accordance with the components capacity of polarisation*” (C. C Pop, 2003).

Actually, the Jib-Zalău-Șimleu Silvaniei-Marghita axis is an environment which historically belongs to the Sylvan County, administratively to the district of Silage and Biro; regionally-administratively to the north-west region; regional geographically, to the Banato-Crișene Hills in the Silvano-Someșenethis Unity; topo-climatically (according to Vintilă Mihăilescu) to the Sălaj type (the area of Jibou, Zalău, Șimleu Silvaniei), code (b, I<sup>+</sup>, o, t<sup>0</sup>, p<sup>+</sup>, x<sup>+</sup>, V) and type Satu-Mare (the Marghita zone), code (b, l, o, t<sup>0</sup>, p<sup>+</sup>, p, x<sup>0</sup>, V); peri-glacial (Ichida, I. 1980), to the transitory domain between the discontinuous permafrost and the mountain permafrost (the area of Jibou-Zalău-Șimleu Silvaniei) and to the discontinuous permafrost (the Marghita area); from the point of view of the zone (from the point of view of the forms of relief) to the Someș-Guruslău -the Sălaj Hills Depression, the Zalău Depression, -the Șimleu Depression, -the Camăr Hills, -the Barcău Pasage; hydrological, to the Tissue basin; economically, on the national level, to theca poor spaces; from the point of view of the forests (of the frequency of the forests) in between the values of 20-30%, according to the location of the agricultural production, to the zone of breeding animals for the milk and for potato plantations (the Jibou perimeter), to the zone of vines and breeding animals for the milk (the Zalău perimeter), to the zone of fruit growing and of vines (the Șimleu Silvaniei perimeter), to the zone of breeding animals for meat and for cereals crops (the Marghita perimeter); -urbanely, to the towns and middle-sized cities; from the point of view of human landscapes (Giurcăneanu, C. 1973) to the cereals landscape from the low forest zone (the Someș Plateau); -touristically with a medium-large potential, but low level of actualising this; which consequently requires further study, analysis and charting; -according to the functional zones of the north-west region (Cocean, P. 2002) to the critical zones (Zalăul and Șimleul Silvaniei), to the disadvantaged zones.

The geographic Jibou-Zalău-Șimleu Silvaniei-Marghita axis is a functional territorial axis, defined by the following component elements: -an urban functional nucleus, structured onto four unequal segments which consists of the dominant urban localities, the defining ones: Jibou, Zalău, Șimleu Silvaniei, Marghita; -the territory corresponding to the urban territory (periurban), which is pinked with the urban from an economic, social and natural point of view;a rural functional nucleus, structured in accordance with the capacity of the rural geographic space of the axes, with the communal centres respectively; - rural functional nuclei, the villages corresponding to the axis; - the natural space, given by the vertical and plan-spaced extremities of the axis.

In conclusion, geographical systems of the axis type are the beneficiaries of some memories where depending on the above characteristics, a series of essential parameters of different states, in their most efficient form accumulate so that they enrich the statuses having in view the lasting of the system (the perfection of these statuses).

The axis as a whole, but especially the axis with its main components may be read from the point of view of integration (but also of analysis) under the following hipostasis:

- *globalising*, meaning the major components are globalise, they are compressing parts of the axis, the some way the sub-components are integrated within the statuses superiority organised up to the level of ultrastructures;
- *union*, of more than one sub-systems in order to the from the axis for common interests and purposes, from an economic, social and natural point of view. We return the fact even the formation of the major systems and sub-systems takes place through the union process too;
- *inclusion*, considering that any element of the axis belongs to the four main components, in the some way the elements which give the major components their structure belong to the subsystems too;
- *fusion*, understood in the case of the axis by the unification of the forms (subsystems), in the background, so that the axis be comes a unique system which functions according to the new status;
- *superposition*, which implies the explanation of the dichotomy, a moment in which the axis as a whole coincides with the subcomponents and reversibly, the subcomponents coincide with the axis, meaning we may speak about the axis and see if through the components or speak about components at the level of the axis;
- *belonging (non-belonging)*, meaning the components are constitutive subsystems of the axis system, be them considered punctually or arreally, yet we retain that some of the sub-components of the four major components may not belong to the axis area, the some way they way belong totally or just to be opined to the axis.

#### **4. The material fund of the environment**

The Sylvan County s (and was) a historic reality, unique in its way, whose unity and stability were given by the status of human and natural elements in time and whose verosimilarity (objectivity) give a special meaning to this scrap of Romanian land. For the axis, the Sylvan County represents the historic integron but also on offered of the lasting development of the axis in the perspective, especially thanks to the (spiritual or material) charge it possesses. Enlisting the historic inheritance revealed on this axis allows us to draw some conclusions concerning offer of historical resources.



We thus have: a permanent inhabitancy of some of the dwellings, an inhabitancy along all the phases; a dominance of the localities from the Sălaj district along history; the arrangement and the concentration of the historical resources in dwellings totally positioned along valleys, this territory was almost totally positioned on free Dacca during the Roman Invasion; the roll of the Somme valley as the main axis of this territory is proved by the historic proofs enlisted without interruptions from the Palaeolithic to the present days; the role of axis of the ether valleys which drain this territory is emphasised by discontinuities from the point of view of historical resources; we may also notice a concentration of the proofs in the neolythical and the bronze periods.

The geographic situation of the Jibou-Zalău-Șimleu Silvaniei-Marghita axis (integrated with the Sylvano-Someșene Hills), requires the following specification of: the mathematics-geographic location, the succession of the temporal-space evolution, of the rank in the hierarchy of the regional landscape organisation and of the belonging together with what the respective level implies.

*Limited territorial environments*, for example: -the axis or the referential environment of one of the axis's cities, also seen as a model geographic territorial environment, may be defiqued as being those segments, moments, creations or geographic constructs of a major territorial configuration (a geographic region) in which the relations between man and the natural environment he exists and multiplies in, and which refine themselves to such an extent through direct or indirect connections, that both existing realities, embodied in a single unity, that is a geographic unity (they merge into a whole), become strongly connected, one depending on the other, as a function of the temporal-space scale on which this takes place.

The axis-an example of a model territorial (natural-anthropoid) environment (m.t.m.):  
*The functional environment*: -the functional state of the functional environment (profound); -the residential state of the functional environment; -the relaxing state of the functional environment; -the relational state of the functional environment; *The residential environment*: -the functional state of a residential environment; -the residential state of a residential environment (profound); -the relaxing state of a residential environment; -the relational state of a residential environment; *The relaxing environment*: -the functional state of a relaxing environment; -the residential state of a relaxing environment; -the relaxing state of a relaxing environment (profound); -the relational state of a relaxing environment; *The relational environment*: -the functional state of a relational environment; -the residential state of a relational environment; -the relaxing state of a relational environment; -the relational state of a relational environment (profound).

We mention the fact that the axis as a who has at least the following initial priorities:  
 - it is comprised within certain limits, so it has a space, it also has duration (time), depending on the case they establish relations; -it presents a certain material component, both plan-spatial and vertical, including the natural elements, the anorthic elements, the derived, the new, the visible ones even,-the underground resources, and even the unmaterialised ones-the climate, which have great impact; -it has a shape (geometric) which may every useful, especially for the studies of the local of great complexity (for example: transport, distances, consumption etc.); -it has function (movements) which in a graphic representation would present contrast levels on the system's order.

The outline the determinative factors and the necessity of sustainable development at a local level, we present the case of the „sylvan” character of the Sylvano-Someș Hills, *an area which integrates the studied axis*.

This characteristic of the zone is local chimera day by day. By over dimensioning the wood industry of Zalău, Șimleu Silvaniei, Cehu Silvaniei, Jibou, Crasna, seen as great centres, to which we may add private initiatives, there has been registered an over-exploitation of the forests, naturally followed by the exhausting of exploitable forest resources and by the elimination of the sylvan character of the zone.

Under these circumstances the potential of Sylvan has decreased considerably, which actually means a strong know for this industry, for this zone itself, for the perspective of a durable development and for its inhabitants as well.

Now a days the gigantic industry is deteriorating with such economic and social consequences that affect the areal population to a great extent also followed by the creation of up-the-date social conflicts (work conflicts, unemployment). It will probably take a considerable period of time (Apr. 25-30 years) to re-balance the forest potential, the local wood industry, in order to amplify the wood products export and to regain the „sylvan” characters of the zone.

### **5. The role Zalău town in the durable development**

By reporting the city the requirements of the durable development, from a natural and especially from a socio-economic point of view, we may outline a series of distinguished peculiarities, such as: -at the infra-structure and other potentials level (distances etc.) for the Seal town we remark a very good inheritance which may rival with other urban regional centres in the north west a regional level, with the aim of being given the title of regional administrative centre; -the entire socio-economic assembly puts into question the lasting development an a regional level; -making up a programme of lasting development on a regional level seems to be a solution for the future in the context of regional integration; -the favourable geographic position and its cone-complementary within the Sylvano-Someșene Hills and within the north-west region of the Seal Depression would allow its overtaking the role of co-ordinator on a regional level; -the Seal Depression present/registers superior valences due to the fact that it facilitates the puncheon between the mountain units and the valley units on a local level, and it is situated at the contact of Banato-Crișane Hills with the Transylvania Depression on a regional level, and on a national level it is located at the crossing among Transylvania, Crișana and Maramureș.

### **6. Conclusions**

The studies identify: the trends, the interruptionspots; the vecinities; ”the territorial folding”; ”the sustaining area s”, the positive ”isolated” (of sustain) charges, or the negative ones (of regression); the necessities of the territory; the placing of the charges (favourable or unfavourable); the percentages out of the total for the charges; the graphics of the area s, be them of progression or regression; occupying the space; the type and the aspect (-); concentration, percentages.

After, all that we do is nothing lent to express what has already been registered, what will presently happens in succession or what will possibly happen.

Historians, economists, ecologists, architects, geographer and ecologists are not be excluded from this circle, because they de-mould what has already been moulded in a certain shape and they de that by a peculiar method, by observing the shifts on prognosis and by establishing possible models to what, they believe, is possible to show up.

We believe that this study has demonstrated the following aspects: -the *integrated* character of Geography; -the *role* of the geographic study in developing territorial planning programmes, because the exclusion of the geography of a territory may cause unpleasant surprises; -the *openness/willingness* of geography to obey to order the existing facts and moreover, its *inclusion (co-optation and integration)* and its *acceptance* within the family of sciences; -the necessity of *including the new* in the geographic study; -the necessity to create the geographic *product*; -the fact that it is important to know what there is there precisely within the analysed space but it is more important that *we know what to do with existence*; -the fact that no study can *reach the threshold* beyond which we don't need new adjustments and innovations; -the necessity *to bring* geography and geographical studies in the limelight; -the fact that *projective geography* consists the horizon of the development of the society; -the application of the *hierarchical methodology of analysis* along this paper; - in "perspective" studies it is necessary that there is *extension (fractionating) of analysis*.

## BIBLIOGRAPHY

1. Andrei, N. (1987), *Dicționar etimologic de termeni științifici*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București.
2. Apostol, P. (1977), *Viitorul*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București.
3. Brunet Roger, Milan Lehotsky, Peter Podolák (1990), *Construction des modèles graphiques des structures régionales. Exemple de la Plaine de Slovaquie Orientale*, Revue roumaine de géographie, pg. 49-57, Tome 34, Edit. Academiei Române, București.
4. Cocean, P. (2002), *Geografie Regională*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
5. Drăgănescu, M. (1976), *Sistem și civilizație*, Edit. Politică, București.
6. Giurcăneanu, C. (1973), *Peisaje umane*, Buletinul Societății de Științe Geografice, vol. 3, București.
7. Giurcăneanu, C. (1985), *Ecosistemele umane. Considerațiuni geografice și geoecologice*, Terra, nr. 4, București.
8. Grumăzescu, Cornelia (1975), *Studiul integral al terenurilor în scopul organizării teritoriului*, St. G.G.G., Geografie, T. XXII, București.
9. Ianoș, I. (2000), *Sisteme teritoriale*, Edit. Tehnică, București.
10. Mac, I. (2000), *Geografie generală*, Edit. EUROPONTIC, Cluj-Napoca.
11. Mihăilescu, V. (1968), *Geografie teoretică*, Editura Academiei, București.
12. Morariu, T., Sorocovschi, V. (1972), *Județul Sălaj*, Edit. Academiei, București.
13. Petrea, D. (2002), *Abordarea integrată în Geografie. Între tradiție și actualitate*, Studia UBB, 1/2002, Cluj-Napoca.
14. Pop, C.C. (2003), *Dimensiunea geografică a axei Jibou-Zalău-Șimleu Silvaniei-Marghita. Studiu de geografie integrată*, Edit. Silvania, Zalău.
15. Pop, Gr., Rusu, V. (1967), *Unele aspecte ale geografiei agriculturii din Depresiunea Șimleu*, pg. 215-226, Lucrări Științifice 1, Institutul Pedagogic Oradea.
16. Tricart, J. (1972), *L'étude intégrée du milieu physique*, Studia "Babeș-Bolyai", series Geographia, Cluj-Napoca.
17. Xenopol, A.D. (1997), *Teoria istoriei*, Edit. Fundației Culturale Române, București.

## UTILIZAREA TEHNOLOGIEI S.I.G. (SISTEME INFORMATICE GEOGRAFICE) ÎN LUCRĂRILE DE CADASTRU GENERAL

I. E. KELLER<sup>1</sup>, V. DOHOTAR<sup>2</sup>

**ABSTRACT.** - **The Utilization of Geographical Information Systems (GIS) Technology in the General Cadastre.** The Geographical Information Systems technology is used by everyone who use maps, topographical and cadastral plans, spatial data in their activity and have to take decisions within the geographical space. Because of the many advantages, that it offers, the implementation of GIS technology in the realization of general cadastre is obligatory.

\*

### 1. PROBLEME GENERALE

Una dintre căile principale de modernizare a tehnologiilor (specifică tuturor domeniilor măsurătorilor terestre) este cea a înlocuirii mijloacelor tehnice învechite cu mijloace performante. Acesta este dezideratul principal pentru realizarea noului cadastru general. Domeniul cadastrului, ca de altfel și cele ale geodeziei, fotogrammetriei etc., se numără printre primele domenii care utilizează cele mai spectaculoase rezultate ale tehnicilor de vârf, în primul rând din domeniul informaticii, electronicii, opticii tehnice s.a.

Legea Cadastrului și Publicității Imobiliare prevede că principala sarcină a cadastrului general, cu cele trei funcții ale sale (tehnică, economică și juridică), constă în “identificarea și luarea în evidență într-un *sistem informatic unitar și coerent* a tuturor parcelelor (teren și/sau construcții) care constituie teritoriul localităților și județelor României, precum și legarea fiecărei parcele de un anumit proprietar”.

Tehnologia S.I.G. este folosită de toți cei care utilizează în activitatea lor hărți, planuri topografice și cadastrale, date spațiale etc., și trebuie să ia decizii în cadrul spațiului geografic. Datorită multiplelor avantaje pe care le oferă, implementarea tehnologiei SIG este obligatorie în realizarea cadastrului general.

### 2. ETAPELE DE LUCRU ÎN ACTIVITATEA DE CADASTRU GENERAL

Realizarea cadastrului general la nivelul teritoriului administrativ de baza (de referință) care este comuna (orașul sau municipiul) impune parcurgerea într-o succesiune obligatorie a unor etape de lucrări a căror volum și complexitate se stabilesc în funcție de următoarele situații:

- vechimea și calitatea planurilor topografice existente în zonă, precum și starea din teren a marcajelor punctelor din rețeaua geodezică;
- vechimea și calitatea documentațiilor privitoare la sistemele mai vechi de evidență a terenurilor (evidența funciară, cadastru funciar, cadastru imobiliar);
- mărimea suprafeței totale și situarea localității (șes, deal, munte) precum și numărul și suprafața localităților aparținătoare etc.

---

<sup>1</sup> *Oficiul Județean de Cartografie, Geodezie și Cadastru Maramureș, 2800, Baia Mare, România.*

<sup>2</sup> *Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, 3400, Cluj-Napoca, România.*

Etapele de lucru pentru realizarea Cadastrului General și implementarea tehnologiei S.I.G. sunt următoarele:

a) *delimitarea cadastrală a unităților administrativ-teritoriale* reprezintă operațiunea de bază prin care se identifică, se măsoară pe teren și se oficializează limitele acestora, conținând punctele de frângere și traseul hotarului, precum și limitele intravilanului din respectiva unitate administrativ-teritorială. Această lucrare se execută obligatoriu înaintea începerii lucrărilor de introducere a cadastrului general;

b) *îndesirea rețelei geodezice* presupune determinarea (după caz) a punctelor geodezice de îndesire, pentru asigurarea rețelei de sprijin necesară ridicărilor topografice sau reperajului fotogrammetric;

c) *obținerea datelor grafice*. Înainte de începerea lucrărilor de introducere a cadastrului trebuie să se analizeze și să se pregătească întreaga documentație topografică și cadastrală existentă pe unitatea administrativ-teritorială.

Criteriile de bază pentru analiza conținutului *planurilor și hărților existente*, menționate mai sus, în vederea utilizării lor la introducerea și întreținerea cadastrului general într-o unitate administrativ-teritorială, sunt:

- procentul de modificări ale conținutului cadastral, raportat la conținutul general pe unitatea de suprafață(km<sup>2</sup>);
- calitatea suportului planurilor și hărților;
- lizibilitatea planurilor și hărților, gradul de uzură și degradare a acestora.

Pentru actualizarea planului cadastral existent se parcurge obligatoriu fiecare imobil din intravilan și din extravilan, realizându-se operațiunile de teren și de birou pentru determinarea elementelor necesare actualizării acestuia.

De asemenea, noile tehnologii permit executarea lucrărilor de cadastru prin utilizarea *ortofotoplanurilor*. Datorită caracteristicilor și calității ortofotoplanului lucrările de cadastru general se abordează conform unui nou concept: *planul cadastral index*.

Planul cadastral index conține reprezentarea grafică în format digital a următoarelor elemente: limitele corpurilor de proprietate, construcțiile permanente, elemente de infrastructură (căi ferate, drumuri, ape, canale și elemente de toponimie aferente), identificatori cadastrali georeferențiați (fig. 1) și se obține prin vectorizarea corectă a limitelor de pe ortofotoplanuri și necesită atât o identificare pe teren a acestora, cât și evaluarea semnificației lor.

d) *culegerea în teren a datelor cadastrale*.

Lucrările de culegere în teren a datelor cadastrale constau în:

- identificarea amplasamentului și limitelor corpurilor de proprietate și categoriilor de folosință ale acestora;
- identificarea construcțiilor cu caracter permanent;
- identificarea proprietarilor, a titularilor altor drepturi reale asupra imobilelor;
- identificarea actului sau faptului juridic în temeiul căruia este folosit imobilul.

e) *numerotarea cadastrală a unității administrativ-teritoriale*.

Fiecare unitate administrativ-teritorială se identifică prin codul SIRSUP extras din "Registrul permanent al unităților administrativ-teritoriale" publicat de Comisia Națională pentru Statistică. Fiecare corp de proprietate se individualizează prin numărul cadastral, care asigură legătura între planul cadastral, registrele cadastrale și înregistrările din cartea funciară. Numărul cadastral al corpului de proprietate este unul dintre identificatorii de legătură logică dintre baza de date grafice și baza de date alfanumerice în sistemul informatic al cadastrului.

f) *calculul suprafețelor*. În cadastrul general calculul suprafețelor se face analitic, din coordonatele punctelor de contur ale unității administrativ-teritoriale (perimetrul extravilan și intravilan subdivizat în sectoare cadastrale) ale corpurilor de proprietate și ale parcelelor rezultate în urma prelucrării operațiunilor de teren și de birou.

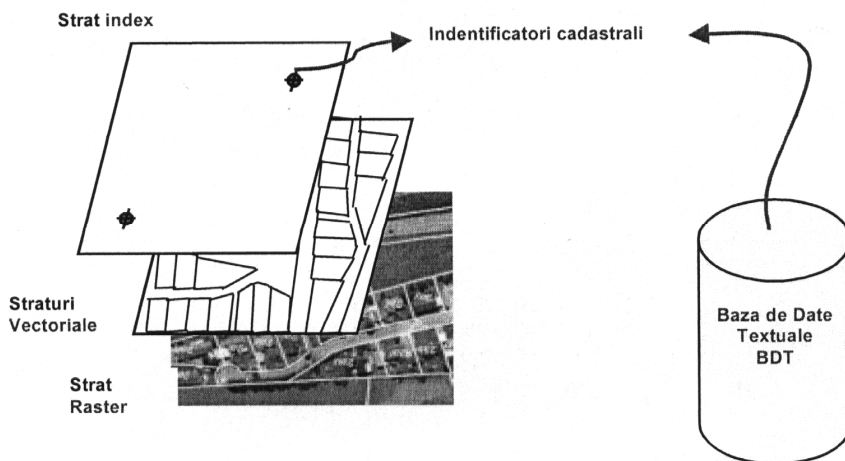


Fig. 1. Exemplu de plan cadastral index [6].

Suprafețele calculate înregistrate în cadastrul general pot fi diferite de suprafețele înscrise în actele de proprietate (titlu de proprietate, acte de vânzare-cumpărare și altele).

Pentru controlul calculelor suprafețelor ( în cazul în care nu au fost determinate analitic toate elementele – ex. pe cale grafică asistată de calculator) se au în vedere următoarele:

- suma suprafețelor parcelelor componente ale unui corp de proprietate este egală cu suprafața calculată a corpului de proprietate cu constrângere pe aceasta;
- suma suprafețelor corpurilor de proprietate este egală cu suprafața calculată a sectoarelor cadastrale - cu constrângere pe acestea;
- suma suprafețelor sectoarelor cadastrale este egală cu suprafața calculată a extravilanului și a intravilanului - cu constrângere pe acestea.

g) *redactarea planului cadastral*. Conceptul de bază la realizarea planului cadastral este forma digitală. Planurile cadastrale de ansamblu și planurile cadastrale de bază se obțin prin extragerea datelor din bazele de date grafice și textuale care se tipăresc pe suport de hârtie.

h) *registrele cadastrale*. Documentele tehnice principale ale cadastrului general, care se întocmesc după introducerea lucrărilor de cadastru general la nivelul unei unități administrativ-teritoriale sunt: registrul cadastral al parcelelor; indexul alfabetic al proprietarilor și domiciliul acestora; registrul cadastral al proprietarilor; registrul corpurilor de proprietate; fișa centralizatoare - partida cadastrală pe proprietari și pe categorii de folosință; planul cadastral.

Fișele corpurilor de proprietate sunt documentele care conțin datele de intrare în baza de date a cadastrului general. Documentele tehnice ale cadastrului general se obțin prin prelucrarea datelor din baza de date. Orice informații grafice sau alfanumerice referitoare la un corp de proprietate se pot obține prin interogarea bazei de date a cadastrului general.

### 3. UTILIZAREA TEHNOLOGIEI S.I.G. ÎN LUCRĂRILE DE CADASTRU GENERAL

#### 3. 1. Componente. Beneficii

Un Sistem Informatic Geografic, prescurtat **SIG** sau **GIS** (Geographic Information System) reprezintă un ansamblu de echipamente, programe, metode și norme având ca scop *capturarea, stocarea, verificarea, integrarea, analiza și vizualizarea datelor geografice*. Un SIG poate fi considerat ca fiind un *sistem de management al informațiilor* sau *suport al sistemului decizional*.

Componența unui SIG: *sistemul de calcul (hardware și software); date grafice (preluate de pe planuri și hărți) și alfanumerice; personal specializat; proceduri de analiză și management specifice fiecărui domeniu*.

În trecut, aplicarea cartografiei digitale și a sistemelor informatice geografice a fost limitată, deseori datorită costurilor și mărimii resurselor necesare colectării și gestionării volumelor enorme de date necesare. Recent, pe măsură ce prețurile la hardware au scăzut, puterea și flexibilitatea software SIG și de cartografie ameliorându-se semnificativ, interesul față de potențialele beneficii au luat amploare - cartografia digitală și tehnicile SIG au fost recunoscute prin profunzimea și productivitatea pe care le oferă.

Sistemele Informatic Geografice combină tehnologiile privind sistemele de conducere relațională a bazelor de date (*RDBM*) cu grafica computerizată de înaltă performanță pentru gestionarea datelor care descriu suprafața pământului sau a datelor cu referință geografică. Având geografia ca numitor comun, un SIG face posibilă capturarea și integrarea multor tipuri de date care descriu localizări, forme, relații (date spațiale) și figuri descriptive (date aspațiale) ale obiectelor sau elementelor geografice într-un singur model logic de date. Instrumentele interactive ale software SIG oferă instrumentele de gestiune, afișare, interogare, analiză și ieșire a datelor necesare pentru menținerea și înțelegerea informațiilor geografice.

*Avantajele* utilizării SIG în realizarea Cadastrului general sunt:

- *beneficii cuantificabile*: reducerea costurilor de planificare, economia de timp a personalului, economisirea spațiului de stocare, recuperarea rapidă a datelor, capacitatea de menținere la zi a hărților și planurilor, producere interactivă, rapidă, standardizată și ieftină a hărților, posibilitatea monitorizării la nivel national etc;

- *beneficii necuantificabile*: creșterea calității analizelor în paralel cu reducerea timpului necesar analizei, capacitatea de a realiza analize complexe, planificare mai bună, prezentări de bună calitate la nivel decizional.

#### 3. 2. Implementarea SIG în lucrările de cadastru general

Prin implementarea tehnologiei SIG în realizarea cadastrului general se va obține o bancă de date topo-cadastrală la nivel de unitate administrativă în care fiecare element din baza de date se leagă de un anumit loc de pe suprafața pământului existând o legătură între două tipuri distincte de date: **grafice** (hărți în format digital) și **nongrafice** (atribute atașate entităților grafice). Corelarea acestor două tipuri de date se va face pe baza unui atribut comun, care în cazul cadastrului general poate fi numărul parcelei, numărul cadastral, etc.

Înainte de realizarea bazei de date grafice în format digital se vor stabili straturile bazei de date grafice definindu-se numele stratului, culoare, tipul de entitate (punct, linie, suprafață) prezentă pe fiecare strat, tip și grosime linie, etc.

Baza de date grafice se va realiza în *format digital*, cu obligativitatea înregistrării tuturor entităților definite în normele tehnice. Se va acorda o atenție deosebită proiectării structurii bazei de date alfanumerice.

Prin introducerea tehnologiei SIG se va obține o bază de date integrată cuprinzând baza de date cu informațiile descriptive corelată cu baza de date grafică. De asemenea este obligatorie realizarea infrastructurii informatice (achiziționare hardware și software de tip SIG) și instruirea personalului.

Toate hărțile, planurile topografice și cadastrale sunt redată în formă grafică obișnuită, la diferite scări și realizate cu diferite precizii, funcție de metodele folosite. Exprimarea planului topografic și cu atât mai mult a planului cadastral sub formă digitală reprezintă o condiție obligatorie pentru realizarea automatizării lucrărilor cadastrale.

În prezent toate structurile de date se pot diviza în două grupuri:

- cele care sunt utilizate în manipularea informațiilor spațiale în mediul *raster* (raster simplu, raster complex, Quadtree etc.);
- cele care sunt utilizate în manipularea informațiilor spațiale în mediul *vector* (cu sau fără topologie).

Obiectele reprezentate pe hărțile și planurile digitale pot fi grupate după criteriile logice ce se constituie sub formă de strate (layer), exemplu: limitele parcelelor, clădiri, rețele electrice etc.

În mod practic datele cadastrale digitale se culeg și se prelucrează în sistem automat pe patru căi și anume: date GPS, este cel mai recent procedeu de măsurare și prelucrare în mod flexibil și eficient a rețelelor geodezice și chiar a punctelor de detaliu (reperaj fotogrammetric, puncte cadastrale, etc); date ale stațiilor totale - teodolite înzestrate cu calitatea de a putea reprezenta datele din teren în formă digitală; date fotogrammetrice; date scanate și digitizate.

Operatorii din teren întocmesc fișe de descriere pentru toate elementele necesare cadastrului (posesorul, suprafața, categoria de folosință, clase de calitate, situația juridică etc.), referitoare la o parcelă ca element comun cu baza de date grafică (planul digital). Atributele care se vor atașa entităților grafice se vor încărca într-o bază de date care trebuie să asigure conținutul registrelor cadastrale. Datele se stochează la nivelul unității administrativ-teritoriale.

Toate aceste date vor fi introduse în baza de date alfanumerică, în final se obține o bază de date cu informațiile descriptive corelată cu baza de date a planului cadastral.

Baza de date topo-cadastrală obținută (planul cadastral digital și atributele aferente acestuia) este capabilă să răspundă la interogari și analize simple sau complexe, modificări prin adăugare, ștergere și editare.

#### 4. CONCLUZII

Introducerea tehnologiei SIG în lucrările de Cadastru general este impetuos necesară datorită cerințelor economiei naționale iar integrarea României în structuri internaționale impune realizarea unui cadastru modern.

Există mai multe căi de achiziție a datelor topo-cadastrale pentru realizarea planului cadastral digital. Fiecare metodă de culegere a datelor topo-cadastrale are un specific referitor la datele descriptive, dar în general obținerea acestor date este comună.

Pentru teren se întocmesc fișe de descriere a elementelor necesare cadastrului (posesorul, suprafața, categoria de folosință, clase de calitate, situația juridică etc.), referitoare la o parcelă ca element comun cu baza de date grafică ( planul digital).

Toate aceste date vor fi apoi introduse în bază de date alfanumerică având ca element comun parcela. Baza de date topo-cadastrală va conține atât planul cadastral digital cât și atributele aferente acestuia. Toate acestea trebuie incluse într-un software de aplicație specific



fiecărui utilizator ale cărui facilități se referă la acțiuni de interogare, modificare și editare, putându-se efectua rapoarte grafice și tabelare centralizate privind teritoriile administrative, proprietari, elementele cadastrale etc.

### **BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ**

1. Haidu, I., Haidu, C. (1998), *S.I.G. Analiza Spațială*, Edit. HGA, București.
2. Mihăila, M, Corcodei, Gh., Chirilov, I. (1995), *Cadastrul general și publicitatea imobiliară – Bazele și lucrările componente*, Edit. Ceres, București.
3. \*\*\* Colecția revistei "CADREPORT".
4. \*\*\* Colecția revistei „MAXCAD”.
5. \*\*\* LEGEA nr. 7 din 13 martie 1996 a Cadastrului și a Publicității Imobiliare.
6. \*\*\* (2001), Norme pentru introducerea Cadastrului General (proiect), ONCGC, București.

## COMPONENTA GEODEMOGRAFICĂ ȘI ROLUL EI ÎN DEZVOLTAREA MICROREGIUNII TĂȘNAD, JUDEȚUL SATU MARE, REGIUNEA NORD-VEST

N. CIANGĂ<sup>1</sup>

**ABSTRACT.** – **Geodemographical Component and its Role in the Development of the Microregion Tășnad, Satu Mare County, North-Western Region.** Tășnad microregion was the subject of a study, as a part of a PHARE project, in which the geographical component was imposed through a detailed analysis of all the constitutive elements extended upon the town of Tășnad and also upon the five coterminous communes. The geodemographic component is imposed through its dimension, quality and structure and it brings its differentiated contribution to the development of all the activity's domains. Among these, the primary sector is to be noticed, with a complex structure, in accordance with the morpho-pedoclimatical conditions and related to the characteristics of traditional intensively, due to a multiethnic community, that is displaying today a visible tendency of ageing and it is affected by the emigrational phenomenon. At these aspects, there are to be added the development and the maintenance of some occupational categories, perpetuating activities from the secondary traditional sector for Tășnad and from the tertiary one – from the balneoturistic field.

\*

### 1. PROBLEME GENERALE

Microregiunea în studiu, Tășnad, cuprinzând orașul Tășnad și localitățile aparținătoare administrativ și alte cinci comune cu satele componente, Săcășeni, Santău, Cehal, Săuca, Pir, se întinde pe 412,8 km<sup>2</sup> (41.285 ha) reprezentând 10,7 % din suprafața județului Satu Mare. Aceasta se găsește amplasată în partea sudică – sud. vestică a județului, suprapunându-se Dealurilor Silvano-Someșene – subunitățile Dealurile Toglaciului și Câmpia Ierului, cu altitudini oscilând între 325-115 m.

În cadrul acestui spațiu geografic condițiile naturale favorabile (relief cu altitudini joase, reprezentat de terminația piemontană a dealurilor Silvaniei ce cuprind peste 60 % din microregiunea Tășnad și de Culoarul Ierului cu cele două sectoare, înaltă și joasă; climat temperat continental de câmpie, cu influență predominant vestică-oceanică; o rețea hidrografică organizată și cu fostul sector de exces de înmlăștinire, canalizat-drenat, al Ierului precum și ape freatice puternice la baza glacisului piemontan, sau prezența orizontului hidrotermal de adâncime; soluri foarte fertile) și cele social istorice și economice au permis dezvoltarea unui subsistem format din 22 așezări, multe din ele atestate din secolele XIII-XIV, organizate în șase unități administrative, un oraș și cinci comune.

Pe cuprinsul acestei microregiuni s-a înregistrat, la Recensământul din 18 martie 2002, o populație totală de 19 191 persoane, în scădere cu 6,6 % față de recensământul din 1992 (când a existat o populație de 20 546).

---

<sup>1</sup> Universitatea "Babeș-Bolyai", Facultatea de Geografie, 400006 Cluj-Napoca, România.

Sub aspectul mărimii demografice comuna Săcășeni, cu doar două localități totalizează doar 1352 locuitori, în timp ce Santău are cea mai numeroasă populație în 2002, de 2644 locuitori grupați în centrul de comună și alte 2 sate aparținătoare comunei Sudurău și Chereușa. Orașul Tășnad, incluzând în aria administrativă și cinci sate (Blaja, Cig, Rațiu, Sărăud, Valea Morii) se încadrează în categoria orașelor foarte mici, sub 10 000 locuitori. Mărimea medie a așezărilor în spațiul rural al celor cinci comune este de 433 locuitori, încadrând microregiunile în categoria dominată de așezări rurale foarte mici sub 500 locuitori.

Declinul geodemografic manifestat încă din ultimul sfert al secolului trecut s-a accentuat între ultimele două recensăminte. Acesta înregistrează în mediul rural – 6,0 % față de – 7,2 % pentru orașul Tășnad. În cazul celor cinci comune, fenomenul se datorează mai ales îmbătrânirii populației și scăderii dramatice a sporului natural în timp ce în cadrul așezării urbane, la acestea se adaugă și mobilitatea populației, cu caracter centrifug, fie în teritoriul național, predominant în județul Satu Mare și cele două limitrofe (Sălaj și Bihor) fie emigrației, predominante spre Ungaria.

Cele mai accentuate scăderi de populație se înregistrează în cazul localităților comunei Cehal – 12,9 %, comparativ cu cele aparținătoare comunelor Săcășeni și Santău unde s-au înregistrat valori minime pentru microregiune – 3,8 %. Populația a scăzut pe ansamblu în intervalul 1992-2002 cu 1355, cu un ritm mediu anual de 135 persoane anual.

Această situație este determinată în cea mai mare parte de *soldul natural al populației* (mișcarea sau sporul natural) cu valori cronic negative mai accentuate pentru mediul rural, - 8,4 % în 2002 (unde se înregistrează valori extreme, de - 18,8 % în cazul localităților aparținătoare comunei Cehal și, - 4,3 % pentru cele ale comunei Săuca de - 0,7 %. Orașul Tășnad înregistrează valori mai atenuate ale acestui indicator dar totuși negative, - 3,4 %, legate de valori apropiate mediei microregiunii, ale natalității și mortalității.

### **1. 1. Repartiția teritorială a populației (densitatea populației)**

Reflectă, în mare măsură, fenomenul prezentat anterior. Comparativ, *densitatea generală* a populației în microregiunea Tășnad, de 46,5 loc./km<sup>2</sup> se situează doar la puțin peste jumătatea celei a județului Satu Mare (de 83,5 loc./km<sup>2</sup>), care la rândul său se situează sub media pe țară (94 loc./km<sup>2</sup>).

Cea mai mică densitate de populație se înregistrează în cadrul comunei Săcășeni, cu doar două localități (Săcășeni și Chegea), dar cărora le revine cea mai întinsă suprafață, la nivelul comunelor (7937 ha), de 17 loc./km<sup>2</sup>, urmată de Săuca cu 27,9 loc./km<sup>2</sup> și de celelalte trei cu densitate puțin peste 30 loc./km<sup>2</sup>.

În cazul orașului Tășnad și a localităților aparținătoare spațiului său administrativ, densitatea se ridică la aproape 100 de loc./km<sup>2</sup>, ca urmare a unei concentrări mai accentuate a populației în cadrul intravilanului său.

**1. 1. 1. Densitatea agricolă** este un indice geodemografic care prin raportul între populația ocupată în agricultură și mărimea suprafeței agricole reflectă numărul mediu de persoane ce revine la 100 ha teren agricol și totodată gradul de intensificare a agriculturii. Există un raport invers proporțional între densitatea agricolă și gradul de modernitate a agriculturii (mai ales mecanizarea lucrărilor).

Din acest punct de vedere se remarcă orașul Tășnad (cu doar 14,6 persoane ocupate în agricultură / 100 ha teren agricol, la polul opus situându-se comuna Cehal, 29,54 populație din agricultură raportată la 100 ha teren agricol).

Există însă un grad destul de ridicat de relativitate în ierarhizarea statistică rezultată, în funcție de veridicitatea informației primite de la primăriile comunelor și orașului Tășnad.

**1. 1. 2. Densitatea subzistențială** este un alt indice demografic care, de această dată, reflectă *presiunea* asupra suprafeței cultivate, în raport cu populația totală. Raportul între densitatea subzistențială și intensitatea presiunii este, de această dată, direct proporțională oferind o imagine comparativă, după care arabilul cu bonitate diferită poate asigura necesarul subzistențial diferențiat: pentru 190 persoane / 100 ha ter. arabil în cazul orașului Tășnad față de Săcășeni cu 49,6 loc. / 100 ha teren arabil, căreia sigur îi va rămâne un disponibil valorificabil (în condiții comparabile de tip de culturi și intensivizare a acestora).

## 1. 2. Structurile de populație

Se înscriu în problemele cele mai semnificative în privința caracteristicilor geodemografice, care contribuie și se implică în dezvoltarea activităților economico-sociale ale oricărei comunități teritoriale.

**1. 2. 1. Populația pe sexe** în microregiunea Tășnad reflectă, prin ponderile de 48,4 % - populație masculină și 51,8 % - populație feminină, raportul apropiat cu cel al județului Satu Mare (48,5 %, respectiv 51,5 %), cu atenuarea diferențelor, în cazul orașului Tășnad (48,7 %, respectiv 51,3 %). Fac excepție de la regula generală, comunele Cehal și Pir cu populația masculină reprezentând 50,4 % fiecare, datorită unor activități necesitând mai ales forță de muncă masculină (pomicultură, respectiv viticultură).

**1. 2. 2. Populația pe grupe de vârstă** reflectă continua tendință de îmbătrânire a populației manifestată adeseori dramatic prin comparație în intervalul 1992-2002 (*ultimele informații, pentru 2002, provenind din statistica primăriilor*). Astfel, ponderea populației vârstnice a crescut de la 27,5 % la 60 % pentru comuna Săcășeni, de la 20 % la 34,2 % pentru Santău; de la 22,9 % la 33,9 % pentru Cehal, de la 23,3 % la 35,6 % în satele comunei Pir și într-o măsură mult mai redusă pentru Orașul Tășnad, de la 14,9 % la 16,1 %. O singură excepție o reprezintă Săuca, de la 28,8 % scăzând la 18,8 % (deși ne manifestăm îndoiala față de realitatea informației primite de la primărie în această privință pentru anul 2002).

**1. 2. 3. Structura populației pe medii** evidențiază un echilibru aproape perfect între mediul urban (50,3 % din totalul celor 19 191 locuitori) și cel rural (49,7 %), singurul oraș din microregiune fiind Tășnad, cu cinci sate aparținătoare: Blaja, Cig, Rațiu, Sărăuad și Valea Morii.

**1. 2. 4. Structura populației ocupate** în cele trei domenii de bază evidențiază profilul geoeconomic al componentelor microregiunii: agricol predominant în cazul comunelor Santău 96,9 %, Săuca 96,4 %, Cehal 94,2 %, Săcășeni 93,4 %; agricol nuanțat de implicarea în activitățile industriale (legate de agricultură) 3,9 % și servicii 8,8 % pentru Pir și agricol-industrial și servicii – orașul Tășnad, în care populația agricolă a satelor aparținătoare (875 persoane) depășește populația ocupată în industria în declin din orașul propriu-zis. Se remarcă o componentă substanțială a sectorului de servicii care servește întreaga microregiune (în învățământ, sănătate etc).

**1. 2. 5. Structura etnică a populației** este rezultatul unui proces îndelungat de populare în condiții social-istorice specifice acestui spațiu dar și legat de anumite activități specifice care au generat colonizări cu populație alohtonă.

Se remarcă, pe ansamblul microregiunii, cât și la nivelul celor *două medii* (urban și rural, echilibrate ca pondere) o ușoară dominanță a populației de etnie *română*, mai accentuată în cazul comunelor Cehal și Santău (68,4 %, respectiv 56,3 %). Comparativ cu acestea, populația de etnie *maghiară* este majoritară în comuna Pir (54,6 %) și domină în Săcășeni (48,7 %). Această situație se reflectă în structura și fizionomia habitatelor (deși cele două comunități au coabitat și s-au influențat reciproc) cât și în ceea ce privește unele activități specifice, dar și obiceiuri și tradiții (tabelul 1, fig. 1).

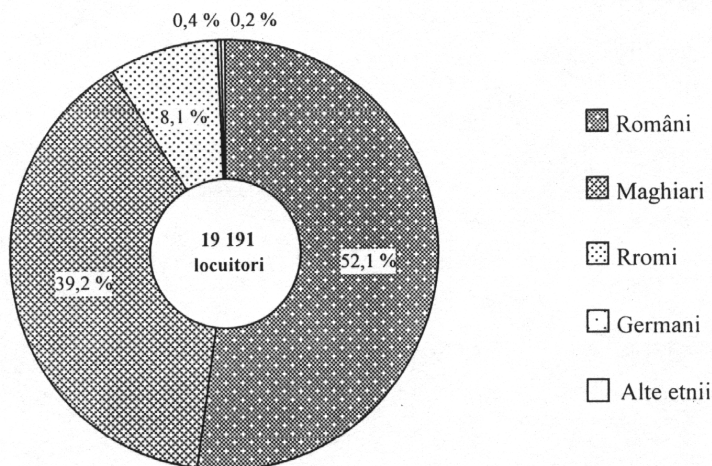


Fig. 1. Structura etnică a populației microregiunii de dezvoltare Tășnad, județul Satu Mare, Regiunea Nord-Vest, în anul 2002.

Comunitatea *rromă* (țigani) cu mult peste media județului și a țării, 8,1 %, pe ansamblul microregiunii este concentrată mai mult de 50 % în Tășnad iar dintre comune se remarcă, prin ponderi, Săuca cu cea mai numeroasă comunitate din mediul rural (14,2 %) urmată de Săcășeni (11,9 %) și Pir (8,6 %). Problemele sociale de integrare în comunitate și adaptare, de învățământ și de implicare în activități productive sunt direct proporționale cu mărirea comunității. În comuna Cehal nu există reprezentanți ai acestei etnii.

Din comunitatea *germană* (șvabă) – aparținând „șvabilor sătmăreni” au mai rămas doar 15 persoane (0,5 %) ca urmare a procesului de emigrare din ultimul deceniu al secolului trecut.

Tabelul 1

Structura etnică a populației microregiunii de dezvoltare Tășnad, județul Satu Mare, Regiunea Nord-Vest, în anul 20002

Nr. crt.	Localitate	Pop. stabilă	Structura etnică a populației									
			Români		Maghiari		Rromi		Germani		Alte etnii	
			T	%	T	%	T	%	T	%	T	%
1	Săcășeni	1352	523	38,7	658	48,7	161	11,9	-	-	10	0,7
2	Santău	2644	1488	56,3	978	37,0	163	6,2	15	0,6	-	-
3	Cehal	2025	1385	68,4	640	31,6	-	-	-	-	-	-
4	Săuca	1740	870	50,0	607	34,9	247	14,2	-	-	16	0,9
5	Pir	1781	655	36,8	972	54,6	154	8,6	-	-	-	-
6	<b>Rural</b>	<b>9542</b>	<b>4921</b>	<b>51,6</b>	<b>3855</b>	<b>40,4</b>	<b>725</b>	<b>7,6</b>	<b>15</b>	<b>0,1</b>	<b>26</b>	<b>0,3</b>
7	Tășnad <sup>1</sup>	9649	5075	52,6	3666	38,0	829	8,6	67	0,7	12	0,1
8	<b>Total</b>	<b>19191</b>	<b>9996</b>	<b>52,1</b>	<b>7521</b>	<b>39,2</b>	<b>1554</b>	<b>8,1</b>	<b>82</b>	<b>0,4</b>	<b>38</b>	<b>0,2</b>

<sup>1</sup> Oraș din anul 1968.

**1. 2. 6. Structura confesională** este mult mai diversificată decât cea etnică. *Religia ortodoxă* este îmbrățișată de 52% din totalul populației aparținând etniei române, diferența fiind completată de cultul greco-catolic (0,2%, prezent mai ales în Santău). Cum este firesc se detașează comunele Cehal și Santău.

Cultul *reformat* se situează pe poziția secundă cu 29,9 %, incluzând cea mai mare parte a populației maghiare influențate de Reforma de la sfârșitul Evului Mediu, impunându-se mai ales în Pir (52,7 % din totalul populației) și Săcășeni, 47,3 %.

Religia *romano-catolică* se menține, în continuare, cu o pondere destul de ridicată, 13,5 % la nivelul regiunii, 19 % în orașul Tășnad și depășind media, 20,4 % în Santău. Această situație este și urmare a asaltului Contrareformei promovate de Casa de Habsburg în secolul al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

**Tabelul 2**

Structura confesională a populației din microregiunea de dezvoltare Tășnad,

județul Satu Mare Regiunea Nord-Vest, în anul 2002

Nr. crt.	Localitate	Popul. stabilă	Ortodoxi		Romano-catolici		Reformați		Greco-catolici		Alte confesiuni	
			T	%	T	%	T	%	T	%	T	%
1	Săcășeni	1351	655	48,5	50	3,7	639	47,3	6	0,4	2	0,1
2	Santău	2644	1573	59,5	539	20,4	491	18,6	16	0,6	25	0,9
3	Cehal	2025	1370	67,7	24	1,2	614	30,3	17	0,8	-	-
4	Săuca	1740	565	32,5	64	3,7	616	35,4	495	28,4	-	-
5	Pir	1781	750	42,1	75	4,2	938	52,7	18	1,0	-	-
<b>6</b>	<b>Rural</b>	<b>9542</b>	<b>1913</b>	<b>51,5</b>	<b>752</b>	<b>7,9</b>	<b>3298</b>	<b>34,6</b>	<b>552</b>	<b>5,8</b>	<b>27</b>	<b>0,2</b>
7	Tășnad <sup>1</sup>	9649	5065	52,5	1843	19,1	2432	25,2	289	3,0	20	0,2
<b>8</b>	<b>Total</b>	<b>19191</b>	<b>9978</b>	<b>52,0</b>	<b>2595</b>	<b>13,5</b>	<b>5730</b>	<b>29,9</b>	<b>841</b>	<b>4,4</b>	<b>47</b>	<b>0,2</b>

<sup>1</sup> Oraș din anul 1968.

Dintre cultele neoprotestante, cel pentecostal este prezent într-o măsură foarte mică (Santău 0,9 % și Săcășeni).

Impactul confesional este prezent în peisajul vetrelor așezărilor prin obiectivele de cult – biserici vechi de mai multe secole, edificate în stiluri diferite. Acestea dețin colecții valoroase de obiecte de cult dau personalitate așezărilor și reflectă componența confesională a populației.

## BIBLIOGRAFIE

1. Bogdan, A., Călinescu, Maria (1976), *Județul Satu Mare*, Edit Academiei R. S. România, București.
2. Manciulea, Șt. (1939), *Câmpia Tisei*, Bul. Soc. Rom. Geogr., tom XVIII, București.
3. Molnar, E. (1971), *Unele probleme ale rețelei de așezări din Câmpia Someșului*, Simpozionul de Geografia Câmpiilor, Univ. Timișoara.
4. Pop, P. Gr., Maier, A. (1988), *Fenomenul urban în nord-vestul României*, Acta Musei Porolissensis, XII, Zalău.
5. Pop, P. Gr. (1997), *Funcțiile și dimensiunile urbanului în România*, Studii și Cercetări de Geografie, tom. XLIV, p. 9-2, Edit. Academiei, București.

6. Pop, P. Gr. (1998), *Model de involuție rurală. Satul Calna, județul Cluj*, Studia UBB, Geographia, 2, Cluj-Napoca.
7. x x x (1984), *Geografia României, II, Geografia Umană și Economică*, Edit. Academiei R. S. România, București.
8. x x (1992), *Geografia României IV, Regiunile pericarpatice: Dealurile și Câmpia Banatului și Crișanei, Podișul Mehedinți, Subcarpații, Piemontul Getic, Podișul Moldovei*, Edit. Academiei Române, București.

## PROBLEME PRIVIND EVOLUȚIA NUMĂRULUI DE LOCUITORI ÎN MUNICIPIUL BRAȘOV, ÎN PERIOADA DE DUPĂ ANUL 1990

A. NIȚĂ<sup>1</sup>

**ABSTRACT.** – **Problems Regarding the Evolution of the Number of Inhabitants in Brașov City, After the Year 1990.** Along the history the town of Brașov has been one of the most representative towns in the territories lived by Romanians, not only as quality of life but also as number of inhabitants and especially as well trained inhabitants. All this time the population of the town increased according to its economical demands, based on the number of new-born children as well as on the number of the “immigrants” which got the opportunity of a new life but also had to be needed by the city’s economical life. In those conditions the increasing of number of people followed a natural course adjusted by city’s demands and by its capacity of sustaining the inhabitants, until the sixth decade of the last century when the communist regime built here a giant industry. The needed workers were brought here from the rural shabby regions of the country and they contributed to the increase of the population for more than six times, and also of the surface of the city. After December 1989, in the transition period, forced by the economical reality, the town reoriented to the tertiary field and many of all those immigrants, especially the persons with a narrow training, had to go back to their native regions. The phenomena manifested along the last decade and it will continue until the city will reach equilibrium between its needing and the number and the quality of training of its inhabitants.

\*

Municipiul Brașov, localitate ce a avut statutul de oraș înaintea mării invazii tătare din 1241, menționat pentru întâia oară în 1234, s-a bazat în dezvoltarea sa pe meșteșuguri, stimulate îndeosebi de cererea pieții interne a Transilvaniei, de intensificarea legăturilor de schimb cu Muntenia și Moldova și de existența unei baze de materii prime în aria învecinată. Intensificarea funcțiilor economice, îndeosebi dezvoltarea producției manufacturiere, fac ca acest oraș să fie cea mai însemnată localitate urbană din Transilvania în secolul XVII, însă Brașovul atinge proporții mult mai mari în perioada celor două războaie mondiale, atât în privința funcțiilor și a numărului de locuitori, cât și sub aspectul extinderii lui în teritoriu. Cele mai mari dimensiuni în evoluția sa se înregistrează în deceniile 6, 7 și 8 ale secolului trecut, când, odată cu funcția industrială, s-au amplificat și celelalte funcții: de transport, comercială, turistică, cultural-administrativă.

Bunăoară, Brașovul a fost cunoscut ca unul din cele mai dezvoltate orașe ale țării, atât ca și producție materială cât și ca număr de locuitori și calitate a vieții. De fapt, având în vedere faptul că resursele din imediata vecinătate a orașului sunt destul de sărace, și în special din categoria resurselor agricole pretabile unui climat de depresiune intramontană, putem admite faptul că întreaga dezvoltare a orașului, în toate perioadele istorice, a depins în primul rând de poziția localității la intersecția unor importante drumuri transcontinentale, și chiar a unor mari imperii pentru o lungă perioadă de timp, dar mai ales de existența în

---

<sup>1</sup> Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, Colegiul Universitar Gheorgheni, 535500.



regiune a unui însemnat număr de locuitori, materializat într-o importantă forță de muncă. Prin urmare, dacă perioada medievală și epoca modernă au stat sub semnul inițiativelor populației de origine săsească care a antrenat în procesul constructiv populația locală, perioada contemporană a stat sub semnul industrializării forțate a regiunii, materializată prin apariția unor întreprinderi gigant, în special din sfera industriei grele dar nu numai. În tot acest timp, nevoia de forță de muncă a atras populația din cele mai diferite locuri, de la pricepuții meșteri și negustorii din Europa Centrală și de Vest, până la populația puțin instruită din satele cu excedent de locuitori ale Moldovei, „calificată la locul de muncă”, în perioada puterii populare și mai apoi socialiste. Rezultatul a fost sporirea numărului de locuitori ai urbei de la puțin peste 7 000 locuitori în secolul al XVI-lea, până la 82 984 locuitori în anul 1948, și la aproape 365 000 locuitori în anul 1989. De altfel, începând cu anul 1981, moment când au fost înregistrați 314 645 locuitori, Brașovul a devenit cel mai mare oraș al țării, după municipiul București.

Cel puțin din punct de vedere al numărului de locuitori, lucrurile nu au stat la fel de bine și după momentul Revoluției din 1989. La recensământul din 1992, cu 323 736 locuitori, Brașovul ocupa locul șase între marile orașe ale țării, după București, Constanța, Iași, Cluj-Napoca și Timișoara, iar zece ani mai târziu, la recensământul din 2002, pentru prima dată după mai mult de 20 de ani, populația sa scăzuse sub valoarea de 300 000 locuitori, fiind scos astfel din categoria orașelor foarte mari.

Tocmai acest fapt ne-a făcut să încercăm o reconstituire a principalelor momente de schimbare în ultimii ani, cu intenția de a stabili cât mai exact cauzele acestei involuții demografice. Astfel, analizând datele puse la dispoziție de Direcția județeană de statistică Brașov (Fig. 1), constatăm că cea mai importantă scădere a numărului de locuitori s-a înregistrat în perioada primilor trei ani de după Revoluție, când, populația municipiului a scăzut cu peste 40 000 locuitori, de la 364 307 locuitori în 1990 la 324 104 în 1993.

Privitor la cauzele acestui proces de depopulare, le putem menționa pe următoarele ca fiind principale:

- În primul an, datorită unei mai libere circulații a persoanelor și a apariției posibilității de a reveni la locurile de naștere și a lucra propriul pământ, mulți dintre cei aduși aici în perioada comunistă, de la sate, s-au reîntors acasă. Au existat numeroase cazuri în care, în vederea unei anumite sistematizări a spațiului rural, tinerilor nu li se permitea să rămână în localitățile natale, fiind obligați să se angajeze la oraș, autoritățile sperând ca după decesul celor bătrâni să transforme vetrele satelor pustiite în terenuri agricole. Cazul este clasic în regiunea satelor răsfirate din Câmpia Moldovei și Podișul Bârladului care, în viziunea conducerii de atunci, ocupau importante suprafețe de teren ce ar fi putut fi introduse în circuitul agricol.

- Tot datorită liberei circulații a persoanelor, dar de data aceasta reglată din exteriorul granițelor, numeroși sași ce locuiau în Brașov au plecat spre țările din vest (Germania, Austria) dar și spre America de Nord, spre deosebire de cetățenii de naționalitate română aceștia beneficiind de anumite facilități. În presa locală s-a apreciat că numai în anul 1991 au plecat peste 2 000 de germani și sași din Brașov.

- Principala cauză a involuției demografice în municipiul Brașov a fost restructurarea industriei și mai ales a marilor giganți din industria construcțiilor de mașini, respectiv uzinele producătoare de autocamioane, tractoare și rulmenți, precum și fabrica de avioane de la Ghimbav, unde, în majoritate, muncitorii erau din Brașov. Procesul a debutat în toamna anului 1992 când s-au făcut și primele disponibilizări. Numai de la Roman S.A., până în anul 2000 fuseseră disponibilizați peste 12 000 muncitori, mulți dintre aceștia alegând calea strămutării domiciliului.

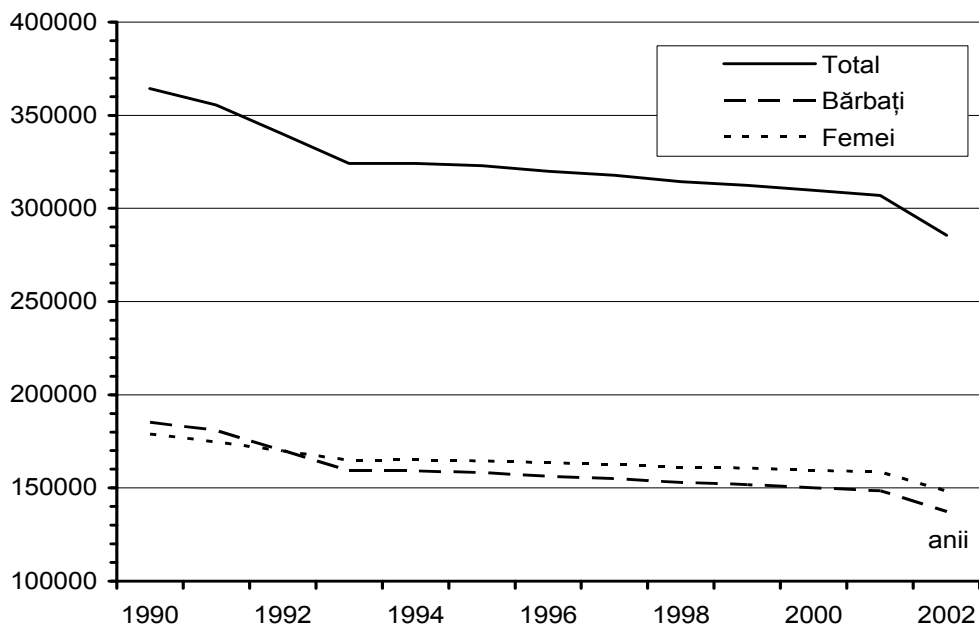


Fig. 1. Evoluția populației stabile în Municipiul Brașov, pe sexe, în perioada 1990-2002 (persoane).

Începând cu 1994 și până în 2001, perioadă în care acțiunile de restructurare a industriei au avut un mers contradictoriu (spre exemplu la S.C. Rulmentul și Tractorul S.A., după masivele disponibilizări din 1992 - 1993, în toată această perioadă se făceau angajări), populația a scăzut lent, cu aproximativ 2500 locuitori pe an, pentru ca, odată cu aplicarea restructurărilor din 2000 - 2001, populația să scadă din nou brusc, cu peste 20 000 locuitori în decurs de un an. Rămâne de văzut ce efect vor avea asupra numărului total al locuitorilor orașului masivele disponibilizări din iarna 2003 - 2004, finalizate cu transformarea fabricii de autocamioane în parc industrial, moment în care au rămas fără loc de muncă aproximativ 2500 persoane, la care se vor adăuga disponibilizările preconizate pentru vara 2004 la Rulmentul S.A..

Faptul că majoritatea celor plecați sunt cei disponibilizați din industria construcțiilor de mașini ar putea explica și tendința continuă de feminizare a populației Municipiului Brașov. În perioada imediat următoare schimbării regimului politic, Brașovul era cunoscut ca având un indice de feminitate scăzut, specific orașelor cu industrie grea predominantă. În anul 1992 însă, populația feminină a depășit-o pe cea masculină, în consecință, indicele de feminitate depășind valoarea medie. Astfel, dacă în anul 1990 valoarea sa era de 96,5 femei la 100 de bărbați, în anul 2002 acesta ajunsese la 108,0 femei la 100 de bărbați. De altfel acest fapt este în concordanță cu tendința actuală a întregii regiuni a Țării Bârsei, și anume aceea de a trece de la o regiune puternic industrializată la una axată mai mult pe dezvoltarea sectorului terțiar, și anume a serviciilor și transporturilor terestre, aceasta în contextul în care Brașovul este preconizat a deveni pilonul central al regiunii de dezvoltare economică Centru.

Nu este încă deplin cunoscut dacă motivul principal al involuției demografice a municipiului Brașov este legat de migrație sau de scăderea sporului natural. Tocmai de aceea, în cele ce urmează, vom încerca o analiză a celor două tipuri de mișcare a populației.

### Mișcarea naturală a populației

Cei doi indicatori care dau mișcarea naturală a populației sunt natalitatea și mortalitatea. La aceștia se mai adaugă mortalitatea infantilă, un indicator fidel al gradului de dezvoltare și, indirect, al calității instruirii populației și mai ales al dotării instituțiilor spitalicești din teritoriul respectiv.

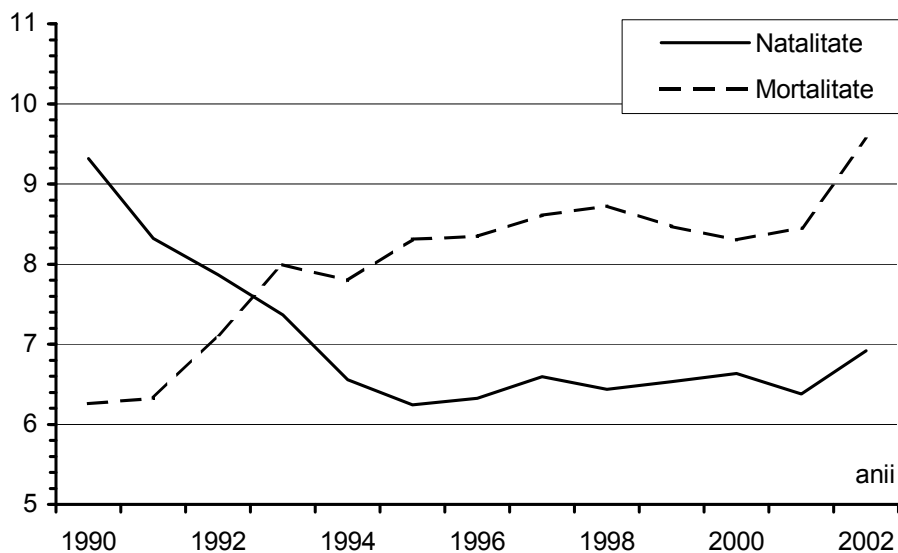


Fig. 2. Evoluția natalității și mortalității în perioada 1990-2002 în Municipiul Brașov (%).

În legătură cu mortalitatea, putem admite că aproape la nivelul întregii țări aceasta s-a stabilizat, ajungând în medie la un ecart cuprins între 10 – 11%, depășirea mediei realizându-se, în funcție de regiunea în cauză, din predominarea unei populații îmbătrânite sau a unei mortalități infantile ridicate. Prin urmare, mortalitatea a ajuns la un așa numit „prag biologic” care nu mai poate fi redus decât printr-o politică socială medicală de lungă durată. Singurul element care mai poate fi „reglat” pentru a se ajunge la sporul natural dorit este cel al natalității. În acest sens, cazul Municipiului Brașov este edificator: Brașovul nu se confruntă nici cu o mortalitate infantilă ridicată (pe întreaga perioadă analizată valorile s-au încadrat într-un ecart cuprins între 0,19 și 0,06‰), nici cu o populație îmbătrânită (raportat la nivelul teritoriului național), în aceeași perioadă populația de peste 60 de ani reprezentând sub 15% din totalul numărului de locuitori. Cu toate acestea, valoarea mortalității a crescut de la 6,2% în 1990 la 9,5% în 2002, însă aceasta numai în expresie relativă, întrucât, dacă privim datele absolute (Tabel 1), constatăm că numărul deceselor s-a situat undeva în jurul valorii de 2500 pe an (variind într-un ecart cuprins între 2249 și 2741 evenimente), puțin mai redus în 1990 datorită numărului ridicat de tineri sosiți anterior din mediul rural pentru a lucra în industria brașoveană. Prin urmare, mortalitatea a crescut datorită reducerii efectivului și nu datorită intensificării numărului de evenimente.

**Evoluția mișcării naturale în Municipiul Brașov, în perioada 1990-2002**

**Tabel 1.**

Anii Categorie	1990	1992	1994	1996	1998	2000	2002
Pop. stabilă (pers.)	364307	339848	324210	319908	314225	309671	285712
Născuți vii (pers)	3394	2673	2125	2023	2022	2055	1977
Natalitate (‰)	9,32	7,87	6,55	6,32	6,43	6,64	6,91
Decedați (pers.)	2280	2420	2528	2670	2741	2571	2730
Mortalitate (‰)	6,26	7,12	7,80	8,35	8,72	8,30	9,55
Decedați sub un an (pers.)	72	34	28	27	31	24	25
Mortalitate infantilă (‰)	0,20	0,10	0,09	0,08	0,10	0,08	0,09
Spor natural (‰)	3,06	0,75	-1,24	-2,02	-2,29	-1,67	-2,64

Conf. D.J.S. Brașov

Nu același lucru se poate spune însă despre natalitate. Dacă mortalitatea a crescut brusc datorită reducerii efectivului de locuitori, natalitatea a scăzut atât în expresie absolută (cu aproape 42%), cât și în expresie relativă, dar de această dată scăderea efectivului total al populației mascând într-o anumită măsură adevărata valoare a acestei reduceri. Tocmai pentru a înlătura orice suspiciune privind mișcarea naturală a populației, se folosește sporul natural, indicator sugestiv în acest sens, rezultat din diferența între valorile natalității și mortalității. Astfel, putem observa că în perioada amintită acest indicator a cunoscut o scădere continuă, devenind negativ în anul 1993, iar pe întreaga perioadă cunoscând o depreciere de peste 5,6‰.

**Mișcarea mecanică a populației**

De-a lungul timpului, mișcarea mecanică a fost elementul care a contribuit în mod definitoriu la modificarea efectivului populației Municipiului Brașov. O analiză a principalelor componente ale acestui proces (plecărilor și sosirile, temporare sau permanente), va fi în măsură să stabilească principalele elemente care au contribuit la depopularea sa. (Fig. 3).

Referitor la sosirile definitive (imigrarea), constatăm că în perioada de după 1990 acestea au avut un mers oscilant însă, în ansamblu, s-au încadrat în jurul unei medii de 9,5‰ (respectiv între 3900 și 2600 persoane sosite anual), valoare asemănătoare celor înregistrate în deceniile anterioare. În ceea ce privește emigrarea, se observă în primul rând numărul ridicat al celor care au plecat în anul 1990, aproape 12‰ (adică 4288 persoane, în condițiile în care în 1989 plecaseră sub 500 persoane), fapt explicat prin schimbarea regimului politic, deschiderea granițelor țării și o mai liberă circulație în interiorul acesteia. Începând cu 1991 valoarea acestui indicator s-a mai domolit, stabilindu-se undeva în jurul a 6‰, dar, odată cu primele restructurări din industria brașoveană (1992 - 1993) a crescut din nou, în mod exploziv, atingând maximum, 14,2‰, în 1999, în expresie absolută valoarea indicatorului dublându-se.

Privitor la ținta acestor emigranți nu există încă o statistică oficială, însă, în acest sens, considerăm a fi deosebit de interesant un astfel de studiu în condițiile în care biroul de evidență a populației din cadrul Poliției județului Brașov va fi de acord cu publicarea numărului și locului de proveniență al celor sosiți în perioada puterii socialiste și al celor plecați precum și al locului lor de destinație, în perioada de după 1989.

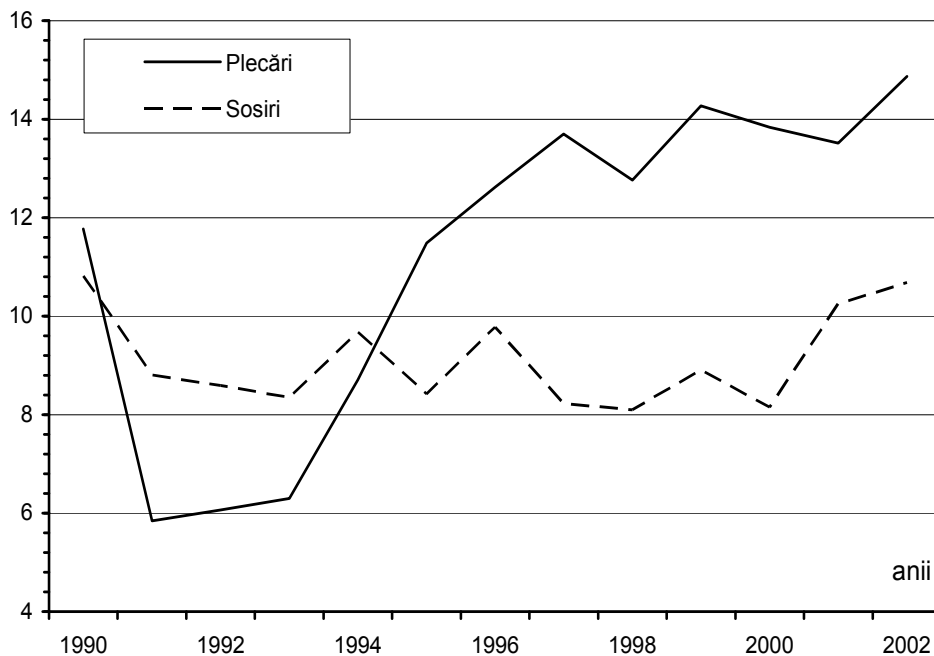


Fig. 3. Evoluția mișcării mecanice definitive în perioada 1990-2002 în Municipiul Brașov (%).

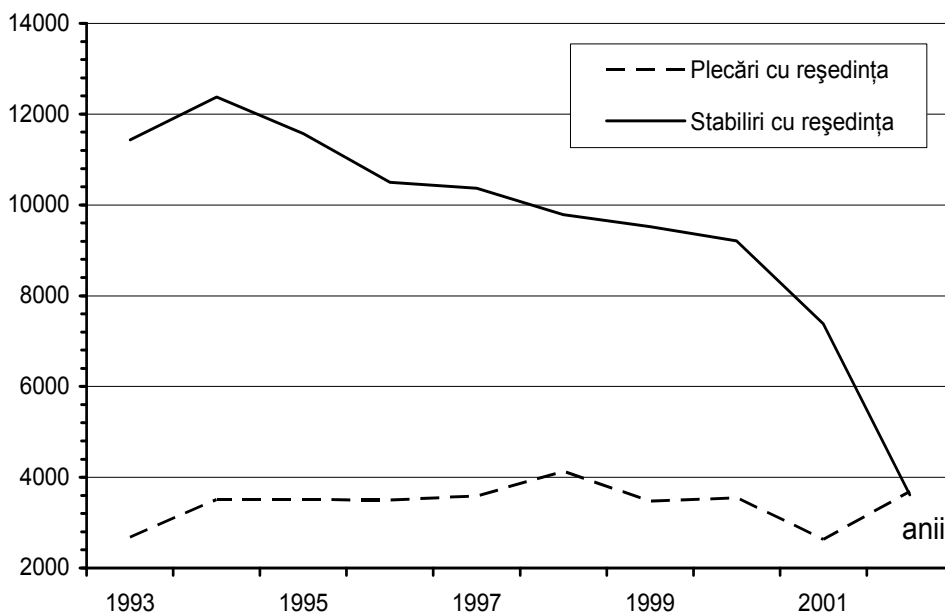
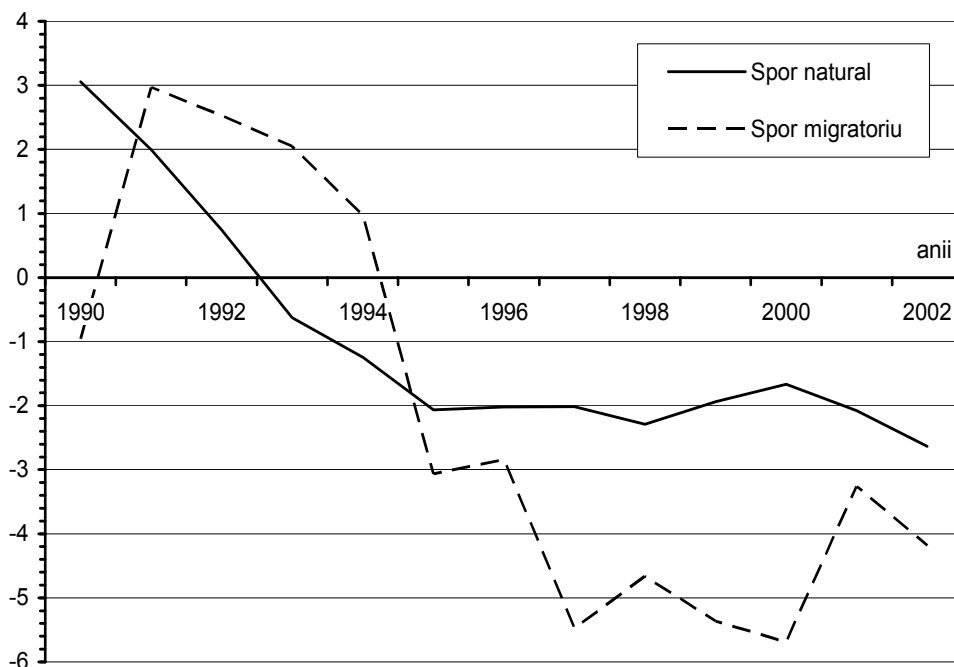


Fig. 4. Evoluția mișcării mecanice temporare în perioada 1990-2002 în Municipiul Brașov (persoane).

De asemenea, deosebit de sugestive sunt valorile înregistrate de migrația temporară a persoanelor, respectiv a numărului celor plecați sau sosiți cu reședința (Fig. 4). Astfel, în timp ce numărul plecărilor cu reședința (în perioada 1993 - 2003) s-a situat constant în jurul mediei de 3400 persoane, numărul celor sosiți a scăzut drastic, de la 12 379 persoane în 1994 la numai 3611 în 2002, și aceasta în condițiile în care numărul studenților care sosesc anual în Brașov este în continuă creștere. Faptul poate fi explicat prin aceea că, în cazul tuturor întreprinderilor în care s-a făcut restructurare, primii disponibilizați au fost cei care aveau numai viză temporară de ședere pe teritoriul municipiului sau navetiștii, considerându-se că cei cu domiciliul în mediul rural beneficiau automat de o sursă alternativă de subzistență, respectiv munca în agricultură, la care se adăugau considerentele de randament la locul de muncă în condițiile unei navete lungi și oboseitoare.

Acestea fiind spuse, în continuare se cuvine a realiza o analiză a celor două tipuri de spor al populației, respectiv cel natural și cel migrator. Privitor la sporul natural, am văzut că acesta este puternic negativ, în perioada amintită deprecindu-se cu peste 5‰, cauza nefiind însă legată de un număr ridicat de decese ci mai degrabă de scăderea cu aproape 50% a numărului de nou născuți. Dacă la valoarea negativă a sporului natural o adăugăm și pe cea a sporului migrator (-7,14‰ în perioada 1990 - 2002), vom avea tabloul complet al depopulării municipiului Brașov (Fig. 5).



**Fig. 5.** Evoluția sporului natural și a celui migrator în perioada 1990-2002 în Municipiul Brașov (‰).

Prin urmare, este evident faptul că principalul motiv al involuției demografice a Municipiului Brașov în perioada studiată este legat de emigrarea unei părți a locuitorilor săi, la care se adaugă, într-o mai mică măsură, scăderea numărului nou născuților. Cauza acestor evenimente este legată de considerente pur economice. Astfel, puternica industrializare din deceniile de după naționalizarea bunurilor de producție (11 iunie 1948) a condus nu numai la sporirea numărului de fonduri fixe și a producției, dar și a numărului de salariați ocupați în această ramură, de multe ori persoane puțin instruite care urmau a fi calificate la locul de muncă. Sporirea mijloacelor de producție s-a făcut însă concomitent cu prelungirea duratei normate de funcționare a acestora și chiar prin menținerea unor astfel de bunuri după expirarea acesteia. Altfel spus, sporirea fondurilor respective a avut loc paralel cu un proces de creștere a gradului de uzură fizică și morală, reînnoirea lor tehnică fiind ne semnificativă, prin acestea urmărindu-se micșorarea ratei amortizării investiției și, implicit, a costurilor de producție.

Odată cu trecerea la economia de piață, managementul defectuos al acestor întreprinderi a condus la înrăutățirea situației până la a închide o parte dintre secțiile neproductive și a trimite salariații în șomaj. Gradul scăzut de calificare al acestora nu le-a permis reangajarea în alte domenii, mulți dintre ei fiind nevoiți a se întoarce la munca în agricultură. Astfel, putem spune că sistemul economic al orașului este cel care reglează atât numărul de locuitori, cât și gradul de pregătire al acestora în funcție de nevoile sale, cale urmată în mod firesc după ce ani de-a rândul aceasta a fost impusă artificial, pe considerente pur politice. Este posibil ca în continuare numărul de locuitori să scadă, dar viitoarea dezvoltare a municipiului, în special în ceea ce privește sectorul terțiar, va impune o redimensionare a valorii acestui parametru, în sens pozitiv, atât din punct de vedere cantitativ cât și calitativ.

## B I B L I O G R A F I E

1. Colectiv (1981), *Brașov*, Monografie, Editura Sport-turism, București.
2. Niță, A. (2004), *Evoluția numărului de salariați ocupați în industria Depresiunii Brașov în ultimul deceniu al secolului XX*, Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”, Geographia, XLIX, 1, Cluj-Napoca.
3. Pop, P. Gr. (1986), *România. Geografie economică*, Ediția a II-a, Partea I, Universitatea din Cluj-Napoca, Facultatea de Biologie, Geografie și Geologie, Cluj-Napoca.
4. Pop, P. Gr. (2000), *Carpații și Subcarpații României*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
4. Pop, P. Gr. (2000), *Funcțiile și dimensiunile urbanului în România*, Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”, Geographia, XLV, 1, Cluj-Napoca.

## COORDONATELE GEODEMOGRAFICE ALE UNUI SISTEM RURAL PROGRESIV, ÎN PERIOADA 1990-2002. STUDIU DE CAZ: COMUNA REBRA, JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂȘĂUD

OANA-RAMONA ILOVAN<sup>1</sup>

**ABSTRACT.** – **The Geodemographic Coordinates of a Progressive Rural System from 1990 to 2002. Case Study: Rebra Commune, Bistrița-Nășăud County.** Some significant changes appeared in Rebra after 1989 and during the period between the two censuses (the 7<sup>th</sup> of January 1992 and the 18<sup>th</sup> of March 2002). First, the most important ones involve the following four phenomena: (1) the decrease in the number of births, (2) the increase of unemployment, (3) the intense emigration and (4) the constant development of the services and of the commercial activities within the private sector. Secondly, as far as the demographic structure is concerned, the women's percentage is in decline, the ethnic level is homogenous (approximately 100% Romanians), the confessional structure presents an Orthodox majority followed by Neo-protestants and the professional activities imply the dominance of the people employed in agriculture and in the winning of timber. Then, the population has a high degree of vitality (the young group maintains itself at over one third of the people of Rebra). As a result, Rebra is a territorial system where the dialectics imposed by the favorable and restrictive socio-economic factors determined, progressively, the appearance of a functional organism, from both a demographic and an economic perspective.

\*

În categoria fenomenelor ulterioare anului 1989, cu impact asupra evoluției sistemelor teritoriale ce tind să-și mențină sau să acceadă la un anumit grad de funcționalitate, se înscriu și modificările ce au survenit în dinamica și structura populației. Aceste schimbări demografice sunt impuse atât la nivel regional, cât și local, de imperativele economice ale spațiului vizat.

Comuna Rebra, reprezentată de satul omonim, are un număr de 3071 de locuitori (2002). În intervalul 1994-1998, populația comunei a înregistrat o scădere de la 2967 la 2828 de locuitori. Această involuție a numărului de locuitori, la nivel de comună, a fost determinată de mișcarea migratorie internă și, mai ales, de cea externă, precum și de natalitate care prezintă o tendință descendentă.

În 1992, *rata brută de natalitate* era de 23 ‰, numărul total de nou-născuți, în fiecare an din intervalul anterior menționat, variind între 60-75. După această perioadă, rata are valori mai mici (în 1998 este de 16,6 ‰, iar în 2002 este de 11,39 ‰). *Rata brută de mortalitate* era în 1992 de 6,8 ‰, în 1998 era 6 ‰, iar în 2002 a scăzut la 5,8 ‰, în timp ce mortalitatea infantilă prezintă valori nesemnificative. Astfel, și *rata sporului natural* a scăzut de la 17,05 ‰ (în 1992), la 10,6 ‰ (în 1998), tendința care s-a menținut și în anul 2002 (5,86 ‰).

Pentru comuna Rebra se remarcă o mișcare migratorie internă și externă foarte intensă. În intervalul 1994-1998, plecările din localitate au valori de cinci-șase ori mai mari decât stabilirile de domiciliu și de reședință în Rebra. Este expresiv graficul fluxurilor migrației interne determinate de schimbarea domiciliului, în perioada 1989-1996 (fig. 1).

---

<sup>1</sup> Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Geografie, 400006 Cluj-Napoca, România.



De asemenea, în intervalul 1990-1998, *sporul migratoriu* a avut valori cuprinse între -61 și -86, cele mai mari fiind înregistrate în anii 1994-1996. Această situație atestă un puternic fenomen de emigrație (migrația externă). Se poate constata că Rebra a avut un grad ridicat de atractivitate (comparativ cu perioada anterioară) în anii 1992-1993, însă sporul migratoriu este negativ, ceea ce este normal la nivel de sat.

Datele înregistrate la recensământul din 2002 relevă o situație specifică, prin amploare, majorității comunelor care, înainte de anul 1989, depindeau economic (prin locurile de muncă existente) de orașul Năsăud. Ca urmare a declinului economic post-decembrie și a creșterii galopante a numărului de șomeri, cei disponibilizați s-au orientat spre locuri de muncă în țară sau în străinătate. Astfel, în 2002, din totalul de 3071 de locuitori ai comunei Rebra, 416 erau temporar absenți. Dintre aceștia, 15% erau plecați în țară și 85% în străinătate. Destinația preferată este Spania (zona Almeria).

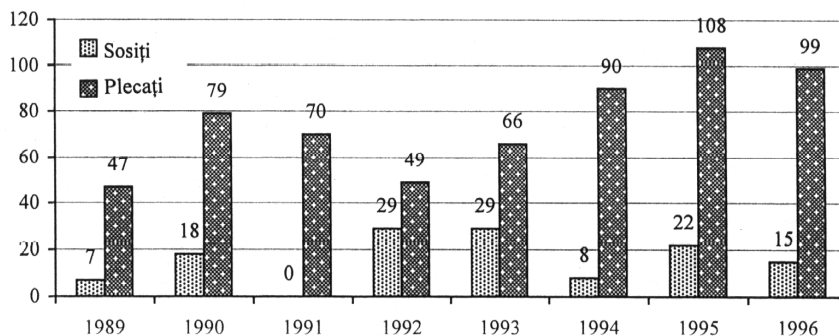


Fig. 1. Comuna Rebra (județul Bistrița-Năsăud). Fluxurile migrației interne determinate de schimbarea domiciliului în perioada 1989-1996. \* *Rebra Commune (Bistrița-Năsăud County). The Internal Migration Determined by Residence Change between 1989-1996.*

*Evoluția numărului de șomeri* între anii 1991-2002 este edificatoare în explicarea acestui fenomen de emigrație pentru găsirea unui loc de muncă. *Rata șomajului* în 1992 era de 50,6 %. Comparând graficul evoluției numărului de șomeri înregistrați în comuna Rebra în intervalul 1991-2002 cu cel vizând acest parametru pentru județul Bistrița-Năsăud în aceeași perioadă, se evidențiază o situație similară, ceea ce denotă interdependența dintre modificările socio-economice ce survin la nivel local și județean.

Este interesant de remarcat că în intervalul 1991-1995, femeile dețineau ponderea cea mai mare a numărului de șomeri. Una din cauze constă în disponibilizările mari din industria ușoară a județului (în special din orașul Năsăud). În perioada următoare (până în anul 2002 inclusiv), se evidențiază un echilibru între ponderea femeilor și a bărbaților aflați în șomaj, precum și o tendință descendentă constantă a numărului de șomeri începând cu 1999 când se înregistrează cel de-al doilea maxim (primul este cel din 1993-1994).

În cadrul *structurii populației pe sexe*, dacă în 1992, femeile reprezentau 48,8%, în 2002 acestea dețineau un procent de 48,19% din totalul populației, regresul fiind vizibil.

O modificare geodemografică vizează *structura populației pe grupe de vârstă*. Conform recensământului din 1992, piramida vârstelor evidențiază o bază puternică de populație tânără (45,02%), secundată de populația adultă cu un procent apropiat (42,91%). În perioada 1992-2002, ponderea populației tinere a înregistrat o scădere pe fondul mișcării naturale din același interval.

Prin studiul natalității și al mortalității, se poate estima structura pe grupe de vârstă, aceasta fiind „rezultatul manifestării acestor indicatori demografici în timp” (Surd, V., 2001). Se constată că natalitatea prezintă o scădere drastică, această situație având un efect similar asupra ponderii grupeii tinere din structura populației. Mai mult, având în vedere că mortalitatea se încadrează între limite apropiate în intervalul 1990-2002, se poate deduce că grupa de populație vârstnică își menține aceeași pondere, în timp ce populația adultă înregistrează o ușoară creștere ca urmare a aportului de populație din grupa tânără.

Cu toate acestea, concluzia este că populația comunei Rebra are un *grad de tinerețe* destul de ridicat: “Se consideră că populația este tânără dacă grupa de până la 20 de ani reprezintă cel puțin 1/3 din total sau grupa de până la 15 ani deține 1/4” (Nicoară, L., 1999). În anul 1992, populația tânără ( $P_{0-19 \text{ ani}}$ ) a comunei Rebra era de 1320 de locuitori dintr-un total de 2932.

De asemenea, în calcularea nivelului de îmbătrânire a populației, “valoarea prag este considerată cea de 0,42. Depășirea acesteia indică gradul de îmbătrânire, iar valorile mai reduse, gradul de tinerețe a populației” (Nicoară, L., 1999). Pentru Rebra, valoarea este de 0,26, ceea ce atestă potențialul demografic important al acestui sistem teritorial.

Modificările în structura populației pe grupe de vârstă au impact asupra *raportului de dependență*. Acest indicator care arată presiunea populației teoretic întreținute asupra populației adulte potențial active (în vârstă de muncă) (Nicoară, L., 1999), în 1992, avea o valoare de 133,06%. Într-o primă fază, presiunea populației teoretic întreținute asupra populației adulte potențial active va scădea, dar, în timp, aceasta va crește semnificativ odată cu aportul masiv de populație adultă în grupa de vârstă de peste 60 de ani și a aportului, din ce în ce mai mic, de populație tânără în grupa cuprinsă între 20 și 59 de ani.

De asemenea, conform datelor recensământului din 1992, *rata de înlocuire a forței de muncă* este de 193%. Prin scăderea natalității și, implicit, a populației incluse în grupa tânără (0-19 ani) și rata de înlocuire a forței de muncă a scăzut treptat până în 2002, dar nu în mod drastic.

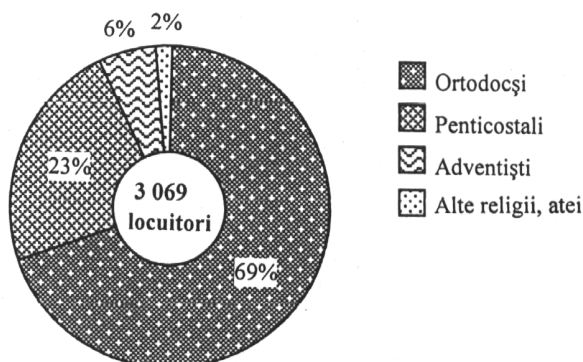
Gradul ridicat de vitalitate a populației locale (sporul natural de 19‰, cu dominarea populației tinere (42,05‰), în anul 1992 și cu modificări moderate până în 2002), arată că “potențialul uman este bun și că structura pe grupe de vârstă are un caracter dinamic” (PUG, 2001).

*Structura etnică* a populației relevă, în 1992, prezența românilor în proporție de 100%, situație înregistrată și la recensămintele anterioare (1966, 1977). Excepția este adusă de recensământul din 2002, în localitate stabilindu-se doi cetățeni germani care au demarat o activitate economică ce promovează agro-turismul în zonă.

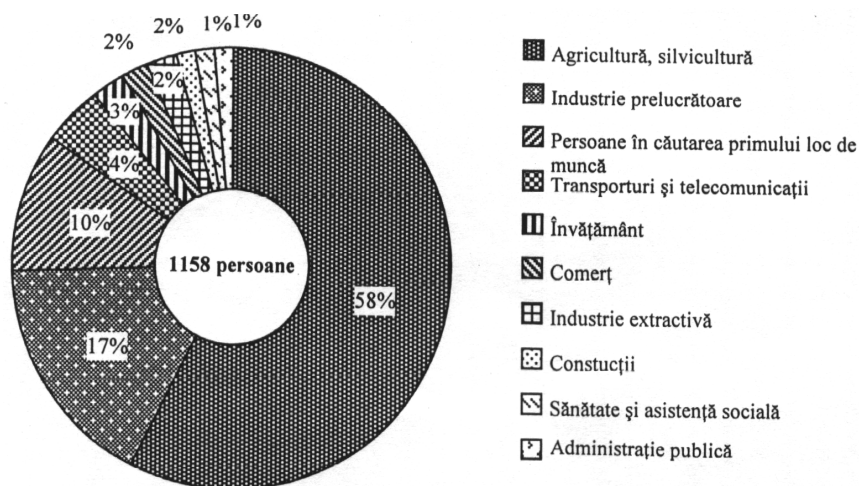
În contrast cu menținerea unei structuri etnice omogene, *structura confesională* a populației rebrene suferă modificări previzibile în intervalul dintre cele două recensăminte. Astfel, dacă în 1992, 71,69% dintre rebreni erau ortodocși, urmași de un procent semnificativ de neoprotestanți (Penticostali, Adventiști de ziua a 7-a, Biserica Creștină după Evanghelie sau Apostolică etc.), la recensământul din 2002, numărul ortodocșilor scade, înregistrând 69,9% din total, cultul adventiștilor de ziua a 7-a având o creștere importantă. De asemenea, în 2002, se remarcă declararea ateilor și a celor fără religie, precum și apariția neoprotestanților Martorii lui Iehova (fig. 2, incluși în categoria “Alte religii, ateii”).

În ceea ce privește *gradul de educație a populației*, cea nealfabetizată deține 31% din totalul rebrenilor, un procent important care implică scăderea calității populației. Dar, până în 2002 se observă o creștere a populației alfabetizate reflectată și în diversificarea

tipurilor de servicii pe care le cere aceasta. Pe ultimul loc, numeric, sunt absolvenții de instituții de învățământ superior. În perioada 1990-2002, ponderea acestora crește și, de asemenea, și a celor incluși în forme de învățământ liceal și profesional. Totuși, majoritari rămân absolvenții de gimnaziu, școli generale și prima treaptă de liceu, în timp ce absolvenții de școli primare se situează pe locul doi.



**Fig. 2.** Comuna Rebra (județul Bistrița-Năsăud). Structura confesională a populației conform recensământului din 2002. \* *Rebra Commune (Bistrița-Năsăud County). The Religious Structure of the Population according to the 2002 Census.*

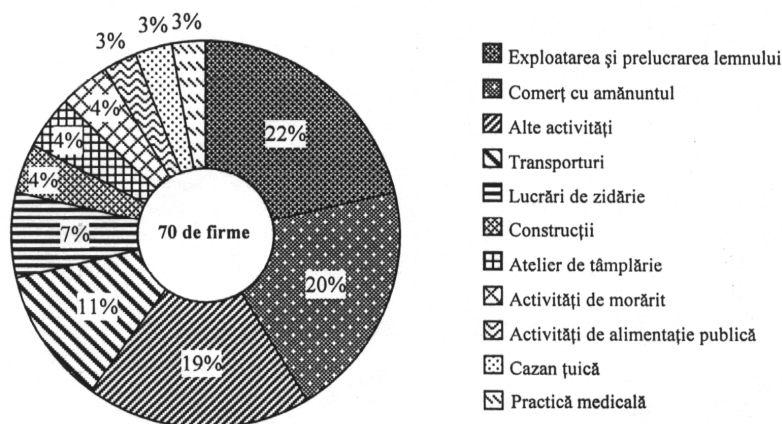


**Fig. 3.** Comuna Rebra (județul Bistrița-Năsăud). Populația activă pe ramuri ale economiei naționale conform recensământului din anul 1992. \* *Rebra Commune (Bistrița-Năsăud County). The Active Population within the National Economy according to the 1992 Census.*

În 1992, *structura profesională* a populației relevă un procent de 58% din populația activă ocupată în agricultura și silvicultură. Industria prelucrătoare se plasează a doua în această ierarhie (17%), în care numărul persoanelor în căutarea primului loc de muncă deține un procent de 10% (fig.3).

După 1989, apare populația ocupată în sectorul privat individual (54%), care va parcurge un traseu ascendent până în anul 2002. Trebuie observat că începând cu anul 1995, dispare procentul important (17%) al industriei prelucrătoare din sectorul public pentru a se regăsi în sectorul privat. Explicația este dată de ascensiunea economică a comunei, în ultima perioadă (1991-2002), printr-o creștere a ponderii micii industriei, a comerțului și a serviciilor. Se remarcă evoluția procentului salariaților din industria prelucrătoare, în sectorul privat, dar se estimează ca sectoarele de activitate vor rămâne aceleași ca și până acum (PUG, 2001).

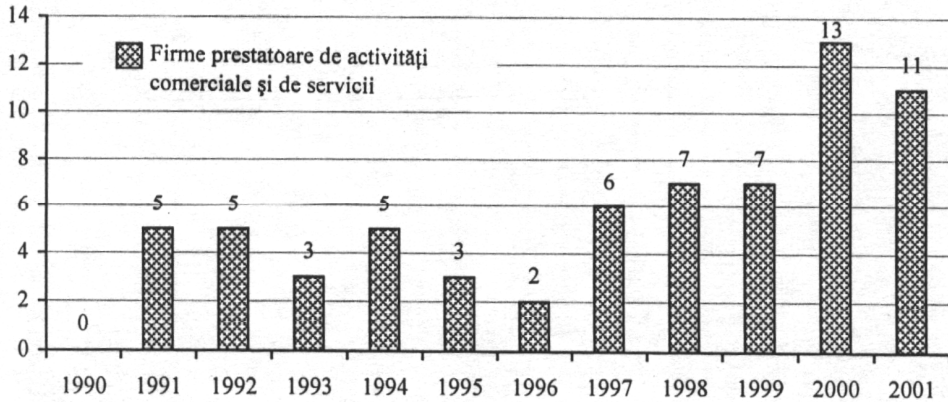
Rebra are un potențial de dezvoltare ridicat la nivel economic, fapt demonstrat, în intervalul 1990-2001, de activitățile economice din sectorul privat care vizează exploatarea și prelucrarea lemnului (22%). Comerțul se situează pe locul II în această ierarhie (20%) și transporturile pe locul III (11%) (fig. 4).



**Fig. 4.** Comuna Rebra (județul Bistrița-Năsăud). Ponderea diverselor activități economice și a serviciilor prestate de asociații familiale, persoane fizice și persoane juridice în anul 2001. \* *Rebra Commune (Bistrița-Năsăud County). The Weight of the Various Economic Activities and Services Offered by Family Associations, Physical and Juridical Persons in the Year 2001.*

Pentru o imagine de ansamblu a comerțului și a serviciilor din comuna Rebra, prezentăm evoluția înființării firmelor prestatoare de activități comerciale și de servicii (1990-2001) (fig. 5).

Cel mai mare ritm de înființare îl înregistrează societățile comerciale (persoane juridice) în perioada 1992-2001, în anul 2000 atingându-se un maxim în care se angajează salariați în acest sector. De la doar 5 firme prestatoare de servicii în 1991, s-a ajuns în 2002 la un număr de 63 de astfel de unități, ceea ce relevă creșterea numărului de salariați din sectorul terțiar și tendința ascendentă de ocupare a forței de muncă în sectorul privat. Începând cu anul 1998, se remarcă o diversificare și modernizare a serviciilor oferite populației (servicii de cazare (1998, 2000); realizarea și furnizarea de programe (1999); producția de componente electronice (2000); publicitate (2001); Internet (2001)), toate acestea demonstrând că se înregistrează o creștere a gradului de pregătire a celor implicați și a populației care știe să ridice nivelul calitativ al cererii de servicii (de exemplu, accesarea Internetului presupune o familiarizare anterioară cu manipularea soft-urilor).



**Fig. 5.** Comuna Rebra (județul Bistrița-Năsăud). Evoluția numerică a firmelor prestatoare de activități comerciale și de servicii în perioada 1990-2001. \* *Rebra Commune (Bistrița-Năsăud County). The Numeric Evolution of the Firms within the Commercial and the Service Sector between 1990-2001.*

În sectorul public, în intervalul 1994-1998, dominau cu 49% salariații din învățământ (cu o evoluție la 51% în 1998), fiind urmați de cei din sănătate și asistență socială (o evoluție procentuală de la 13% în 1994 la 25% în 1997-1998). Aceste modificări susțin afirmația că sistemul teritorial-administrativ Rebra este de tip rural progresiv (în evoluție), spre deosebire de toate celelalte comune vecine care sunt sisteme rurale staționare (spre exemplu, Parva, Feldru, Rebrîșoara) (P.A.T.R., 2001).

Se poate concluziona că Rebra este un sistem teritorial funcțional, ceea ce se constituie într-un factor determinant în susținerea evoluției acestuia, la nivel economic și demografic.

## BIBLIOGRAFIE

1. Cocean, P. (2002), *Geografie Regională. Evoluție, concepte, metodologie*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
2. Ianoș, I. (2000), *Sisteme teritoriale. O abordare geografică*, Editura Tehnică, București.
3. Nicoară, L. (1999), *Geografia populației*, Editura "Focul Viu", Cluj-Napoca.
4. Surd, V. (2001), *Geodemografie*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
5. \*\*\* (2001) *Plan de Amenajare a Teritoriului Regiunii de Nord-Vest, etapa a II-a*, Universitatea "Babeș-Bolyai", Facultatea de Geografie.
6. \*\*\* (2001) *Plan Urbanistic General, Comuna Rebra, Bistrița*.
7. \*\*\* *Recensămintele populației și ale locuințelor, anii 1992 și 2002*, Direcția Județeană de Statistică, Bistrița.

## EVOLUȚIA SISTEMULUI HABITUAL ȘI A IERARHIEI FUNCȚIONALE A AȘEZĂRIILOR DIN ȚARA LĂPUȘULUI ÎN PERIOADA CUPRINSĂ ÎNTRE SECOLUL XVII ȘI PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX

ȘT. DEZSI<sup>1</sup>

**ABSTRACT.** – **The Evolution of Habitual System and of Functional Hierarchy of the Settlements from Lăpuș Country in the Period Comprised between the 17<sup>th</sup> Century and the First Half of 19<sup>th</sup> Century.** This study is a completion of an article published in Studia UBB, Geographia, no. 1/2004 (focused upon the evolution of the settlements' system between the 13<sup>th</sup> and 16<sup>th</sup> centuries). It approaches, in a spatial-temporal snapshot, the evolution of the settlements' system from Lăpuș Land in the period comprised between the 17<sup>th</sup> century and the first part of 19<sup>th</sup> century. The paper has in view to highlight the existence, appearance and role of institutions and functions with a coordinating role (religious, administrative, economic, military etc.) – on the basis of the center-periphery relations – as well as their impact upon the organizing of the regional space in that period. Within this context, another aspect was spotlighted, namely the fact that this phase corresponds with the consolidation of the settlements system, of the social-economic subsystem of Lăpuș Land and of the transition towards its individualization as a open functional regional system. Thus, three distinct evolutive sub stages are to be identified: that of feudal relations' consolidation; the maximum development of feudal relations; their decline, the prediction of capitalist values, doubled by demographical increase, at the beginning of the process.

\*

**1. Rolul elementului uman în conturarea ierarhiei așezărilor.** Perioada cuprinsă între secolul al XVII-lea și prima jumătate a secolului al XIX a debutat sub auspicii mai puțin favorabile pentru elementul uman din spațiul lăpușan, în condițiile în care războiul din 1601-1602 (finalizat prin campania de urmărire a generalului Gh. Basta de către Moise Székely însoțit de tătari) a avut consecințe dramatice de ordin demografic și habitual pentru Țara Lăpușului. Devastarea unei bune părți a substanței construite a așezărilor și decimarea unei ponderi însemnate a populației - situație ilustrată de conscripția din anul 1603, care semnalează dispariția unor părți de sate sau chiar sate întregi, respectiv abandonarea totală sau aproape integrală a unui număr ridicat de sate, însoțită de o reducere dramatică a populației pe ansamblul Țării Lăpușului până în pragul extincției<sup>2</sup> -, a fost urmată de declanșarea unei politici de subminare a instituției voievodale inițiate de către cardinalul Andrei Báthory (instalat la putere în 1599 în urma renunțării la tronul princiar de către Sigismund Báthory), eforturile acestuia concentrându-se cu precădere asupra aservirii micii nobilimi și a țărănimii libere. Creșterea excesivă a fiscalității impuse ca și măsură de atingere a acestui deziderat, a determinat accentuarea procesului de pauperizare a păturii iobăgești care a stat la baza declanșării unui masiv fenomen de dezertări de pe domeniile feudale, îndeosebi a persoanelor din categoriile sărace, dezavantajate, accentuând climatul general de instabilitate socială. Dacă la toate acestea adăugăm și frecvențele epidemii (efectele cele mai importante revin ciumei care au bătut regiunea între 1646-1647), se conturează, cel puțin în parte, tabloul

<sup>1</sup> *Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Geografie, 400006 Cluj-Napoca, Romania.*

<sup>2</sup> De exemplu, localitatea Vima Mare a fost complet distrusă, rămânând fără nici un locuitor, Stoiceni avea un singur locuitor, Suciul de Jos 2 locuitori (în cazul ambelor existând referiri care confirmă că restul locuitorilor au murit în cursul evenimentelor militare din 1602), Costeni, Răzoare, Inău, Borcut cu câte 3 locuitori etc. (J. Kádár, 1901-1905).

unei perioade frământate, în care privațiunile și lipsurile care au afectat pătura socială cea mai numeroasă - iobagii, la care se adaugă și jelerii, ambele alcătuite în majoritatea lor absolută de români. Toate acestea s-au reprecuat într-o reducere dramatică a populației lăpușene, printre puținele așezări care, în condițiile expuse mai sus, au reușit “conservarea” unui număr ceva mai ridicat de locuitori (în comparație cu majoritatea așezărilor lăpușene, însă oricum mult redus față de perioada anterioară), numărându-se Târgu Lăpuș, Rogoz și Libotin, la care am putea adăuga și localitățile Vima Mică și Groșii Țibleșului, mai puțin afectate, la rândul lor, de flagelul menționat.

Din fericire, în condițiile stabilizării relative a situației politice în perioada imediat următoare și pe fondul trecerii majorității satelor lăpușene și moșiilor aferente acestora în proprietatea fiscoșului (în urma inițiativei lui Gabriel Bethlen care, urmărind cu consecvență sporirea autonomiei decizionale a instituției princiare în raport cu stările și, implicit, consolidarea autorității acesteia degradată de abuzurile lui Gabriel Báthory, a inițiat o serie de măsuri cu caracter fiscal, comercial, monetar, militar și social), asistăm la o redresare treptată a potențialului demografic, precum și la apariția de habitate noi (în număr de 5 - Jugăstreni, Costeni, Larga, Groape și Cufoaia) și la consolidarea rețelei de așezări (confirmată de atestarea documentară a altor cinci așezări în prima parte a secolului al XVII-lea). Astfel, s-a conturat în proporție de peste 90% rețeaua de așezări a Țării Lăpușului (doar trei așezări adăugându-se ulterior celor 35 de localități consemnate la mijlocul secolului al XVII-lea).

Dacă sub aspect demografic, Țara Lăpușului a evoluat pe tot parcursul intervalului suprapus secolelor XIII-XVII în etapa pretranzițională din ciclul tranziției demografice, caracterizată de menținerea valorilor natalității și mortalității la cote ridicate (“justificând” astfel dinamica lentă, dar progresivă a sporului natural, însoțită totuși de o serie de sincope, de genul celor menționate mai sus, cu repercursiuni variabile în funcție de implicarea și gradul de influență diverșilor factori favorizanți sau restrictivi proprii fiecărei etape istorice), începând cu secolul al XVIII-lea (concripția din anul 1703) se înregistrează mutații semnificative și în plan demografic. Însă, chiar dacă și în această perioadă populația a înregistrat ritmuri diferite de evoluție - cu salturi, stagnări și chiar scăderi numerice variabile sub implusul diferitelor evenimente și conjuncturi generale, regionale sau locale soldate cu numeroase pierderi de vieți omenești și dezertări<sup>3</sup> - fenomenul de creștere a populației a rămas totuși o caracteristică generală a tuturor așezărilor lăpușene. Se prefigurează astfel începutul procesului de tranziție demografică, care se va solda, după o evoluție ascendentă extinsă pe parcursul a peste un secol și jumătate, cu o creștere numerică semnificativă a populației mediului rural până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Acest spor este pus, în condițiile conjuncturilor complexe în care a evoluat societatea transilvană și lăpușană în epocă, mai degrabă pe seama mecanismelor de autoreglare la nivelul comunităților sociale, coroborate (într-o mică măsură, însă) de aportul exogen de populație prin intermediul colonizărilor efectuate în scopul impulsării mineritului din perimetrul Băiuț-Strâmbu Băiuț și Lăpușul Românesc.

<sup>3</sup> Războaie și mișcări sociale soldate numeroase pierderi de vieți omenești și dezertări, răscoala antihabsburgică a lui Francisc Rákoczy II din anii 1703-1711 (între 1708-1711 la Vima Mare și-au stabilit tabăra curuții); tulburările generate de unirea religioasă, culminând cu mișcarea pentru susținerea ortodoxiei a lui Visarion Sarai sau a călugărului Sofronie (din anii 1759-1761) reprimată brutal de generalul Adolf Buccow, urmată de decizia de interdicere a edificării bisericilor din zid sau piatră de către populația românească ortodoxă; răscoala lui Horea din 1784-1785; războiul austro-prusac și cel ruso-turc din 1788 cu participarea Austriei ca aliat al Rusiei etc.); introducerea unui nou sistem fiscal mai restrictive în anul 1754 (așa-numita “Sistema Bethleniana”), epidemiile de ciumă din 1709-1711, 1717-1720, 1737-1739, 1755-1757; ani cu recolte agricole compromise ca urmare a alternanței anotimpurilor ploioase însoțite de inundații, cu cele secetoși: 1716, 1718-1719, 1726-1728, 1730, 1740, la care se adaugă intervalele 1785-1787, 1792-1795, 1813-1817 (D. Prodan, 1964, A. Drăgoescu, coord. 1997).

Ca urmare, implicarea elementului demografic – în continuă creștere și consolidare la scara spațiului lăpușan pe durata întregii perioade analizate – va avea un rol mult mai mare în distribuția și permutările înregistrate în cadrul ierarhiei regionale a așezărilor față de cea proprie perioadei anterioare (deși indirect și cu caracter mai mult orientativ pentru analiza noastră, deoarece, de regulă, nu este acceptată o relație directă în între numărul de locuitori și rangul așezărilor rural din perioada medievală), ajungând chiar ca în perioada care debutează la mijlocul secolului al XIX dinamica acestuia (privit prin prisma procesului de creștere numerică) să prevaleze în procesul diferențierii spațio-funcționale. Și aceasta prin coroborare cu relațiile funcționale cumulate prin prisma “forței” conferite fortificarea demografică (mai ales în cazul centrului de țară, dar și a altor câteva așezări importante), pe de o parte și cele stabilite între centrul de “țară” și satele polarizate de către acesta, pe de altă parte.

Chiar dacă creșterea numerică nu poate fi stabilită cu precizie datorită neajunsurilor caracteristice sistemelor de înregistrare utilizate în perioada medievală (foarte diferite de la un inventar la altul, dictate în primul rând de motivații de ordin fiscal și al pregătirii militare), o serie de parametri cantitativi regăsiți în conscripțiile efectuate în prima jumătate a secolului al XVIII-lea (disponibile doar pentru o parte a așezărilor, din păcate cele mai importante, cele mai importante, datorită cuprinderii unei ponderi însemnate din satele epocii, fiind cele 1703 și 1750<sup>4</sup>), precum numărul de case, numărul de indivizi aferenți diferitelor categorii sociale de interes fiscal, respectiv numărul mediu de persoane dintr-o gospodărie, permit conturarea (cu o largă aproximație) valorilor numerice ale populației majorității satelor lăpușene în intervalul cuprins între 1600 și 1750.

Ca urmare, în condițiile considerării unei familii medii a epocii ca fiind formată din 5-6 membri, am apreciat, asumându-ne doza de aproximație inevitabilă, existența la nivelul ansamblului teritorial lăpușan a circa 4000-4800 de persoane la începutul secolului al XVIII-lea, pentru ca în decurs de numai o jumătate de secol aceasta să se dubleze, ajungând la aproximativ 8500-10000. În urma cumulării și confruntării rezultatelor conscripțiilor realizate în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, se remarcă sporirea semnificativă a potențialului demografic al unor localități precum Târgu Lăpuș, Lăpuș, Cupșeni, Ungureni, Vima Mică, Vima Mare, Suci de Sus și Suci de Jos, Rogoz, Libotin, Dobricu Lăpușului, Inău, Baba) și detașarea lor în raport cu celelalte așezări lăpușene (cel puțin din acest punct de vedere, la care, după cum vom vedea, se vor adăuga și alte instituții și funcții cu rol coordonator cu relevanță variabilă din punctul de vedere al prezentei analize).

Trendul ascendent înregistrat de componenta demografică pe ansamblul spațiului lăpușan în decursul secolului al XVIII-lea este confirmat de datele primului recensământ modern realizat între 1784-1787, care evidențiază creșteri generalizate ale populației tuturor localităților din spațiul analizat, chiar dacă sporul demografic nu poate fi stabilit cu precizie (din motivele deja expuse). Raportând însă starea cantitativă a sistemului demografic estimată conform datelor furnizate de conscripția efectuată în anul 1750 (când populația estimată Țării Lăpușului se cifrează la circa 8500-10000 locuitori) la dimensiunea demografică relevată de primul recensământ modern al populației din spațiul transilvan realizat între 1784-1787 (când pe ansamblul sistemului teritorial de referință s-au înregistrat 18027 locuitori, respectiv o creștere medie de circa 95 %) și mai ales de recensământul din 1850 (care releva prezența unui număr de 23056 locuitori, creșterea fiind, prin raportare la anul 1750, de circa 150 % în decurs de un secol, respectiv 27,9 % în doar trei decenii și jumătate, în pofida intervenției unor

<sup>4</sup> Conscripțiile din 1700 cuprind date doar pentru satele Vima Mică, Jugăstreni și Sălănița (incluse Districtului militar al Chioarului), cele 1706, 1713 și 1720 vizează un număr limitat de așezări, informațiile furnizate de acestea fiind utilizate pentru realizarea unor analogii și paralelizări acolo unde datele aferente celor două înregistrări censitare principale menționate lipsesc.



elemente puternic perturbatoare asupra sporului natural<sup>5</sup>), putem conchide că cel mai important fenomen al acestei perioade a fost *creșterea demografică*. Menținerea ritmului de creștere la cote foarte ridicate și în intervalul următor - sporul demografic înregistrat în decurs de numai 60 de ani (1850-1910) fiind de 38,8 % (respectiv de la 23056 la 31894 locuitori), rezultând, prin raportare la estimările demografice aferente anului 1750 un salt demografic de 250% într-un interval de 260 de ani – a generat apariția fenomenului de suprapopulare rurală.

Evoluțiile demografice înregistrate în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea au confirmat creșterea semnificativă a numărului de locuitori din cadrul unora dintre așezările lăpușene menționate, conservarea acestui avantaj pe parcursul secolului XIX și XX, dovedindu-se a fi hotărâtor ulterior în competiția atragerii de noi funcții centrale, dintre acestea selectându-se în secolele XIX-XX majoritatea viitoarelor reședințe ale structurilor administrative ce se vor succeda în perioada următoare (cerc, circumscripție, plasă, raion, comună) - Târgu Lăpuș, Rohia, Rogoz, Suci de Sus, Lăpuș, Vima Mică, Răzoare, Cupșeni, Băiuț, Vima Mică. Alături de acestea, o serie de localități au înregistrat o evoluție demografică pozitivă sau accentuat pozitivă - Ungureni, Dămăcușeni, Vălenii Lăpușului, Suci de Jos, Libotin, Groșii Țibleșului - care nu au reușit însă să se impună funcțional în fața localităților din rândul celor menționate mai sus situate în apropierea lor. În același timp, majoritatea localităților marginale s-au înscris pe curbă demografică descendentă sau accentuat negativă (Vima Mare, Jugăstreni, Dobricu Lăpușului, Dumbrava, Dealu Mare, Drăghia, Inău) sau au înregistrat o relativă stagnare a numărului de locuitori (Borcut, Larga, Baba, Coroieni, ca să le menționăm doar pe cele mai semnificative din acest punct de vedere), reducându-se astfel și șansele acestora pentru ocuparea unei poziții privilegiate în ierarhia funcțională a regiunii (știut fiind faptul că între atragerea de funcții centrale – economice, comerciale și de servicii, dar și politico-administrative - și concentrările de populație se stabilește, de regulă, o relație de directă proporționalitate). Ca urmare, majoritatea acestora au înregistrat reculeri, în unele cazuri semnificative, ale poziției ocupate în ierarhia funcțională a regiunii (vezi mai jos).

**2. Rolul funcției religioase în structurarea ierarhică a așezărilor.** Ascensiunea pe tronul Transilvaniei a lui principelui calvin Gabriel Bethlen la începutul secolului al XVII-lea (1613) s-a dovedit a fi una benefică pentru religia ortodoxă față de care acesta a dat dovadă de o mai mare toleranță în raport cu predecesorii săi (chiar dacă inițiativele convertirii populației românești la calvinism nu au lipsit), concretizată prin confirmarea în funcția de episcopi ai Vadului a lui Teofil din Prislop (1615) și Eftimie (1623), respectiv a lui Teoctist, Dosoftei și Ghenadie în funcția de mitropoliți ai Ardealului și părților unguerești (cu sediul funcționând în continuare la Alba Iulia) (A. Drăgoescu, coord. 1997). Această relativă deschidere (efemeră din păcate) a făcut posibilă edificarea încă din anii secolului al XVII-lea a mai multor biserici aparținând populației ortodoxe în spațiul lăpușan (Rogoz 1661, Libotin 1671, Inău 1689, Lăpuș 1607, Răzoare 1700, Vima Mică - păstrate încă în satele respective - , precum și satele Vălenii Lăpușului, Cupșeni, Groșii Țibleșului, Baba, distruse în decursul timpului, în satul Peteritea fiind menționat încă din 1658 un preot român, J. Kádár, 1901-1905). Așezările menționate au câștigat astfel, un surplus de importanță în epocă în raport cu așezările care nu au reușit edificarea unui lăcaș de cult propriu (datorită unor limitări diverse - economice, interdicții din partea stăpânului feudal etc.), cunoscut fiind faptul că biserica reprezenta cel mai important punct de reper al comunității medievale, întreaga sa viață socială raportându-se la această instituție.

<sup>5</sup> Epidemia de ciumă din 1755-1757, intervalele cu recolte agricole compromise cuprinse între 1785-1787, 1792-1795, 1813-1817, respectiv revoluția de la 1848, marcată de tulburări sociale, dar și de victime și din rândul lăpușenilor.

Intrarea principatului Transilvaniei sub suzeranitate habsburgică începând cu anul 1688, a fost urmată de demararea unor ample acțiuni contrareformiste ale iezuiților maghiari coordonate de casa imperială vieneză catolică în vederea impunerii în rândul populației românești a unei forme specifice a catolicismului (cu o doctrină identică bisericii romano-catolice, dar foarte asemănătoare în privința liturghiei cu ortodoxia), concretizate în anul 1701 (în urma unor repetate presiuni politice), prin unirea unui segment (redus însă din punct de vedere numeric) al credincioșilor ortodocși (români și ruteni) cu Biserica Romei sub umbrela Bisericii Unite cu Roma din Transilvania (proces “parafat” în cadrul a ceea ce se va numi “a doua diplomă leopoldină” de însuși împăratul Austriei Leopold I la 19/30 martie 1701). Sediul episcopiei unite transilvănene va fi stabilit la Alba Iulia, apoi din 1723 se va muta pentru o scurtă perioadă la Făgăraș, iar din 1737 la Blaj, pentru ca anul 1777 să consemneze înființarea unei episcopii unite și la Oradea și trecerea credincioșilor din Sătmar și Maramureș sub tutela canonică a eparhiei unite rutene de la Muncaci/Mucačevo. Ridicarea în anul 1853 a diecezei Blajului la demnitatea de Arhiepiscopie și Mitropolie sub denumirea de “Alba Iulia și Făgăraș” (cu sediul la Blaj) a fost însoțită de înființarea a trei dieceze sufragane: Oradea (înființată în 1777 ca și episcopie), Lugoj și Gherla, ultima preluând în jurisdicția sa nu mai puțin de 144 parohii și filiale cu aproximativ 100 000 de credincioși din Transilvania de Nord și Maramureș (inclusiv din Țara Lăpușului) care aparținuseră până atunci de episcopia ruteană cu sediul la Muncaci/Mucačevo (A. Drăgoescu, coord., 1999).

În această conjunctură socială și canonică, s-a produs aderarea unui segment al populației lăpușene la noua religie (denumită greco-catolică sau unită), urmată de constituirea unui arhidiaconat cu sediul la Lăpușul Românesc, care subordona majoritatea parohiilor și filiilor Țării Lăpușului (cu excepția localităților Vima Mică, Sălnița și Jugăstreni, afiliate Arhidiaconatului Vimei, a cărui jurisdicție canonică se extindea asupra parohiilor din Podișul Purcăreț-Boiu Mare până la cele din Valea Someșului și o parte a Podișului Someșan, respectiv asupra satelor Baba, Drăghia, Dealu Mare, Rev. Transilvania, nr. 1, 1898, pag. 174-175 și 191). Ca urmare, atât Lăpușul Românesc, cât și Vima Mică au câștigat un surplus de importanță pe acest plan și, implicit, o putere de polarizare sporită pe plan supralocal și regional. Pe acest fond, intervalul suprapus următoarelor două secole (XVIII și XIX) a marcat o adevărată “explozie” de biserici aparținând populației românești (greco-catolice în principal, dar și ortodoxe), practic fiecare comunitate locală ridicând cel puțin câte o biserică (în majoritatea cazurilor din lemn, fie ca urmare a interdicției impuse populației române ortodoxe de a ridica lăcașuri de cult de piatră și/sau zid, fie a puterii economice mai reduse a românilor, marginalizați economic și politic în toată această perioadă), în satele unde se regăsesc ambele religii chiar două. Acestea au fost afiliate parohiilor din așezările mai importante, majoritatea de Țargu Lăpuș, dar și de alte localități (ex. comunitatea greco-catolică din Băiuț se afla în jurisdicția parohiei din Ungureni, cea din Larga era afiliată parohiei din Groșii Țibleșului, biserica de la Podu Ruonii era afiliată celei din Lăpuș etc., J. Kádár, 1901-1905).

Pentru desăvârșirea dezbinării religioase a românilor transilvăneni, proclamarea uniunii canonice cu Roma a fost însoțită de desființarea de către curtea de la Viena a Mitropoliei Ortodoxe Române, privând vreme de șase decenii credincioșii ortodocși din interiorul spațiului carpatic de instituția bisericească superioară. Abia în anul 1761 împărăteasa Maria Tereza va accepta – în urma repetatelor memorii și mișcări de protest ale clerului și credincioșilor ortodocși – numirea de episcopi ortodocși pentru Biserica Ortodoxă Română însă de neam sârb, care au activat în număr de patru până în anul 1796<sup>6</sup>, pentru ca după alți

<sup>6</sup> Primul dintre cei patru episcopi sârbi numiți în fruntea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania s-a stabilit la Rășinari, iar următorii trei la Sibiu (acesta devenind astfel centrul spiritual al Românilor ortodocși din Transilvania, statut menținut până în zilele noastre), funcționând în subordinea Mitropoliei ortodoxe sârbe cu sediul la Karlowitz/Carlovit) până în 1864 (A. Drăgoescu, coord. 1999).

14 ani de sedispauză, anul 1810 să consemneze numirea unui episcop român în persoana lui Vasile Moga, an care marchează începutul unei perioade de refacere a Bisericii Ortodoxe din spațiul transilvănean, inclusiv din Țara Lăpușului, materializată prin apariția mai multor lăcașuri de cult ale populației de rit ortodox, răspândite pe întreg spațiul de referință.

Pe fondul “infuziei” ideilor reformiste în spațiul transilvan, un segment important al populației maghiare din Țara Lăpușului (concentrate cu preponderență în Târgu Lăpuș și Dămăcușeni), a aderat la principiile reformei, context în care Târgu Lăpuș s-a conturat de la început în centrul polarizator al religiei unitariene din spațiul lăpușan (în anul 1622 majoritatea maghiarilor erau deja unitarieni, J. Kádár, 1901-1905), evoluând încă din a doua jumătate a secolului al XVI-lea sub jurisdicția canonică a protopopiei unitariene de la Baia Mare. În perioada lui Gheorghe Rákoczy majoritatea maghiarimii lăpușene s-a convertit la religia reformată. Parohia reformată din Târgu Lăpuș avea în subordine până în anul 1649 și biserica reformată din Dămăcușeni (moment în care devine parohie de sine stătătoare), însă aprobarea pentru ridicarea unei noi biserici a fost primită doar după încheierea perioadei antireformiste, mai exact în anul 1780, construcția efectivă realizându-se însă abia între 1830-1860. În plan organizatoric superior parohia reformată de aici a fost integrată până în 1822 protopopiei din Baia Mare, respectiv episcopiei reformate din Debrețin, prezența preoților reformați permanenți fiind consemnată la Târgu Lăpuș din 1643. Dealtfel, cele două localități – care concentrează ponderea cea mai însemnată a populației maghiare din Țara Lăpușului - au rămas până astăzi centrele polarizatoare ale religiei reformate în spațiul lăpușan, spre care gravitează și puținii credincioși reformați diseminați în câteva localități lăpușene.

Structurile organizatorice ale bisericii romano-catolice din spațiul lăpușan au fost grav afectate în perioada dominației reformate din prima jumătate a secolului al XVI-lea, sub presiunea căreia se demolează clădirea bisericii catolice din Târgu Lăpuș. Reorganizarea bisericii s-a produs abia în anul 1752, cu sprijinul financiar al Mariei Tereza, fără a se reuși însă organizarea unei parohii permanente decât începând cu 1783, an în care este consemnată instalarea primului preot franciscan de după contrareformă, slujbele religioase fiind oficiate într-o clădire de lemn până în 1787, când se ridică o capelă, urmată în anul 1813 de o biserică de lemn. În perioada anterioară anului 1783 serviciile religioase pentru credincioșii romano-catolici din Târgu Lăpuș erau asigurate doar cu ocazia sărbătorilor de către preoți aduși din parohii din afara Țării Lăpușului (prezența unui preot franciscan este semnalată în anul 1768, desemnat să officieze slujbe religioase soldaților cantonați aici). Alte mențiuni fac trimitere la prezența unei comunități romano-catolice deservite de un preot franciscan în localitatea Lăpuș la 1772 (din inițiativa căruia se va construi și o biserică, ridicată ulterior la rang de parohie, construită în anul 1902-1903 pe locul vechii capele) sau la Băiuț, unde la sfârșitul secolului al XVIII-lea slujbele pentru comunitatea romano-catolică erau ținute de un preot din Căvnic, iar pentru cea greco-catolică de un preot din Lăpușul Românesc (J. Kádár, 1900-1905; Schematismul istoric al Arhiepiscopiei din Alba Iulia, 2000).

**3. Funcția economică și rolul acesteia în procesul ierarhizării funcționale a așezărilor lăpușene.** În condițiile dispariției vechiului pol politico-militar și administrativ reprezentat vreme de două secole și jumătate de Cetatea Ciceu, urmat de destrămarea administrativă a domeniului omonim și preluarea prerogativelor sale de către Cetatea Gherla (eveniment petrecut la 1571-1573), obținerea de către localitatea Târgu Lăpuș a *dreptului de a ține târg* (în anul 1598 este menționat ca oppidum, J. Kádár, 1901-1905), a marcat practic începutul procesului de dezvoltare ale relațiilor economice dintre centrul de “țară” și celelalte așezări ale Țării Lăpușului și a structurării pe principii economice a spațiului adiacent. Amplificarea lor treptată în perioada următoare (și cu deosebire după declanșarea revoluției industriale) și, odată cu aceasta, sporirea considerabilă a ariei sale de influență, nu doar prin

ascensiunea treptată a importanței politico-administrative (în detrimentul Cetății Gherla), ci și a cumulării de funcții cu importanță în procesul diferențierii funcționale (comerciale și economice, în primul rând, dar și militare, religioase), vor conduce la apariția și consolidarea unor fluxuri supralocale de bunuri între Târgu Lăpuș și așezările din aria sa de polarizare, respectiv la consolidarea statutului de punct central în cadrul Țării Lăpușului.

Pe fondul dinamicii accentuate înregistrate de componenta demografică (care a condus treptat la apariția fenomenului de suprapopulare a mediului rural și, asociat acestuia, la apariția concurenței pentru terenuri agricole<sup>7</sup>, respectiv a acumulărilor diferențiate ale plusprodusului și, implicit, a unei stratificări sociale mai accentuate) și a apariției (inițial cu pondere redusă) a producției meșteșugărești (documentele secolului al XVIII-lea fac trimiteri tot mai frecvente la existența a diferiți meseriași în mai multe localități lăpușene, cel mai important contingent al acestora fiind grupat la Târgu Lăpuș). Pe baza acestora se conturează primii cureniți de schimb de bunuri și servicii cu caracter supralocal și difuzie a caracterelor novatoare (la standardele epocii, desigur), permițând desprinderea treptată a spațiului lăpușan din tiparele tradiționale specifice unei economii rurale închise, cu o pronunțată tentă autarhică, dominată autoconsum și blocată în propriile neputințe de progres<sup>8</sup> și trecerea cel de sistem teritorial regional funcțional de tip deschis “integrat prin intermediul comerțului, ca rezultat al diviziunii teritoriale a muncii, deci, implicit, și a funcțiilor” (J. Benedek, 2000). Desigur, acest proces de tranziție a urmat un curs foarte lent, relativ sinuos – cu o succesiune de salturi, stagnări și reculuri –, și de durată – extins pe durata următoarelor două secole și jumătate – fără a se abate însă de la linia general ascendentă. Inițiat de cei mai dotați membri ai comunităților rurale care s-au specializat în diferite meserii (inițial dulgheri, rotari, cojocari, fierari) care le permitea producerea obiectelor solicitate de comunitatea locală sau de cele învecinate, acest proces a evoluat printr-o perfecționare și diversificare continuă, antrenând treptat (sub implusul creșterii continue a necesităților și cererii de produse manufacturate, schimbări ale structurilor, formelor, funcțiilor și producției meșteșugărești) extinderea arealelor lor de desfacere la scară supralocală. Acest proces s-a amplificat către sfârșitul secolului al XIX-lea și mai ales pe parcursul celui următor, pe măsura cuprinderii treptate (deși cu un decalaj temporal important al spațiului lăpușan) în sfera emulației economice generate de expansiunea revoluției industriale în Transilvania, decalată la rândul său cu circa 100 de ani în raport cu revoluția industrială din țările vest-europene, meșteșugurile jucând astfel un rol cu o importanță crescândă în procesul diferențierii funcționale a așezărilor prin conferirea unui grad de centralitate mai ridicat localităților în cadrul cărora se dezvoltau.

Derularea acestui proces de treptată deschidere a economiei lăpușene a fost favorizat de o serie de măsuri reformiste (inițiate sub auspiciile reformismului social de tip terezian și mai ales iosefin) și focalizate, printre altele, asupra reformei administrative, reformei cadastrale, introducerea sistemului de ordine pentru case (în baza cărora se vor efectua toate evidențele, inclusiv de stabilire a sarcinilor fiscale), clasificarea urbarială a satelor pe categorii de fertilitate a pământului (în funcție de care se stabileau cotele de impozit percepute), reglementarea raporturilor dintre stăpân și supus, limitarea privilegiilor și a rolului conservator al marii nobilimi în favoarea afirmării inițiativei capitaliste, măsură care a condus la modernizarea

<sup>7</sup> Determinată de extinderea proprietății private asupra terenurilor agricole, proces produs pe fondul fragmentării treptate a domeniilor nobiliare inițiale ale familiei Bánffy, prin dani, zalogiri, înstrăinări nuptiale, moșteniri etc., dar și a creșterii posesiunilor funciare ca urmare a înmulțirii persoanelor înobilate, ulterior (la mijlocul secolului al XIX-lea) a desființării iobăgiei, redimensionării relevante ale proprietății funciare producându-se însă abia după reformele agrare din 1921 și 1946.

<sup>8</sup> Lipsa fenomenului urban a “conservat” până în a doua jumătate a secolului XX! statutul de populație agricolă al lăpușenilor, având la bază tradițiile sociale și familismul conjugal, în care fiecare trebuia să producă și să consume bunurile produse în gospodăria proprie sau în cadrul unei comunități restrânse.

inventarului agricol, aclimatizarea și introducerea unor noi plante de cultură, promovarea unor sisteme de cultură mai productive, creșterea importanței activităților cu caracter manufacturier și industrial, organizarea unei rețele școlare cu sprijinul și sub patronajul bisericii greco-catolice etc.

Alături de consolidarea poziției de centru economic și comercial al localității Târgu Lăpuș (conferit, alături de cumularea altor importante funcții centrale, de organizare a târgurilor “mari”, în număr de patru la mijlocul secolului al XIX-lea, și cele săptămânale, cu caracter local-regional, respectiv a unui proces de diversificare a producției meșteșugărești și, pe baza acestora, a întăririi rolului de principal centru de schimb la nivel supralocal al bunurilor comercializate în cadrul Țării Lăpușului), demn de remarcat este și obținerea în anul 1786 a dreptului de a organiza trei târguri pe an (extins la patru la sfârșitul secolului al XIX-lea) de către localitatea Lăpuș, în baza faptului că acesta constituia principala bază de aprovizionare a populației miniere din perimetrul Băiuț-Țibleș (care, reamintim, îi era arondat din punct de vedere administrativ până la începutul secolului XX). Alături de prezența aici instituției arhidiaconatului și a activităților din domeniul metalurgiei (activitățile de prelucrare sumară a minereurilor feroase încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea fiind dezvoltate prin construirea la finalul acestei perioade, mai exact în anul 1847-1848, a topitoriei de fier, amplificată în deceniile următoare) au întărit poziția localității ca punct de polarizare supralocal, permițând astfel plasarea sa pe nivelul superior al ierarhiei funcționale a așezărilor din spațiul lăpușan din această perioadă.

Pe de altă parte, trecerea minelor de la Băiuț în proprietatea trezoreriei regale (în anul 1769) și mai ales ieșirea acestora de sub tutela minei Cavnici și transformarea în unitate de sine stătătoare (1787) au marcat începutul unei epoci faste pentru activitățile miniere și de prelucrare a mineralizațiilor exploatare aici, repercutate pozitiv și asupra vieții sociale, cultural-educative și religioase a localnicilor (în 1787 se înființează o casierie de întraajutorare tovarășească a minerilor, precum și prima parohie greco-catolică, în anul 1788 se înființează la Strâmbu-Băiuț, o școală confesională pentru religiile romano-catolică și greco-catolică), conferind localității un plus de centralitate, în baza cărora și-a consolidat poziția pe treapta superioară a ierarhiei funcționale.

În acest context, apariția de noi funcții centrale în cadrul unor localități lăpușene a fost posibilă în perioada secolelor XVII-jumătatea secolului al XIX-lea ca urmare a înființării primelor școli românești cu caracter confesional la sfârșitul secolului al XVIII-lea<sup>9</sup>, în baza cărora s-a produs extinderea arealului lor de influență la nivel supralocal și, implicit, câștigarea unui surplus de importanță în procesul diferențierii funcționale, susținute și de un aport natalist consistent și, în cazul Băiuțului, de o infuzie de coloniști aduși în mai multe etape succesive - începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și îndeosebi în secolul XIX - din toate colțurile imperiului cu scopul impulsivării activității de extracție și prelucrare (cehi, slovaci, maghiari, nemți, polonezi, armeni etc.).

Pe baza celor trecute în revistă mai sus, se poate aprecia că în această etapă are loc o cristalizare și stabilizare a relațiilor spațiale dintre așezările lăpușene precum și a ierarhiei funcționale a acestora, pe de o parte prin consolidarea poziției de centru de rang superior deținut de Târgu Lăpuș încă din perioada anterioară (prin menținerea și întărirea funcțiilor

<sup>9</sup> Prima școală de acest gen este consemnată la Mănăstirea Strâmbu, în vecinătatea localității Băiuț (Georgeta Stoica, M. Pop, 1984), pentru ca în anul 1788 să fie menționată înființarea la Strâmbu-Băiuț a unei școli confesionale pentru religiile romano-catolică și greco-catolică (din inițiativa și sub patronajul conducerii minei), iar la începutul secolului al XIX-lea a unei școli confesionale cu predare în limba maghiară la Dămăcușeni (între 1804-1808, J. Kádár, 1900-1905) și unei școli confesionale românești la Târgu Lăpuș în anul 1821 (aici fiind consemnată existența unei școli încă din anul 1622, a cărei clădire a ars în timpul năvălirii tătare din 1657).

administrative, juridice, religioase și militare, dar și a celor economic-meșteșugărești, comerciale, la care se adaugă apariția, într-un stadiu încă incipient desigur, a celei culturale), respectiv printr-o filtrare a nivelului ierarhic superior propriu perioadei anterioare, în urma întăririi poziției avantajoase a localităților Băiuț și Lăpuș. Ultimele două așezări constituie singurele centre menținute pe treapta superioară (urmare a consolidării funcției economice și a dobândirii funcției cultural-educative în cazul primei localități, respectiv a celei comerciale și religioase în cazul celei de a doua, punctate mai sus), dar și în urma re poziționării mai multor așezări (în sens descendent), care au contribuit la “îngroșarea” numărului așezărilor cuprinse în treptele inferioare. Explicația utilizării termenului de “menținere pe treapta superioară” în cazul localității Lăpuș (deși în etapa anterioară a fost poziționată pe nivelul inferior al ierarhiei), rezidă din preluarea și fortificarea componentei demografice a așezării dispărute Dragusfalva/ Dragwsfalva, situată anterior în rândul nivelului superior al ierarhiei așezărilor, în virtutea căreia a atras ulterior o serie de alte funcții (comercială și religioasă).

Deși pare, la prima vedere, surprinzător, cel puțin prin prisma consemnării documentare recente (1730 - după unele surse, veridice dacă este să luăm în considerare existența la mijlocul secolului XVIII a topitoriei de fier -, sau 1784) și a dependenței administrative de localitatea Lăpuș (în dreptul căreia sunt cumulate datele demografice furnizate de recensământul de la 1784), localitatea Strâmbu-Băiuț este propulsată direct pe prima treaptă a ierarhiei funcționale, avantajată fiind de derularea aici a unei susținute activități economice de factură minieră, similară celei de la Băiuț (activitățile acestora fiind, de altfel, complementare, topitoria de la Strâmbu-Băiuț prelucrând, alături de mineralizațiile de fier extrase din perimetrul Văii Strâmba, situată în arealul său administrativ, și minereurile complexe extrase din minele din perimetrul localității Băiuț), participând, așadar, cu “cotă-parte” la conturarea arealului de influență și de polarizare a forței de muncă antrenate în acest domeniu. Ca urmare a celor expuse mai sus, asistăm la o sporire considerabilă a numărului de așezări cuprinse în cadrul nivelului inferior al ierarhiei funcționale a așezărilor, care grupează acum nu mai puțin de 32 de localități, atât cinci din cele șase localități nou apărute (cel puțin prin prisma atestării documentare – Groape, Jugăstreni, Costeni, Larga, Cufoaia<sup>10</sup>), cât și cele care au retrogradat în urma pierderii prerogativelor administrative, proces consecutiv dispariției instituției voievodale și cneziale (definitivat la finele din secolul al XVII-lea), fără a fi însă compensate/înlocuite de dobândirea altor funcții centrale (chiar dacă unele și-au consolidat semnificativ potențialul demografic).

Însă, în pofida faptului că pentru perioada medievală nu este acceptată, în general, stabilirea unei relații directe între numărul de locuitori și rangul așezării, cu atât mai mult cu cât toate așezările din ultima categorie (cele retrogradate de pe treapta superioară pe care se situau în perioada anterioară) fac parte din categoria ruralului, poziționarea pe nivelul inferior a unor localități mari și prestigioase (unele chiar cu familii nobiliare) a impus o reevaluare a acestui aspect. Și aceasta cu atât mai mult cu cât debutul procesul de creștere demografică, deși generalizat la scara regiunii, a “afectat” diferențiat diferitele așezări rurale, consolidarea potențialului demografic dovedindu-se a fi hotărâtoare în perioada ulterioară pentru o serie de așezări (alături de alți factori, precum poziția în teritoriu și accesibilitatea) în competiția pentru dobândirea unor instituții și funcții centrale și, implicit, a unei poziții avantajoase în plan supralocal, dintre acestea selectându-se, așa cum am menționat, viitoarele centre administrative la nivel local (reședințe de comună).

<sup>10</sup> Fără excepție localități mici și foarte mici, plasate în ariile marginale mai înalte sau în zonele de contact dintre vatra depresionară și unitățile montane și deluroase circumdepressionare fragmentate și accesibilitate precară (a căror poziție spațială este explicată prin căutarea locurilor apropiate de fânețe și pășuni sau datorită necesităților de mână de lucru pentru exploatarea forestieră și, în consecință, fără veleități sau “pretenții” în procesul ierarhizării funcționale).

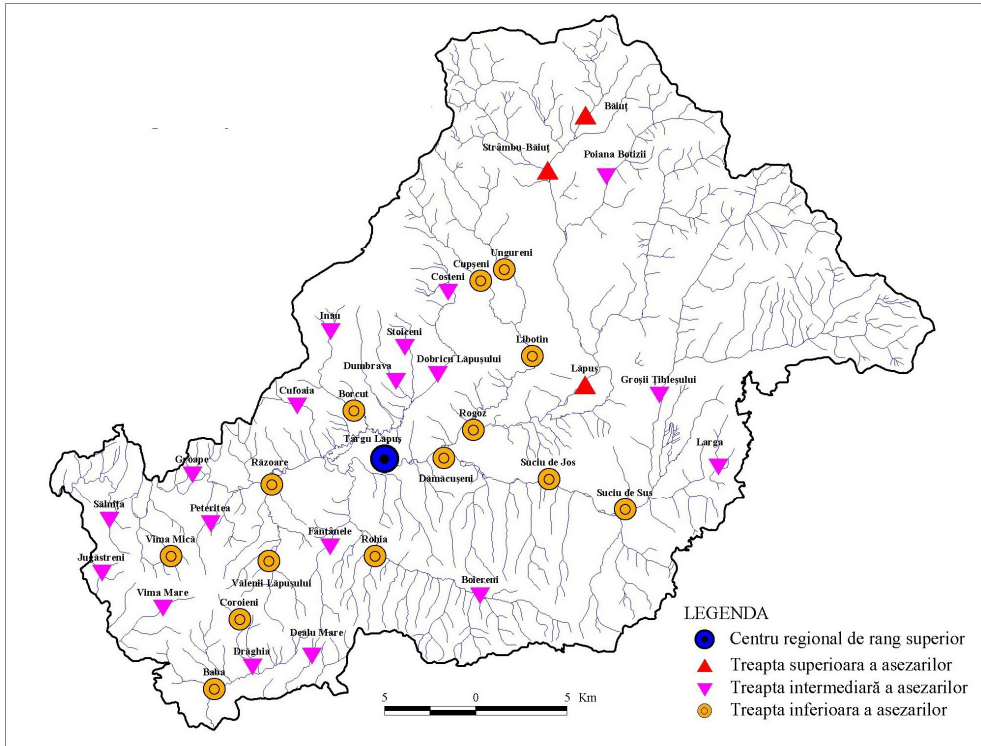


Fig. 1. Ierarhia așezărilor din Țara Lăpușului în intervalul dintre secolul XVII și prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Astfel, în baza considerentelor de ordin demografic, la care se adaugă și prezența activităților de factură economică (meșteșuguri sau activități destinate acoperirii necesităților populației locale sau supralocale), respectiv un grad de accesibilitate mai ridicat, am delimitat și un nivel intermediar (*mijlociu*) al așezărilor rurale.

În cadrul acestuia au fost grupate, alături de localitățile care au deținut funcții administrativ-militare de factură voievodală sau cnezială în perioada anterioară (mai puțin Bărcuț, intrat într-o fază de declin, reflectată și de stagnarea componentei demografice la începutul secolului al XVIII-lea) și așezările în dreptul cărora s-a consemnat o creștere semnificativă a potențialului demografic, însă – asemenea fostelor așezări de pe treapta superioară a perioadei precedente – sunt clar dezavantajate în “lupta” pentru dobândirea de funcții centrale de apropiere de centrul de rang superior, în condițiile unei epoci caracterizate de stabilitate a organizării administrativ-teritoriale și de uniformizare a atribuțiilor funcționale ale așezărilor, în primul rând administrative, ambele cu efecte limitative asupra apariției de funcții centrale și a diferențierilor funcționale pe baza acestora: Rogoș, Libotin, Săcuți de Jos, Rohia, Valeții Lăpușului, Săcuți de Sus, Vîna Mică, Dămăcușeni (cu școală începând cu anul 1804-1808), Răzoare (cu exploatare empirică de calcare marmoreene), Ungureni și Cupșeni (a căror relativă izolare la scară regională s-a redus considerabil prin conectarea - prin intermediul unui drum construit în 1767 – la principala axă de comunicație regională din lungul văii Lăpușului, conectată în același an cu localitatea Cavnic, peste pasul omonim). La acestea se adaugă și satele Baba și Coroleni, care, deși au înregistrat o evoluție demografică

lentă în comparație cu alte localități lăpușene, au beneficiat de prezența de prezența unui adăpost militar (încă din 1759), ceea ce denotă un surplus de importanță acordat așezării de autorități, respectiv a activității de producere și comercializare a varului (în cazul satului Baba), precum și de o prezență mai bine evidențiată – în cazul localității Coroieni – a unor activități meșteșugărești cu deservire supralocală (fierar, olar, tâmplar, 10 mori etc., J. Kádár, 1901-1905), ambele beneficiind și de o accesibilitate ridicată datorită amplasării lor pe principalul drum de legătură cu Valea Someșului.

*Nivelul inferior al așezărilor* grupează cele mai dezavantajate localități lăpușene (în număr de 18) al căror nivel de răspuns la criteriile empirice punctate mai sus este minim (prin raportare la așezările incluse treptelor intermediară și superioară): Boiereni, Dealu Mare, Dumbrava, Groșii Țibleșului, Inău, Peteritea, Poiana Botizii, Sălnița, Stoiceni, Vima Mare, Poiana Porcului (Fântânele), Dobricu Lăpușului, Cufoaia, Groape, Drăghia, Costeni, Larga, Jugăstreni și Borcut.

În acest context, stabilitatea organizării administrativ-teritoriale menționată mai sus s-a repercutat și asupra relațiilor spațiale din cadrul sistemului teritorial de referință, care au câștigat la rândul lor în stabilitate și coeziune, prin filtrarea, consolidarea și sporirea eficienței locurilor centrale (în număr mai redus, însă mai clar conturate funcțional), detașându-se net centrul regional superior – Târgu Lăpuș, plasat în vârful ierarhiei funcționale ca urmare a cumulării unui summum de funcții centrale, majoritatea de importanță regională, urmat de cele două centre miniere Băiuț și Stâmbu-Băiuț (a căror rang superior derivă aproape exclusiv din funcția economică), respectiv Lăpuș, conturat în această etapă ca și centru comercial și religios cu polarizare supralocală și chiar regională.

În concluzie, în evoluția mediului habitual din Țara Lăpușului, perioada temporală cuprinsă între secolele XVII - prima jumătate a secolului al XIX-lea, poate fi definită ca etapa de consolidare a sistemului de așezări și a cristalizării ierarhiei sale funcționale și de tranziție de la un subsistem socio-economic închis (subordonat Cetății Ciceu și, parțial Chioar, iar la sfârșitul perioadei, Cetății Gherla) spre individualizarea Țării Lăpușului ca sistem teritorial regional funcțional cu caracter semideschis, structurat treptat în jurul localității Târgu Lăpuș, a cărui importanță în plan local-regional și centralitate crește treptat (pe măsura consolidării respective a dobândirii de noi funcții coordonatoare). Această evoluție fost marcată de parcurgerea - în plan socio-economic - a trei etape cu rol major în structurarea sa funcționalist-sistemică: a. de consolidare a habitatului a relațiilor feudale; b. de maximă dezvoltare a relațiilor feudale; c. de declin a relațiilor feudale și de prefigurare a valorilor capitaliste, a căror emergență treptată în plan economic va determina, după o (prea) îndelungată perioadă evolutivă, spargerea vechiului sistem economic închis, dominat de autarhie și autoconsum (în care fiecare trebuia să producă și să consume bunurile produse în gospodăria proprie sau, cel mult, în cadrul unei comunități restrânse, limitate la orizontul local) și restructurarea pe baze funcționalist-sistemică a relațiilor dintre centrul de "țară" și așezările din aria sa de influență (în expansiune pe plan local-regional), pe de o parte, și a relațiilor biunivoce dintre sistemul teritorial astfel conturat și sistemele teritoriale vicinale, pe de altă parte.

## BIBLIOGRAFIE

1. Benedek, J. (2000), *Organizarea spațiului rural în zona de influență apropiată a orașului Bistrița*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
2. Drăgoescu, A. (coord.) (1999), *Istoria României. Transilvania*, vol. II (1867-1947), Edit. George Barițiu, Cluj-Napoca.



3. Edroiu, N. (1994), *Posesiunile domnilor Țării Moldovei în Transilvania (secolele XIV-XVI). Semnificații politico-sociale și cultural-istorice*, în vol. Istoria României, Pagini Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca.
4. Ianoș, I. (1987), *Orașele și organizarea spațiului geografic*, Edit. Academiei RSR, București.
5. Ianoș, I. Humeau, J.-B. (2000), *Teoria sistemelor de așezări umane*, Edit. Tehnică.
6. Ianoș, I. (2000), *Sisteme teritoriale*, Edit. Tehnică.
7. Kádár, J. (1901-1905), *Szolnok-Dobokavármegye monográphiája*, I-VII Kötet, Nyomatott Demeter és Kiss Könyvnyomdájában, Deés.
8. Meteș, Șt. (1935), *Istoria bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria, vol. I (până la 1698)*, ediția II, Edit. Librăriei Arhidiecezane, Sibiu.
9. Motogna, V. (1923), *Articole și documente. Contribuții la istoria românilor din V. XIII-XVI*, Inst. de Arte Grafice “Ardealul”, Cluj.
10. Motogna, V. (1927), *Cetatea Ciceului sub stăpânirea Moldovei – schiță istorică (400 de ani de la suirea pe tron a lui Petru Rareș 1527-1927)*, Tipografia Medgyesi, Dej.
11. Mureșianu, M. (2000), *Districtul grăniceresc năsăudean. Studiu de geografie istorică*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
12. Pascu, Șt. (1971, 1979, 1986), *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, II și III, Ed. Dacia, Cluj-Napoca.
13. Pașca, V.V. (1997), *Lăpușul Românesc 1231-1848*, Edit. “Mica Doris”, Târgu Mureș.
14. Păcurariu, M. (1992, 1994), *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2 și 3, ed. II, București.
15. Pop, I.A., Năgler, Th., coord.(2003), *Istoria Transilvaniei, vol. I (până la 1541)*, Institutul Cultural Român, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca.
16. Popa, N. (1999), *Țara Hațegului – potențialul de dezvoltare al așezărilor omenești*, Edit. Brumar, Timișoara.
17. Prodan, D. (1965), *Domeniul Cetății Ciceu la 1553*, Anuarul Inst. de Istorie, 8, Cluj-Napoca.
18. Prodan, D. (1986, 1987), *Iobăgia în Transilvania în sec. al XVII-lea*. vol. I (supușii), vol. II (Stăpâniei. Economia Domenială), Edit. Științifică și Enciclopedică, București.
19. Pușcaș, Angelica (2003), *Țara Chioarului. Premisele individualizării ca sistem geografic în secolele XVII-XX*, Studia Univ. Babeș-Bolyai, Geographia, tom XLVIII, nr. 1, Cluj-Napoca.
20. Stahl, H. H. (1958, 1959, 1965), *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, vol. I, II, III, Ed. Acad. Române, București.
21. Stoica, Georgeta, Pop, M. (1984), *Zona etnografică Lăpuș*, Edit. Sport-Turism, București.
22. Suciu, C. (1967, 1968), *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I-II, Edit. Acad. Române, București.
23. \*\*\* (2000), *A gyulafehérvári főegyházmege történelmi sematizmusa a 2000 jubileumi és milleniumi évben*, Gyulafehérvár (Schematismul istoric al Arhiepiscopiei din Alba Iulia pentru anul 2000), Alba Iulia.

## EVOLUȚIA INDUSTRIEI LEMNULUI ÎN GRUPA CENTRALĂ A CARPAȚILOR ORIENTALI

T. UJVÁROSI<sup>1</sup>

**ABSTRACT.** - **The Evolution of the Wood Industry in the Central Group of the Eastern Carpathians.** Evolution and development of the wood industry is presented from the beginning of the 19<sup>th</sup> century up to the present. In the Central Group of the Eastern Carpathians the first slat factories was founded in the end of the 19<sup>th</sup> century in Piatra Neamț and Gheorgheni, later at Vatra Dornei, Toplița, Comănești. Between the first World War we can observe an explosive development of the wood industry in the region, but the wood necessity was more than the forests regenerating capacity (specially in the case of the spruce-fir forests). After 1948, the wood industry was transferred in the state propriety, some of them were reorganized and modernized into large wood processing centers, later have been founded the furniture factories, too (Comănești, Gălăuțaș, Miercurea-Ciuc, and others). After 1989, these factories was privatised and restructured again, while the others was closed, having low productivity. In the present the wood industry is one of the lider branch of the economy of the Central Group of the Eastern Carpathians.

\*

Fondul forestier bogat din Grupa Centrală a Carpaților Orientali, precum și forța de muncă cu tradiție în prelucrarea lemnului a determinat apariția industriei lemnului din regiune încă din secolul XIX, devenind cea mai importantă ramură industrială. De la apariția sa a trecut prin mai multe etape de dezvoltare, marcate de evenimente istorice importante.

Forma meșteșugărească de prelucrare a lemnului are o istorie foarte veche și a persistat până la apariția primelor întreprinderi cu caracter industrial de la sfârșitul secolului XIX. Este vorba de ferăstraiele mecanice acționate de ape curgătoare, menționate încă din secolul XVI și care erau folosite la debitarea, dar mai ales la tăierea buștenilor în scânduri. Prima unitate industrială a constituit fabrica de chibrituri de la Praid care a funcționat între anii 1858-1895 (Kádár Zs, Pál-Antal S, 2002). Datorită plătăritului intens pe marile râuri și pătrunderea căilor ferate în spațiul montan, primele fabrici de cherestea erau înființate în localitățile accesibile acestor forme de transport și, în urma încurajării industriei naționale în anul 1886, iau naștere societăți forestiere cu capital străin, cu numeroase gatere, mișcate de forța aburului, cu un număr însemnat de lucrători. La Piatra Neamț, fabrica Bistrița încă din 1887 producea cherestea, iar apoi parchete și binale. Cu construirea altor patru fabrici de cherestea în Piatra Neamț, numărul salariaților a crescut la 1500 în anul 1895, devenind cel mai mare centru de prelucrare a lemnului din acea vreme. Prima fabrică de cherestea la Gheorgheni a fost înființată în 1896, urmată de altele pe cursul superior al Mureșului, una în Gheorgheni în 1903, la Toplița și la Lunca Bradului în 1907, la Ditrău în 1910, la Gălăuțaș și Hodoșa în 1912 etc., legate de construirea căii ferate între Deda și Ciceu. În Gheorgheni numărul muncitorilor se ridică la 460 în 1910 ( D Garda, 1992, p.63). O altă grupare industrială se conturează în valea Trotușului o dată cu construirea de către concernul Goetz a fabricilor de cherestea la Comănești (1900) și Asău (1904), precum și a altor mai mici la

---

<sup>1</sup> Liceul Teoretic "Brassai Samuel", 3400 Cluj-Napoca, România.

Poiana Sărată și Oituz (1900). Industria lemnului de pe cursul superior al Bistriței era reprezentată de mici unități, prima unitate însemnată fiind fabrica Dorna-Foresta din Vatra Dornei (1908), urmată de altele, cum ar fi cele din Poiana Stampei, Iacobenii etc. Pe valea Moldovei fabrica de la Gura Humorului a fost înființată în timpul fondurilor bisericești, urmată de fabricile de la Câmpulung Moldovenesc, Frasin și Vama. De asemenea, au apărut și primele unități de prelucrare din depresiunea Ciucului și Brașovului (Poian, la sfârșitul secolului XIX, Brețcu, Sândominic), iar lemnul din valea Gurghiului era transportat la Reghin pe calea ferată forestieră începând cu 1897.

Evoluția conjuncturală în industria lemnului după primul război mondial a determinat înmulțirea exagerată a unităților de prelucrare primară a lemnului, dintre care amintim fabrica de cherestea de la Tarcău (1920, cooperatistă), fabricile Foresta de la Comănești și Agăș (1923), apoi cele de la Bistrița Bârgăului, Oituz, Frasin, Pojorâta și altele. Cea mai modernă fabrică era la Oituz care dispunea de singura uscătoare din țară, cu o capacitate de 90 mc de cherestea (A. Gociman-Oituz, 1932). În centrele mai mari, cum era Gheorgheni, funcționau șase fabrici de cherestea care mai produceau parchete, binale și ambalaje, în total având un personal de aproximativ 500 muncitori. În deceniul trei, pe cursul superior al Trotușului, funcționau opt fabrici de cherestea, din care două de capacitate mare (Ghimeș Făget și Barațcoș). De asemenea, numărul fabricilor de cherestea pe valea Moldovei și Bistriței a crescut foarte mult, unitățile de prelucrare erau prezente în cele mai multe localități cu un potențial de comunicare dezvoltat. În concluzie, ramura principală era industria cherestei cu unități mari, în timp ce mobila și binalele se produceau în mici fabrici sau ateliere de tâmplărie la Miercurea Ciuc, Gheorgheni, Piatra Neamț și Sfântu Gheorghe, numărul centrelor de prelucrare complexă a lemnului fiind redus. Principalele societăți erau Concernul Internațional Goetz, Societatea Foresta, Societatea Transilvană Forestieră, Fondul Bisericesc, “Bucovina” S.A., C.A.P.S., Reghinul Săsesc, Regnafor și “Moldova”, dispunând de mai multe fabrici și sucursale de prelucrare.

După declinul din perioada 1929-1934, industria lemnului a devenit principala ramură industrială în Grupa Centrală a Carpaților Orientali, deținând aproape 40 % din totalul industriei în valea Bistriței, pe când în valea Mureșului și Moldovei frecvența ei era și mai mare. Producția cherestei de rășinoase a avut o evoluție explozivă și datorită înmulțirii peste măsură a gaterelor, depășindu-se de 3-4 ori posibilitatea de regenerare a pădurilor. Potrivit datelor statistice (Indicatorul industriei românești), în 1936 cele 186 de întreprinderi existente în 88 de localități, cu 480 de gateri care aveau o putere totală de 20 550 cp și erau deservite de 13 243 lucrători, s-a produs o cantitate de 3 579 000 mc cherestea! Trebuie remarcat și faptul că lemnul de rășinoase era folosit într-o proporție de 85-90 %, iar speciile tari, cum este gorunul, erau utilizate numai în fabricarea doagelor și parchetelor, iar fagul era și mai neglijat, producându-se din el traverse. Cele mai importante centre de prelucrare, cu producție anuală de peste 100 000 mc de cherestea, erau Grozești (Oituz), Frasin, Piatra Neamț, Gheorgheni, Gălăuțaș, Toplița, Lunca Bradului și Ghimeș Făget (fig. 1).

Căile ferate forestiere au constituit principalul mijloc de transport al buștenilor, din 4000 km de căi ferate forestiere ale României circa 1000 km funcționau în zona luată în studiu (exemple pentru asemenea căi ferate forestiere fiind văile afluențe ale Bistriței Ardelene, Mureșului, Moldovei și Trotușului). În schimb, plutăritul era practicat în bazinul Bistriței, unde se realiza un transport de 500 000 mc catarge în perioada 1924-1930, scăzând la 300 000 mc în 1938, pe când transportul auto era aproape inexistent (doar în valea Moldovei avea o anumită răspândire).

## EVOLUȚIA INDUSTRIEI LEMNULUI ÎN GRUPA CENTRALĂ A CARPAȚILOR ORIENTALI

Tehnologia de lucru din industria lemnului a necesitat numeroase brațe de lucru, astfel încât numărul personalului muncitor a crescut la aproximativ 15 000 în anul 1938 (din 44 000 la nivel de țară), determinând o relativă dezvoltare a localităților din zonă. Producția a continuat să rămână ridicată până spre 1940, când, în urma epuizării pădurilor accesibile, producția a scăzut sub 2 000 000 mc însă în privința exportului s-a păstrat primul loc. Distrugerile războiului au afectat atât întreprinderile, cât și instalațiile de transport, diminuând astfel capacitatea de producție.

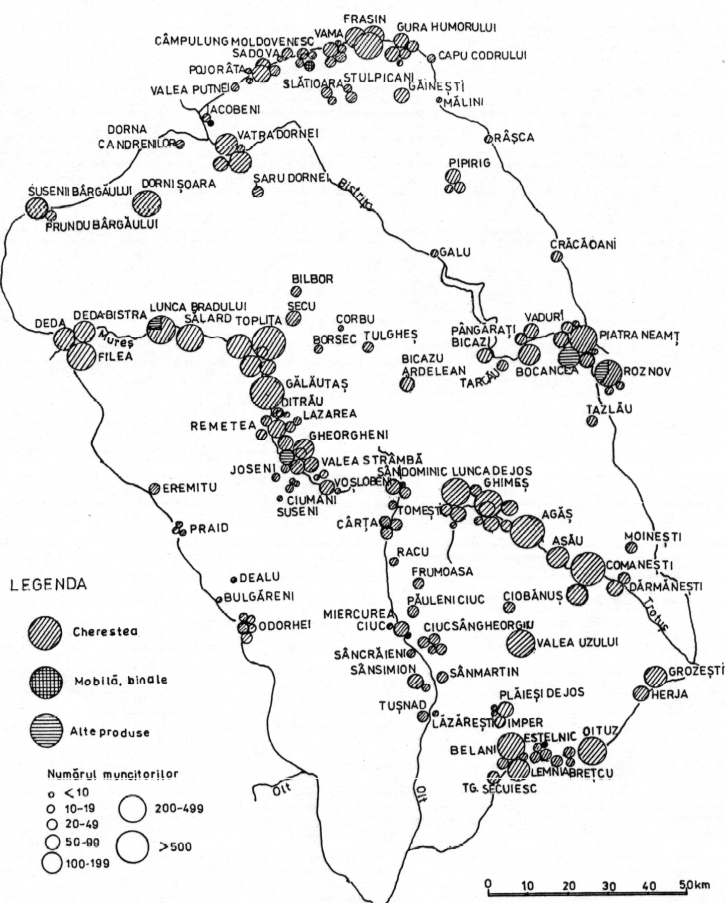


Fig. 1. Industria lemnului în 1936 (după Indicatorul industriei românești).

După refacerea și naționalizarea fabricilor, acestea au fost organizate în combinate forestiere sau în întreprinderi de industrializare a lemnului, relativ moderne pentru acea vreme. Astfel, în urma concepțiilor noi de repartitie teritorială a industriei lemnului, au fost desființate sau comasate întreprinderile mici producătoare de cherestea și cele cu utilaje în stadiu avansat de uzură, creând întreprinderi mari, capabile să permită un grad ridicat de

mecanizare și automatizare, sporind producția prin punerea în linie a utilajelor. Din 516 fabrici de cherestea la nivel național au rămas 104 în producție. În regiune au fost demontate peste 60 % din unități, așa cum s-a întâmplat cu marea fabrică de la Târhăuși, apoi cu cele de la Valea Uzului, Deda, Filea, Asău, Bocancea, Grozești și altele. În schimb, au fost construite noi fabrici de cherestea de mare capacitate la Sovata, Vaduri și Vatra Dornei, dotate cu utilaje rusești (Sovromlemn, 1950), cu capacitate de producere a 215 000 mc de cherestea (V. Nimigeanu, N. Lupu, 1970), iar la Lunca de Mijloc a început producția secției fabricii de mobilă din Târgu Mureș (mai târziu desființată). A intrat în producție combinatul de industrializare a lemnului la Târgu Secuiesc, care coordona exploatarea și prelucrarea lemnului din nordul județului Covasna, valorificând esențele foioase și producând lăzi, ambalaje, parchet, etc. Tot atunci s-a înființat și fabrica de ambalaje din Frasin (1952).

În scopul valorificării superioare a materialului lemnos, în 1957 a fost construit combinatul de industrializare a lemnului de la Gălăuțaș, cu secții de placaje, furnire, plăci aglomerate, mai târziu panee și binale. La începutul anilor cincizeci cel mai mare complex era la Piatra Neamț, format din cinci secții în oraș, producând cherestea, mobilă, ambalaje și binale, coordonând și întreprinderile forestiere de la Bicaz, Poiana Teiului, Borca, Vaduri, Roznov, Crăcăoani, Tarcău, Tazlău, Vânători și Pipirig, unde se producea cherestea de rășinoase și fag, doage, ambalaje, parchet, având peste 5000 de salariați (la Tazlău se produceau brichete de rumeguș). Puțin mai târziu, fabrica de cherestea de la Vaduri este distrusă de un incendiu, iar locul ei va fi ocupat de apa lacului de acumulare.

Pentru industrializarea esențelor foioase, dar și de rășinoase, a fost construit combinatul de la Comănești (COMPREL), începând producția cherestei, mobilei, placajului, furnirului, a plăcilor aglomerate și fibrolemnoase din anul 1962 (fabrica de plăci aglomerate a intrat în funcțiune doar în 1973). Acest combinat făcea parte din primele zece unități de prelucrare a lemnului din țară, având capacitate de prelucrare foarte mare (peste 200 000 mc bușteni anual), numărul salariaților depășind 4000 de muncitori. Construirea combinatelor a avut o serie de avantaje, dar și dezavantaje. Ca avantaje putem aminti investiția mai redusă decât pentru fabricile izolate, folosirea depozitelor comune la aprovizionări și livrări, utilizarea pe loc a deșeurilor industrializabile în produse semifinite, creșterea randamentului și indicelui de utilizare a masei lemnoase, prezența ciclului tehnologic complet, organizarea în condiții bune a întreținerii și repararea utilajelor etc. Ca dezavantaje ale integrării fabricilor de cherestea în complexe de industrializare a lemnului se remarcă mărirea distanțelor și a cheltuielilor pentru transportul buștenilor, accentuat și de desființarea căilor ferate forestiere după 1960.

În deceniul opt a fost mărită capacitatea de producție în industria mobilei destul de puțin dezvoltată până atunci prin construirea fabricilor de mobilă la Gheorgheni (1972), Câmpulung Moldovenesc (1968), Odorheiu Secuiesc (1969), Miercurea Ciuc (1973), Sovata și Sfântu Gheorghe (1977). Cu aceste investiții s-a încheiat o perioadă de evoluție spectaculoasă, în urma căreia ponderea regiunii în industria lemnului din România s-a ridicat la peste 20 % spre începutul anilor '80. Au existat trei centre de prelucrare foarte mari (Comănești, Piatra Neamț și Gheorgheni, cu 4-6000 de lucrători) și câteva mari (Vatra Dornei, Câmpulung Moldovenesc, Gura Humorului, Tarcău, Gălăuțaș, Toplița, Miercurea Ciuc, Sovata, Târgu Secuiesc și Sfântu Gheorghe, cu 2-3000 de lucrători), iar restul centrelor erau mijlocii sau mici (Geografia României, II, 1984), contribuind la industrializarea ruralului din spațiul montan, dispunând uneori de peste 500-1000 de persoane ocupate în industrie. Prin diversificarea industriei au apărut ramuri conexe, construcția de mașini și utilaje de exploatare și prelucrare a lemnului la Gheorgheni și Vatra Dornei, în centrele puternice ale vremii, având avantajul experimentării acestor mașini și utilaje în combinate de prelucrare a lemnului (Claudia Popescu și col., 1989).

Transformările economice de după 1990 au afectat puternic industria lemnului, chiar dacă aceasta nu era așa de supradimensionată față de resursele de materie primă, lemnul (la nivel național au existat 111 fabrici de cherestea, 75 fabrici de mobilă, iar 30 produceau PAL și 9 PFL, inclusiv secțiile lor). Stabilitatea relativă a unităților de prelucrare a lemnului se explică prin dependența de resursele locale, în comparație cu alte ramuri industriale care sunt dependente de resursele regionale și extraregionale. În plus, industria lemnului este socotită ca fiind ușor adaptabilă la schimbarea cerințelor pieței, cu atât mai mult cu cât majoritatea centrelor sunt relativ mici, făcând față nevoilor locale și regionale (un exemplu clasic este cooperarea fabricilor de cherestea cu fabricile de celuloză și hârtie). Scăderea producției a avut loc pe fondul scăderii producției industriale, ajungând la 40 % în 1992 față de producția din 1989, printre cauze numărându-se pierderea unor piețe externe și interne tradiționale de desfacere, ruperea sau diminuarea relațiilor de cooperare între unitățile industriale, disfuncționalitățile lor structurale, blocajele financiare ale firmelor, cadrul legislativ neadecvat, problemele de aprovizionare cu material lemnos, competiția produselor industriale importate etc. În urma concurenței materialelor plastice s-a redus producția ambalajelor (lăzilor) din lemn, determinând închiderea sau reprofilarea fabricilor de la Gheorgheni și Brețcu. Crearea regiilor autonome în domeniul exploatării lemnului a avut ca scop păstrarea profilului și raportului între mărimea întreprinderii și baza de materii prime. În acest scop, investițiile de stat s-au concretizat în susținerea centrelor industriale ce aparțin regiilor autonome și societăților comerciale cu capital de stat.

Privatizarea în masă a întreprinderilor s-a început în 1992, prin metoda MEBO (Câmpulung Moldovenesc, Piatra Neamț), sau prin metoda PAS (Lunca de Jos, Vatra Dornei etc.). Această acțiune nu a rezolvat problemele financiare ale întreprinderilor, datorită lipsei capitalului investit. S-a început fărâmițarea marilor întreprinderi, multe secții s-au desprins de centrele coordonatoare, căpătând statut propriu în vederea privatizării, ca de exemplu centrele din valea Moldovei desprinse de CPL Suceava. Adevărata privatizare începută în 1995 cu publicarea listei unităților de vânzare a atras capitalul străin, care, investind sume importante, a contribuit la re tehnologizarea și modernizarea unor unități; au venit firme franceze la Sovata, italiene la Gura Humorului, spaniole și austriece la Comănești, siriene la Agăș și Tarcău etc. O firmă din Germania urmează să investească în industria PAL prin construirea unei unități de profil la Baraolt.

Majoritatea unităților funcționează cu capital românesc, unele (Târgu Secuiesc, Gălăuțaș) mai păstrând într-un anumit procent și capital de stat. Datorită greutăților financiare, unele fabrici de cherestea au fost oprite și caută investitori (Vama, Câmpulung Moldovenesc, Gheorgheni, Comănești, Lunca Bradului, Lunca de Mijloc, Bistrița Bârgăului etc.) sau au intrat în șomaj tehnic, datorită greutăților de aprovizionare cu materie primă (doborâturile au soluționat criza materialului lemnos pentru o perioadă). În aceste unități cea mai mare parte a muncitorilor a fost disponibilizată în ultimii ani. Cel mai cunoscut exemplu îl constituie situația din Gheorgheni unde, prin desființarea fabricii de mobilă și a întreprinderii forestiere, au fost disponibilizați circa 4000 de persoane, din care doar 550 au găsit loc de muncă la firmele noi prelucrătoare de lemne. Și cele "rămase în picioare" și-a redus puternic producția și numărul salariaților (Piatra Neamț 1800 de lucrători în 2002, față de peste 2500 din 1995, Gălăuțaș 830, față de 2000, Gura Humorului 300, față de 700, Târgu Secuiesc 200, față de peste 500 muncitori etc.). Sporirea cerințelor și creșterea prețului cherestelei au înviat activitatea de prelucrare, fenomen vizibil prin apariția sutelor de gatere, cu precădere în apropierea pădurilor de rășinoase, implicând câte 5-10 lucrători. Numai în cursul superior al Moldovei și în Depresiunea Dornelor debitează bușteni circa 3-400 de gatere. Au fost înființate și firme mai mari, cu 50-100 de salariați, ca de exemplu la Lunca de Sus, Ciumani, Dofteana, Roșu etc. O caracteristică este orientarea firmelor spre fabricarea caselor, a cabanelor, a mobilierului

de grădină și a micului mobilier, destinate pieței externe. Ele au în general utilaje performante în dotare care permit fabricarea produselor de calitate.

Întreprinderile producătoare de mobilă și de produse semifinite au suferit și ele restructurări importante. Astfel, de exemplu la Comănești, Miercurea Ciuc și Gălăuțas a fost oprită producția plăcilor aglomerate, puternic concurată de materialul din import. Producția de furnir este prezentă la Comănești, Piatra Neamț și, mai nou, la Gura Humorului. Placaje și paneele se produc numai la Gălăuțas și Comănești. Dealtfel, pe teritoriul vechiului combinat de la Comănești funcționează cinci firme, din care două se ocupă cu producerea mobilei. Pe lângă fabricile de mobilă existente și privatizate (Toplița, Câmpulung Moldovenesc, Miercurea Ciuc, Târgu Ocna, Sovata, Odorhei etc.), au apărut noi unități cu capacitate de producție relativ redusă, dar adaptabile la cerințele pieței. Aici amintim o mică fabrică din Sfântu Gheorghe care s-a profilat pe producerea mobilierului de birou, iar după 1996 s-a trecut la producerea mobilierului pentru copii. Au mai apărut și firme care fabrică produse speciale (instrumente muzicale cu coarde) la Toplița.

Modernizarea utilajelor de producție a avut loc numai parțial din motive financiare. În unele locuri, ca de exemplu la Tarcău, fabrica a fost complet reconstruită și dotată cu utilaje din Austria, s-a realizat automatizarea totală (astfel că fabrica necesită relativ puțini muncitori) și se va intra în funcțiune și noua linie de panouri. Numai un gater mare, cu diametrul de 42 țoli, s-a păstrat din vechea fabrică. Asemenea modernizări au avut loc în vechea fabrică de mobilă de la Sfântu Gheorghe în care se produce în prezent case din lemn, binale termopan, folosind utilaje moderne, comandate numeric. Modernizări substanțiale s-au efectuat și la Miercurea Ciuc, Sovata, Piatra Neamț, Odorhei, Târgu Neamț (fabrici de mobilă), Sărmaș, Vatra Dornei etc. (fabrici de cherestea). Într-o serie de unități de prelucrare primară a lemnului (Gura Humorului, Câmpulung Moldovenesc, Vatra Dornei, Gheorgheni, Piatra Neamț, Târgu Secuiesc) s-au păstrat utilajele din dotarea veche, clasice (gater verticale, gater cu două nivele, ferăstraie panglică etc.).

Greutățile întâmpinate de firme în ultimii ani, micșorarea piețelor de desfacere a produselor, scumpirea materialului lemnos, greutatea aprovizionării cu materie primă, îndatorarea firmelor, uzura utilajelor, probleme similare cu a altor ramuri ale industriei prelucrătoare sunt probleme care se vor putea rezolva numai într-un timp mai îndelungat, desigur, cu investiții serioase, în condiții juridice favorabile firmelor investitoare din domeniu. O dată cu înființarea organizației ASFOR în 1993 s-a început o etapă nouă în viața întreprinderilor; această organizație oferă consultanță firmelor, organizează conferințe, expoziții, editează revista de specialitate trimestrială, Meridiane Forestiere, începând din 1999, asigurând posibilități multiple în domeniul marketingului.

## BIBLIOGRAFIE

1. Garda, D. (1992), *Gyergyó a történelmi idő vonzásában (Giurgeul în timpurile istorice)*, Edit. Infopress, Odorhei.
2. Gociman-Oituz, A. (1932), *Industria și comerțul lemnului în județul Trei-Scaune*, extras din Observatorul Social Economic nr 1, 2, 3 din 1931 și 1, 2 din 1932, Cluj.
3. Kádár, Zs., Pál-Antal, S. (2002), *A székelyföldi erdőszet és faipar. Történeti kronológia. (Economia silvică și industria lemnului din secuime-istoric)*, Editura Mentor, Târgu Mureș.
4. Nimigeanu, V., Lupu, N. (1970), *Unele aspecte economico-geografice ale economiei forestiere în județul Suceava*, Analele Științifice Universității "Al. I. Cuza" Iași, tomul XVI.
5. Popescu, Claudia și col. (1989), *Diversificarea activităților industriale în centrele urbane specializate din România*, Studii și Cercetări de G.G.G., geografie, tomul XXXVI.
6. \*\*\* (1936), *Indicatorul industriei românești*, Ministerul Industriei și Comerțului, București.

## DRUMUL ROMAN GHERLA-SIC. STUDIU GEOMORFOLOGIC, ARHEOLOGIC ȘI TOPOGRAFIC

F. FODOREAN<sup>1</sup>, I. FODOREAN<sup>2</sup>

**ABSTRACT. – The Roman Road Gherla-Sic. Geomorphological, Archaeological and Topographic Study.** The Roman roads that connected the localities Gherla and Sic (Cluj County) is analyzed in the present paper by using indirect informations with reference to the subject. The reconstruction of the Roman route is based on three categories of sources: 1. Modern cartographic resources (an Austrian map from 1882, another one from the beginning of the last century); 2. Informations from the archaeological repertoire of Cluj county, where are mentioned several points with Roman discoveries in the area that interest us; 3. Data obtained by analyzing the main geomorphologic characteristics of the territory translated by the Roman road. On an Austrian map from 1882 with the scale 1:2 700 000 appears a road in the right bank of the Someș Valley, between the localities Szamos Ujvar (Gherla) and Szek (Sic); from here, the road continues to South, heading to Klausenburg (Cluj-Napoca). The fact that the former Roman road appears on a map with such a small scale proves the importance played by the road and the fact that it was still in use at the end of the nineteenth century. Another Austrian map from the beginning of the last century confirm our hypothesis. On this map the whole route of the Roman road is represented. On the same map also appears the Roman camp from Gherla, situated on the right bank of the Someș Valley, at the South-West of the actual city. This point corresponding to the Roman camp is placed in the same place as in the map from the *Archaeological Repertoire of the Cluj County*. The Roman camp and the civilian settlement are placed in a zone that corresponds to a triangle, between the Valley of Someș River, the so-called “Canalul Morii” and the current road Cluj-Napoca – Gherla. On the Austrian map, the road is marked with two parallel lines, one continued and another interrupted. In these conditions, the route of the Roman road between the localities Gherla and Sic can be reconstituted entirely. The road begins from the West gate of the Roman camp and, after 400 m on the direction NV-SE, it arrives to the current road. From this point, keeping the same direction, after another 200 m the road changes its direction. It goes then another 550 m, until it reaches a county road. Here it makes a curve and then changes its direction again to SE. After another 500 m, the road reaches Valea Sărată. This entire sector goes at the base of the Gherla Hill. From Valea Sărată, the road follows the course of the river on the direction NE-SE, on a distance of another 3000 m. It follows then a large curve with a radius of 130 degrees, and after that the Roman way changes again its course, following the line of the level curves, to SSE, on a distance of almost another 1000 m, North from the “Lacul Știucilor”. In this point the Roman roads crosses over the 109 county road, eschews to East the mentioned lake and then overlaps with the current county road on a distance of 3000 m, until the entrance in the village Sic. From here, the route of the Roman road is practically marked by the points with Roman discoveries belonging to the area of the village. We think that the Roman road passed West of the village, changing its course to SW on a distance of 1500 m. after it reaches the Sicului Hill, the Roman road heads to the place called “Ocna Sicului”. Here we know as discoveries of Roman era a cemetery and a *villa rustica*. As we emphasized, the former Roman road was in use still in the medieval era. We know that from the documents that attests the transport of the salt to the Western territories. With a total length of almost 9,5 km, calculated between the Roman camp from Gherla and the South-West of the Sic village, the Roman road has eight long alignments:

---

<sup>1</sup> Universitatea “Babeș-Bolyai”, Facultatea de Istorie și Filosofie, 400084 Cluj-Napoca, România.

<sup>2</sup> Universitatea “Babeș-Bolyai”, Facultatea de Geografie, 400006 Cluj-Napoca, România.



two sectors of 3000 m, one of 1500 m, two of 500 m each, one sector of almost 400 m and another one of 200 m. The route of the road is, as in many other cases, well choused, in relationship with the geological, geomorphologic and climatic features of the zone. The curves that unite the alignments have big radius, in order to assure a good visibility on the whole route. We can consider this road a very important one. Its primary role was economical, because it was constructed in order to assure the transport of the salt exploited in the Roman era at Sic.

\*

Între drumurile romane care au împânzit provincia Dacia se numără și acela dintre localitățile Gherla și Sic (jud. Cluj). El a avut un rol preponderent economic, acela de a asigura transportul sării (de la ocele exploatare în epoca romană la Sic) spre vest, prin Gherla, Dej și de aici în continuare pe drumul roman de-a lungul Someșului unit, prin Ileanda, Tihău și Porolissum, ori spre *Barbaricum*, ori spre Pannonia Inferior. Înainte de a prezenta traseul acestui drum și principalele caracteristici topometrice, pentru o mai bună înțelegere a motivațiilor care i-au determinat pe romani să aleagă un asemenea traseu prezentăm datele geologice, geomorfologice și topo-climatice ale spațiului geografic traversat de calea rutieră antică.

## 1. CADRUL NATURAL

Regiunea pe care o străbate drumul roman face parte, din punct de vedere geografic, din Câmpia Transilvaniei, a doua unitate majoră din cuprinsul Podișului Transilvaniei, mărginită pe aproape toate laturile sale de culoare bine evidențiate. În nord Câmpia Transilvaniei este delimitată de culoarul Someșului Mare, în est de dealurile Bistriței și Reghinului și culoarul Șieu-Dipșa, în sud de valea Mureșului și în vest de culoarul Someșului Mic, valea Racilor și de culoarul Arieșului inferior (Gr. P. Pop, 2001, pag. 172).

Orografia, elementele climatice și hidrografice, gradul de acoperire cu vegetație forestieră, împreună cu factorii antropici au determinat împărțirea Câmpiei Transilvaniei în două unități: Câmpia Someșană, pe unde trece drumul roman Gherla-Sic, și Câmpia Mureșană (fig. 1).

Câmpia Someșană are unele caracteristici de dealuri (în ce privește structura, morfologia și altitudinea), dar și de câmpie (relief colinar cu versante domoale). Prezența unor populații, deci intervenția antropică accentuată, a imprimat unității o funcție aproape în totalitate agricolă. Potrivit statisticii menționate de profesorul Grigor P. Pop în lucrarea dânsului privind depresiunea Transilvaniei, în prezent teritoriul câmpiei este în proporție de aproape 90 % ocupat de terenuri agricole, în jur de 60 % arabil și aproape 30 % pășuni și fânețe (idem, pag. 173). Ea cuprinde întregul sector drenat de afluenții Someșului Mic (Zăpodie, Murătoiu, Gădălin, Fizeș și Bandău) și ai Someșului Mare (Meleș și Șieu, prin afluentul său Dipșa), cu formațiuni badeniene și sarmațiene. Primele se caracterizează prin prezența sămburilor de sare în cute diapire.

Din punct de vedere geomorfologic, zona se caracterizează prin prezența unor unități deluroase, situate la dreapta Someșului Mic și în stânga Someșului Mare, precum și pe stânga văilor Dipșa și Șieu. Sectorul median sudic al unității corespunde unui spațiu mai coborât, cu altitudini de 400-450 m, dar și cu suprafețe destul de întinse ce coboară sub 400 m, situate de-a lungul văilor ce pătrund adânc în câmpie. Se disting trei unități deluroase: Cojocna-Sic, Unguraș și Lechința. În partea mai coborâtă poate fi încadrată așa-numita Câmpie a Fizeșului.

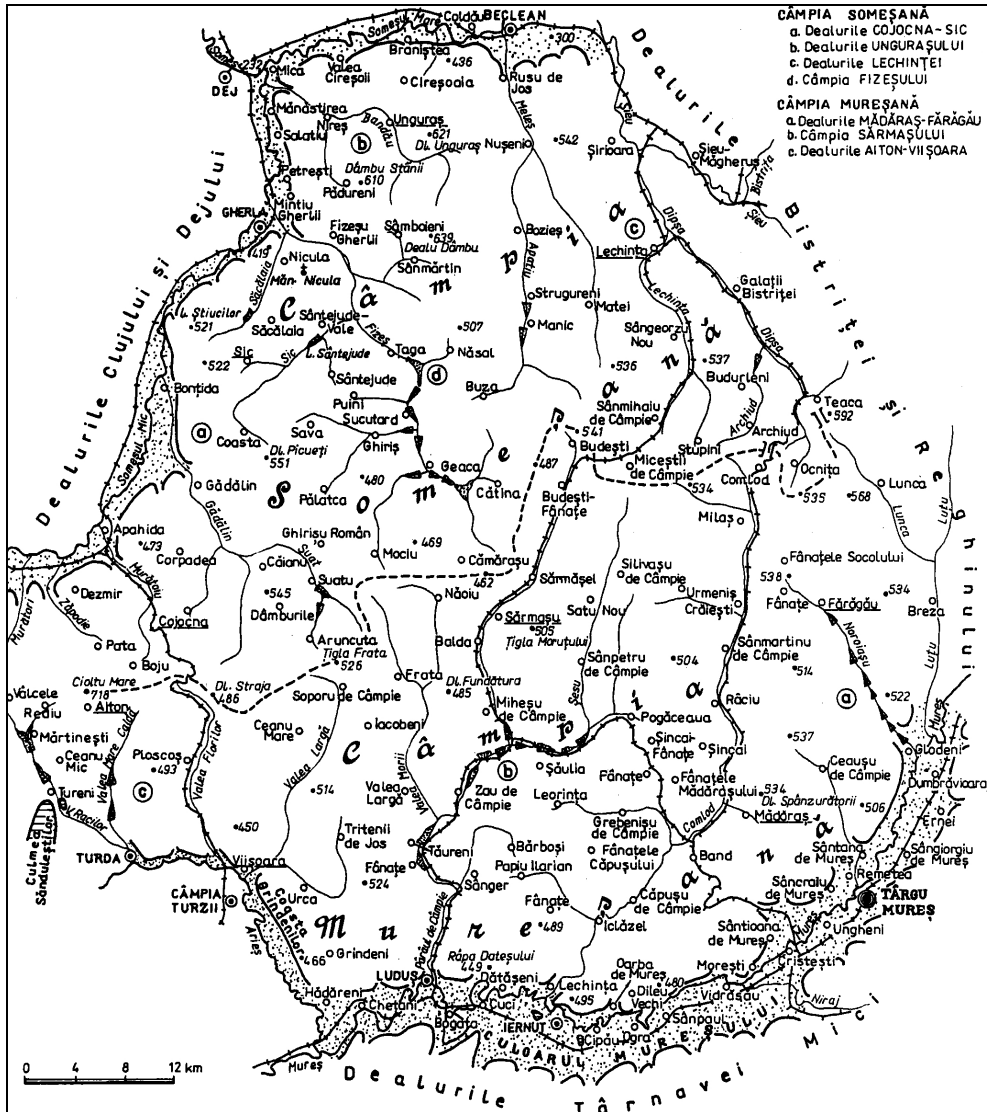


Fig. 1. Câmpia Transilvaniei și Culoarul Mureșului (după Gr. P. Pop, 2001).

Dealurile Cojocna-Sic au altitudini ce depășesc 500 m numai în câteva locuri. Sunt încadrate de Valea Zăpodie (limita spre Masivul Feleacului) și Valea Fizeșului. În cuprinsul acestora se înregistrează o exprimare clară a diapirului prin sămburi de sare la zi (Cojocna și Sic). Pe fața dinspre culoarul Someșului Mic dealurile se caracterizează prin prezența unui evident abrupt de cuestă, cu procese dezvoltate de versant. Către est se continuă printr-o serie de culmi domoale. Pe Valea Săcălaia este situat Lacul Știucilor, iar pe Gădălin au fost realizate iazurile de la Suatu și Aruncuta.

Din punct de vedere geomorfologic, câmpia se caracterizează printr-un relief structural și sculptural, reprezentat prin cueste și platouri structurale principale și secundare, prin cunoscutele alunecări de tip glimee (deplasări masive de teren), precum și prin procesele gravitaționale actuale: ravene, ogașe și organisme torențiale. Profesorul Gr. P. Pop observă foarte bine că elementul morfostructural specific Câmpiei Transilvaniei este asimetria interfluviilor (ibidem, pag. 177). Râurile Gădălin, Fizeș, Bandău și Meleş, toate afluenți ai Someșului Mic și ai Someșului Mare, au cuestele dezvoltate pe partea dreaptă. Elementele esențiale ale morfologiei din Câmpia Transilvaniei sunt glimeele, luncile foarte bine dezvoltate în comparație cu debitul de apă ce-l poartă râurile corespunzătoare, și interfluviile asimetrice, cu cele două versante caracteristice care au forme diferențiate de degradare. Impunându-se pregnant în tipologia geografică de ansamblu a unității, aceste forme de relief au determinat dispunerea și organizarea vetrelor de așezări cât și a căilor de comunicație.

Din punct de vedere climatic, cea mai mare parte a unității se caracterizează prin temperaturi de 8-9° C. Media lunii iulie este destul de uniformă în întregul areal al câmpiei, cu valori spre 20° C în culoarele marginale și către 18° C în zonele mai înalte. În luna ianuarie se înregistrează -3 / -4° C în cea mai mare parte a unității analizate, iar în culoarele marginale, datorită inversiunilor de temperatură, se ajunge către -4 / -5° C.

Rețeaua hidrografică se caracterizează prin asimetrie. Apele din vestul câmpiei se varsă în Someșul Mic, râurile mai importante fiind Murătoiu, Gădălinul, Fizeșul și Bandăul. Văile sunt largi, puternic ramificate, cu bazine de obârșie dezvoltate și cu un profil longitudinal evoluat. Râurile sunt în general scurte și fără terase, cu excepția Fizeșului și a Pârâului de Câmpie, unde apar destul de fragmentar primele două nivele. Râurile au un regim de scurgere variabil și debite reduse. Mulți din afluenții văilor principale își pierd apa în perioadele mai uscate, ceea ce le conferă caracteristica de semipermanență. Din această cauză există un deficit destul de important de apă în cuprinsul câmpiei, îndeosebi în a doua jumătate a verii și în timpul toamnei. Pentru asigurarea necesităților de apă, pe cuprinsul unității au fost realizate, în timp, numeroase unități lacustre, respectiv iazuri și heleșteie. Pe parcursul evului mediu și până în ultima parte a secolului al XVIII-lea sunt menționate în jur de 250 de iazuri pe diferite văi ale câmpiei.

Vegetația câmpiei este cea arborescentă, modest reprezentată în cadrul spațiului analizat, pe ansamblul acestuia înregistrând numai 9 %. Jumătatea nordică a câmpiei se caracterizează, comparativ cu această medie, în general la nivelul comunelor, prin valori ce depășesc uneori 10 %, uneori chiar 20 % (Sic – 13 %, Fizeșu Gherlii – 26 %). Este sigur însă faptul că în urmă cu mai multe secole, regiunea în discuție s-a caracterizat printr-un grad mai ridicat de acoperire cu vegetație arborescentă, care s-a diminuat în mod evident, ca și în alte cazuri, în favoarea terenurilor agricole.

Între resursele semnificative ale câmpiei se evidențiază gazul metan și sarea. Aceasta din urmă a fost exploatată din epoca romană până în secolul trecut, când, la Turda cel puțin, s-a renunțat la exploatare în jurul anului 1930. Închiderea exploatărilor de sare din Câmpia Transilvaniei a fost o consecință a rămânerii acesteia în afara căilor de comunicație feroviare principale.

## 2. ISTORICUL CERCETĂRIILOR

Reconstituirea traseului drumului roman în sectorul Gherla-Sic s-a putut realiza utilizând surse cartografice moderne (o hartă austriacă din 1882, o alta de la începutul secolului trecut), informațiile din repertoriul arheologic al județului Cluj, unde sunt consemnate mai multe puncte cu descoperiri romane în zona care ne interesează direct, precum și datele obținute în urma cercetării pe teren a zonei străbătute de drumul roman.

Un drum roman a existat sigur în epoca romană pe direcția Sic-Gherla-Dej-Ileanda-Porolissum. Prezența unui tronson rutier pe acest traseu este logică și ține de considerente economice. O exploatare de sare trebuia în mod obligatoriu racordată la rețeaua rutieră, altfel nu era viabilă din punct de vedere al valorificării produsului.

Lucrările lui Christescu, Panaitescu sau Macrea nu oferă vreun indiciu despre posibilitatea existenței unui drum între cele două localități pomenite mai sus. Lucrarea lui Wollmann (Volker Wollmann, 1996, pag. 241-247) asupra carierelor de piatră, mineritului metalifer și extragerii sării nu oferă nici ea vreo informație legată de un posibil drum roman în zona Gherla-Sic. În capitolul dedicat exploatării sării în Dacia romană, cercetătorul enumeră principalele exploatări de sare despre care există dovezi că au funcționat în epoca romană. Între acestea sunt amintite și cele de la Cojocna, Pata, Sic și Ocna Dejului.

Nici pe hărți, fie ele *itineraria* antice, precum *Tabula Peutingeriana*, ori hărți arheologice moderne (TIR L34, harta din IDR I) acest tronson rutier nu este trecut.

### 3. HĂRȚI AUSTRIECE

Descoperirile de la Nicula, Bonț și Sic jalonează, în bună măsură, traseul arterei rutiere romane între localitățile Gherla și Sic. Materialul cartografic de epocă modernă ne oferă de asemenea indicii privind traseul drumului. Pe o hartă austriacă din anul 1882 la scara 1:2 700 000 apare un drum în dreapta Someșului Mic, între localitățile Szamos Ujvar (Gherla) și Szek (Sic), care continuă spre sud până la Klausenburg (Cluj-Napoca). Pe partea stângă a Someșului Mic este reprezentat traseul drumului actual. În aceste condiții drumul din dreapta nu poate fi decât fostul drum roman, mai ales că la ora actuală noi știm că artera rutieră romană mergea pe partea dreaptă a Someșului Mic, ea fiind depistată și cercetată arheologic în sectoarele Iclozel-Silivaș (F. Fodorean, D. Ursuț, 2001, pag. 41-46) și Băița-Bunești (D. Ursuț, Delia Isac, P. Paul, 1985, pag.63-66). Ceea ce este însă mai interesant, în opinia noastră, este faptul că fostul drum roman este reprezentat pe o hartă la o scară așa de mică. Înseamnă că era de importanță majoră la ora respectivă și deci era încă folosit la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Cel mai elocvent indiciu privind traseul drumului roman în sectorul Gherla-Sic ne este oferit de o altă hartă militară austriacă realizată la sfârșitul secolului al XIX-lea, la scara 1:75000. Pe această hartă apare reprezentat întregul traseu al drumului roman, care se desprinde din locul unde este situat castrul de la Gherla. Acesta din urmă este plasat la dreapta Someșului Mic, la sud-vest de oraș (fig. 2). Punctul corespunde cu cel de pe harta din *Repertoriul arheologic al județului Cluj* referitoare la Gherla. Castrul și așezarea romană se află pe malul drept al Someșului Mic, la circa 1 km sud-vest de oraș, în triunghiul cuprins între albia Someșului Mic, Canalul Morii și actuala șosea națională Cluj-Napoca – Gherla. Evident, cartograful austriecii aveau cunoștință despre existența unui castru în acest loc, de vreme ce primele semnalări în scris despre ruinele castrului și ale așezării romane de la Gherla le avem de pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, când I. Benkő publică și primele inscripții (*Repertoriul arheologic al județului Cluj*, 1992, nr. 8, p. 212-213).

Revenind la traseul drumului roman, acesta este marcat printr-un semn convențional pe care l-am întâlnit și în cazul drumului roman principal între localitățile Turda și Bogata: o linie continuă, dublată de o linie întreruptă.



Fig. 2. Drumul roman Gherla-Sic pe o hartă austriacă din sec. al XIX-lea.

#### 4. RECONSTITUIREA TRASEULUI DRUMULUI ROMAN. PRINCIPALELE CARACTERISTICI TOPOMETRICE

Traseul drumului roman între Gherla și Sic poate fi reconstituit în întregime. L-am cercetat și pe teren, pe data de 11 iunie 2003, stabilind și câteva puncte pe traseul lui cu ajutorul tehnologiei GPS. Calea romană merge paralel cu drumul actual, pe direcția sud, foarte aproape de șoseaua actuală. Din păcate doar în câteva puncte am putut observa urme de piatră în culturile agricole, neputând preciza concret care este lățimea drumului și infrastructura sa. Șoseaua romană a fost distrusă datorită practicării intense a culturilor agricole, ca și în alte cazuri pe care le-am întâlnit pe teren.

Urmând traseul drumului actual, primul punct înregistrat cu coordonate a fost la intersecția drumului actual Gherla-Fizeșu Gherlii cu drumul care se desprinde spre Sic (fig. 3).



**Fig. 3.** Drumul roman Gherla-Sic la intersecția dintre drumul actual Gherla-Fizeșu Gherlii cu șoseaua actuală spre Sic.



**Fig. 4.** Drumul roman Gherla-Sic în apropiere de drumul actual, la 200 m sud-est de Nicula.



**Fig. 5.** Locul unde drumul roman Gherla-Sic trece pe lângă Lacul Știucilor.



**Fig. 6.** Sectorul unde drumul roman intră în localitatea Sic.

Coordonatele geografice sunt următoarele: latitudine:  $47^{\circ},027706$ ; longitudine:  $23^{\circ},937741$ ; altitudine: 295,3 m. Următorul punct înregistrat se află la 200 m sud de intersecția drumului actual Gherla-Sic cu drumul care merge spre est, spre Nicula (fig. 4). Coordonatele sunt următoarele: latitudine:  $47^{\circ},010389$ ; longitudine:  $23^{\circ},929579$ ; altitudine: 301,7 m. La circa 350 m sud de ieșirea din localitatea Bonț am înregistrat un nou punct, în locul unde drumul roman se află tot pe partea dreaptă a drumului actual, foarte aproape de acesta. Coordonatele acestui punct sunt următoarele: latitudine:  $46^{\circ},989682$ ; longitudine:  $23^{\circ},914191$ ; altitudine: 313,8 m. În continuare, drumul roman trece pe la sud-est de Lacul Știucilor de lângă Săcălaia (fig. 5). La intrarea în localitatea Sic am înregistrat ultimul punct de pe drumul roman (fig. 6), cu următoarele coordonate: latitudine:  $46^{\circ},952368$ ; longitudine:  $23^{\circ},894206$ ; altitudine: 358,5 m.

Drumul pornește din dreptul porții de vest a castrului roman de la Gherla și după ce parcurge distanța de aproximativ 400 m pe direcția nord-vest – sud-est ajunge la șoseaua actuală Cluj-Napoca – Dej, pe care o traversează aproape perpendicular. După ce parcurge încă 200 m păstrându-și aceeași direcție, calea antică trece și de calea ferată actuală. Din acest punct, artera rutieră merge în linie dreaptă pe o distanță de încă 550 m, până în dreptul

unui drum județean, unde face o curbă și își schimbă direcția spre SE. După ce parcurge încă 500 m, drumul ajunge la Valea Sărată. Tot acest sector trece pe la poalele dealului Gherlei. Ajungând în Valea Sărată, drumul urmărește cursul văii pe direcția NE-SV, pe o distanță de aproximativ 3000 m. Urmează o curbă cu rază mare (130 grade), după care calea romană își schimbă din nou direcția, urmând linia curbelor de nivel, spre SSE, pe o distanță de încă 1000 m, la nord de Lacul Știucilor. În acest punct intersectează drumul județean 109, ocolește pe la est lacul amintit și se suprapune cu șoseaua actuală pe o distanță de 3000 m, până la intrarea în comuna Sic. De aici, traseul drumului este jalonat de descoperirile romane de pe teritoriul comunei. Noi credem că artera rutieră trecea pe la vest de comună, schimbându-și direcția spre SV pe o distanță de 1500 m, după ce ajungea în dealul Sicului, de unde se îndrepta spre Ocna Sicului. Pe această linie sunt înregistrate ca descoperiri o necropolă romană și o *villa rustica*.

Ipotetic, din acest punct spre sud există două variante de traseu. Prima, și cea mai plauzibilă în opinia noastră, este că drumul continuă pe direcția NE-SV, pe o distanță de aproximativ 8 km, pe la vest de satul Coasta, tot pe linia curbelor de nivel, până se intersectează cu actualul drum județean 161, dintre localitățile Bonțida și Gădălin. De aici, după ce parcurge încă 2 km, putea să se unească cu drumul roman de-a lungul văii Someșului Mic, Cluj-Someșeni-Apahida-Jucu de Sus-Bonțida-Icozel-Silivaș-Băița-Bunești-Gherla-Dej, la sud de localitatea Bonțida.

A doua posibilitate ar fi continuarea drumului pe direcția NV-SE, spre Pălatca, prin localitățile Coasta - Tăușeni - Vaida - Cămăraș. Problema e că în nici una din aceste localități menționate, în afară de Pălatca (unde a existat o *villa rustica*) nu cunoaștem puncte cu descoperiri de epocă romană.

În aceste condiții, rămânem la prima variantă propusă, care este susținută tot cu ajutorul materialului cartografic. Pe aceeași hartă austriacă este trecut un drum pe direcția amintită de noi, pe la vest de satul Coasta, care ar putea coincide cu traseul drumului roman.

## 5. DESCOPERIRI DE EPOCĂ ROMANĂ ÎN VESTUL CÂMPIEI TRANSILVANIEI

Exploatată pe scară largă și în numeroase locuri de romani, sarea a fost folosită atât pentru nevoile interne ale provinciei, cât și pentru export. Saline constatate arheologic, printre care și cele de la Ocna Dejului, Sic și Cojocna, erau în proprietatea împăratului, fiind arendate de obicei împreună cu pășunile unor *conductores pascui et salinarum*. O bună parte din producție era destinată exportului spre provinciile vecine, Pannoniile și Moesiile. Chiar dacă acceptăm ideea că o mare cantitate de sare era transportată pe Mureș, Tisa sau Dunăre, totuși de la locul exploatării până la principalele râuri și fluvii navigabile trebuiau asigurate legături rutiere pe uscat.

În vestul Câmpiei Transilvaniei, în zona străbătută de artera rutieră Sic-Gherla, se cunosc o serie de descoperiri de epocă romană. La Nicula (comuna Fizeșu Gherlii) avem, din descoperiri întâmplătoare, o monedă de bronz de la Faustina Senior și o alta de la Constantius II (*Repertoriul arheologic al județului Cluj*, Cluj-Napoca, 1992, p. 293). Pe teritoriul comunei Fizeșu Gherlii, în punctul „Zlatna”, câteva sondaje au dus la descoperirea de fragmente ceramice și a altor materiale arheologice, toate datate în epoca romană. În satul Bonț (com. Fizeșu Gherlii), aflat pe traseul drumului județean actual, se pare că s-ar fi descoperit urmele unei exploatări de sare, însă, nefăcându-se cercetări, nu se poate afirma cu certitudine dacă această exploatare este din epoca romană (*Repertoriul arheologic al*

*județului Cluj*, Cluj-Napoca, 1992, p. 68-69). Dumitru Tudor este de părere că la Bonț s-a extras sare în epoca romană. Același istoric consemnează că tot aici a existat o mică așezare rurală (D. Tudor, București, 1968, p. 237).

Pe teritoriul comunei Sic se înregistrează numeroase descoperiri de epocă romană. În partea de sud-vest, pe o terasă joasă, între drumul ce duce spre satul Coasta și albia unui pârâu care curge din fostul fund al „Lacului Rotund”, se pare că a existat o *villa rustica*. De aici provin fragmente de cărămidă, de țigle și de vase (*Repertoriul arheologic al județului Cluj*, Cluj-Napoca, 1992, p. 347). În partea de hotar numită „Dorna Mare”, situată la sud-est de centrul comunei, în stânga drumului ce duce la Sava, sub „Vârful Jojip”, pe o porțiune de teren de aproape 250 m lungime a fost descoperită ceramică romană. Fragmente ceramice din epoca romană s-au mai descoperit în următoarele puncte: 1. spre sud-vest, în apropierea colinei numită „Dâmbul Rotund”, la 100-150 m de ea, în lunca pârâului Selec, pe partea stângă, în arătură; 2. la 200 m în aval de punctul menționat anterior, în dreapta aceleiași pârâu, dar în stânga drumului ce se îndreaptă spre vatra comunei, într-un loc mai înalt față de restul zonei și ferit de inundații; 3. în punctul „Vane Mari”, situat între „Bideșcut” și „Silaș”, la poalele dealului Sile, în arăturile unei terase joase; 4. la 1 km NNV de centrul localității, tot în partea de hotar numită „Vane Mari”, aproape de punctul precedent, lângă albia pârâului „Vane”, în apropierea unui izvor, pe o porțiune de terasă joasă. În punctul numit „Selec” s-a descoperit ceramică provincială romană și ceramică dacică (D. Tudor, București, 1968, p. 236). La „Valea Sărată” (Sóspatak) s-a descoperit un altar votiv dedicat zeului Silvanus de către sclavul Myro, în numele stăpânului său, Cl. Rufinus.

Urmele unei presupuse necropole romane se află în capătul de vest al comunei. Aici, în partea de comună numită „Cipcheseș” (Csipkeszeg), pe un teren mai ridicat aflat pe intravilanul nr. 276 al familiei Prósza, pe un bot de deal îndreptat spre est, situat între valea lacului Geaca și valea „Teiușaghi” au fost descoperite pietre mari, probabil de la fundația unei clădiri, precum și țigle și olane romane. În aceeași zonă s-au mai aflat blocuri de piatră locală de diferite mărimi. Nu s-au descoperit însă, curios, fragmente ceramice.

## 6. IMPORTANȚA DRUMULUI ȘI ROLUL SĂU

Având astfel stabilit traseul, putem observa cu ușurință care au fost rațiunile care i-au determinat pe romani să construiască un asemenea tronson. Drumul roman Gherla-Sic este o ramificație a arterei rutiere din dreapta Someșului Mic, realizată cu scopul de a racorda exploatarea de sare de la Sic la sistemul de comunicații al provinciei Dacia. În acest fel, sarea putea fi transportată atât spre nordul provinciei, prin Dej și Porolissum, către Pannonia, pe ruta Porolissum-Aquincum, sau spre Napoca și de aici mai departe spre Bologna, de unde traversând câmpia iazigă, drumul ajungea la Lugio. Trebuie subliniat că de la Bonțida el merge aproape de Someșul Mic, în dreapta râului, până la Napoca. O altă ramificație putea să lege și exploatarea de sare de la Pata de acest drum. Ar putea fi vorba deci de un drum roman între Pata și Gherla, un drum al sării.

## 7. DRUMUL GHERLA-SIC ÎN PERIOADA EVULUI MEDIU ȘI ÎN EPOCA MODERNĂ

După părăsirea Daciei, serviciile rutiere și drumurile au decăzut în mod evident. Totuși, transportul de mărfuri spre zona de nord-vest se pare că a avut continuitate. Cercetările arheologice au relevat faptul că o serie de așezări și cimitire datate în secolele VII-IX sunt grupate în jurul salinelor sau masivelor de sare de la Ocna Dejului, Sic, Cojocna, Turda, Uioara, Sovata, Ocna de Sus, Ocnele Mari, Slănic (*Istoria Românilor*, vol. III, 2001, p. 54). Aceasta este cea mai bună dovadă că salinile au fost exploatate și în secolele respective.



Pentru transportul sării spre Pannonia existau două drumuri pe apă (pe Mureș și pe Someș) și două drumuri de uscat: unul prin nord-vest, pe direcția Porolissum, și altul pe la Bologa. La anul 892 sarea de la Ocna Dejului era comercializată în Pannonia și Moravia. După cum ne informează documentele medievale, la Dej se află „ocna cea mai adâncă”, sarea „cea mai curată” și „cea dintâi dintre toate cămările Transilvaniei” (E. Lazăr, 1990-1991, p. 325). Datorită faptului că sarea era monopol regal, extragerea, transportul și depozitarea erau atent supravegheate. În acest sens, a existat cu siguranță o preocupare pentru întreținerea sau repararea unor foste drumuri romane.

Cu toate că transportul pe apă era mai sigur și mai ieftin, drumurile erau utilizate pentru simplul motiv că trebuia asigurat transportul de la locurile de exploatare până la locurile de depozitare din apropierea căilor navigabile. Pe Someș a fost transportată la început sarea de la Ocna Dejului și apoi și cea de la Sic. Prin Satu Mare sarea ajungea pe Tisa și apoi pe Tojak și Szolnok traseul continua în jos pe marele râu din pustă, pe care venea dinspre nord și sarea din Maramureș, de la ocelele de la Șugatag (P. Iambor, 1982, p. 82).

În anul 1366, între Sic și Bonțida funcționa un drum pe care era transportată sarea. El debușa, la Dej, în „marele drum al sării”, atestat de o serie de documente de la începutul evului mediu, care vorbesc de construcția și întreținerea unor drumuri. Documentele atestă existența unor vămi ale sării (în Meseș la 1165, la Sălacea și Satu Mare la 1169, la Arieșul de Câmpie înainte de 1241, la Dej, Gherla și Unguraș în 1291, la Cheud, la sfârșitul secolului al XIII-lea și la Românași (Egregy, Agrij) la 1310) care jalonează traseul acestui drum. Un document din 1379 amintește trecerea peste Sălaj a „marelui drum al sării” („*magna via sohusuth*”), pornind de la Dej prin Bobâlna-Gârbou-Poptelec, și de aici mai departe prin Șimleul Silvaniei prin Marghita și Sălacea până la Debrețin (E. Lazăr, 1990-1991, p. 326). Porțiunea drumului roman care ieșea prin vama de la Porolissum spre vest este consemnată de toponimia locală sub numele de „drumul lui Traian” sau „drumul sării” (N. Gudea, 1996, p. 84). În zona în care drumul intră în teritoriul orașului Zalău, același drum se numește „*nagy só ut*” („marele drum al sării”).

Potrivit datelor prezentate mai sus, în evul mediu au existat trei drumuri principale pe care puteau fi transportate produsele din Transilvania. Primul coincide practic cu traseul drumului roman principal. De la Cluj, drumul trecea prin Românași (punct de vamă la 1310) și prin Creaca drumul ajungea la mănăstirea Meseș și mai departe la Moigrad. Al doilea drum urma, până la Dej (atestat pentru prima dată la 1214), traseul drumului roman pe valea Someșului Mic. De la Cojocna (atestată la 1199) și Pata (pomenită în documente pentru prima dată la 1326), drumul trecea prin Bonțida (atestată documentar la 1263), pe la exploatările de sare de la Sic (localitate atestată la 1291), pe la Gherla (atestată la 1291) și apoi la Dej. De aici drumul urma în continuare traseul celui din epoca romană, din dreapta Someșului unit, pe la Gâlgău (atestat la 1405) și Ileanda (atestată la 1390). De aici încolo, drumul medieval continua până la Răstoci (menționat prima dată la anul 1530), iar de aici, peste Dealul Mesteacănelui și prin Valea Chioarului, trecea prin Buciumi (atestat la 1566), Șomcuta (atestată la 1358) și Baia Mare (menționată la 1329), pentru a ajunge la Satu Mare (atestat documentar pentru prima dată la anul 1213), scurtând aproape la jumătate parcursul văii Someșului cu meandrele sale între aceste localități. Al treilea drum al sării se desprindea de la Dej și ajungea în Pannonia, la Debrețin, trecând prin localitățile Bobâlna, Gârbou, Var, Jibou, Creaca, Brebi, Moigrad, Zalău, Recea, Crasna, Șimleul Silvaniei, Marghita și Sălacea. Ultima din aceste localități, Sălacea, își are numele evident derivat de la activitățile legate de transportul sării. Ea este pomenită pentru prima dată într-un document de la 1067

(„*ad magnam viam Zoloch*”). Marea majoritate a localităților menționate sunt atestate la începutul evului mediu: Bobâlna la 1332, Gârbou la 1366, Var la 1469, Jibou la 1219, Creaca la 1385, Brebi la 1385, Moigrad la 1423, Zalău la 1220, Recea la 1326, Crasna la 1213, Șimleul Silvaniei la 1251 și Marghita la 1216. Constatăm din cele menționate că localitățile sunt atestate din secolul al XII-lea și până în secolul al XV-lea. Rezultă așadar că în toată această perioadă, chiar dacă admitem ideea că au apărut drumuri noi, fostele drumuri romane, printre care și cel din sectorul Gherla-Sic, au fost utilizate din rațiuni economice și pentru că erau mai bune din punct de vedere al suprastructurii. Interesul mereu crescând pentru exploatarea și valorificarea sării s-a manifestat și pe parcursul secolului al XVI-lea, după cum reiese din relațiile ample din acest secol. Această stare de fapt a coincis cu intensificarea comerțului. Aceste drumuri au funcționat și în secolul al XVIII-lea. La 1739, pe traseul „marelui drum al sării” sunt amintite localitățile Dej, Răzbuneni, Bobâlna, Gârbou, Var, Jibou, Brebi, Poptelec și Hereclean.

## 8. CONCLUZII

Având o lungime totală de aproximativ 9,5 km, calculată între castrul roman de la Gherla și sud-vestul comunei Sic, drumul roman prezintă opt aliniamente lungi: două sectoare de câte 3000 m, unul de 1500 m, două de câte 500, unul de 400 m și încă unul de 200 m. Traseul drumului este ales foarte bine și ține cont, ca întotdeauna, de particularitățile geologice și geomorfologice ale zonei pe care o străbate. Drumul roman merge, acolo unde este cazul, pe linia curbelor de nivel, ocolește zonele înalte sau pe cele expuse inundațiilor. Curbele au rază mare, pentru a putea asigura pe tot traseul o vizibilitate cât mai bună.

Rolul acestui tronson rutier a fost unul preponderent economic, acela de a asigura transportul sării de la ocnele exploatare în epoca romană în localitatea Sic.

## BIBLIOGRAFIE

1. Christescu, V. (1929), *Viața economică a Daciei romane*, Pitești, 1929, 175 pag.
2. Christescu, V. (1937), *Istoria militară a Daciei romane*, Ed. „Fundăția pentru Literatură și Artă”, București, 1937, 270 pag.
3. Fodorean, F., Ursuț, D. (2001), *Considerații arheologice, topografice și tehnice privind sectorul de drum roman Iclozel-Silivaș*, în *Ephemeris Napocensis* 11, p. 41-46, Edit. Academiei Române, București.
4. Gudea, N. (1996), *Porolissum. Un complex arheologic daco-roman la marginea de nord a Imperiului Roman. II. Vama romană. Monografie arheologică. Contribuții la cunoașterea sistemului vamal din provinciile dacice*, p. 84., Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Bibliotheca Musei Napocensis XII, Cluj-Napoca.
5. Iambor, P. (1982), *Drumuri și vămi ale sării din Tansilvania în perioada feudalismului timpuriu*, în *Acta Musei Napocensis* 19, p. 82, Anuarul Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca.
6. Lazăr, E. (1990-1991), *100 de ani de transport feroviar pe valea Someșului sălăjean*, în *Acta Musei Porolissensis* 14-15, p. 325, Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău.
7. Macrea, M. (1969), *Viața în Dacia romană*, Edit. Științifică, București.
8. Panaitescu, E. (1936), *Provincia și Imperiul*. Extras din *Volumul Omagial pentru frații Alexandru și Ion I. Lapedatu*, București.
9. Panaitescu, E. (1938), *Le grandi strade romane in Romania*, în seria *Quaderni dell'Impero. Le grandi strade del mondo romano*. X, Istituto di Studi Romani – Editore, Roma.

10. Pop, Gr. P. (2001), *Depresiunea Transilvaniei*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
11. Suci, C. (1967), *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, A – N, Edit. Academiei R. S. R., București.
12. Suci, C. (1968), *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. II, O – Z, Edit. Academiei R. S. R., București.
13. Tudor, D. (1968), *Orașe, târguri și sate în Dacia romană*, București.
14. Ursuț, D., Isac, Delia, Paul, P. (1985), *Drumul roman de la Băița-Bunești*, în *Apulum* 22, p. 63-66, Acta Musei Apulensis – publicația Muzeului Național al Unirii Alba Iulia.
15. Wollmann, V. (1996), *Mineritul metalifer, extragerea sării și carierele de piatră în Dacia romană*, Colecția Bibliotheca Musei Napocensis, XIII, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca.
16. \*\*\* (1992), *Repertoriul arheologic al județului Cluj*, Muzeul de Istorie a Transilvaniei. Bibliotheca Musei Napocensis V, Cluj-Napoca.
17. \*\*\* (2001), *Istoria Românilor*, vol. II, III, Edit. Enciclopedică, București.

## CERCETAREA CARACTERISTICILOR CERERII TURISTICE ÎN STAȚIUNEA GEOAGIU-BĂI

ȘT. DOMBAY, ZS. MAGYARI<sup>1</sup>

**ABSTRACT.** – **Research about the Characteristics of Touristical Needs in Geoagiu-Băi.** The national and international touristic experience proves that a touristic resort that reached a degree of maturity in it's development (see Geoagiu-Băi) must be active 365 days out of the 365 days of the year (at least theoretically), that provides the existence of sufficient possibilities of spending the free time for each tourist, appropriate to their preferences and aspirations, and an offer of services elastic enough that can be rapidly reorganized in accordance of the natural conditions imposed by the alternation of seasonality, but also attractive enough to awaken the interest of the tourists to visit these resort at any period of the year.

\*

Principalele obiective care au stat la baza cercetării pentru realizarea acestei lucrări au fost: determinarea frecvenței de practicare a turismului în stațiune; urmărirea principalelor motivații ale turiștilor sosiți în stațiune; stabilirea duratei sejurului; determinarea modalităților de practicare a turismului; stabilirea preferințelor pentru anumite forme de cazare; determinarea mijloacelor de transport utilizate de turiști pentru a sosi în stațiune; stabilirea factorilor hotărâtori pentru alegerea stațiunii Geoagiu-Băi; determinarea principalelor segmente de turiști după sex, vârstă, categorii socio-profesionale, stare civilă; stabilirea localităților de proveniență a turiștilor – aria de influență a stațiunii.

Ipotezele propuse pentru această cercetare sunt: stabilirea cauzelor care i-au determinat pe turiști să apeleze la serviciile turistice ale stațiunii; identificarea principalelor motivații ce determină tipul și forma de turism; piața turistică a zonei are un puternic caracter sezonier, fiind frecventată cu precădere în sezonul estival; dintre mijloacele de transport utilizate pentru a veni în stațiune un rol important îl dețin autovehiculele; turiștii sosiți în stațiune preferă hotelurile ca loc de cazare.

Cu privire la tehnicile de recoltare a informațiilor, în scopul obținerii unei imagini cât mai complexe asupra fenomenului turistic, pe lângă sursele de date statistice, s-a procedat la realizarea unor detaliate anchete sociologice și studii de cercetare turistică referitoare la stațiunea Geoagiu-Băi.

În cadrul acestor cercetări s-a analizat opinia unei colectivități de 529 turiști aflați în stațiune pe parcursul a două etape (ian. – feb. 1997 respectiv 15 aprilie – 30 aprilie 1998). Alegerea acestor două etape s-a făcut astfel încât să nu se constituie într-un moment conjunctural pentru piața turistică a zonei, care să distorsioneze rezultatele cererii.

Prin eșantionarea colectivității de turiști amintite a rezultat că în stațiunea Geoagiu-Băi vin turiști din următoarele județe (fig. 1).

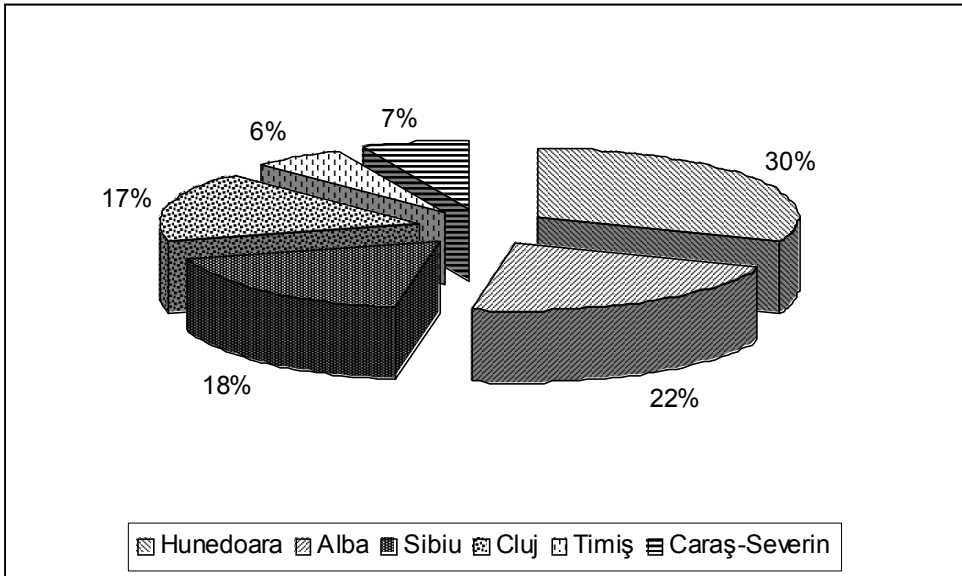


Fig. 1. Județele de proveniență a turiștilor pentru stațiunea Geoagiu-Băi.

Dintre subiecții cuprinși în investigații, 59% sunt bărbați și 41% sunt femei. Subiecții aparțin următoarelor grupe de vârstă (fig. 2).

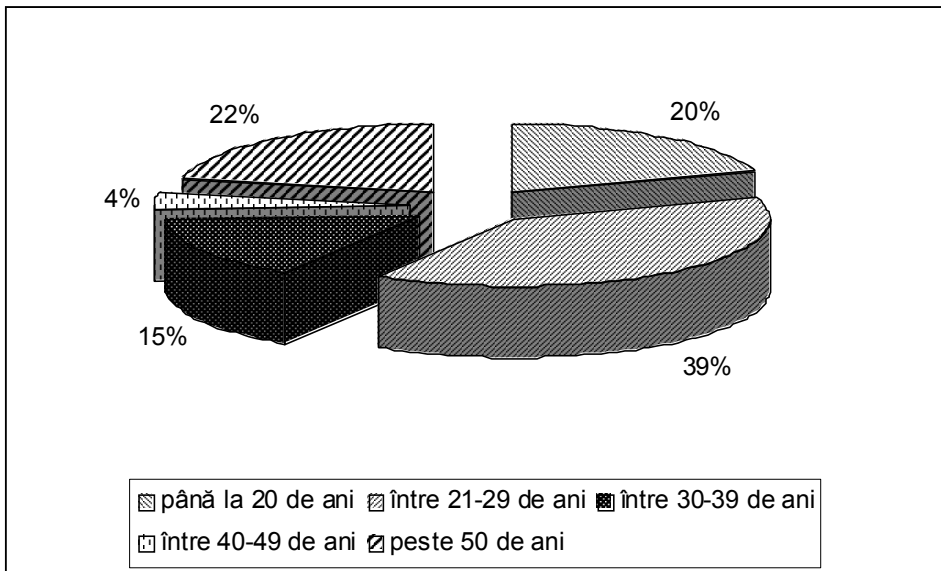


Fig. 2. Turiștii categorizați pe grupe de vârstă pentru stațiunea Geoagiu-Băi.

După categoria socio-profesională se încadrează în următoarele grupe (fig. 3).

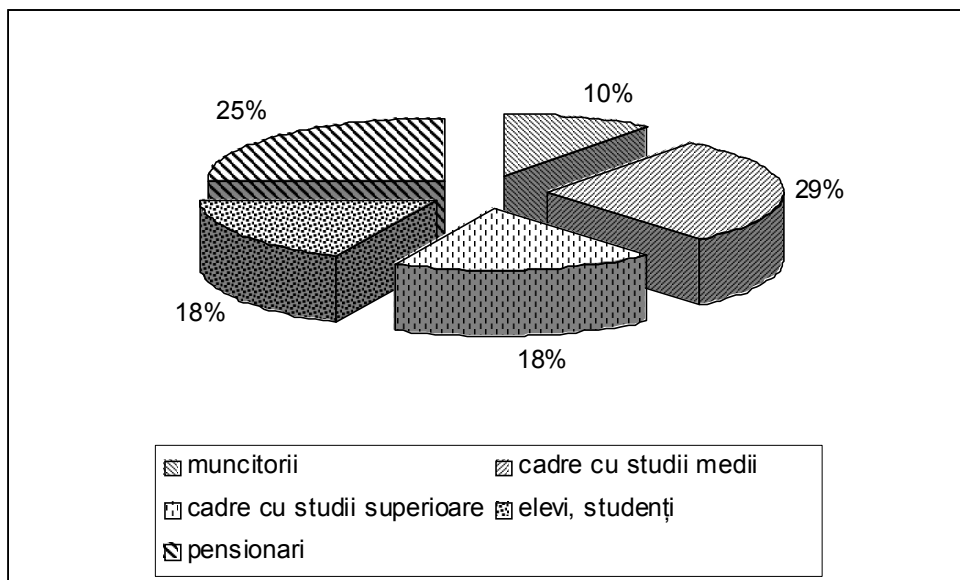


Fig. 3. Categoria socio-profesională a turiștilor pentru stațiunea Geoagiu-Băi.

Având în vedere civilă, situația turiștilor se prezintă astfel (fig. 4).

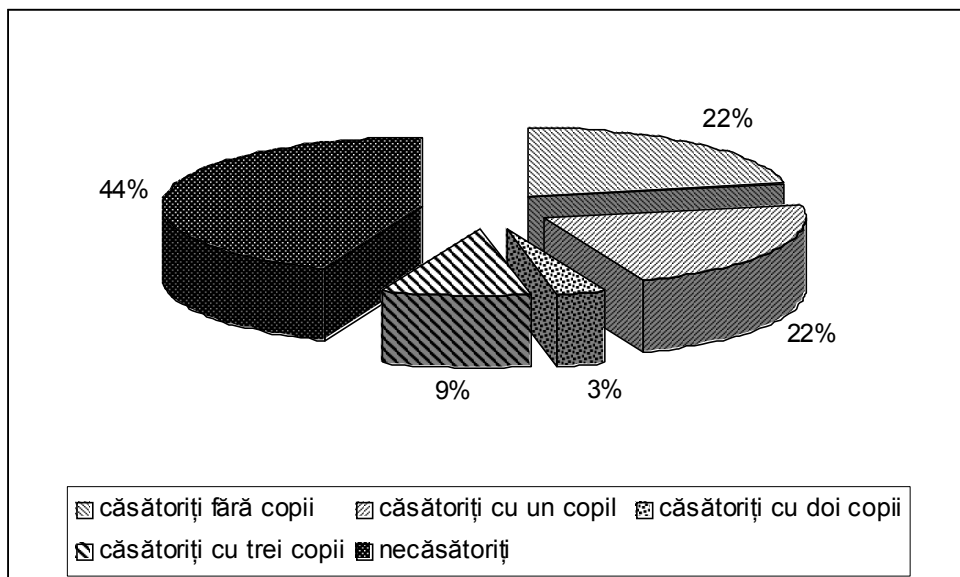


Fig. 4. Starea civilă a turiștilor pentru stațiunea Geoagiu-Băi.

Dintre subiecții cuprinși în investigații 42% practică turismul într-o formă organizată. Dintre aceștia 16,7% vin în stațiune prin diferite agenții de turism, iar 10,7% prin alte forme de turism. Majoritatea vin pe cont propriu (58%).

### Căile și mijloacele de informare legate de stațiunea geoagiu băi

Acestea sunt următoarele: publicitate 18,7%; sfatul cunoșcuților 39,1%; informații obținute la agenții de voiaj 15,2%; alte căi și mijloace (vizite anterioare) 27%.

Imaginea pe care au prezentato cunoștințele celor aflați în zonă precum și vizitele anterioare ale turiștilor au contribuit în mare măsură la alegerea stațiunii. Ponderi semnificative dețin și alte mijloace de informare, publicitatea și informații obținute prin intermediul agențiilor de voiaj.

Diversele mijloace și căi de informare turistică sunt receptate diferit în funcție de o serie de variabile individuale ca: vârsta, sex, nivel de pregătire. Astfel pe grupe de vârstă receptarea se face diferit.

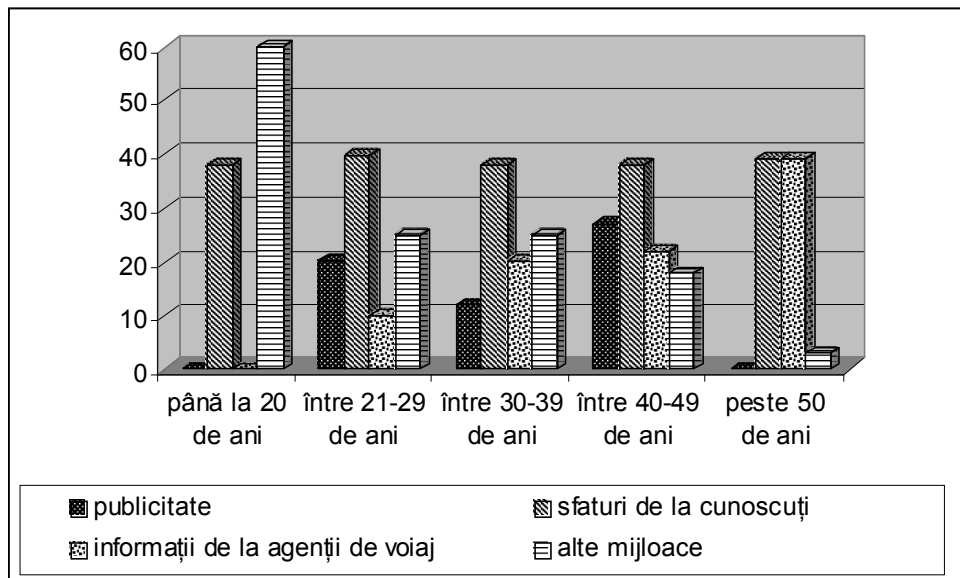


Fig. 5. Căi de informare pe grupe de vârstă pentru stațiunea Geoagiu-Băi.

După cum rezultă din tabel, turiștii având o vârstă de până la 20 ani s-au informat mai ales prin alte mijloace (60,9%) și prin sfatul cunoșcuților (39,1%). Cei din grupa de vârstă 21 – 29 ani receptează informațiile mai ales prin sfatul cunoșcuților (41,5%), alte mijloace – vizite anterioare (25%). Pentru cei cu vârste între 30 – 39 ani, cele mai importante căi de informare sunt sfaturile cunoșcuților (39,5%) și vizitele anterioare (26,3%). În cadrul grupe de vârstă 40 – 49 ani crește în mare măsură informațiile primite de la agențiile de voiaj. Această ultimă cale de informare crește în importanță la grupa de vârstă cuprinsă între 50 – 59 ani (40%).

Se poate observa faptul că indiferent de vârstă, o influență deosebită asupra informării în legătură cu stațiunea o constituie sfatul cunoștințelor și vizitele anterioare. Celelalte mijloace de informare influențează opinia turiștilor într-o măsură mai mică.

*Din cele amintite mai sus rezultă faptul că stațiunea Geoagiu – Băi nu are o activitate promoțională adecvată. Însă acest fenomen – din păcate - se poate observa și în cazul altor resurse turistice din România.*

Mijloacele de informare turistică sunt receptate diferit și în funcție de nivelul de pregătire.

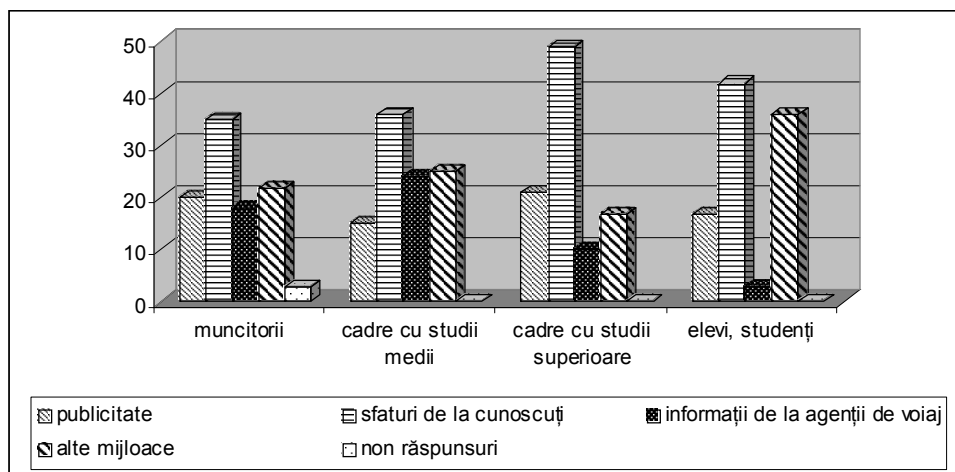


Fig. 6. Căi de informare pe categorii socio-profesionale pentru stațiunea Geoagiu-Băi.

Astfel, muncitorii și cadrele cu studii medii sunt influențați într-o măsură mai mare de agențiile de turism decât elevii, studenții și persoanele cu studii superioare preferă să întrebe pe cei care au mai fost în stațiune.

Se poate sublinia că, pe măsură ce crește gradul de pregătire, crește și ponderea celor care au aflat de stațiune din relațiile cunoscuților.

*Putem să tragem următoarele concluzii: în afara faptului că materialele promoționale sunt puține, turiștii nici nu prea au încredere în acestea, ceea ce înseamnă că cei care le redactează dau dovadă de lipsă de profesionalism.*

Diversitatea și calitatea serviciilor constituie unul din principalii factori de competitivitate și, în consecință, o problemă fundamentală cu care se confruntă industria turistică în general, de care depinde regresul, stagnarea sau prosperitatea întregii activități turistice viitoare.

Experiența turistică națională și internațională demonstrează faptul că o stațiune turistică ajunsă la un grad de maturizare în dezvoltarea ei (cum este și Geoagiu – Băi), trebuie să trăiască activ 365 de zile din cele 365 de zile ale anului (cel puțin teoretic), ceea ce presupune existența unor posibilități suficiente de petrecere a timpului liber pentru fiecare turist, potrivit cu preferințele și aspirațiile sale și o ofertă de servicii suficient de elastică spre a fi restructurată rapid în funcție de condițiile naturale impuse, de alternanța



perioadelor de sezonabilitate, dar și suficient de atractivă pentru a trezi interesul turiștilor de a vizita aceste stațiuni în orice perioadă a anului.

Dacă la analizarea conținutului acestor principii se mai iau în considerare și tendințele ce se înregistrează la nivel național (și nu numai!) de reducere continuă a duratei sejurului mediu al unui turist într-o stațiune, devine și mai pregnantă necesitatea de a spori intensitatea în timp a ofertei de servicii turistice în orice stațiune, printr-o multitudine de servicii care să permită turistului posibilitatea de a folosi cât mai agreabil orice oră din timpul liber disponibil.

La modul concret se recomandă următoarele: creșterea numărului excursiilor de o zi, care au ca destinație principală obiective turistice din zonă; mai multe excursii destinate vizitării unor importante centre culturale – istorice, a unor monumente legate de trecutul nostru istoric (Cetatea Costești, Munții Grădiștea Muncelului etc; atragerea în zonă a unui număr sporit de turiști, în scopul exploatării bazei tehnico-materiale existente, prin mijloace de publicitate; acordarea unor facilități agenților economici organizatoare de grupuri de tineret (elevi, studenți); facilități de atragere a tineretului cu ocazia unor evenimente primordiale din viața lor (căsătorii, banchete, voiaje de nuntă, cursuri pe diverse ramuri și teme de scurtă durată, manifestări culturale, simpozioane); diversificarea ofertei de trasee turistice cu acțiuni tematice: curiozități ale naturii; protecția mediului, etc.; organizarea unor manifestări sportive cât mai diverse, după un calendar care să cuprindă toate anotimpurile și toate seriile; atragerea de investitori autohtoni și străini prin acordarea de facilități fiscale și financiare; introducerea stațiunii în circuitul programelor turistice internațional

În consecință, oferta de servicii trebuie să fie suficient de diversificată pentru a permite turiștilor să-și găsească în orice condiții posibilități agreabile de petrecere a timpului liber și suficient de flexibilă pentru a permite substituirea unor activități cu altele, mai ușor de realizat, la fel de agreate de turiști.

## BIBLIOGRAFIE

1. Berbecaru, I., Botez M. (1977), *Teoria și practica amenajării turistice*, Edit.Sport-Turism, București.
2. Ciangă, N. (1979), *Rolul stațiunilor din Carpați în dezvoltarea turismului*, Studia UBB, Seria Geol. - Geogr., nr. 1, Cluj -Napoca.
3. Ciangă, N. (1980), *Turismul în județul alba*, Județul Alba, Edit. Academiei RSR, București.
4. Ciangă, N. (1985), *Turismul în Munții Apuseni*, Studia UBB, Geol.-Geogr., Cluj- Napoca.
5. Ciangă, N. (2001), *România. Geografia Turismului. Partea întâi*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
6. Cocean, P. (1984), *Potențialul economic al carstului din Munții Apuseni*, Edit. Academiei, București.
7. Cocean, P. (1988), *Chei și defilee din Munții Apuseni*, Edit. Academiei, București.
8. Cocean, P. (1992), *Modele de amenajare turistică a unor regiuni muntoase din România*, Studia UBB, 1-2, Cluj -Napoca.
9. Cocean, P. (1997), *Geografia turismului românesc*, Edit. „Focul Viu”, Cluj-Napoca.
10. Dombay, St. (1994), *Az idegenforgalom földrajza. Traducere după „Geografia Turismului”, autor Cocean Pompei*, Edit. „Officina”, Szeged, Ungaria.
11. Mac, I. (1992), *Geografie turistică generală*, Facultatea de Geografia Turismului, Sibiu.

## TOPONIMIA CA MOȘTENIRE CULTURALĂ – INFLUENȚA SIMBOLICĂ A DENUMIRILOR GEOGRAFICE FOLOSITE DE MINORITĂȚI ASUPRA INDICATOARELOR DE LOCALITĂȚI ȘI A HĂRȚILOR TOPOGRAFICE OFICIALE

P. JORDAN<sup>1</sup>

**ABSTRACT.** – **Place Names as a Cultural Heritage – the Symbolic Influence of Minority Geographic Names on Signposts and Official Topographic Maps.** Much of the lack of comprehension for the use of geographical names of linguistic minorities on sign posts and in official documents like topographic maps is due to the misconception that this was just for better information. Place names of linguistic minorities are, however, first and foremost symbols: for the existence of a linguistic minority (They document „Here we are!“); for the presence of a linguistic group for generations (this is necessary to have place names in its language developed); for the fact that this group has contributed to the shaping of the culture and the cultural landscape of a region. When a linguistic group finds its names in official documents (like maps) and on sign posts, this increases the feeling of being accepted and appreciated as a co-generator of the culture of a region and as a co-habitant, of being “at home”. But this is also important for the group’s identity, since the identity of a cultural group is transferred to new generations not the least by the symbols shaping the cultural landscape (among them place names). Similar to coats of arms, flags and logos, place names represent like brands certain ideas and notions. Their symbolic power, however, depends on the means of communication used. With the spoken word or in a written text their symbolic force is relatively low. Place names occur sporadically and isolated, are superimposed by other issues, are mostly not the core of the issue. Symbolic power grows with lists of place names like gazetteers making the share of individual names categories (e.g. minority names) transparent. A next step on the gradient of symbolic power are signposts in the sense of road signs in front of settlements or street signs within settlements. They relate names to territory. Passing a region one learns by the accumulated occurrence of bilingual signposts that this must be a bilingual area. It remains, however, difficult to comprehend, how large the bilingual area is. This is only communicated by maps. Maps commit an impression of a phenomenon’s spatial distribution at one glance. They convey an impression of the minority names’ territorial spread and outline “the territory of a minority”. It is for this very reason that the use of minority place names on official topographical maps is politically sensible and is very often among the last rights granted to minorities. This is exemplified by the situation in Carinthia (Austria) and a variety of divergent minority situations in Europe, which are categorized according to the intensity of minority names use on official topographical maps.

\*

### 1. PROBLEME GENERALE

În Austria, ca și în alte țări, multe neînțelegeri legate de apariția indicatoarelor multilingve de localități în teritorii locuite de minorități lingvistice și etnice se bazează pe convingerea că ar fi vorba în primul rând despre rezolvarea unui obiectiv practic: vizibilitatea denumirilor de localități. De fapt, pentru acest scop inscripțiile multilingve ar fi inutile, întrucât în rândurile minorităților lingvistice autohtone din Austria nu există nimeni care să nu cunoască germana și denumirea localității în forma germană. Indicatoarele de localități multilingve reprezintă mai degrabă simboluri pentru:

---

<sup>1</sup> *Österreichisches Ost- und Südosteuropa-Institut, Josefsplatz 6 1010 Wien, Austria.  
Traducere din limba germană de prof. univ. dr. Jozsef Benedek.*

- prezența actuală a unui grup lingvistic și etnic: ele exprimă „Aici suntem!“, „Noi existăm aici!“;
- prezența multigenerațională a unui grup lingvistic și etnic;
- pentru faptul că acel grup a contribuit la formarea culturii unei regiuni și a peisajului cultural, cu toate componentele sale: forme tradiționale de sate și de gospodării, cultura gastronomică etc. precum și toponimia.

Dacă toponimia folosită de un grup etnic se regăsește pe indicatoarele de localități (și pe hărți), acelui grup i se conferă sentimentul recunoașterii contribuției sale la formarea culturii unei regiuni sau țări.

Acesta constituie, în același timp, și un instrument important al creării de identitate, întrucât identitatea unui grup etnic se transmite la noile generații și prin intermediul peisajului cultural articulat într-un mod specific (cu ajutorul simbolurilor propriei culturi). Așa cum un grup etnic își formează peisajul cultural prin intermediul formelor de exprimare ale propriei culturi, tot așa peisajul cultural astfel creat influențează la rândul său identitatea celui grup etnic. Într-un peisaj în care bisericile au un aspect specific, în care există forme de gospodării rurale tipice, în care, în anumite perioade de timp se emană un miros specific și în care există și o limbă specifică folosită în spațiul public, oamenii se simt ca acasă.

Yi-Fu TUAN, un chinez care trăiește în America și este elevul lui Carl SAUER la Berkeley/California a descris foarte potrivit acest sentiment de apartenență - care își are rădăcinile într-un peisaj cultural structurat de un grup etnic sau, pur și simplu, de populația care trăiește acolo – astfel: „[Place] is made up of experiences, mostly fleeting and undramatic, repeated day after day and over the span of years. It is a unique blend of sights, sounds, and smells, a unique harmony of natural and artificial rhythms such as times of sunset, of work and play. The feel of a place is registered in one's muscles and bones.”<sup>1</sup>

Aceasta explică, în același timp, motivul pentru care indicatoarele de localități multilingve nu sunt considerate necesare pentru grupurile lingvistice imigrante, care uneori formează majorități: acestea nu au avut posibilitatea de a participa în aceeași măsură la formarea peisajului cultural ca și alt(e) grup(uri).

Efectul integrator al indicatoarelor de localități multilingve este înțeles și utilizat mai bine în alte țări decât în Austria. Și în România au fost introduse pentru mai multe minorități autohtone indicatoare de localități multilingve.

## 2. „NOMEN EST OMEN“ SAU INFLUENȚA SIMBOLICĂ A TOPONIMIEI

Cea mai de seamă funcție a unei denumiri geografice sau a unei toponimii (acești termeni sunt sinonimi) constă nu în semnificația sa semantică - chiar dacă aceasta este transparentă și evidentă (situație destul de rară), ca în cazul *Schönbrunn* („Fântână frumoasă“, nota traducătorului) – ci în valoarea simbolică. Toponimia nu transmite informații de tipul celor conținute în fraze, în hărți sau în filme. Ea redă anumite conținuturi, reprezentări și semnificații (ca insigne, steagurile sau logourile). În cazul denumirilor în limbile minorităților ea se referă în primul rând la conținuturi simbolice, specificate deja la punctul 1. Penetrarea influenței simbolice a toponimiei, în special a toponimiei utilizate de minorități, cunoaște mai multe trepte. Acestea sunt în corelație cu modul de utilizare a toponimiei, cu mediul în care aceasta este utilizată. În vorbirea curentă sau chiar și în textele scrise penetrarea este relativ redusă. Denumirile apar sporadic și izolat, sunt acoperite de alte conținuturi și nu se află în centrul afirmației.

---

<sup>1</sup> Yi-Fu Tuan, *Space and place: The perspective of experience* (Minneapolis 1977) 183f.

Ca și o primă treaptă de intensitate pot fi considerate listele tabelare, ca de exemplu indicatorul denumirii localităților. Aici sunt evidente ponderile diferitelor categorii de denumiri (de exemplu denumirile minorităților) și, de asemenea, aici devine clar câte denumiri există pentru o anumită categorie.

Treapta de intensitate următoare poate fi reprezentată de indicatoarele de localitate în sensul unor semnale de circulație rutieră, inclusiv a indicatoarelor de străzi și a indicatoarelor de circulație. Aici devine pentru prima oară evidentă referința teritorială. Dacă cineva călătorește printr-o regiune, recunoaște caracterul multilingual al acestuia pe baza apariției dese a indicatoarelor de localitate bilingve. Dar nu poate fi cunoscut nemijlocit extensiunea acestui teritoriu.

Ca cea mai înaltă treaptă de penetrare a efectului simbolic exercitat de toponimie poate fi considerată utilizarea acesteia din urmă în hărți. Hărțile mijlocesc prin bidimensionalitatea lor (forme de exprimare înrudite cu harta pot fi și tridimensionale) o reprezentare a realității spațiale, permit surprinderea momentană a extinderii spațiale a unui fenomen. Acestea permit și reprezentarea și recunoașterea sintetică a distribuției teritoriale a toponimelor, inclusiv a denumirilor date de minorități. Altfel decât în cazul formelor de exprimare prezentate anterior, observatorul hărților își poate face imediat o imagine despre distribuția teritorială a denumirilor date de minorități (în cazul călătoriei această impresie sau imagine se creează treptat, în timp). Referința teritorială a denumirilor minoritare devine așadar evidentă și, de regulă, declanșează în rândul populației majoritare tot felul de gânduri (și temeri), care devin evidente în momentele în care o minoritate încearcă să se delimiteze teritorial. Astfel, în Carinthia, întotdeauna când grupul etnic al slovenilor a solicitat anumite domenii teritoriale de aplicare a drepturilor minorităților, populația majoritară (mai bine formulat: reprezentanții săi politici) a declanșat temeri în direcția desprinderii teritoriale, a dezmembrării politice.

Aceste trepte de intensitate a penetrării efectelor simbolice a toponimiei (denumiri minoritare) se reflectă foarte clar și în impunerea toponimiei instituționale slovene în Austria (Carinthia) și în utilizarea toponimiei minoritare în alte state. Denumirile minorităților apar foarte rar pe hărți chiar și în state în care de altfel drepturile minorităților se situează la standarde bune!

### **3. IMPUNEREA TOPONIMIEI OFICIALE SLOVENE PE INDICATOARELE DE LOCALITĂȚI ȘI PE HĂRȚILE TOPOGRAFICE ALE AUSTRIEI**

Pe baza Legii grupurilor etnice 1976 (BGBl. Nr. 396/1976) și a Ordonanțelor Guvernului Federal din 1977 (BGBl. Nr. 306, 307, 308/1977) 91 de denumiri de localitate și de trupuri de localitate din Carinthia au devenit oficial bilingve. Aceste Ordonanțe au fost puse relativ repede și complet în aplicare, în documentele oficiale, în corespondența oficială și în justiție.

Dar, în continuare, circa 1/3 din indicatoarele de localitate bilingve nu au fost instalate. În hărțile topografice oficiale ale Austriei (ÖK 50.000, ÖK 200.000, ÖK 500 000) denumirile slovene oficiale nu se regăsesc nici măcar după 1976/77. Au existat argumente contra și rezistență atât de partea autorităților federale care trebuiau să pună în aplicare ordonanțele, cât și de partea Oficiului Federal pentru Etalonare și Măsurători („Bundesamts für Eich- und Vermessungswesen“: „Nu putem prelua în hărți nici o denumire, care nu apare în indicatorul de localități al Austriei. Indicatorul de localități este pentru noi sursa obligatorie pentru denumirile de așezări. Adăugarea denumirilor slovene ar încălca harta“), cât și de partea instituțiilor guvernamentale, reprezentate atunci de Ministerul Construcțiilor

și de Oficiul Cancelarului („Bundeskanzleramt“: „Legea grupurilor etnice și Ordonanțele sale nu prescriu obligativitatea reflectării denumirilor oficiale pe hărți“). În 1988, prin implicarea unor deputați în Consiliul Național și prin interpelări parlamentare s-a ajuns în sfârșit la o schimbare de atitudine. Aceasta a fost introdusă printr-o indicație a Oficiului Cancelarului, care a avut ca rezultat introducerea denumirilor oficiale slovene în indicatorul așezărilor din Austria (editat de Oficiul Statistic Central al Austriei de atunci, astăzi Statistica Austria). În continuare, denumirile slovene oficiale au fost incluse și pe hărțile topografice oficiale ale Oficiului Federal pentru Etalonare și Măsurători, dar numai cu ocazia reviziilor ciclice ale foilor topografice.

#### 4. REPREZENTAREA DENUMIRILOR MINORITĂȚILOR LINGVISTICE PE HĂRȚILE TOPOGRAFICE OFICIALE DIN ALTE ȚĂRI ALE EUROPEI

Aceste greutăți sunt tipice și pentru scena internațională. Reprezentarea cartografică a denumirilor minorităților dispune de o putere simbolică mare, motiv pentru care aceasta întâmpină o rezistență mare și este, din urmă, pusă sub semnul întrebării. Chiar dacă există drepturi pentru minorități la un nivel bun, toponimia în limba minorităților nu este deseori reprezentată în hărțile oficiale. Aceasta, cu toate că există recomandări în această direcție din partea Națiunilor Unite (Prima Conferință pentru Standardizarea denumirilor geografice, Geneva, 4-22 Septembrie 1967, Recomandarea D – Teritorii multilingue). Cu toate acestea, sunt prezente și situații care formează excepții în această privință și unde denumirile minorităților sunt reprezentate bine în hărțile topografice oficiale.

În continuare, pe baza unui studiu întocmit de Ferjan ORMELING<sup>2</sup> și pe baza unor completări personale<sup>3</sup> voi oferi o scurtă retrospectivă a acestei situații din Europa.

În principiu, pe baza intensității cu care denumirile în limbile minorităților sunt reflectate în hărțile topografice oficiale (nu în hărțile editurilor private sau în hărțile tematice), se pot deosebi 7 situații care urmează să fie prezentate în ordinea descrescătoare a „amabilității“ lor pentru minorități:

**Situația 1.** *Denumirile minorităților sunt utilizate nu numai în teritoriul de reședință a minorităților, ci și în hărțile întregii țări, alături de denumirile majorității.*

Aplicat la România, aceasta ar însemna (formulat foarte general) că alături de fiecare denumire românească, pe hartă ar apărea și un nume dac. Pentru obiecte geografice care în perioada dacică nu existau s-ar construi o denumire dacică.

Această situație există, în Europa, numai în Republica Irlanda, unde limba unei minorități locale de circa 400.000 de persoane (11% din populația totală) a fost ridicată la rangul de limbă de stat și este predată obligatoriu în toate școlile țării. În hărțile topografice oficiale din Irlanda pentru întreg teritoriul statului denumirile irlandeze apar alături de cele englezești, inclusiv pentru obiectele topografice care nu au avut niciodată denumiri în irlandeză sau ale acelorora a căror denumire a fost de mult uitată. În aceste cazuri denumirile irlandeze au rezultat prin traducerea celor englezești. Această situație de excepție se explică prin eforturile unui popor, care o perioadă lungă a trăit sub ocupație străină, de a se regăsi prin unul dintre pilonii identității naționale, prin intermediul propriei limbi, aproape uitate.

<sup>2</sup> Ferjan Ormeling, *Minority Toponyms on Maps. The Rendering of Linguistic Minority Toponyms on Topographic Maps of Western Europe* (Utrechtse geografische studies 30, Utrecht 1983).

<sup>3</sup> Peter Jordan, *Möglichkeiten einer stärkeren Berücksichtigung slowenischer Ortsnamen in den heutigen amtlichen topographischen Karten Österreichs* (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Institut für Kartographie, Berichte und Informationen 6, Wien 1988).

**Situația 2.** *Dacă pentru obiectele geografice există denumiri ale minorităților, acestea apar pe hartă singure, în teritoriul locuit de minorități.*

Aplicat pentru România aceasta ar însemna că în teritoriile locuite în majoritate de minoritatea maghiară (de exemplu în județele Harghita și Covasna) pe hărți ar apărea numai denumirile în maghiară, neînsoțite de cele în română. În această situație se află hărțile acelor comune suedeze din Finlanda, unde finlandezii reprezintă mai puțin de 8% din populația totală sau unde trăiesc 3.000 de persoane vorbitoare de finlandeză. În Finlanda trăiesc 294 000 de suedezi (5,7 % din populația totală), iar teritorii cu majoritate suedeză se găsesc pe insulele Åland și pe coasta sud-vestică a părții continentale. În comunele cu populație finlandeză sub 8 % sau cu 3.000 de vorbitori finlandezi, pe hărțile topografice oficiale la scară mare, 1: 20 000 și 1: 100 000, apare numai toponimia suedeză. Această reglementare este valabilă din 1919, a fost introdusă așadar imediat după formarea statului finlandez independent.

Acestei situații aparțin și denumirile finlandeze din Nordul Suediei. Pe un teritoriu de 28.000 km<sup>2</sup>, în zona de graniță cu Finlanda (Torneälv) trăiesc circa 40 000 de finlandezi, denumirile finlandeze nefiind însoțite pe hărți de cele suedeze. Deseori se preferă însă formele de dialect celor standardizate, ceea ce nu este cazul denumirilor în suedeză sau în cartografia oficială internațională.

Și denumirile germane din teritoriul belgian Eupen și Sankt Vith apar singure, începând cu 1970 în foile nou editate ale hărților oficiale la scara 1: 50 000. Este vorba de un teritoriu unde astăzi trăiesc 66 000 de germani, adică 0,7% din populația totală a Belgiei.

Din 1969 foile hărților topografice oficiale ale insulei mediteraneene Corsica, aparținătoare de Franța, au fost succesiv refăcute cu forme de denumiri corsicane. Pe insulă trăiesc circa 143 000 de vorbitori de corsicană. Numai locurile foarte proeminente ca Ajaccio sau Corte poartă inscripție dublă franco-corsicană.

O poziție asemănătoare au numele franco-provensale de pe hărțile Regiunii Autonome Valea Aosta [Valle d'Aosta/Val d'Aoste] din Italia cu circa 90.000 de francofoni și vorbitori de franco-provensală. Reglementarea a fost introdusă deja la scurt timp după cel de-al doilea război mondial. Bilingve sunt numai denumirile de văi (inclusiv cu considerarea denumirilor în italiană) (*Valle d'Aosta/Val d'Aoste*) și denumirea capitalei (*Aosta/Aoste*) Regiunii Autonome, precum și denumirile locurilor din văile secundare, locuite cândva de alemani. Acolo denumirile germane apar alături de cele franco-provensale. Insulele Färöer constituie din 1948 o regiune autonomă aflată sub suveranitatea Danemarcei. Din 1980 pe harta topografică de bază 1: 20.000 apar numai denumiri färöer; înainte obiectele principale au fost inscripționate și în daneză.

**Situația 3.** *Dacă pentru obiectele geografice există denumiri ale minorităților, acestea din urmă apar pe hartă, în teritoriul locuit de acestea, de obicei singure, obiectele principale poartă și denumirea limbii majorității.*

Aplicat pentru România aceasta ar însemna că, de exemplu, în teritoriile locuite de populația maghiară pe hartă ar apărea numai denumirile maghiare. Numai pentru obiectele geografice importante, ca de exemplu râul Mureș, alături de denumirea maghiară ar apărea și cea românească (*Mureș*). Acestei situații aparțin teritoriile locuite de populația samică din Norvegia și Suedia. Denumirile acestei minorități - care în Norvegia numără circa 40 000-60.000 de persoane (1,4% din populația totală), iar în Suedia circa 20 000-25.000 (0,3 %) – apar în cazul obiectelor geografice mai importante alături de cele norvegiene, respectiv suedeze.

**Situația 4.** *Dacă pentru obiectele geografice există denumiri ale minorităților, acestea din urmă apar pe hartă, în teritoriul locuit de acestea, alături de denumirile limbii majorității.*

În cazul României aceasta ar însemna ca în teritoriile cu o anumită pondere minimă de populație maghiară denumirile maghiare și românești ar apărea pe hartă împreună; în zonele cu majoritate maghiară denumirile maghiare ar fi pe primul loc și invers, în cele cu majoritate românească denumirile românești ar fi pe primul loc. Acestei situații corespund denumirile suedeze din Finlanda în comune cu mai mult de 8 % sau 3000 de persoane vorbitoare de finlandeză. În aceste cazuri toate obiectele sunt bilingve. Denumirea limbii majoritare local se află pe prima poziție. Și denumirile samice din Finlanda sunt trecute pe hărți după acest principiu, acestea figurând pe poziția a doua. Denumirile minorității lingvistice sunt luate în considerare fără a ține cont de numărul sau de ponderea minorității din populația totală. Reglementarea se referă la patru comune din Nordul Finlandei cu un număr total de 6.400 de vorbitori de sami. Ponderea acestora atinge în aceste comune 51 %, 7 %, 5 % respectiv 0,3 %. Oricum, samii au denumiri proprii numai pentru o parte mai mică a obiectelor geografice. În Lausitz, situat în landurile germane Sachsen și Brandenburg, trăiesc circa 60.000 de vorbitori ai sorbei superioare și a celei inferioare. Denumirile în sorba superioară și în cea inferioară apar deja în perioada fostului DDR, pe hărțile la scara 1 : 50.000 și mai mari, alături de formele de nume germane. Această situație a fost menținută și după Unificarea Germană din 1990.

**Situația 5.** *Harta prezintă în teritoriile locuite de minorități numai o parte a denumirilor minoritare. Acestea apar pe hartă fie singure fie alături de denumirile în limba majorității.*

Pentru România aceasta ar însemna, de exemplu, că denumirile așezărilor cu o minoritate maghiară însemnată ar apărea pe hartă bilingv, alte denumiri din teritoriul bilingv ar apărea fie numai în forma sa românească fie în forma sa maghiară. În această situație se află Carinthia. Pe foile hărții topografice oficiale la scara 1 : 50.000 denumirile slovene pentru gospodăriile izolate și pentru alte clădiri locuite permanent sau temporar pot fi alese însăși de proprietari, singure sau fără corespondent în germană (*Mlačnik, Tužak, Pristovnik*). 7 % dintre denumirile de așezări în teritorii mixte lingvistice se încadrează în această categorie. Numărul lor a crescut în ultimii ani, probabil datorită unei identificări mai curajoase a straturilor de bază slovene cu limba lor.

Și denumirile unor munți sau a altor obiecte fizico-geografice (în total circa 15 nume), la care există legături sintactice cu slovena, apar pe hartă numai în forma slovenă și nu sunt traduse în germană. Exemple sunt *Veliki vrh*<sup>4</sup>, *Goli vrh*<sup>5</sup>, *Tolsti vrh, Mala Košuta, Tolsta Košuta* sau *Suhi dol*<sup>6</sup>. Această reglementare a fost introdusă abia în anii 1970 în cadrul unei remanieri a scrierii denumirilor geografice. Denumiri duble germano-slovene – la care numele german stă întotdeauna pe prima poziție și cel sloven în paranteză - cuprind 91 de denumiri de așezări și de părți de așezări stabilite prin ordonanțele referitoare la Legea grupurilor etnice, precum și câteva denumiri de munți.

În cazul acestora din urmă, indicarea denumirii slovene urmărește scopul păstrării denumirii originale, întrucât majoritatea denumirilor germane au fost introduse abia în urma amenajării turistice a zonei din secolul 19 prin cluburile alpine. Al doilea scop urmărit este stabilirea unei relații cu alte denumiri germane și slovene care conțin părți componente

<sup>4</sup> traducere: Muntele Mare

<sup>5</sup> traducere: Muntele Pleșuv

<sup>6</sup> traducere: Valea Seacă

denumirii slovene. De exemplu, prin utilizarea denumirii slovene pentru *Geißberg (Kosiak)* se realizează și conexiunea cu *Kosiakkar*, care este denumit numai în germană. În cazul toponimului *Ferlacher Horn (Gerloutz)* prin utilizarea formei slovene se realizează legătura cu un alt toponim, *Kleinen Gerloutz*, care apare pe hartă numai în forma germană. *Koschuta (Koșuta)* este folosit bilingv, întrucât în scris este utilizată varianta slovenă, în vederea realizării legăturii cu toponimele *Mala Košuta* și *Tolsta Košuta*, care pe baza regulii legăturii sintactice nu poate fi germanizat. Numărul denumirilor de munte bilingve este, în orice caz, în scădere.

Situației 5 îi corespund denumirile galice de pe hărțile topografice oficiale din Țara Galilor. Aproximativ 500 000 de vorbitori de galeză (circa 20 % din populația Țării Galilor) dispun de un patrimoniu toponimic vast, dintre care denumirile de ape, de hotar și de munți apar pe hărți adesea în legătură cu nume comune englezești. Autoritățile locale decid dacă denumirea așezării va fi reprezentată pe hartă numai în galeză sau în engleză, ori bilingv. În ultima situație denumirea galeză ocupă întotdeauna prima poziție. În teritoriul locuit de galezi ponderea denumirilor galice atinge 88%.

Denumirile galice din Scoția au o poziție asemănătoare, chiar dacă numărul vorbitorilor de galeză ajunge abia la circa 63.000 (mai puțin de 2% din populația Scoției) iar minorități locale vorbitoare de galeză se află numai în Hebridele Exterioare și în zona Loch Carron. Întrucât în Scoția se găsesc încă multe denumiri galeze de hotar, acestea apar și pe hărțile topografice oficiale în forma galeză. Alte obiecte geografice, ca de exemplu așezările, apar în zonele locuite de minorități parțial în forma galică, iar în această situație sunt întotdeauna bilingve.

În zonele cu minorități autohtone italiene și maghiare din Slovenia, cu 3.000 (0,2% din populația totală) respectiv 8.500 (0,4%) vorbitori, apele, munții și regiunile sunt denumite fără excepție în slovenă. Așezările mai mici pot purta numai denumirea minorității, dacă pentru acestea nu există corespondent în slovenă (de exemplu *Olmo, Rombi* în zona italiană de pe coastă; *Bükkalja, Pusztaszer* în zona maghiară de peste Mura). Așezările mai mari sunt bilingve, iar denumirea slovenă apare cu caractere mai mari și stă pe prima poziție.

În provincia olandeză Friesland cu circa 450.000 de vorbitori de friză (vestică) (3% din populația totală, 87% din populația provinciei) majoritatea denumirile de hotar și de gospodărie se găsesc de multă vreme pe hărțile topografice oficiale numai în forma friză. Din 1979 așezările mai mari sunt bilingve, dar denumirea friză apare cu caractere mai mici și în paranteză. Înainte denumirea așezărilor mari apărea numai în forma olandeză.

**Situația 6.** *Harta conține în zonele locuite de minorități numai denumirile minorităților pentru câteva obiecte geografice importante.*

Pentru România aceasta ar însemna de exemplu că în zonele locuite și de maghiari numai denumirile de munți și de hotar, eventual și denumirile maghiare pentru așezări mai mici ar apărea pe hărți, dar nu și denumirile maghiare pentru așezări mari sau ape mai mari. Acestei situații corespunde aplicarea denumirilor catalane în patru provincii ale Regiunii Autonome Catalonia (Girona/Gerona, Leeyda/Lerida, Barcelona, Tarragona) cu circa 3,7 mil. de vorbitori de catalană, dar totuși nu în teritoriile cu vorbitori de catalană situate în afara Cataloniei, care se extind în Sud până la Alicante. În cadrul Cataloniei catalana apare pe hărți în urma introducerii statutului de autonomie din anul 1976. Denumirile de hotar, gospodărie și ape apar în formele lor catalane. Denumirea așezărilor mai mari și a numelor proprii apare în parte încă în castiliană. Denumirile basce din Țara Bascilor, cu circa 540 000 vorbitori de bască, au deținut o pondere mare pe hărțile la scara 1: 200 000 deja înainte de obținerea



statutului de autonomie din 1976. Aceasta atingea în medie aproximativ 60% și după obținerea autonomiei a crescut. Denumirile bretone din Bretonia vestică [Basse Bretagne] situată în Franța, cu aproximativ 300.000 de vorbitori de bretonă apar pe hărțile topografice la scară mare într-o pondere de până la 83%. Numele comune, denumirile de obiecte noi și a regiunilor apar fără excepție în franceză. În Alsacia, unde circa 1,2 milioane de persoane vorbesc un dialect german, denumirile germane de hotar, ape și munți apar în formele lor dialectale pe hărțile topografice oficiale la scară mare. Totuși, acestora sunt atașate adesea articole și nume comune franțuzești. Așezările mici poartă în mare parte denumirea germană neschimbată. Denumirile așezărilor mai mari sunt adaptate structurii limbii franceze după exemplul *Mühlhausen*, *Mulhouse*. Denumirile olandeze din Flandra franțuzească, cu circa 80.000 până la 100.000 de vorbitori de franceză, dispun în Carte de France 1: 50.000 de o pondere de circa 30%. Este vorba fără excepție de denumirile utilizate pentru obiecte geografice puțin importante. O situație asemănătoare se potrivește și denumirilor catalane din departamentul francez Rousillon (circa 100 000 până la 200 000 de vorbitori de catalană). Foile hărții oficiale franțuzești din Rousillon dețin în medie o pondere a denumirilor catalane de 12 %.

**Situația 7.** *Harta nu conține denumiri în modul de scriere a limbilor minoritare (denumirile minorităților sunt înlocuite fie prin modul de scriere a limbii majoritare fie prin denumiri ale limbii majoritare).*

O astfel de situație se întâlnește în Jutlanda de Sud din Danemarca, unde trăiesc circa 15 000 până la 20 000 de vorbitori de germană (circa 8 % din populația regiunii), înainte de toate în așezări mai mari, în timp ce spațiul rural este locuit de danezi. Standardul bun al drepturilor minorităților nu a avut nici un efect asupra hărților topografice din Danemarca. O introducere a bilingvismului oficial nici nu este prevăzută. Corespondentul pentru situația de mai sus este partea nordică a regiunii Schleswig din Germania, unde cei circa 50 000 de vorbitori de daneză dispun de asemenea de drepturi minoritare bune, dar denumirile daneze nu apar pe hărți.

La fel de puțin se regăsesc pe hărți denumirile de friză nordică din Schleswig-Holstein și cele de friză estică din Saterland cu circa 8 000 până la 10 000 de vorbitori de friză nordică, respectiv de circa 2 000 de vorbitori de friză estică. Friza este considerată în Germania ca dialect german și nu se bucură nici în alte circumstanțe de protecția acordată minorităților. În provinciile autonome Tirolul de Sud/Alto Adige și Friulia-Iulia-Veneția [Friuli-Venezia-Giuglia] din Italia, cu 288.000 vorbitori de germană și 18.400 vorbitori de latină (Tirolul de Sud), respectiv 526.000 de friulezi și circa 60.000 până la 80.000 de sloveni (Friulia-Iulia-Veneția) toate (Tirolul de Sud) respectiv multe (în Friulia-Iulia-Veneția) indicatoare de localități sunt bilingve, dar denumirile geografice ale minorităților lingvistice nu sunt reprezentate pe harta topografică italiană (Carta topografică d'Italia). Dintre provinciile basce din Franța (Labourd, Basse Navarre, Soule) cu circa 80 000 de vorbitori de bască (circa 45% din populația provinciilor) în Carte des France 1:50.000 apar multe denumiri basce, scrise în schimb după regulile ortografiei franceze. Grupul maghiar din Slovacia, care cuprinde pe baza recensământului din 2001 522.000 de persoane (9,7 % din populația țării), trăiește compact în partea sudică a țării și beneficiază de drepturi minoritare bune care includ și un număr ridicat de indicatoare de localitate bilingve, dar nu este reprezentată prin denumirile sale geografice pe hărțile topografice ale Slovaciei. Ungaria dispune din 1993 de o lege foarte extinsă pentru protecția minorităților. Denumirile oficiale ale obiectelor

geografice în limbile minorităților nu sunt stabilite central, ci de comune. Aceasta a avut ca rezultat multe indicatoare de localități bilingve, dar nu se reflectă în hărțile oficiale.

În România o lege promulgată în luna decembrie 2001 (Monitorul oficial al României XIII/Nr. 781) permite utilizarea indicatorilor de localitate bilingve sau multilingve în toate așezările în care ponderea minorității atinge 20%. Denumirile din limbile care utilizează alfabetul cirilic (bulgară, sârbă, ucraineană, rusă) devin oficiale în forma lor originală. Reglementarea se adaptează la rezultatele fiecărui recensământ nou. Pe baza recensământului din 1992 (rezultatele celui mai recent recensământ nu sunt publicate încă) aceasta înseamnă că 1.002 de localități cu maghiari, 53 de localități cu ucraineni, 35 de localități cu germani, 31 cu slovaci, 22 cu sârbi, 14 cu ruși, 9 cu turci, 8 cu croați, 7 cu polonezi și câte 4 cu bulgari, cehi și tătari, așadar aproape 1.200 de localități dispun de denumiri oficiale, adică și de indicatoare de localități în limbile minorităților respective. Grupul etnic rrom nu este luat în considerare, cu toate că local dispune de ponderi însemnate, întrucât denumirile lor nu sunt utilizate de mai multe generații în același loc. Punerea în aplicare a legii este încă în desfășurare. În orice caz, denumirile oficiale ale limbilor minoritare nu apar în hărțile oficiale.

## 5. CONCLUZII

Este totuși frapant că, cu toate că există standarde bune ale drepturilor minorităților, toponimele minorităților adeseori nu sunt reprezentate sau sunt reprezentate parțial (situațiile 5-7). Aceasta este cu siguranță în legătură cu efectul simbolic deosebit de puternic a denumirilor de minorități din hărți.

Dacă încadrăm situația Austriei (Carinthia) în contextul internațional, atunci aceasta se încadrează între categoriile cinci și șapte. În orice caz, saltul de la nivelul șase la nivelul cinci s-a reușit abia în anii nouăzeci ai secolului trecut (prin denumirea bilingvă și a obiectelor geografice mai importante) și procesul nu s-a încheiat încă, fiind legat de revizia ciclică a hărților.

## BIBLIOGRAFIE

1. Breu, J. (1968), *Die Schreibung geographischer Namen in den amtlichen österreichischen Karten*. In: Bundesamt für Eich- und Vermessungswesen (Hg.), Dritte Fachtagung für Vermessungswesen in Wien „Landesaufnahme und gesetzliche Grundlagen des Vermessungswesens“. Gesammelte Vorträge (Wien o.J.) 17-30.
2. Breu, J. (1970), *Die Behandlung der geographischen Namen in der österreichischen staatlichen Kartographie*. In: Bundesamt für Eich- und Vermessungswesen (Hg.), Die amtliche Kartographie Österreichs (Wien) 153-174.
3. Breu, J. (1986), *Die amtliche Schreibung geographischer Namen in der Sicht der Vereinten Nationen*. In: E. Kühebacher (Hg.), Amtlicher Gebrauch des geographischen Namengutes. Beiträge der Toponomastiktagung in Bozen 23-41.
4. Eberhardt, P. (2003), *Ethnic Groups and Population Changes in Twentieth-Century Central-Eastern Europe*. History, Data, and Analysis (Armonk, London).
5. Jordan, P. (1988), *Möglichkeiten einer stärkeren Berücksichtigung slowenischer Ortsnamen in den heutigen amtlichen topographischen Karten Österreichs*. (Österreichische Akademie der Wissenschaften, Institut für Kartographie, Berichte und Informationen 6, Wien).

6. Jordan, P. (2002), *Die ethnische Struktur des mittleren und östlichen Europas* (anhand der Karten des Atlases Ost- und Südosteuropa). In: Frauke Kraas, Jörg Stadelbauer (Hgg.), Nationalitäten und Minderheiten in Mittel- und Osteuropa (Ethnos 60, Wien) 24-50.
7. Kadmon, Naftali, (2000), *Toponymy. The Lore, Laws and Language of Geographical Names* (New York).
8. Kranzmayer, E. (1956), *Ortsnamenbuch von Kärnten. I. Teil: Die Siedlungsgeschichte Kärntens von der Urzeit bis zur Gegenwart im Spiegel der Namen* (Klagenfurt).
9. Kranzmayer, E. (1958), *Ortsnamenbuch von Kärnten. II. Teil: Alphabetisches Kärntner Siedlungsnamenbuch* (Klagenfurt).
10. Ormeling, F. (1983), *Minority Toponyms on Maps. The Rendering of Linguistic Minority Toponyms on Topographic Maps of Western Europe* (Utrechtse geografische studies 30, Utrecht).
11. Pan, C., Beate, Sibylle, Pfeil (2000), *Die Volksgruppen in Europa. Ein Handbuch*. (Ethnos 56, Wien).
12. Pohl, H., D., *Kärntner Bergnamen I (1-4)* (1981). In: Österreichische Namenforschung Jg. 9-11, -83, 55-82.
13. Pohl, H., D., (1984), *Kärntner Bergnamen II (1-4)*. In: Österreichische Namenforschung Jg. 12, 25-45.
14. Pohl, H., D., *Kärntner Bergnamen III (1-4)*. In: Österreichische Namenforschung Jg. 13, 1985, 39-73.
15. Tuan, Yi-Fu, (1977), *Space and place: The perspective of experience* (Minneapolis).
16. Veiter, Th. (1980), *Die Kärntner Ortstafelkommission* (Das gemeinsame Kärnten/Skupna Koroška 8, Klagenfurt).
17. George, W., White (2000), *Nationalism and Territory. Constructing Group Identity in Southeastern Europe* (Boulder, New York, Oxford).

**NOTE, RECENZII - NOTES, REVIEWS**

**GEOGRAFISCH-HISTORISCHE ASPEKTE ÜBER DIE  
KIRCHENBURGEN SIEBENBÜRGENS**

**E. SCHUSTER<sup>1</sup>**

**ABSTRACT. – Geographical-Historical Aspects about the Fortress-Churches in Transylvania.**

The fortress-churches in Transylvania are one of the most famous in Europe, representing better than everything else the Saxon village in Transylvania and the Saxons' desire for independence. The constant danger for more than 300 years led to the construction of highly performant but also very beautiful fortified churches of astonishing variety. From more than 300 initial fortress-churches, the remaining 140 are endangered. After the Saxons had left, these churches were left behind and since then no one seems to be interested in maintaining them.

\*

**1. Begriffserklärung**

Die Kirchenburgen der sächsischen Dörfer in Siebenbürgen stellen den wahrscheinlich in der Landschaft am besten ausgeprägten Beweis der Existenz auf diesen Boden einer sich nicht unterdrücken lassenden Bevölkerung – gemeint sind dadurch die Siebenbürger Sachsen – dar. Zentral stehen die Kirchenburgen sowohl im Inneren des Dorfes, als auch im gemeinschaftlichen und geistlichen Lebens der Sachsen, und nicht zuletzt in deren Herzen. Und immer im Mittelpunkt heutiger wirtschaftlichen Aufschwungstrebens in den (ehemaligen) sächsischen Dörfern sollten sie stehen.

Trotzdem sollte nicht übersehen werden, das solche Kirchenburgen nicht ausschließlich im siebenbürgischen Raum zuhause sind (obwohl wir hier nur diese zu skizzieren versuchen), sondern auf einem breiten Raum von hier bis Westeuropa verbreitet sind (zwischen Mittel- und Unterfranken, zwischen Unterfranken und Thüringen, in Südfrankreich, Niederösterreich, Steiermark, Kärnten, in Slowenien u.a.). Die höchste Dichte solcher befestigten Anlagen und die vollkommenste Abwehrausstattung findet man jedoch im sächsischen Siebenbürgen. Dieses und die Tatsache das die hiesigen Kirchenburgen und Wehrkirchen ihrem Zweck für längste Zeit gedient haben tragen dazu bei, das sie am öftesten mit Siebenbürgen in Verbindung gebracht werden.

Die Kirchenburgen, bzw. die Wehrkirchen stellen, im strikt architektonischen Sinne, diejenigen Gebäude dar die, so ihr Name, eine doppelte Rolle spielen: Kultgebäude und Wehranlagen zur Verteidigung der jeweiligen Bewohner in Gefahrensituationen (Angriffe jeglicher Art). Doch nicht nur Verteidigung selbst war der Zweck dieser wahren Festungen; sie sollten auch Zuflucht und Unterkunft, Essen und Trinken für ganze Dorfgemeinden sichern.

Diese beiden Begriffe, Kirchenburg bzw. Wehrkirche, werden sehr oft verwechselt und daher falsch verwendet, vor allem von nicht deutschsprechenden, wobei deren Namen (beide Begriffe sind zusammengesetzte Wörter) uns schon ein ziemlich aufschlussreiches Bild darüber darstellt.

---

<sup>1</sup> Univ. Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Colegiul de Activități Turistice, 420117 Bistrița, România.

Eine Kirchenburg ist daher eine „kirchliche Burg“, eine Kirche um der man Befestigungsanlagen errichtet hat die ihr das Aussehen einer Burg verleihen. Zu unterscheiden sind hier auch Situationen in denen die Kirche selbst wehrhaft ausgebaut ist (womit wir zu dem zweiten Begriff übergehen).

Eine Wehrkirche bedeutet eine wehrhaft ausgebaute Kirche, d.h. eine Kirche bei der sich die Verteidigungsanlagen direkt auf dem Gebäude befinden.

Das spezyphische Organisationsmodell der sächsischen Dorfgemeinschaften in Siebenbürgen hat eine weite Autonomie dieser erfordert und erhalten, was aber auch die Notwendigkeit der Selbstverteidigung mit sich gebracht hat, zu welchem Zweck die zentrale Anlage der Ortschaft, die Kirche also, dafür verwandelt wurde. Die so entstandenen Kirchenburgen und Wehrkirchen wurden dadurch Teil eines wirksamen Abwehrsystems, dessen Knotenpunkte die sächsischen Burgen waren. Nicht selten, wenn diese Burgen den Angreifern nicht standhalten konnten, blieben die Kirchenburgen und Wehrkirchen die letzten Zuflucht- und Abwehrorte. Die Tatsache, dass viele dieser Anlagen bis heute erhalten geblieben sind beweisen besser als alles andere den Unabhängigkeitswillen der Siebenbürger Sachsen.

## **2. Historische Umstände**

Die häufigen Türkenüberfälle zwischen 1420 und 1683, vor allem aber die Zerstörungen von 1438 und 1493 riefen in Siebenbürgen eine wahre Befestigungswelle hervor. Diese beiden verheerenden Türkeneinfälle verursachten vor allem den Auf- und Ausbau dörflicher Befestigungsanlagen. Für das Überleben wurde es entscheidend, Verteidigungsanlagen zu schaffen; denn von 1394 bis 1690, also fast 300 Jahre lang, gab es immer wieder Überfälle und kriegerische Auseinandersetzungen. 1526, als Siebenbürgen nach der Schlacht von Mohacs unter türkische Oberhoheit geriet, gab es über 300 Kirchenburgen.

Die zahlreichen Kirchenburgen in Siebenbürgen ordnen sich ein in ein strategisches Konzept zur Türkenabwehr, doch daneben waren auch die Selbstverteidigung in unruhigen Zeiten gegen kleine und große plündernde Horden wichtig.

Doch nicht nur gegen die Überfälle von Tataren und Türken boten die befestigten Kirchen Schutz, auch vor den Söldnertruppen der konkurrierenden Woiwoden Transsilvaniens und der Adligen, vor mordenden und plündernden Haufen fanden die Dorfbewohner mit Vieh und beweglicher Habe Zuflucht. Hier waren Vorräte gespeichert und dank der Brunnen in Kirche oder Burghof konnte auch eine Belagerung überstanden werden (Birk, 2001).

## **3. Verbreitung befestigter Anlagen nach Art der Verteidigungssysteme**

In den ältesten Siedlungsgebieten um Hermannstadt wurden die Dorfkirchen im späten 12. und 13. Jahrhundert durchweg als dreischiffige Pfeilerbasiliken aus Bruchsteinen errichtet. Turmlose, breit wirkende Kirchen mit ovaler oder kreisförmiger Ringmauer sind die ältesten Kirchenburgen (Michelsberg, Burgberg und Rotberg). Zum Schutz der unbefestigten Kirche durch eine Ringmauer traten auch Befestigungen an der Kirche selbst: viele der romanischen Basiliken hatten einen Glockenturm, der zur Verteidigung ausgebaut wurde durch Vermauern der Schalllöcher, Portale, Rundbogenarkaden der Turmempore und der Fenster zu schmalen Schießscharten. Die meisten Türme erhielten zwischen dem obersten Geschoss und dem Turmhelm einen vorragenden, auf Hängbögen aufgesetzten offenen Wehrgang eingeschoben zur Überwachung und Verteidigung (Kleinscheuern, Tarteln, Kirchberg).

Zur Befestigung der Osthälfte der Kirche wurde über dem Chor ein zweiter Wehrturm errichtet, der dem umgebauten Glockenturm im Westen entsprach (Schönberg, Mergeln,) oder ihn sogar an Höhe und Umfang übertraf (Hundertbücheln.). Zum Schutz vor Feuer waren die Geschosse der Türme durch Steingewölbe getrennt.

Ein 6-7 geschossiger mächtiger Bergfried mit 9-10 Metern Seitenlänge wurde fast gleichartig am Westende mancher turmlosen Kirchen aufgestellt (Roseln, Probstdorf, Jakobsdorf, Neustadt, Bekokten). In Hamruden und Neithausen wurde wegen des riesigen Turmgewichts der Chor zugemauert.

Oft ergänzte eine Überhöhung des Chores mit einem oder mehreren Wehrgeschossen den befestigten Westturm und überragte dadurch das Kirchenschiff bei weitem. Besonders in den Gemeinden um Mediasch ist dieser wehrhaft überhöhte Chor anzutreffen (Kleinschelken, Wurmloch - mit vier Wehrgeschossen - , Eibesdorf, Bußd, BIRTHÄLM, Großkopisch, Baaßen, Bonnesdorf, Pretai, Scharosch,).

Bei kleinen gotischen Saalkirchen oder bei Basiliken, deren Seitenschiffe abgetragen wurden, umgab oft ein Wehrgang den Chor oder Chor und Schiff, mit einem einzigen durchgehenden Dach über Schiff und Chor. Am ältesten sind die hölzernen, auf Hängeböcken überstehenden offenen Wehrgänge mit Fachwerkbrüstung, die sich in Kleinschenk und Draas noch über dem Chor und in Probstdorf über Chor und Schiff befinden.

Kleine turmlose Kirchen mit Wehrgeschoß über dem Chor, einheitlichem Dach und senkrechte Gliederung der aufragenden Strebepfeiler findet man in Bußd bei Mühlbach, Keisd, Großprobstdorf.

Nur wenige Kirchen wurden anstelle zerstörter Vorgängerbauten direkt als Wehrkirchen erbaut, z.B. Klosdorf, Schweischer und die Saalkirche in Hennendorf.

Häufig ist die Kombination von wehrhaftem Westturm und einem Wehrgeschoß über Strebepfeilern und Bögen, so z.B. in Martinsberg, Großschenk, Roseln, Trappold, Deutschweißkirch, Stein.

Wehrkirchen mit vier Türmen, d.h. mit Westturm, Chorturm und außerdem noch zwei Flankentürmen gibt es nur in Heltau und Meschen.

Alle Wehrkirchen Siebenbürgens hatten eine einfache oder doppelte Ummauerung. Nach der Verbreitung der Feuerwaffen reichten die ursprünglichen 4-5 Meter hohen Steinmauern nicht mehr aus, sie wurden bis auf 6-8 Meter und mehr erhöht, bzw. neu angelegt.

Ausgesparte Schießscharten wurden von einem Wehrgang an der Mauerinnenseite auf Arkadenbögen oder auf Hängeböcken aus bedient. Zum Verteidigungssystem gehörten Wehrtürme, im 15. und 16. Jahrhundert meist von quadratischem Grundriss, teils mit Wehrgang unter dem Pyramidendach. Im 17. Jahrhundert kamen daneben runde, fünf- und sechseckige Türme auf, außer mit Schießscharten verschiedenster Art auch mit Gußscharten versehen. Bei den Kirchenburgen zwischen Schäßburg, Reps und Großschenk waren die Beringe oft rechteckig angelegt mit Türmen in den vier Ecken (Schönberg, Mergeln).

Die Einfahrt in die Kirchenburg war meist durch Tortürme gesichert, die mit einem Fallgatter zu versperren waren. Solche Fallgatter haben sich in Holzmengen, Wurmloch und Tartlau erhalten; an vielen Toren weisen die Fallrillen noch auf ihre frühere Existenz hin.

Ein zweiter niederer Mauerring sicherte viele Kirchenburgen zusätzlich. Manche Kirchen in erhöhter Lage hatten sogar drei Mauergürtel, so Trappold und BIRTHÄLM (Birk, 2001).

#### **4. Schlussfolgerungen**

Die Kirchenburgen und Wehrkirchen der siebenbürger Sachsen haben sich sicherlich einen Platz in der Geschichte und auf dem Wappen Siebenbürgens verdient. Wenn im ersten Fall niemand etwas zu bestreiten hat, so kann man aber im zweiten laut behaupten das eine Ungerechtigkeit begangen wurde, wenn nicht ihrer Häufigkeit und Dichte oder

ihrer jetzigen Bedeutung wegen dann wenigstens wegen ihrer oft entscheidenden Rolle in der Abspiegelung geschichtlicher Ereignisse dessen Zeugen sowie Zeuger sie waren.

Ausser solchen konkreten Gedanken muss gesagt werden das diese besonderen Bauten unsichtbare aber umso tiefere und bedeutungsvollere Werte in sich tragen, womit sie sich einen für immer währenden Platz in den Herzen der Sachsen gesichert haben.

Die Kirchenburgen und Wehrkirchen haben sich in jedermanns Gedanken als ein Symbol der sächsischen Dörfer Siebenbürgens eingepägt und sind eines der definierenden Elemente dieser Siedlungen, Exponente der sächsischen Kultur; darüber hinaus aber symbolisieren sie den Kampf der siebenbürger Sachsen zur Verteidigung und fortwähung ihres Grun Glaubens: freie Menschen auf freiem Boden.

Was aber jahrhundertelange Angriffe nicht zu stande brachten hat aber ein Werteabweisendes System erreicht, das den Exodus einer ganzen Bevölkerungsgruppe verursacht hat und somit die Zerstörung einer charakteristischen Gesellschaft. Die sächsischen Dörfer blieben natürlich nicht unversehrt und tragen nun die Folgen der Entvölkerung und Degradierung. Die einst prächtigen Kirchenburgen stehen leer und still und fallen in sich zusammen. Ihre grauen Umrisse wirken müde, doch jetzt ist niemand mehr zurückgeblieben um ihnen einen wohlverdienten Ruhestand zu sicher.

Ohne konkrete, wirkungsvolle Massnahmen ist die Zukunft dieser Kirchenburgen und Wehrkirchen nicht schwer zu erraten.

## QUELLENNACHWEIS

1. Fabini, H. (1998), *Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen*, 3. Auflage, Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde, Gundelsheim und Monumenta Verlag, Hermannstadt.
2. Fabritius-Dâncu, Juliana (1980), *Sächsische Kirchenburgen aus Siebenbürgen. Mappenwerk*, Wort und Welt Verlag, Hermannstadt, Thaur.
3. Oprescu, G. (1957), *Bisericile-cetăți ale sașilor din Ardeal*, Edit. Academiei R.S.R., Bukarest.
4. Schröke H. (1987), *Siebenbürgen. Menschen, Kirchenburgen, Städte*, Verlag Mahnert-Lueg, München.
5. Lamping, H. (1991), *Kirchenburgen in Siebenbürgen: geographische Analysen, Kurzbeschreibungen, Bilddokumentation*, Institut für Wirtschafts- und Sozialgeographie der Johann Wolfgang Goethe Universität Frankfurt/Main. (Frankfurter wirtschafts- und sozialgeographische Schriften, Heft 57).
6. Internetseiten: <http://people.freenet.de/Hans-Juergen.Birk/SibiGeschichte-02.htm>

**Călin-Cornel Pop**, *Dimensiunea geografică a axei Jibou-Zalău-Șimleu Silvaniei-Marghita. Studiu de Geografie integrată*, 262 p., 71 fig., Summary, Ed. Silvania, Zalău, 2003.

---

Lucrarea lui Călin-Cornel Pop, lector la Facultatea de Geografie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, se înscrie în curentul geografic actual care vizează abordarea integrată a realității teritoriale.

Structurată în 3 părți și 12 capitole, lucrarea prezintă într-o manieră coerentă, sintetică și de mare actualitate cele mai importante dimensiuni teoretice, metodologice și practice pe care le implică procesele de axializare teritorială și integrare geografică.

Prima parte a lucrării, intitulată „Bazele conceptuale”, debutează cu un capitol rezervat Geografiei integrate, considerată o ramură științifică ce impune „o orientare a cercetărilor spre o finalitate practică, o paradigmă...”.

Suporturile conceptuale, principiile și conținutul integrării geografice, tipologia și cuantificarea geografică sunt elementele de conținut ale primului capitol.

Al doilea capitol al primei părți, abordează problema dimensiunii geografice interpretată ca „o funcție a capacității de percepere și funcționare a unui sistem geografic”.

Interesantă este argumentarea contextului integrat-integrant-integrator (fig. 4), susținută de câteva exemple elocvente. Evaluarea raporturilor și stărilor dimensiunii geografice evidențiază relațiile teritoriale dintre centrele urbane Jibou, Zalău, Șimleu Silvaniei și Marghita (fig. 5).

Scările de abordare și trăsăturile dimensiunii geografice sunt alte subiecte prezentate în acest capitol.

Planning-ul teritorial în axa menționată este prezentat în capitolul al treilea. Elementele de conținut ale acestui capitol sunt reprezentate de corelațiile teritoriale (naturale și conștiente) existente în axă, semnificația noțiunilor, conținutul planificării și de coeficienții și indicii de corelație.

Un alt subiect interesant este acela al prezentării modelelor teritoriale (modelul exponențial, feed-back-ului, sinusoidal, complementar) și prezentarea unei schițe grafice a sistemului corelațional teritorial din axă (fig. 7).

Ultimul capitol al primei părți este rezervat în totalitate abordării axei Jibou-Zalău-Șimleu Silvaniei-Marghita. Tematica acestui capitol cuprinde organizarea teritorială a axei, relațiile teritoriale între componentele geografice și stările de integrare (înglobarea, uniunea, incluziunea, fuziunea, apartenența și non-apartenența ș.a.).

Partea a doua a lucrării este structurată în trei capitole care surprind suporturile geografice ale structurării axei. Dimensiunea și resursele istorice dar și contiguitatea axei – prezentate în primul capitol - stau la baza delimitării unor modele teritoriale dintre care cel mai relevant este, probabil, cel al orașului Zalău (p. 108).

Al doilea capitol tratează dimensiunea naturală a axei prin abordarea resurselor teritoriale (poziție geografică, substrat, relief, hidrografie, climat, vegetație, soluri și faună) și a structurării holarhice a realității teritoriale.

Dimensiunea socio-economică a axei este prezentată în al treilea capitol al părții a doua. Acțiunea umană (fig. 35) în teritoriul este abordată detaliat începând cu transporturile și continuând cu habitatul, agricultura, industria, comerțul și turismul. Toate componentele socio-economice sunt însoțite în prezentarea lor de către scheme grafice relevante (ex. fig. 43).

Ultima parte a lucrării este destinată prezentării stării axei. Cele patru capitole care intră în componența acestei părți surprind principalele probleme teritoriale existente în cadrul axei.

Diagnoza acestor probleme stă la baza elaborării proiecției dezvoltării viitoare a acestei axe geografice de mare importanță pentru regiunea de nord-vest a României.

Primul capitol ridică problema stării și a evaluării acesteia. Prezentarea mediilor teritoriale (funcțional, rezidențial, recreativ, relațional) este concepută sintetic și reprezentată grafic (fig. 45, p. 150).

Analiza și metodologia abordării stării pune accent pe încărcătura teritorială a axei (pg. 153) și pe identificarea principalelor tipuri de medii existente în unitatea geografică studiată (medii



fragile, forte, moderate, rarefiate și aglomerate, urbane și rurale, de reconstrucție, uzate, restaurate).

Încărcătura teritorială este sugestiv reprezentată sub forma unui mod linear-concav-convex de împrăștiere sau concentrare a încărcăturii teritoriale (fig. 157).

Procesele și fenomenele de risc geografic sunt prezentate în al doilea capitol din partea a treia (pg. 159). Definierea riscului geografic, tipologia și metodologia de evaluare a acestuia sunt elemente detaliat prezentate în acest capitol.

Delimitarea unor modele teritoriale pe criteriul evaluării riscului este, fără îndoială, nota originală a acestui capitol. Sunt prezentate în acest context, modelele geometrice (modelul „piramidă”, „cub”), relaționale (modelul „catenă ramificată”, „catenă ciclică”, corelativ, arborescent). Relația dintre planning și risc este evidențiată concluziv în partea finală a capitolului (fig. 59).

Contextul geografic al dezvoltării durabile în axă este subiectul capitolului al treilea. Conținutul și semnificația conceptului de dezvoltare durabilă sunt teme larg dezbătute în acest capitol (fig. 62, Dimensiunile dezvoltării durabile).

Ierarhizarea factorilor care determină dezvoltarea durabilă (p. 200) stă la baza delimitării de noi modele teritoriale (modelul probabilistic, modelul criteriilor și factorilor dezvoltării durabile, fig. 64).

În capitolul al patrulea este prezentat un studiu de caz (Depresiunea Zalăului) care este fundamentat pe evaluarea relației teritoriale dintre

dezvoltarea durabilă și riscul geografic. Potențialul mediului, resursele teritoriale și contextul economico-social sunt premise ale dezvoltării durabile în acest sector al axei. Autorul nu neglijează în prezentare riscurile geografice existente în această depresiune (p. 214).

Zonarea integrată a axei Jibou-Zalău-Șimleu Silvaniei-Marghita este realizată în capitolul al cincilea al părții a treia (p. 221). Problematika zonării este redată grafic prin prezentarea unor modele delimitate de diverse criterii (criteriul formei și disunerii plan-orizontală, încărcăturii teritoriale, dezvoltării durabile, complexității axei).

Zonarea integrată este fundamentul studiilor de planificare teritorială și o condiție a implementării corecte a politicii de dezvoltare durabilă în orașele axei.

Un rezumat în limba engleză și o bibliografie consistentă (316 titluri) întregesc armonios studiul prezentat.

Lucrarea prezentată este una de referință în studiile geografice apărute după anul 2000. Prin aceasta, conceptele de integrare geografică și axializare teritorială sunt definitiv consacrate în literatura geografică de profil. În consecință, lucrarea este recomandată - ca instrument teoretic, metodologic și practic - tuturor specialiștilor care au în sfera de preocupări planificarea și decizia teritorială.

O. L. MUNTEAN